

Nemzetközi Hungarológiai Központ
Budapest
1996

HUSZONÖT ESZTENDŐ
az
Anyanyelvi Konferenciák történetében

HUNGAROLÓGIA

10

Tudományos, oktatásmódszertani és tájékoztató füzetek

Nemzetközi Hungarológiai Központ
Budapest
1996

HUSZONÖT ESZTENDŐ
az
Anyanyelvi Konferenciák történetében
(Dokumentumok)

Szerkesztette: Kolczonay Katalin és Pomogáts Béla

HUNGAROLÓGIA 10

Tudományos, oktatásmódszertani és tájékoztató füzetek

Hungarológia

Tudományos, oktatásmódszertani és tájékoztató füzetek

Szerkeszti: Erdős Katalin, Hegedűs Rita, Kőrösi Zoltánné

ISSN 1217 4343

Felelős kiadó: Kőrösi Zoltánné

Szövegszerkesztők: Princz László

Fedélterv: Novák Lajos

Nyomda: Quality Sign

Felelős vezető: Szabó Judit

A megőrzött idő

„Nem az idő halad: **mi** változunk” — mondta Madách Imre, és ez a **mi** nemcsak az egyének sokaságára, hanem egész közösségekre és intézményekre is vonatkozik. Valóban, 1970 óta, midőn néhány magyar író és tudós javaslatára megszerveződött az anyanyelvi mozgalom, nemcsak huszonöt esztendő telt el, hanem maga a mozgalom is sokat változott, mind munkájában, mind szervezeti felépítésében. Valami mindazonáltal megmaradt. Mindvégig érvényesült — természetesen a történelmi korszak és a változó idő megjelölte feltételek között — a mozgalom elkötelezettsége a magyar nyelv és az anyanyelvi kultúra iránt. Az a féltő gond, amellyel egy Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Bárczi Géza és Lőrincze Lajos munkálkodott anyanyelvünk megmaradásán, és az az állhatatos meggyőződés, amelyet az anyanyelvi mozgalom minden résztvevője tanúsított akkor, amidőn ez a nyelv védelemre szorult. És bizony huszadik századi történelmünk keserves fordulatai és gyötrelmes válságai közepette mindig védelemre szorult, ahogy védeni kell a jelenben is.

A magyar nyelvterület, amely valamikor szinte teljesen betöltötte a Kárpátok övezte régi országot, mindinkább összezsugorodott a történelem pusztító eseményei következtében, a trianoni kényszerszerződés után ennek a nyelvterületnek igen nagy darabjai kerültek idegen és sajnos, ellenséges érzületet tanúsító kormányok fennhatósága alá. A magyar nyelvterület peremvidéke azóta állandóan töredezik: szigetek válnak el nyelvünk „kontinentális alapzatától”, és ezeket a szigeteket szüntelenül elnyeléssel fenyegeti a bukaresti, a pozsonyi, a belgrádi asszimilációs politika.

A negyedszázados anyanyelvi mozgalom ezt a peremvidéket és ezeket a szigeteket kívánja megvédeni: nemcsak a Kárpát-medencében, hanem a nyugat-európai és tengerentúli diaszpórában is. A nyelvi és kulturális önvédelemnek ez a történelmi parancsa és stratégiája szabta meg mindig az Anyanyelvi Konferencia munkáját: a négyévente rendezett ünnepi összejöveteleken és a köznapi tevékenység során egyaránt. A mozgalom időközben valóban sokat változott, ez a történelmi parancsolat és stratégia mégis állandó maradt. Ezért, ha visszatekintünk az elmúlt időbe, és rámutatunk a mozgalom erőfeszítéseire, eredményeire, ennek a stratégiának a mindenkori érvényesülését kívánjuk megvilágítani. Mindazt, ami a múltból és a változásokból megőrzésre érdemes, vagyis az 1970 és 1992 között megrendezett összesen hét Anyanyelvi Konferencia és az 1990-ben — a

mozgalom átalakulását tekintve sorsdöntő — védnökségi ülés eredményeit: azaz legfontosabb dokumentumait.

Ezek a dokumentumok általában a konferenciák megnyitó előadásait, beszámolóit, zárónyilatkozatát, programját és a résztvevők névsorát tartalmazzák, úgy ahogyan ezek a szövegek annak idején a konferenciák hivatalos jegyzőkönyvében, illetve a *Nyelvünk és Kultúránk* című folyóirat megfelelő számában megjelentek. Az egykori dokumentumanyagon nem változtattunk semmit, a szövegekből: nem hagytunk el egyetlen szót sem: minden maradjon úgy, ahogyan elhangzott annak idején. Sajnáljuk, hogy nem tudunk a jelenleginél bővebb dokumentumválogatást adni: ennyit tesznek lehetővé anyagi eszközeink. Az Anyanyelvi Konferencia történetét, reményeink szerint, egyszer úgyis megírja valaki. A jelen dokumentumkötet most azt kívánja jelezni, hogy a mozgalom negyedszázados tevékenysége során mindig igyekezett elvégezni azokat a feladatokat, amelyeket megjelölt számára a magyar nyelv védelmének ügye és a mozgalomban alakot öltő értelmiségi lelkiismeret. Könyvünk ennek a negyedszázados történetnek a dokumentuma: arról ad képet, amit a múlt időből megőrizni érdemes.

Pomogáts Béla

Anyanyelvünk szolgálatában — az Anyanyelvi Konferencia 25 esztendeje

Egy mozgalom születése

Egy esztendeje ünnepelte fennállásának huszonötödik évfordulóját az anyanyelvi mozgalomnak szervezeti keretet adó Anyanyelvi Konferencia. Az első találkozó — hosszabb előkészületek után — 1970 augusztusának elején ült össze Debrecenben, majd Budapesten. A háromnapos programot nagyrészt előadások és közös eszmeeszerések töltötték ki, de jutott idő városnézésre és kirándulásra is: a résztvevők szétnéztek a Hortobágyon, jártak Hajdúnánáson, Püspökladányban és Kecskeméten, a fővárosban pedig meglátogatták a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetét és a Fészek Klubot, amely különben az élő magyar irodalomról rendezett beszélgetés színhelye volt. Az előadások elsősorban a magyar nyelv megőrzésének, a nyelvművelésnek és az irodalmi kultúrának a kérdéseivel foglalkoztak, az előadók között megtaláljuk Bárczi Gézá, Lőrincze Lajost, Keresztury Dezsőt,

Kálmán Bélát, Imre Samut, Szende Aladárt, Maróti Gyulát, Boldizsár Ivánt, Czine Mihályt, Béládi Miklóst, Szabolcsi Miklóst, tehát általában nyelvészeket, irodalomtörténészeket és írókat, a külföldiek közül pedig az Amerikából érkezett Nagy Károlyt és Sinor Dénest, az angliai Czigány Lórántot, a franciaországi Karátson Endrét, többnyire azokat, akik később az anyanyelvi mozgalom irányításában is szerepet vállaltak.

Magának az összejövételnek a céljait Bárczi Géza nyelvészprofesszor beköszöntő szavai fejezték ki: „Az öt világrészben szétszórt magyarság összetartozásának a tudata oly becses kincs, melyet minden magyar ember, akinek lelkében még nem némult el az anyanyelv csengése, még nem halványodott semmivé a közös történelmi múlt emléke, féltékenyen és aggódva őriz énjének legbelső rejtékében. Lehetnek és vannak magyar és magyar között az élet igen fontos kérdéseiben eltérő nézetek, de mindezeket túl és mindezek fölött minden magyar ember belső titkos ösztöne, egész szellemi és erkölcsi valósága abba a magyar — akár népi, akár magas — kultúrába nyújtja le gyökérszárait, melyet annyi évszázad pusztító viharai ellenére töretlen akarással, szívós munkával épített ki a mi népünk. S ha e szálak elszakadnak vagy elfonnyadnak, a gyökértelenül maradt egyén csak nagysokára tud bizonytalanul belekapaszkodni az idegen talajba.” Hasonló gondolatokat rögzített a konferencia zárónyilatkozata, midőn összefoglalta a találkozó megrendezésének indokait és eredményeit.

A konferencia lezárásaként létrehozták az anyanyelvi mozgalom vezető szervét, az úgynevezett Védnökséget, amely azután — természetesen több alkalommal is megváltozott összetételben — egészen az 1992-es esztergomi konferenciáig szervező, irányító és összefogó szerepet kapott. A védnökség első elnöke Bárczi Géza akadémikus, nyelvészprofesszor lett, tagjai ifj. Bartók Béla, Bánk József váci megyéspüspök, Bognár József akadémikus, a Magyarok Világszövetségének akkori elnöke, Erdei Ferenc, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára, Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Kodály Zoltánné, Lotz János amerikai egyetemi tanár, Ortutay Gyula, akkor a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat elnöke, Rapcsák András debreceni egyetemi tanár, Sinor Dénes, a bloomingtoni egyetem tanára, Szamosközi István református püspök és Vas István voltak. Később (Bárczi Géza 1975-ben bekövetkezett halála után) Lőrincze Lajos lett a Védnökség elnöke és maga a vezetőtestület is kiegészült, ötven tagjának fele a hazai, fele a nyugati magyar értelmiséget képviselte. Az első csoportból Czine Mihály, Imre Samu, Komlós Attila, a másodikból Élteszlai Lajos, Hamza András, Haraszti Sándor (Egyesült Államok), Romhányi László (Anglia), Tasnády T. Álmos (Belgium), Nagy Pál (Franciaország), Bujdosó Alpár, Galambos I. Ferenc és Solymos László (Ausztria) töltött be fontos szerepet a későbbiek során.

Ezt követve 1973-ban Szombathelyen, 1977-ben Budapesten, 1981-ben Pécsen, 1985-ben Veszprémben, 1989-ben Kecskeméten, végül 1992-ben Esztergomban jöttek össze konferenciára a nagyvilágban szétszórta élő magyar értelmiség képviselői: Pécsen már a Felvidékről és a Vajdaságból, Kecskeméten Kárpátaljáról, Esztergomban pedig már Erdélyből is. Az anyanyelvi mozgalom így kiegészülve most már jobban át tudja fogni az egész magyar kulturális közösséget és nyelvterületet.

Kihívások és eredmények

A mozgalom kezdetben a hazai és az emigrációban élő magyarság dialógusát volt hivatva szolgálni, s valóban nagy eredményeket ért el akkor, midőn lehetővé tette, hogy a nyugati világban élő magyar írók, tudósok, művészek — ha korlátozott módon és lehetőségek birtokában is — de jelen legyenek, megszólaljanak és közszereplést vállaljanak idehaza. Nem tudom, vajon az anyanyelvi mozgalom és az általa rendezett konferenciák nélkül ez a jelenlét és közszereplés-vállalás miként és főleg mikor következett volna be, hiszen a kommunista párturalom képviselésében fellépő kormányok az úgynevezett emigrációs politika keretében mindig arra törekedtek, hogy leszereljék és megosszák a politikai emigrációt, az emigráció militáns politikai szervezetei pedig elhatárolták magukat minden magyarországi kapcsolattól. Több ilyen szervezet még azt sem vette jó néven, hogy tagjai magánügyben látogatást tegyenek szülőföldjükön. Az Anyanyelvi Konferenciának éppen az a — sokszor a diktatórikus hatalom akaratával szemben képviselt — feladat jutott, hogy a lehetőségek szerint egymáshoz közelítse az itthon és az emigrációban élő magyar értelmiségeket, s az adott és áttörhetetlen korlátok között bizonyos óvatossággal szolgálja a nemzeti integráció mindenképpen fontos gondolatát. Azt a gondolatot, amelynek érvényesülése a bekövetkezett politikai rendszerváltozás egyik legfontosabb feltétele volt, minthogy az idehaza, a kisebbségi sorsban és a nyugati diaszpórában élő magyar értelmiség belső integrációja és közös fellépése nélkül politikai változásokra valószínűleg nem kerülhetett volna sor.

A hazai tudományos egyetemi és művészeti értelmiség néhány tagja a kezdeményezők és vezetők között olyanok, mint Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Bárczi Géza és Lőrincze Lajos, az emigrációs értelmiség soraiból pedig Nagy Károly, Éltető Lajos, Hamza András, Lotz János, Galambos Iréneusz Ferenc, Gömöri György, Nagy Pál, Papp Tibor és Bujdosó Alpár felismerte annak fontosságát, hogy a nyugati világba kényszerített magyarságot, amennyire lehet, be kell vonni a hazai szellemi életbe, és lehetőséget kell teremteni arra, hogy az idehaza és emigrációban élő magyar értelmiségiek

rendszeresen találkozzanak és eszmét cseréljenek egymással. Ennek az eszmecserének a szervezője és fóruma lett az Anyanyelvi Konferencia, s a négyévenként rendezett találkozók.

A független magyar értelmiség és a kormányhatalom által kötött kompromisszum természetesen nem lehetett kockázattól mentes, ez az értelmiség azonban végül is meg tudta őrizni szellemi integritását és ki tudta alakítani azt a függetlenséget, amely minden céltudatos és hatékony értelmiségi tevékenység alapvető feltétele. A hazai értelmiségiek sohasem mondtak le azokról az alapvető értékekről: a magyar kultúra egységének eszméjéről és a nyugati világban született magyar szellemi alkotások integrálásáról, amelyek egy kívánatos demokratikus átalakulásnak is feltételei voltak. Az anyanyelvi mozgalomban ezeket az értékeket akarták képviselni. A hatalom pedig bizonyos mértékig engedékenynek bizonyult, minthogy a kialakuló folyamattól: a nyugati magyar értelmiség hazai jelenlététől és szerepvállalásától politikai hasznot remélt. Azonban még így is napirenden voltak a feszültségek és az összetűzések az anyanyelvi mozgalom és a kormányzat között. A nyugati világban élő magyar értelmiség ezekről a vitákról és küzdelmekről sajnos alig tud valamit. Bizonyára ez is okozta azt a részleges bizalmatlanságot, amelyet az anyanyelvi mozgalomnak néhány emigrációs csoport és sajtótermék részéről kellett tapasztalnia.

Határozott meggyőződésem — és ezt erősíti meg az a rokonszenv is, amelyet például Illyés Gyula, valamint a magyar kultúra más kiváló személyiségei az anyanyelvi konferenciák iránt kifejezésre juttattak —, hogy a nemzeti szolidaritás és az egyetemes magyar kultúra jóval eredményesebben használta ki az anyanyelvi mozgalom lehetőségeit, mint a hatalmi politika. Az anyanyelvi mozgalom keretei között nem annyira a kormányzati szándék, mint inkább az a magyar értelmiségi szolidaritás érvényesült, amely le kívánta bontani a hazai és nyugati magyar kultúra közé emelt ideológiai vasfüggönyöket.

Az anyanyelvi mozgalom kétségtelenül politikai kompromisszumok terméke volt, de mint ilyen egyáltalán nem eredménytelen. Örvideni kellene, ha a magyar értelmiség, amelynek nem egy szószólója 1990 után oly meledőngető retorikával ítélte el a korábbi diktatúra köznapi politikáját, csakis ehhez hasonló kompromisszumokat kötött volna. Mert talán elismerhetjük, más kompromisszumok téje nem a nemzeti kultúra egységének helyreállítása volt, hanem esetleg az akadémiai tagság, az egyetemi katedra vagy a tartós nyugati kiküldetés.

A hazai és a nyugati magyarság párbeszédének ügye, amelyet mindenekelőtt az anyanyelvi mozgalom szorgalmazott, széles körű vitát indított az emigráció köreiből is. Még az első konferencia összehívása előtt a müncheni Új Látóhatár 1969 szeptemberi számában jelent meg Borbándi

Gyula *Magánbeszéd a párbeszédéről* című írása, amely ha szóvá tette is a dialógus eredendő nehézségeit, tudniillik azt, hogy a budapesti kormány és az emigráció nem ugyanazt érti a párbeszéd fogalmán, végül a dialógus megindítása mellett adta le szavazatát. Borbándi kezdeményező írására többen reagáltak, így Csiky Ágnes Mária, Márton László és Thinsz Géza, általában egyetértőleg, voltak persze olyanok, akik radikálisan elutasították a magyarországi és a nyugati magyarok dialógusát. A leginkább kiegyensúlyozott álláspontot alighanem az emigráció nagytekintélyű politikai vezéregyénisége: Kovács Imre foglalta el, midőn *Párbeszéd kikkel és miről* című írásában maga is a dialógus felvétele mellett nyilatkozott.

A kialakult viták mindenesetre elérték azt, hogy az emigrációban élő magyar kulturális személyiségek érdeklődni kezdtek az Anyanyelvi Konferencia iránt, és egyre jobb meggyőződéssel vettek részt ennek munkájában. A mozgalomban így igen sok irodalmi vagy tudományos munkásságát tekintve széles körű elismertségnek és megbecsülésnek örvendő hazai és külföldi kulturális személyiség vállalt szerepet, mégpedig abban a meggyőződésben, hogy ez a szerepvállalás nem a kormányzat, hanem ellenkezőleg az összmagyar kultúra és a szükséges nemzeti integráció ügyét szolgálja.

Nemcsak az „alapító atyák” gondolkoztak és tevékenykedtek ennek a meggyőződésnek a jegyében, hanem olyan magyar értelmiségiek is, akik rendszeresen vagy alkalmanként részt vettek az anyanyelvi mozgalom munkájában. Így a többi között Bánk József váci megyéspüspök, ifj. Bartók Béla, Csoóri Sándor, Czine Mihály, Ginter Károly, Imre Samu, Kálmán Béla, Kodály Zoltánné, Köteles Pál, Szamosközi István református püspök, Szathmári István, Szende Aladár Magyarországról; Dobos László, Gál Sándor és Sidó Zoltán Csehszlovákiából; Fodó Sándor, Balla D. Károly és Dupka György Kárpátaljáról; Bujdosó Alpár és Galambos I. Ferenc Ausztriából; Czigány Lóránt Angliából; Világhy Ernő és Világhy Katalin Németországból; Dedinszky Erika és Tüski István Hollandiából; Lázár Oszkár Svédországból; Sulyok Vince Norvégiából; Éltető Lajos, Fekete Pál, Ludányi András, Várdy Béla és Várdy-Huszár Ágnes az Egyesült Államokból. Ők és mellettük sokan mások fémjelezhetik az Anyanyelvi Konferencia korábbi tevékenységét, és adhatnak hitelességet a mozgalom további munkájának.

Az anyanyelvi konferenciák természetesen részét alkották a magyar társadalomnak és szellemi életnek: ennek ilyen-amolyan módon része volt minden, ami ennek a társadalomnak a keretében helyezkedett el, még az ellenzéki vagy féellenzéki tevékenység is. De nem épült be a hatalmi szerkezetbe, szinte mindig elutasította a hatalmi manipulációs tevékenységet, ellenkezőleg: képviselői, így Lőrincze Lajos, Czine Mihály, az amerikai Nagy Károly és Éltető Lajos időnként éles vitákat folytattak a hatalom embereivel.

Így az 1981-es pécsi IV. Anyanyelvi Konferencián Nagy Károly 1956-ról mint forradalomról beszélt, Értvay-Baráth József az erdélyi magyarság elnyomása ellen tiltakozott, magam pedig az emigráció folyóiratainak, az Új Látóhatárnak, a Katolikus Szemlének a hazai nyilvánosságát szorgalmaztam — egyikünk sem kapott hivatalos dicséretet ezért. Arra, hogy az Anyanyelvi Konferencia mint mozgalom és mint értelmiségi kezdeményezés meg tudta őrizni magát attól a „kézivezérletnek” becézett irányítástól, elkötelezettsége és vezetőinek eltökéltsége, egyszersmind józansága adott lehetőséget.

Az anyanyelvi mozgalom azzal, hogy lehetővé tette az emigráció számos kiváló egyénisége és közvetve az emigrációban született művek és gondolatok magyarországi jelenlétét, hozzájárult ahhoz, hogy a pártállami vezetés ne tudja ráerőszakolni a maga monolitikus ideológiai diktatúráját a magyar értelmiség egészére. Mint viszonylag szabad eszmecserék fóruma, igen nagy eredményeket ért el abban, hogy az emigrációban tevékenykedő magyar tudósok, írók, papok, ifjúsági és egyesületi vezetők meg tudjanak szólalni idehaza, a gondolataik eljussanak a hazai értelmiségi közvéleményhez. Nem tudom, hogy ez a jelenlét és szerepvállalás az anyanyelvi konferenciák nélkül miként és főleg mikor lett volna lehetséges.

Az Anyanyelvi Konferenciának az volt a történelmi jelentősége, hogy közös asztalhoz tudta ültetni a hazai és a nyugati magyar értelmiség hangadó képviselőit, és fórumhoz tudta juttatni a nyugati világban született magyar gondolatokat. Ezzel a konferenciák hozzájárultak ahhoz a szellemi erjedéshez, amely végső soron előkészítette a hazai politikai átalakulásokat, a nyolcvanas évek végén bekövetkezett történelmi fordulatot.

Megújulás és átalakulás

Az anyanyelvi mozgalom korábban nagyrészt az „emigrációs” magyarsággal kialakított dialógus intézménye volt. A rendszerváltozás történelmi folyamatában — az 1989-es kecskeméti VI. Anyanyelvi Konferencia, majd az 1990 nyarán Római-fürdön rendezett védnökségi ülés után — ebben a tekintetben radikális átalakulás következett be. Az átalakulás követelményét először a kecskeméti VI. Anyanyelvi Konferencián kiadott zárónyilatkozat jelentette be.

Az átalakulást elsősorban a Magyarországon és általában a közép-európai régióban végbement politikai változások követelték meg. Ezek a változások mindenekelőtt a nyugati magyarság helyzetét alakították át. Az „emigrációt” ugyanis lényegében megszűntnek lehet tekinteni: ma igazából senkinek sincs oka arra, hogy politikai emigránsként éljen külföldön, a nyugati világban élő magyarok itthon is gyakorolhatják politikai jogaikat, s részt vehetnek a

gazdasági, politikai és kulturális életben. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy nyugatról idővel minden emigráns magyar hazatér. Nyilvánvaló, hogy a nyugati magyarság túlnyomó része a befogadó országban kíván élni továbbra is: oda köti munkája, oda kötik családi kapcsolatai. A második és harmadik emigrációs nemzedék tagjainak visszavándorlására pedig csak egészen kivételes esetben lehet számítani.

A nyugati magyarsággal kialakított kapcsolatokat természetesen tovább kell ápolni, a körükben vagy részvételükkel végzett anyanyelvi és kulturális programokat tovább kell építeni. Az anyanyelvi mozgalomnak mindazonáltal a továbbiak során elsősorban a szomszédos országokban kisebbségi sorsban élő magyarsághoz kell fordulnia. Ez a kisebbségi magyarság ugyanis a maga nemzeti kultúrájának és identitásának védelmében, a korábbi évtizedekben elvesztett intézményeinek helyreállítása céljából maga is várja az egyetemes magyarság elkötelezett, a szükség szerint áldozathozatalra is kész támogatását. Az anyanyelvi mozgalomnak ezt a stratégiaváltását indokolta az is, hogy a szomszédos országokban — az 1989-es közép-európai változások és a kommunista rendszerek összeomlása következtében — lehetőség nyílt arra, hogy a kisebbségi sorsban élő magyarság ismét számot vessen helyzetével, felmérje a diktatórikus korszakban elszenvedett károkat, és erőfeszítéseket tegyen nemzeti identitásának és kulturális intézményrendszerének helyreállítására.

Az imént körvonalazott felismerések jelentek meg igen széles körben a mozgalom történetében nagy fordulatot hozó, 1992 augusztusában Esztergomban rendezett VII. Anyanyelvi Konferencián, amely különben a Magyarok Harmadik Világkongresszusának nyitó rendezvénye volt. Az elhangzott előadások: Dobos László bevezetője, Nagy Károly és e sorok írójának referátuma, valamint igen sok felszólalás azt a kérdést járta körül, hogy a kultúra lehetőségeivel és eszközeivel miként lehet erősíteni és szolgálni a nemzeti identitás teljes helyreállítását és a nemzeti szolidaritást. A találkozó részben munkabizottságokban látta el feladatait, így külön fórumok vetettek számot az irodalom és könyvkiadás, az egyesületi kulturális tevékenység, a külföldi hungarológiai műhelyek, az anyanyelvi oktatás és az anyanyelvhasználat mint emberi jog kérdéseivel. A konferencia fontosabb előadásait és dokumentumait a mozgalom hosszú évtizedek óta megjelenő folyóirata: a Nyelvünk és Kultúránk 86. száma tette közzé.

Végül az esztergomi konferencia mintegy kétszáz résztvevője arról is döntött, hogy az Anyanyelvi Konferencia a jövőben önálló egyesületként fog működni. Az összejövetel zárónapja egyszersmind alapító közgyűlés volt, amely a hagyományos Anyanyelvi Konferencia elnevezés megtartásával a szervezetet mint A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságát hozta létre. A társaság alapszabályt fogadott el és alapítólevelet tett közzé. Ez az

alapítólevél rögzítette a társaság stratégiáját és céljait, majd hitet tett a magyarság kulturális és lelki egységének helyreállítása mellett.

Ugyancsak az egyesület célkitűzéseit foglalja össze a konferencia végeztével kiadott Zárónyilatkozat, amelyből érdemes idézni a következő megállapításokat: „Társaságunk a magyar alkotmányosság alapján, mint szabad polgárok egyesülése kívánja végezni további munkáját. Továbbra is az anyanyelvi konferenciák hagyományaira, értékeire és eredményeire támaszkodik, egyszersmind a visszaszerzett nemzeti függetlenség és polgári szabadság nagyobb lehetőségeit igénybe véve szélesebb területen és módszeresebb munkával kíván tevékenykedni. Továbbra is a magyarság anyanyelvének, kultúrájának, nemzeti tudatának és összefogásának szolgálata szabja meg feladatait.”

Az újjászervezett egyesület megválasztotta tisztikarát. Tekintettel Lőrincze Lajos hosszan elhúzódó betegségére, elnökünk levélben jelentette be visszavonulási szándékát. A konferencia köszönetet mondott Lőrincze tanár úrnak sok évtizedes fáradhatatlan tevékenységéért, és őt a társaság tiszteleti elnökének választotta meg. Ezt a tisztét azonban, nagy fájdalomkúra, már nem sokáig tölthette be, minthogy a következő esztendő őszén meghalt. A társaság elnöke e sorok írója lett, társelnökök: Gál Sándor Szlovákiából, Kántor Lajos Erdélyből, Lázár Oszkár svédországi egyetemi tanár Nyugat-Európából és Nagy Károly egyetemi tanár az Egyesült Államokból. A Konferencia alelnöke Kolczonay Katalin tanár, újságíró. A közgyűlés ugyancsak megválasztotta a hatvantagú választmányt, mégpedig oly módon, hogy ebből húszan a magyarországi, húszan a Kárpát-medencében kisebbségben élő, húszan pedig a nyugati magyarságot képviselik. A választmányba igen sok közismert író, újságíró, tudós, tanár, lelkész és egyesületi vezető került, a többi között Magyarországról Beke György, Cservenka Judit, Csoóri Sándor, Debreczeni Tibor, Görömbei András, Jankovics József, Kulcsár Katalin, Sárközy Péter, Erdélyből Bodó Barna, Cseke Péter, Gálfalvi György, Sylvester Lajos, a Felvidékről Dobos László, Máté László, Kárpátaljáról Dupka György, az Egyesült Államokból Fekete Pál, Várdy-Huszár Ágnes, Angliából Gömöri György, Romhányi László, Németországból Világhy Katalin, Franciaországból Lovas Margit, Nagy Pál, Svájcban Fáth Lajos és képviselőket kaptak a lengyelek, a litvánok, az észtországi, a kazahsztáni, a brazil és az ausztráliai magyarok is. Már az új választmány jelölte ki az elnökség további hat tagját, ezek: Ginter Károly, Komlós Attila, Szathmári István, továbbá Erdélyből Péntek János kolozsvári egyetemi tanár, a Felvidékről Sidó Zoltán, a komáromi felsőfokú magyar tanintézet későbbi főigazgatója, Angliából pedig Gömöri György cambridge-i egyetemi tanár.

A megújuló anyanyelvi mozgalom munkája során természetesen igényt tart a hazai politikai és kulturális intézmények, valamint a nyugati világban élő magyar szervezetek, egyesületek, egyházak és kulturális műhelyek támogatására. Ezek sorában igen nagy mértékben számít a Magyarok Világszövetsége együttműködésére és segítségére. Az, hogy a társaság most a magyar alkotmányosság és az egyesületi törvény követelményeinek megfelelően, mint önálló jogi személyiség van jelen a magyar kulturális és közéletben, a legkevésbé sem jelenti azt, hogy meg kívánná szüntetni a Világszövetséggel kialakult együttműködést. Ellenkezőleg, minthogy az anyanyelvi mozgalom a Világszövetséggel azonos nemzeti és kulturális célokat követ, s a Világszövetség kulturális-okatási feladatainak nagy hányadát magára vállalja, nélkülözhetetlen a két szervezet közötti stratégiai szövetség és összefogás. A két szervezet együttműködéséről intézkedett különben az MVSZ és az Anyanyelvi Konferencia elnöke által aláírt 1992-es megállapodás, amely részletesen rögzítette ennek az együttműködésnek a feltételeit és követelményeit.

Hasonlóképpen az anyanyelvi mozgalom szándékainak tartalmas és eredményes megvalósítását szolgálják azok a megállapodások, amelyeket az Anyanyelvi Konferencia más hazai és külföldi magyar kulturális szervezetekkel kötött. Ilyen egyezményt sikerült létrehozni a Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társasággal, a Csemadokkal, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséggel, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségével, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesülettel (EMKE), az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társasággal, a Horvátországi Magyarok Szövetségével, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetséggel, a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társasággal, a Muravidéki Magyar Közösséggel, a Magyar Pax Romana Fórummal, az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetemmel, az Egyesült Államokban és Kanadában működő Magyar Baráti Közösséggel, valamint több más magyar kisebbségi és szórányszervezettel.

Az újjászervezett Anyanyelvi Konferencia minden korábbi értékét tovább kívánja ápolni egyszersmind minden korábbinál szélesebb körű kulturális tevékenységet kíván folytatni. Az anyanyelvi kultúra gondozásának és védelmezésének ugyanis egészen széles körű értelme van. Anyanyelven nem pusztán nyelvhasználatot kell érteni: magyar anyanyelvünkkel szorosan összefügg kultúránk, hagyományvilágunk, zenei anyanyelvünk és nemzeti identitásunk, valamint történelmileg kialakult mentalitásunk. A konferencia fogalma talán megtévesztő lehet, ugyanis az anyanyelvi mozgalom már régóta nemcsak a négyévente megrendezett összejövetelekre: anyanyelvi konferenciákra korlátozódik, medrében ott vannak a tanári továbbképző tanfolyamok (Debrecenben és Békéscsabán majd Szombathelyen), az ifjúsági találkozók, amelyeken hagyományosan nyugati és kisebbségi magyar fiatalok

vesznek részt, illetve az ugyancsak hagyományos sárospataki, balatoni, velenceifürdői, tatái, dobogókői és esztergomi anyanyelvi táborok, valamint a különféle értelmiségi találkozók.

Konferenciák és találkozók

Az Anyanyelvi Konferencia mögött immár két és fél évtizedes múlt áll, és előtte, hitünk szerint, igen nagy és tartalmas jövő. Szüksége van rá a szétszórott és szétszóródott magyarságnak: a nemzet kulturális, szellemi és lelki egységének helyreállítására irányuló oly szükséges nemzeti stratégia egyik fontos műhelye és végrehajtója lehet. Tevékenysége nem irányul más népek és kultúrák ellen, sőt reméljük, hogy előbb-utóbb kapcsolatot tudunk találni más európai népek és különösen a szomszéd népek kulturális szervezetével. Így kapcsolatot találtunk az időközben elhunyt Buracu professzor által vezetett kolozsvári Interetnikai Társasággal és a budapesti Szlovák Kulturális Központtal, emellett az Anyanyelvi Konferencia kezdeményező szerepet vállalt az 1995 májusában Magyarországon rendezett magyar-román értelmiségi kerekasztal-beszélgetés szervezésében.

Mozgalmunk mindazonáltal természetesen a részekre szakított magyarság kulturális összefogását tartja stratégiai feladatának és arra törekszik, hogy hatékony segítséget adjon a kisebbségi magyaroknak anyanyelvük és nemzeti kultúrájuk ápolásában, nemzeti identitásuk védelmében. Erre különösen most van szükség, midőn küzdeni kell a szlovák parlament által hozott nyelvtörvény és a romániai iskolatörvény rendkívül káros és veszélyes következményei ellen. Ilyen körülmények között az anyanyelvi mozgalom elsősorban a kisebbségi magyarság oktatási és művelődési szakembereivel: tanárokkal, tudósokkal, újságírókkal, népművelőkkel, lelkesekkel, egyesületi és ifjúsági vezetőkkel hoz létre kapcsolatot, és számukra szervez találkozókat, konferenciákat, szakmai továbbképzési lehetőségeket. Az elmúlt esztendőben az Anyanyelvi Konferencia, általában együttműködve határokon túli társszervezeteivel, évente átlagosan tizenhat-tizenhét szakmai találkozót rendezett meg: a többi között Budapesten, Keszthelyen, Kecskeméten, Kolozsváron, Szatmáron, Temesváron, Kassán, Galántán, Szencen, Ungváron, Szabadkán, Adán, Eszéken és Lendván. Emellett évente tizenkét-tizennégy ifjúsági és gyermektábort is szervezett: a többi között a Balatonnál, a Velencei-tónál, Esztergomban, Tatán, Dobogókőn, Tiszasáson és Sárospatakon, illetve a szomszédos országok magyarlakta területein. Ezekben a találkozókon többszáz kisebbségi magyar értelmiségi vett részt és vállalt szerepet, az ifjúsági táboroknak is több mint ezer vendége volt.

Néhány találkozóra érdemes külön is utalni ezek közül. Így az Anyanyelvi Konferencia és Berzsenyi Társaság által közösen szervezett keszthelyi Helikoni Napok keretében rendeztük meg a határon túl dolgozó magyar irodalmi és nyelvészeti tanszékek (Kolozsvár, Pozsony, Nyitra, Ungvár, Újvidék, Budapest) tanárainak eszmecseréjét, a magyar nyelvűvelő társaságok, majd a kárpát-medencei magyar irodalmi folyóiratok szerkesztőinek, végül a tanáregyesületek találkozóját. Kolozsváron a Szabédi László Napok keretében eredményes konferenciát rendeztünk a századvég nemzeti feladatairól, a magyar irodalmi felsőoktatásról, illetve kisebbségi egyházak és társadalmak kapcsolatairól esett szó, a kassai Kazinczy Napok keretében a magyar sajtónyelv, valamint általában a magyar kisebbségi nyelvhasználat kérdéseit tekintettük át, az ugyancsak kassai Fábry Napok keretében a magyar kulturális régiókról vagy legutóbb a szlovákiai magyar kulturális intézmények szomorú helyzetéről adtunk képet. Szabadkán a helyi emlékbizottsággal közösen évente rendezzük meg a Kosztolányi Dezső Napokat, Adán részt veszünk a Szarvas Gábor Nyelvűvelő Napok rendezésében, Lendván igen sikeres konferenciát tartottunk a magyar nemzeti tudat erősítésének feladatairól, majd a kisebbségi magyar irodalmakról, Kecskeméten pedig már két alkalommal szerveztük meg a Lőrincze Lajos Napokat, amelyeken a kárpát-medencei magyar tanár- és tanítóképző intézetek oktatói vettek részt. Számos hasonló összejövetelt, találkozót lehetne még említeni.

E sokirányú tevékenység megszervezése és ellátása természetesen erős anyagi eszközöket kíván, noha az Anyanyelvi Konferencia igyekszik igen takarékos összejöveteleket szervezni, működési költségei is meglehetősen alacsonyak. Számít természetesen az Országgyűlés költségvetési támogatására, amellet a Művelődési és Köznevelési Minisztériumra és a Határon Túli Magyarok Hivatalára, az Illyés és a Soros Alapítványra s természetesen a Magyarok Világszövetségére, amelytől hivatali helyiséget és „infrastruktúráját” kapja. Ez utóbbi segítség az Anyanyelvi Konferencia folyamatos működését és ügyintézését alapozza meg. A találkozók és anyanyelvi táborok költségeinek megszerzése azonban sokszor így is szinte emberfeletti erőfeszítéseket kíván.

Az Anyanyelvi Konferencia tevékenysége és programja gyakorlatias és ilyennek is kell lennie. Az anyanyelvi mozgalom nem valamiféle nemzeti ideológia retorikai képviselőjében látja feladatát, hanem a kisebbségi magyarság kulturális intézményeinek, nemzeti kultúrájának támogatásában, a részekre szakított magyarság lelki egységének helyreállításában. Az anyanyelvi mozgalom munkafeladatok elvégzésére szerveződött; a határokon túl: a kisebbségben és a szórványban élő magyaroknak kíván hasznos és gyakorlatias támogatást nyújtani. Ilyen gyakorlatias célok érdekében kívánjuk

megrendezni a most soron következő VIII. Anyanyelvi Konferenciát is Egerben és Mezőkövesden. Ez a találkozó terveink szerint a következő témát dolgozza fel: „Magyarság és egyetemesség az ezredfordulón” — vagyis azzal kíván számot vetni, hogy a magyarság európai elhelyezkedése és otthonra találása a jelenben milyen kulturális építőmunkát kíván elsősorban a kisebbségi és szórványmagyarság körében. Ennek a kulturális építőmunkának két nagy köre az oktatás és a tudományos kutatás: mindkettő igen sokat sérült a korábbi évtizedek során.

A tervezett egri konferencia egyike lesz a magyar honfoglalás ezregházadik évfordulóján megrendezendő összmagyar értelmiségi találkozóknak. Az Anyanyelvi Konferencia hagyományosan mindig is a magyar értelmiség legjobbjait gyűjtötte össze, s noha nem kívánt exkluzív társaság lenni, kétségtelenül törekedett és törekszik bizonyos intellektuális színvonalra. Munkatársai önkéntesen, nemegyszer anyagi áldozatokkal végzik feladataikat. Erre az önkéntességre és áldozatkészségre a továbbiakban is nagy szükség van, mindazonáltal nem nélkülözhető a kormányzati és intézményi figyelem, felelősségvállalás és támogatás. Reméljük, hogy az elmúlt negyedszázados munka és különösen a mögöttünk lévő három esztendő erőfeszítései következtében az Anyanyelvi Konferencia a jövőben nagyobb figyelemben és megbecsülésben részesül, és hatékony eszközökkel lesz képes eleget tenni annak a küldetésének, amelyet az egyetemes magyar kultúra védelmében és a nemzet szellemi egységének megerősítésében magára vállalt.

**I. ANYANYELVI KONFERENCIA,
1970,
DEBRECEN-BUDAPEST**

Elnöki megnyitó

Tisztelt Konferencia! Kedves Barátaim!

Szeretettel üdvözlöm elsősorban azokat a kedves vendégeinket, akiket a sors szele szülőföldjüktől messze sodort, vagy akiknek a történelem anankéja következtében azok a rakás kenyerek, melyeket Mikes Kelemen szerint el kell fogyasztanunk, kicsiny hazánk határain kívül halmozódtak föl. Elhozta azonban őket közénk az anyanyelv olthatatlan szeretete és az a magasztos hivatástudat, hogy őrájuk vár az új hazájukban élő magyarok anyanyelvi öntudatának ébresztése, ápolása, fenntartása, mert az ő munkájuk nyomán remélhető, hogy világszerte a magyar lélek kicsiny fényei nemzedékeken át fennmaradjanak, világítsanak. Nekik nem kell mondanunk, hogy az anyanyelv a leghatásosabb kapocs, mely az embereket összefűzi, gondolataik, érzelmeik kifejezésének ösztönös eszköze. E nyelv szilárd épületének szerkezeti kapcsai meglazulhatnak a hosszú elszigeteltség alatt, de a lélek mélyén mégis e nyelv marad legbelsőbb tulajdonunk, énünk egy része. Ez kovácsolja egységbe az öt világrészbe szétszóródott magyarságot, ez ad neki szellemi múltat hozzáépítve a magyarság viszontagságos története évezredeinek az emlékéit. Még egyszer szeretettel üdvözlöm őket, kívánom, hogy érezzék jól magukat körünkben, mártsák meg magukat a magyar beszéd, a magyar dal, a magyar szellem megifjító vizében.

Hálás szívvel köszöntöm vendéglátónkat, Debrecen városának Tanácsát, mely konferenciánkat fölkarolta; a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemet és elöljáróságát, mely otthont adott konferenciánkunknak, és a szervezés nehéz munkájában nélkülözhetetlen segítséget nyújtott.

És köszöntöm végül az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének tagjait, kik magyar lélekkel, anyanyelvünk sorsát mélyen átérezve siettek fölkarolni a szent célt.

Nagy Károly (USA)

Magyar iskolák, magyar tanítás az Amerikai Egyesült Államokban

I. Az amerikai magyar iskolák 1965-ös felmérése, a felmérés visszhangja és eredményei

1965-ben fejeztünk be egy felmérő tanulmányt (megjelent: Új Látóhatár, 1965. március-április), amely megállapította, hogy az Amerikai Egyesült Államok hét államában huszonhárom társadalmi és egyházi szervezet folytat intézményes magyar nyelv- és kultúraoktatást elemi és középiskolai fokon. A huszonhárom iskolában kb. 650 tanulót kb. 75 tanár, tanító, ifjúsági vezető és pap tanít átlagosan évi 110 órában magyar írásra, olvasásra, irodalomra, fogalmazásra, történelemre, néhol vallásra és népdalokra is. A huszonhárom iskolából tizenkettőt egyházak, tizenegyet társadalmi szervezetek tartanak fenn, tizennégy az iskolaév alatt, kilenc nyáron tanít.

Több más célja mellett a felmérő tanulmány megkísérelt elindítani egy folyamatot, amely további hasonló (de jobb és átfogóbb) felmérésekhez, a magyar iskolák közti együttműködés megindulásához, a tankönyvekkel és a szakmai anyagokkal való ellátottság javításához, színvonalának emeléséhez, a meglevő magyar iskolák nagyobb fokú támogatottságához és látogatottságához, valamint új magyar iskolák létesítéséhez volt hivatva vezetni.

A külföldi magyar iskolák támogatása, együttműködésük kialakítása, szakmai színvonaluk, tankönyvellátottságuk, látogatottságuk emelése és általában aktivizálásuk mindezekig nem járt sikerrel, sem a tanulmány, sem az azt követő visszhang eredményeképpen. Az amerikai magyar iskolák például válasz nélkül hagyták az együttműködésre, konferenciákra, tankönyvcserékre, folyóiratalapításra stb. vonatkozó javaslatokat, csakúgy mint általában az egész felmérő tanulmányt. A budapesti Magyarok Világszövetsége küldött néhány tankönyvcsomagot amerikai magyar iskoláknak, és megjelent Magyarországon a Szülőföldünk című olvasókönyv, melyet több külföldi magyar iskola használ, de a konkrét, rendszeres, lényeges támogatásnak az érdekelt magyar iskolákkal együttműködésben való megszervezése, kidolgozása és kivitelezése még a jövő — reméljük közeli jövő — feladata. A Debreceni Nyári Egyetem 1970. augusztus 1-15-ig tartó anyanyelvi konferenciája lényeges munkát végezhet e folyamat elindításában.

II. Magyarságfenntartás a külföldi társadalomban; néhány szociálpszichológiai szempont

Miért nincs a külföldi magyar iskolákban, azok szervezőiben, fenntartóiban igény a szakmai együttműködésre? Miért nincs több magyar szülőben igény arra, hogy gyermekét magyar iskolába írassa be? A magyar iskolák tanulólétszáma a magyar lakosság számához viszonyítva rendkívül alacsony Amerikában is és Kanadában is. Míg pl. az Egyesült Államok összlakosságának kb. 5, 44%-a jár általános iskolába az előkészítő osztálytól a nyolcadik osztályig (5-13 éves kor), addig Kanadában 1965-ben a magyar származású lakosságnak (145 000) csak kb. 1, 03%-a (kb. 1493 tanuló), az Egyesült Államokban pedig 1965-ben a kb. 700 000-es létszámú magyar származású lakosságnak hozzávetőlegesen csak 0, 1%-a (kb. 650 tanuló) járt magyar iskolába.

A magyar szülők nagyobb része — úgy érzem — nincs egészen meggyőződve arról, hogy gyermekének magyar iskolába való járatása, de egyáltalán nyelviileg „magyarnak megtartása” elengedhetetlenül fontos. Nem létszükséglet, nem életforma, nem jelent előnyt, sőt gyermeknevelési szempontból szinte a lehetetlenséggel határos, sziszifuszi, kimerítő és gyakran keserűséget okozó feladat, tehát elhanyagolható.

A szülőknek az a kisebbik része, amelyik fontosnak tartja a magának és gyermekének nyelviileg magyarnak való megtartását, sokféle okból tarthatja annak.

Ha egy külföldi magyar iskola tradicionalista, vallásos, „nacionalista” vagy gyermekmegőrzői igényeket kíván kielégíteni elsősorban, akkor ahhoz tényleg nincs nagy szüksége szakmai fejlődésre, modern tankönyvekre, módszertani továbbképzésre, pedagógiai szakismeretekre, tantervekre, óravázlatokra, mai magyar irodalomra vagy mai külföldi nevelési elméletekre.

Amerikai (és talán többi külföldi) szervezeteinknek ez a legnagyobb problémája, hogy a mai modern, eleven és változó amerikai és magyarországi társadalom, tudomány, művészet, közgondolkodás és általában az élet dinamikus közvetítő szervei helyett túl gyakran egyre sajátságosabbá váló, tehát a környezet valóságától egyre távolodó, szintetikus és fiktív magyarság- és emberélményt kialakító, tanító, szolgáló és legitimizáló szervekké válhatnak. Természetesen ez a probléma nem megoldhatatlan, nem is statikus. Az utóbbi évek külföldi magyar fejleményei mutatnak olyan attitűdváltozási tendenciákat, amelyek a „szubkultúra” merevségének feloldása felé való haladást jelzik, amelyek segíteni akarnak külföldi magyaroknak abban, hogy nagyobb mértékben válhassanak elszigetelt „szubkultúralakók”-ból magyar és külföldi ismereteiket, tudásukat,

élményeiket és érzelmeiket mind saját, mind pedig származtató és jelenlegi lakóhelyük népeinek javára hasznosítani képesebb, sokoldalú emberekké.

Magyar iskoláinkkal is hasonló a helyzet, Itt is elsősorban az attitűdöket kell új alapokra helyeznünk. Mert ha ne (vagy ne csak) tradicionalizmusból, vallásosságból, „nacionalizmusból” vagy gyermekmegőrzői célból járassuk gyermekeinket magyar iskolába, akkor miért? A külföldi magyar iskolák is szolgálnak egyszerre magyarságmegtartó és közvetítő célokat!

A magyar iskola a külföldi magyar gyermeknek a magyarságmegtartáson kívül általános emberi értékeket és képességeket is nyújthat. Az írás, olvasás, a fogalmazás, a nyelvtan, az olvasmányelemzés, az írásbeli kifejezés, az irodalom, a történelem tanulása nemcsak tartalmat, hanem technikákat, módszereket, tanulási készséget, képességet is fejleszt, gyakoroltat. Amerikai iskolákban a tanulók hasonló tanulási módszereket is, különböző tanulási módszereket is használnak. Mindkét esetben hasznát veheti a gyermek magyar iskolai tanulási módszereinek: vagy azért mert rájön, hogy „Nini, ezt ugyanúgy csináljuk ott is!”, vagy azért, mert felfedezi: „Nini, ugyanezt másképp is lehet csinálni!”, Mindkét esetben erősödhet az élmény, a tanuláskészség, az egész ismeretszerzési képesség. Ha a magyar iskolába járó tanuló két nyelvet tud, tulajdonképpen két világot ismerhet, így árnyaltabb, gazdagabb, több alternatívás, tehát végső fokon szélesebb lehetőségű, szabadabb, kreatívabb világképe alakulhat ki.

III. A külföldi magyar gyermekek alap-, közép- és haladó fokú magyar tanításának néhány problémája

Ezek a problémák nagyon szerteágazók és eléggé különböző jellegűek.

1. Kezdjük a legnyilvánvalóbbal: a társadalom nyelve más, mint a magyar. Ezért magyar nyelvvel a gyermek a családon kívül töltött mindennapi életének csak elenyészően kis részében találkozhat. A közvetlen külvilágról szerzett ismeretek és a társadalomba való beilleszkedés szinte minden területén (iskola, tömegkommunikációs eszközök, kortársak, események, játék, munka, vásárlás stb.), ami fontos, lényeges és elengedhetetlen, az más mint magyar és megfordítva; ami magyar, az nem annyira életbevágó.

2. Az otthon használt nyelv vagy nem magyar, vagy kevert. A leg gondosabb szülő sem tudja elkerülni mindennapi nyelvében a más mint magyar szó használatát. A keverés mértéke és módja nagyban változhat. Vagy integrálódik a két nyelv (Holnap induljunk korán a *bicsre*, mert tudod, hogy a *hájvén*, különösen ott a *sapping szentereknel* mindig milyen *treffik dzsem* van a vikendeken.); vagy vannak témák, amelyeket magyarul, s más témák, amelyeket más nyelven beszél meg az ember. A gyermek mindennapos iskolai

élményeit például általában a mindennapos iskola nyelvén, tehát nem magyarul beszéli meg a család. Vagy azt is keveri (Van *homvörköd szpellingből?* Mit tanultatok ma *giágrafiból?*). Tipikus, hogy a külvilág fontos témáit a külvilág fontos nyelvén beszéli meg a család, s úgy lassan-lassan a magyar tényleg csak egy tizedrangú „konyhanyelvű” válik.

3. A magyar iskolák ideje szűkös. Hétvégi iskola esetében általában minden szombaton 9-1-ig az iskolaév alatt. Ez egy évben kb. 120 órát jelent. Ez az óraszám természetesen korántsem elég ahhoz, hogy egymagában gazdag és alapos magyar tudást adjon.

4. Házi feladatok kiadásakor a tanító ismét csak minimális időre számíthat, s a szülő segítsége nélkül sem minőségét, sem elvégzését nem tudja biztosítani. Mennél idősebb a gyermek, annál elfoglaltabb, annál kevésbé van ideje (s kedve is) két szombat között magyar feladatokkal foglalkozni otthon.

5. Az életkor és a magyar nyelvhasználati készség nem áll mindig arányban a külföldi magyar gyermekeknel. Ezért a magyar iskolák osztályainak legnagyobb része korra és nyelvtudásra nézve erősen heterogén.

6. Az elérhető tankönyvek nem külföldi magyar iskoláknak íródtak, vagy nem a helyzetet ismerő gyakorló pedagógusok szakértelme segítségével készültek, tehát nem veszik figyelembe a speciális problémákat és adottságokat.

7. A magyar iskolába járás nem kötelező. Ha a gyermek akar járni, jár. Ha nem akar, a család „autoritáriánus” vagy „demokratikus” berendezkedésétől s a gyermek korától függ, hogy kívánságát mennyiben veszik figyelembe. Ez gyakori hiányzást, néha kimaradást eredményez, amikor a többi probléma vagy valami más elkedvetleníti a gyermeket.

8. A tanerők szakképzettségétől sok függ. A szakképzett tanerők aránya az amerikai magyar iskolákban nem magas, és noha más életterületeken kiváló specialista lehet valaki, az ábécé tanításához, s verselemzéshez, a fogalmazástanításhoz, az olvasmánytárgyaláshoz stb. a jóindulat mellett a szakértelem is elengedhetetlen.

IV. Javaslatok a külföldi tennivalókra

Mit tehetnének külföldi magyar iskoláink és nevelőink a magyar iskolák számának, látogatottságának, szakmai szintjének emeléséért? Két területen lenne szerintem sürgős tennivaló: pedagógiai és szervezési területen: Pedagógiai szempontból szükséges lenne kidolgozni a heti egyszeri írás-, olvasás-, fogalmazás-, irodalom-, történelem- és beszédtanítás módszerét a jelenleg működő külföldi magyar iskolák tapasztalatai alapján. Ennek eredményeképpen és ezzel kapcsolatban össze kellene állítani egy vezérfonalat

külföldi magyar iskolák részére, amely segítségül és útmutatóul szolgálhatna a különböző iskolák szervezőinek és tanítóinak. Ennek a vezérfonalnak részletesen kellene taglalnia a magyar iskolák munkájával kapcsolatos problémákat, a tantárgyakat, a tananyagot, a tankönyveket, a kevés óraszám lehetőségeit, a tanulók életkori, fejlettségi, nyelvkészségi sajátosságait. Modelltanmeneteket és -órávázlatokat kellene kidolgozni, és a meglevő és megszerezhető tankönyvekről kritikai ismertetést kellene adni. A magyar iskolák és a magyar közösségek viszonyáról, az anyagi feltételek megteremtéséről, a helyiségek biztosításáról és az adminisztráció problémáiról is tartalmazhatna e vezérfonal adatokat. Mindezt a jelenleg működő magyar iskolák közösen dolgozhatná ki gyakorlati tapasztalataik alapján. Szervezési szempontból véleményem szerint szükséges lenne az amerikai és a magyarországi iskolákkal és nevelőkkel való kapcsolatok felvétele. A külföldi magyar iskolák tanítóinak külföldi és magyarországi iskolákat kellene látogatniuk. Részt kellene venniük tanítási órákon, tapasztalataikat ki kellene cserélni az ottani tanítókkal; rendszeresen kellene nekik szakirodalmat olvasni, tankönyveket rendelni és kiértékelni. Természetesen egymással is eleven szakmai kapcsolatot kellene létesíteniük a külföldi magyar iskoláknak tanítói konferenciákon, folyóiratokon, rendszeres iskolalátogatásokon keresztül, elősegítve ezzel önmaguk és egymás folyamatos és felelősségteljes szakmai továbbkésztését.

V. Javaslatok a magyarországi tennivalókra

S mit tehetnének Magyarországon azok, akiknek számára a külföldi magyar tanítás fontos, lényeges, felelősséget jelentő kérdés? Szerintem egy állandó jellegű csoportot vagy szervet kellene létrehozni írókból, pedagógusokból, nyelvészekből, tankönyvszerkesztőkből és másokból, amely csoport folyamatos, rendszeres munkával elkezdhetné támogatni a külföldi magyar iskolákat mindabban, amire azoknak szükségük van (például a fentebb felsoroltak véghezvitelében), és mindabban, amire lehetőség kínálkozik (Váci Mihály is felsorol cikkében néhány kitűnő gyakorlati javaslatot). Konkrét lépések lehetnének még ezen kívül például a következők:

1. Küldessenek ingyenes mutatószámokat ifjúsági könyvekből (pl. a Móra és a Tankönyvkiadó kiadványaiból) minden külföldi magyar iskolának. Később ériék el, hogy ezek az iskolák kedvezményes áron vásárolhassanak ifjúsági könyveket, tankönyveket és folyóiratokat.

2. Fedezzék külföldi magyar tanítók rendszeres magyarországi iskolalátogatását.

3. Indítsanak testvériskola-mozgalmat, amelynek keretén belül egy-egy magyarországi iskola kapcsolatot keresne, teremtené és tartana fenn egy-egy külföldi magyar iskolával. Diáklevelezés, pedagógus tapasztalatcsere, könyvküldési akció, látogatásra való kölcsönös meghívás születhetne ebből.

4. Szervezzenek minden nyárra két egyhónapos iskolatábort (pl. Balatonszabadiban), ahol a nyaralás mellett korcsoportok és nyelvkészség szerint magyar írást, olvasást, fogalmazást, irodalmat és éneket tanulhatnak külföldi magyar gyermekek. (A gyakorlati lebonyolítást egész egyszerűen a külföldi utazási irodákon keresztül lehetne megoldani.)

Ezzel párhuzamosan továbbképző szakmai tanfolyamokat is szervezhetnének (esetleg ugyanezekben a táborokban) külföldi magyar tanítóknak.

5. Létesítsenek ösztöndíjakat külföldi magyar iskolák tanulói számára egy-egy éves vagy egy-egy nyári magyarországi iskolában vagy iskolatáborban töltendő tanulmányútra.

6. De mindenekelőtt és legelsősorban: állítsanak-állíttassanak össze tananyagprogramokat, melyekhez a helyzetismeret megszerzését, a tényanyaggyűjtést, a szükségletek és kívánalmak felmérését egy 2-3 tagú szakbizottság egyéves, külföldi magyar iskolákat látogató körútja biztosíthatná. Egy hat fokozatból álló tankönyv-munkafüzet-lemez-film program nagymértékben hozzájárulhatna a legtöbb külföldi magyar iskola legégetőbb problémáinak megoldásához.

VI. A külföldi magyar iskolai tananyagprogramok összeállításának szempontjai

1. Körülbelül hat tankönyv-munkafüzet-lemez-film program összeállítására van szükség, amely az alap-, közép- és haladó fokú magyar oktatás anyagát képezheti (fokként két-két program).

2. A programok részletezése — A tankönyvek, munkafüzetek, lemezek, filmek egymással párhuzamosak, koordináltak, egymás anyagát illusztrálják, gyakoroltatják, erősítik, kiegészítik.

3. Az oktatási órák száma. — Hétvégi iskolákban rendszerint évi 30 napon át napi kb. 2-3 óra írás, olvasás, fogalmazás, nyelvtan, olvasmánytárgyalás, beszélgetés vagy egyéb „magyar nyelv és irodalom” tantárgy körével foglalkozó óra,

4. A házi feladatokra szánható idő. — Rendszerint a tanuló korának (s ezért egyéb irányú lekötöttségének) növekedésével csökken. Elérhető maximum; minden nap 10-15 perc. Reális átlag: egyszer-kétszer egy héten

15-20 perc. Ezt az időt nagymértékben meghosszabbíthatják az érdekes munkafüzetek, de főleg a lemezek és a filmek.

5. Hasonlóság-különbség a magyar és a másik nyelv között. — Az alapfokon például jól bevált gyakorlat a magyar ábécét a másik nyelvtől való különbözőségeire építve tanítani. (Rendszerint a másik ábécét már ismerő, hétéves gyermekekről van szó.)

6. Hasonlóság-különbség a magyar és a mindennapi iskolai nem magyar tankönyvek, munkafüzetek, lemezek között. — Az elrendezés, a beosztás, a módszer, a tipográfia, az élményanyag lehet hasonló; ez elősegíti azt, hogy az egyik tanulás erősítse a másikat, és csökkentheti az „idegenségérzést” a tanulóban.

7. A kornak megfelelő tartalom és stílus, de a képességnek megfelelő nehézség. — Ez a legnagyobb probléma a meglevő anyaggal; technikailag könnyű, rövid mondatos, egyszerűbb szókincsű, rövidebb anyag szinte kizárólag olyan könyvekben szerepel, melyekben az anyag tartalma, élményvilága, érdeklődési köre a kisebb korú gyermekének megfelelő. Így aztán a 10-14 éves, de a magyart csak alap- vagy középfokon bíró nagyobb tanulók a szöveg egyszerűsége kedvéért kénytelenek 6-7 éveseknek írt könyvekből (ahogy ők panaszoznak: „bébi dolgokat”) olvasni-tanulni, s ez nagymértékben csökkenti kedvüket a tanuláshoz. Ennek a problémának megoldására az alap-, közép- és haladó fokokon tanuló „túlkoros” gyermekek számára egy-egy olyan tankönyv-munkafüzet-lemez program szükséges, amelyben a tartalom már „nagyos”, de a szöveg egyszerű és természetesen fokról fokra nehezebb. (Például: alapfok: kb. 10-12 éves élményvilág; középfok kb. 12-14 éves élményvilág; haladó fok: kb. 14-16 éves élményvilág.)

Ezeket a programokat használhatnák azok a tanulók is, akik a magyart mint külföldi középiskolájuk egyik tantárgyát tanulják.

8. Modernség. — 1970-et írunk, egyre többen élünk modern; urbánus, iparilag fejlett, komplex társadalmakban. A tankönyvek, munkafüzetek, hanglemezek, filmek élményanyagának a gyermek életéhez, a mai gyermek itteni vagy ottani életéhez kell kapcsolódnia ahhoz, hogy tanulását a gyermek ne érezze kényszerűnek, irrelevánsnak. Ez különösen 6-10 éves korban fontos. Amerikai városi gyermeknek például a magyar gyermekirodalomban oly gazdag és bőséges földművelő életformaanyag: etnográfia. Ez későbbi anyag lehet (10 éven felül). Előbb meg kell tanuljon írni-olvasni; s ezt nagyobb kedvvel és sikerrel teszi meg akkor, ha tananyagának mindennapi életéhez is köze van.

9. Motiváció. — Külföldi gyermeknek a magyartanulás részben önkéntes folyamat, mennél idősebb, annál kevésbé kötelező. Sem a családon vagy a közvetlen magyar környezetén kívüli társadalom, sem törvény nem teszi

természetessé, magától értetődővé vagy kötelezővé számára a magyartanulást, sőt mindennapos iskolatársai néha még értésére is adhatják, hogy „etnikussága” nem különösebb erény, s így a magyar nyelv elhagyása számára néha a társadalom, a korcsoport által való feltétlen és teljes elfogadás reményét jelentheti. Ha a magyar tananyag ráadásul nem is érdekes, akkor az áldozat nem is tűnik áldozatnak, sőt... A gyermek magyar tankönyveinek, munkafüzeteinek, lemezeinek, filmjeinek ezért többszörösen, motiválólágg kell hatni, hogy fel tudják venni a gyermek érdeklődéséért folytatott versenyt a másik nyelvanyag túlnyomó mennyiségével és sokoldalúságával. Legyenek a tananyagprogramok csábító, élvezetes, ösztönös, kihívó, kellemes, sikerélményt nyújtó, ideológiai elkötelezettségektől mentes, sokat elváró, de szinte játszva tanító, nem lefelé kioktató, hanem egyenrangúhoz szóló, sokoldalú, gazdag, de nem csalódást okozóan nehéz; izléses, művészi, színes feladat-játékai a gyermeknek, akkor szívesen és magától és kényszerítés nélkül fogja használni, szeretni őket.

10. Forgalmazás. — A 6-9 tankönyv-munkafüzet-hanglemez-film programot külföldi magyar könyvesboltokon keresztül (de közvetlenül a Kultúrán keresztül is) kellene forgalomba hozni nagyon olcsó áron.

Lőrincze Lajos

Nyelvművelés, nyelvvédelem

Kitűzött témánkról, a nyelvművelés, nyelvvédelem kérdéseiről nem általánosságban akarok beszélni. De nem akarok beszámolni a mai magyar nyelvművelő munka helyzetéről, módszeréről sem. Feladatunk az, hogy megvizsgáljuk, milyen lehetőségei vannak a nyelvművelésnek, a nyelvvédelemnek, másként szólva az anyanyelv megtartásának, ápolásának az emigrációban; mit tehetnek ennek érdekében ennek a konferenciának külföldi és itthoni résztvevői. Mielőtt azonban a helyzetfelmérésbe, feladataink összegezésébe, a teendők felosztásába kezdenék, valamit előre kell bocsátanom.

A nyelvművelés fogalma, tartalma, feladata, módszere nem örök és változatlan, hanem időnek és térnek függvénye. Más volt a nyelvművelés alapkérdése ezelőtt száz vagy százötven évvel, mint ma, de ugyanúgy különbség van korunkban is a különböző államok, országok (társadalmak) nyelvszemlélete, nyelvművelése között az illető nép, társadalom történeti kialakulása vagy sajátos helyzete szerint. A múlt század első felében például a magyar nyelvművelés a nyelvújítással volt egyenlő. A nagy kérdés a

magyar kultúrának az európai kultúra áramlatába való bekapcsolása volt, erre kellett képessé, alkalmassá tenni a magyar nyelvet is. Új fejezet volt a nyelvművelés történetében az „új ortalógia”, a nyelvművelés túlkapásainak visszafogása, a vadhajtások nyesegetése. Megint más történelmi helyzetben erősödik meg századunkban a purista mozgalom, s lesz a korabeli nyelvművelés jellegadó megjelenési formája. De ugyanannak a nyelvi jelenségnek vagy nyelvi rétegnek is más és más a nyelvhelyességi szempontból való megítélése az idők változásával. Tanulságos volna például bemutatni, hogyan változott idők folyamán a nyelvjárásoknak a nyelvi norma szempontjából való szemlélete. De ma is más és más a nyelvjárások és az irodalmi nyelv egymáshoz való viszonyának a megítélése például a német nyelvet beszélő művelt svájciaknál, mint az ugyanolyan műveltségű németek között. Berlinben a *hochdeutsch* a „helyes”, Svájcban viszont helyesnek tartják, sőt ápolják a helyi német nyelvjárást, ezt beszélik a műveltek is, nemcsak a családban, hanem hivatalokban, sőt gyakran a rádióban is. Ennek az elkülönülésnek, a sajátos nyelvi hagyomány őrzésnek természetesen megvannak a maga okai.

Mindezeket azért mondtam el, hogy rámutassak annak elvi alapjára, miért nem lehet a mi itthoni nyelvszemléletünk, problémáink, módszereink egyszerű átadásával a külföldi magyarság nyelvi kérdéseit megoldani. A mi módszerünk, szemléletünk részleteiben persze felhasználható, de azt szőröstül-bőröstül átültetni és változtatás nélkül alkalmazni még Burgenlandban sem lehet, nemhogy Sydneyben vagy New Yorkban. Először is az utóbbi helyeken lakó magyarok nyelve több-kevesebb idő óta izolálva van a központi magyar nyelvtől, nem vesz részt — vagy csak nagyon esetlegesen ennek életében, mozgásában, változásában, fejlődésében. Nem ismeri például szókincsünk újabb fejleményeit, s más szempontból is megállt egy régebbi fejlődési fokon. Vagy más fejlődési irányt vett, mert az otthonival ellentétben másodrendű nyelv lett, ha formailag, jogilag esetleg nem is, de valóságos helyzete, társadalmi szerepe szerint igen. S ez megszabja fejlődésének, változásának ütemét és irányát is. De egy-egy államban is meglehetősen izolálva vannak egymástól a magyar nyelvet beszélők, ezért az anyanyelvi ismeret foka, minősége szinte városonként, sokszor éppenséggel családonként más és más, az anyanyelv teljes elfelejtéséig vagy egészen kezdetleges tudásáig. Az itthoni magyarság nyelve ilyen szempontból — a megértés szintjén — viszonylag egységes, eltérések a nyelvjárási beütés, színeződés fokában és a nyelvismeret, a kifejezőkészség árnyaltságában lehetnek.

Az elmondottakból következik, hogy ha mi a siker reményében akarunk hozzáfogni a külföldön élő magyarság nyelvének közös erővel való műveléséhez, védelméhez, akkor ismernünk kell annak a területnek a sajátos

problémáit, ki kell alakítanunk a végzendő munka sajátos módszerét és ütemét.

Nem érnék vele semmit, ha például a mai magyar nyelvhasználat leggyakrabban jelentkező problémáival, a nyakatekert, körülményeskedő „hivatali” nyelvvel, vagy esetleg az ifjúsági zsargonnal foglalkoznánk — mondjuk — Clevelandben, mert ezek ott egyelőre ismeretlenek, legalábbis nem öltöttek olyan méreteket, mint nálunk. De az azonos problémáknak is más lehet a szemlélete, a megítélése ott, mint az anyaországban. Az idegen szavak dolgában például itthon meglehetősen liberálisak vagyunk. Tudjuk, hogy minden nyelv szókincse gazdagodik, gyarapszik más nyelvek szókincséből, s hogy a szükséges idegen szavak egyáltalán nem veszélyeztetik nyelvünket. Egy más nyelvi közegben azonban más az „idegen” szavak szerepe, veszélyessége, tudatosabban kell figyelni rájuk, erősíteni a nyelvérzékét. Ezzel ellentétben a nyelvjárási jelenségeknek bizonyos fokon lényegesen kevesebb jelentőséget tulajdonítanak egy kinti, mint egy itthoni azonos fokú iskolában.

Hogyan fogalmazhatnánk meg most már azt, hogy mi is ma a nyelvvédő, a nyelvművelő munka központi feladata, első és legfontosabb célja az emigrációban? Azt hiszem, ezzel a szóval: *n y e l v m e g ő r z é s*. Ennek a feladatnak a részleteit, az ezzel kapcsolatos kinti és itthoni teendőket foglaljuk most össze röviden, de tulajdonképpen erről a „témáról” szól — közvetlenül vagy kisebb-nagyobb áttétellel — a konferencia minden előadása, megbeszélése.

A nyelvtanulás (az anyanyelv megtanulása, bővítése is) lényegében utánzás és gyakorlat kérdése. A gyermek utánozza környezetét, gyakorolja a nyelvet, bővíti nyelvtudását a családban, az utcán, az iskolában, de a felnőtt is ugyanezt végzi, amikor beszél, olvas, színházban, moziban ül, rádiót hallgat stb. Ez a lehetőség itthon szinte magától adódik, a külföldön élő magyar számára azonban ezek a természetes nyelvtanulási, nyelvbővítési vagy nyelvkonzerváló lehetőségek csak nagyon hiányosan vannak meg: ha a családban magyarul beszélnek is, az utca, az iskola, a hivatal, a szórakozóhely már egy másik nyelv gyakorlására, bővítésére ad lehetőséget. A külföldön, az idegen nyelvi környezetben való nyelvmegőrzés, nyelvbővítés tehát olyan mértékben érhet el sikereket, amilyen mértékben pótolni tudja azt a nyelvi miliőt, azokat a nyelvtanulási, nyelvgyakorlási, nyelvbővítési lehetőségeket, amelyeket az itthoni magyar gyerek és felnőtt minden különösebb erőfeszítés nélkül, szinte észrevétlenül megkap.

A legtöbb esetben már a *c s a l á d b a n* eldől, mi lesz a sorsa a magyar nyelvnek a következő generációban. Dönteni, határozni kell, hogy vállalja-e a család az anyanyelv továbbplántálásának többnyire nagyon fáradtságos munkáját. S a pozitív döntés nem könnyű, mert — mint egyik külföldi

előadónk, dr. Nagy Károly is kifejtette — alapos okok egész sorozata szól ellene. De ha megtörtént ez a döntés, még mindig igen messze van az eredmény, hiszen ez a vállalkozás a szülők, a család részéről nemcsak áldozatos munkát, hanem alapos hozzáértést, szakértelmet, sok leleményességet is kíván. Milyen jó volna, ha máris egy kiváló kézikönyvet tudnánk az érdeklődő szülők kezébe adni: Anyanyelvi nevelés a családban. S ebben az egyelőre még nem létező műben jó gyakorlati tanácsokkal, ötletes pedagógiai fogásokkal láthatnánk el a rászorulókat: hogyan teremtsék meg az egyensúlyt a régi és az új haza nyelve között, hogyan találjanak lehetőséget, alkalmat az otthoni folyamatos, rendszeres nyelvgyakorlásra; hogyan színesítsék a „nyelvtanulást” magyar nóták éneklésével; hogyan használják fel a játékos nyelvtanulás eszközét, módszerét; hogyan alakítsanak ki a családban egy kis magyar baráti kört gyermekeik körül, hogy mindig módjuk legyen magyarul beszélgetni, játszani, egymást támogatni a nyelvtanulásban; hogyan helyettesítsék, színesítsék az anyanyelvi környezetet értékes, vonzó magnetofon-felvételekkel, hanglemezekkel; hogyan szoktassák rá a gyerekeket minél korábban a magyar könyvek olvasására stb. S ehhez nem elég a lelkesedés, a kitartás, a jó szándék. Az a szülő (találkoztam ilyennel), aki azzal kényszeríti a magyar nyelv tanulására gyermekét, hogy „addig nincs játék, míg a nyelvtanlecke fel nem mondod”, aligha számíthat eredményre. Azt kellene elérnünk, hogy öröm, játék legyen a nyelvtanulás, ne terhes penzum.

A szülő gondjait, vagy gondjainak egy részét helyenként az i s k o l a veszi át. A szülők ezt szívesen veszik, mert nincs elég idejük gyermekeikkel foglalkozni, meg örülnek annak is, ha az anyanyelvi (vagy általánosságban: magyar) nevelés szakértő kezébe kerül.

Tudjuk, hogy ezek a hétvégi iskolák, amelyeket jórészt az egyházak tartanak fenn, valóban igen szép eredményeket értek és érnek el. Személyes tapasztalatom is van erről, több amerikai városból. De azt is tudjuk, hogy sok nehézséggel küzdenek, s ennek a konferenciának az volna az egyik legfontosabb feladata, hogy a segítségnyújtás módját, ütemét meghatározza. Az alapvető hiány: nincs megfelelő tankönyv az oktatók és a tanulók kezében. De ezt megelőzően: nincs kidolgozva, kikísérletezve sem a megtanítandó (megtanítható) anyag mennyisége, sem a tanításnak ott eredménnyel kecsegtető módszere.

Az bizonyos, hogy a kinti anyanyelvi oktatás gerince nem lehet a nyelvtan tanítása. Ez még az itthoni iskolákban is jelentős nehézségekkel jár, pedig általában a nyelv jó ismeretére épülhet. Odakint a nyelvtan is annyiban fontos, amennyiben a nyelv gyakorlati elsajátítását szolgálja: a mindennapi beszéd, a fogalmazás, az íráskészség, a kiejtés jobbátételét. A m a i n y e l v elsajátítása a legelső feladat, tehát — bármilyen kiábrándítóan hangzik is —

valószínűleg még arról is le kell mondanunk, hogy klasszikusaink szövegei alapján tanítsuk az iskolában a magyar nyelvet, legalábbis kezdő fokon. Mint már mások rámutattak, egy-egy örök érték klasszikus versszakot úgy kell szavanként elemezni, a régies kifejezéseket, a tájszavakat úgy kell fejtegetni, mintha idegen nyelvi szöveget fordítanánk.

A nyelvtan tanítása, az anyanyelvi nevelés sikeres módszere idehaza is foglalkoztatja a szakembereket, sőt a szélesebb közvéleményt is. Ezért hirdettük meg nemrég a Magyar Nyelvőrben a Kodály Zoltán Emlékpályázatot, amelynek célja annak kidolgoztatása volt, hogyan lehetne az anyanyelvi nevelést vonzóbbá, érdekesebbé, eredményesebbé tenni. Hogy ez valóban lehetséges, azt alighanem bebizonyította Takács Etelnek, a pályázat első helyezettjének konferenciánkon elhangzott előadása is.

Pályázatunk eredményének, a sikerültebb műveknek közzétételéből — úgy vélem — nemcsak a hazai, hanem a külföldi anyanyelvi oktatás is hasznot húz majd. De ezekre is vonatkozik az, amit eddig mondtam: át kell dolgozni őket a kinti igényeknek és szükségleteknek megfelelően. Ennek az elvégzését bizonyosan vállalják is munkatársaink. Ahogy vállalnunk kell mindazt a rendszeres felmérő munkát, módszertani kutatást s ezek elvégzése után a megfelelő szakkönyvek, tankönyvek írását, amelytől várhatjuk, hogy biztos alapja lesz a külföldi magyar iskolák anyanyelvi oktatásának. Ennek a konferenciának a feladata, hogy megállapodjunk a sürgős teendők felosztásában, elvégzésük módjában, ütemében. Minél előbb el kell készítenünk azt a szógyakorlási statisztikát, amelyet már régóta emlegetünk, s amelyre alapvető szükségünk van a kinti iskolák tankönyveinek, tanmenetének összeállításához. De szükséges ehhez a munkához az is, hogy itthoni és kinti szakemberek közösen összeállított program alapján alaposan tanulmányozzák a kinti iskolák helyzetét, szükségleteit, s ennek alapján készítsék, készíttessék el minden fokozat számára a szükséges könyveket, segédeszközöket. Ezt a munkát konferenciánk után azonnal el kellene indítani.

Heti néhány óras iskolai oktatás, nyelvgyakorlás természetesen nem elég az anyagok elsajátításához, megtartásához, bővítéséhez. Arra van szükség, hogy a szórakozásnak, a társadalmi, a közösségi életnek legalább egy részében is legyen alkalom nyelvgyakorlásra. Ez nemcsak a fiatalokra, hanem a felnőttekre, a magyarságát, magyar nyelvét, kultúráját megőrizni akarók összességére is vonatkozik. Ezért van óriási jelentőségük a nyelv megőrzésében a különféle társas köröknek, együtteseknek. Jó közösségformáló, közösség-összetartó s egyúttal nyelvmegőrző is egy-egy énekegyüttes, tánccsoport alkalmi színjátszó társaság. Ezek fenntartásának szorgalmazása, színvonalas művekkel, módszertani anyaggal való ellátása szintén azt a célt segíti, amelynek érdekében ez a konferencia összeült.

Amikor a társadalom, a közösségi élet nyelvőrző, nyelvfejlesztő tevékenységéről beszélünk, nem lehet csak a kinti kis közösségekre gondolni. Nem én vetettem fel először, amerikai utam során hallottam több alkalommal is: mit jelent a nyelv és a magyar kultúra felfrissítése szempontjából egy-egy magyarországi utazás. Talán nem túlzok, ha azt mondom: egy hónap itthon felér ilyen szempontból a hétvégi iskola egy esztendejével. Ezeknek az utazásoknak, látogatásoknak, az itthoni programoknak közös megszervezése a közeli jövőnek fontos feladata lesz.

A most vázolt gondolatokat, ennek a furcsa „nyelvművelés”-nek a koncepcióját, amelyben a nyelvtanítással együtt van a népdaléneklés, a tánctanulás, a cserkész táborozás és az egyházi piknik is, üzenetként is hoztam konferenciánknak amerikai utamról, amelynek során sok jó, őszinte beszélgetésem, emlékezetes találkozásom volt kinti lelkes magyarok százaival. Most az itthoniak feleletét várják ők is, nyelvészekét, pedagógusokét, a magyar kultúra munkásaiét. Nem ünnepi nyilatkozatokat, szép szavakat, hanem tetteket, valódi segítséget.

Én azt hiszem, hogy közös összefogással valóban méltó módon tudjuk folytatni, amit ezen a konferencián elkezdtünk. Úgy érzem, hogy tanácskozásaink sorozatával új fejezet nyílik meg a magyar nyelvművelés történetében, de talán a külföldön élő magyarság és az anyaország viszonyában is.

Bárczi Géza

Az Anyanyelvi Konferencia záróülése

Sokakkal együtt úgy érzem, e most befejeződő konferencia fordulatot jelent a nyugaton élő magyarság és a szülőföld kapcsolatában. A fordulat szó nem túlzás. Valóban, az egyetemes magyarság életében fontos folyamat indult meg, új út nyílt, s ezen tettük meg az első elhatározó lépést. Habozó kísérletek után íme az anyaország kinyújtotta kezét külföldön élő fiai felé, hogy megkísérrelje az egész világon szétszóródott magyarság összefogását. Vannak magyar és magyar között véleménykülönbségek, lényeges ellentétek, de mi nem azt keressük, ami elválaszt bennünket, hanem ami összeköt, s ezt a közös múlt, a közös anyanyelv biztosítja, mert ezek a kultúra legmélyebb gyökerei. Nagy örömmel ébredtünk rá itt arra, hogy a magyarság összetartozásának a tudata mennyire eleven. Mindenki, aki érzi ezt az összetartozást, akiben él a vágy, hogy ennek a sokszínű egységnek része legyen, aki tehát keresi az anyaország magyarságával való kulturális kapcsolatokat, az, akár a

kényszerítő szükség, akár a történelem vihara sodorta őt hazánk határain kívül, nem emigráns már, hanem magyar.

A magyarság egysége megteremtésének céljából meghúzódik egy önző, de nemesen önző mozzanat is. Azt reméljük: a világon szétszórt véreink ügyének fölkarolásával a magyar nyelv és művelődés is közelebb juthat ahhoz, hogy a magyarság erkölcsi és szellemi értékei elnyerjék az őket megillető megbecsülést.

Szembe kell néznünk egy kétellyel is: nem sziszifuszi munkára vállalkozunk-e, amikor magyarnak akarjuk megtartani annyi ország magyarját? A történelem kegyetlen példákat tár elénk. A honfoglalás előtt leszakadt magyar csoportok elolvadtak az idegen tengerben. Rákóczinak Franciaországban letelepedett kurucái már régen franciák, és e példák szaporíthatók. De vannak biztató példák is: a bukovinai székelyek kétszáz éves elszigeteltségükben is megmaradtak magyarnak, sőt a még régebben kirajzott csángók is jelentékeny részben megőrizték nyelvüket. Két tényező biztosíthatja a magyarság fennmaradását idegen nyelvterületen; az egyik a tömeges együtt élés, ahol a mindennapi élet magyar környezetben zajlik; a másik a töretlen magyar öntudat. Az első nem tőlünk függ, számos tényező határozza meg; vagy megvan, vagy nincs meg, sőt esetleg elenyészően van, mert a meglevő magyar etnikum szétszóródik. A másik azonban részben rajtunk is múlik. Itt kell nekünk bekapcsolódnunk, ezt a magyar öntudatot kell felébresztenünk, fenntartanunk, növelnünk, s ennek eszközei: a nyelv, az irodalom, a művészetek, zene, ének, tánc, színháztudás s a magyar történelmi tudat ápolása.

Ennek fölismerése és átérzése irányította gondolatunkat, mely e konferencia megszervezésére vezetett. S a konferencia, úgy érezzük, eredményes is volt, elérte reálisan remélhető célját: megindított egy folyamatot. Történtek az elképzelésben, a szervezésben apróbb hibák. Kár, hogy nem minden ország magyarsága volt itt képviselve. A program túlságosan zsúfolt volt, s ez a résztvevők megoszlására vezetett. E hibák jószándékból fakadtak, a mindent egyszerre felölelni akarásnak tulajdoníthatók, és a jövőre okulásul szolgálnak.

Első lépés volt e konferencia, tehát újabb lépéseknek kell következniük. Azért e számvetés most nem elégséges visszanezés, hanem továbbtekintés, igaz, a konferencia több ponton megpróbált máris segítséget nyújtani előadásokban és gyakorlatokban a nyelvtan, a kiejtés, a helyesírás, az irodalom, az ének, a tánc, a színi előadások, a klubvezetés, a kirándulások, a játékok stb. problematikájával. Ám ezek is inkább kérdésfeltevések, megbeszélés-indítók voltak. Nem tudom, vendégeink számára hasznosaknak bizonyultak-e, mi rengeteget tanultunk belőlük. Így pontosabban megismertük a helyzetet, melyről hézagos és olykor téves nézeteink voltak, megismerhettük az

igényeket, mérlegelhettük az igények kielégítésére vezető módokat, fölmerhettük a lehetőségeket és a nehézségeket. Ezekből kerekedett ki a tervek, a teendők bokra, s ezeket kell itt röviden összefoglalnom.

Fontos a konferencia továbbélésének elhatározása. Sok oldalról felmerült az a gondolat, hogy alakítsuk meg a magyar nyelv barátainak körét. E hosszú életre szánt kör ügyét elsietni azonban nem szabad, külföldi barátaink is így gondolják. Ideiglenesen a Védnökség kezében marad az ügy letéve, a Védnökség segítségére azonban a konferencia megalakította az Előkészítő Bizottságot. Ez dolgoz ki javaslatokat, s e javaslatokról a Védnökség dönt. Itt is, mint mindenütt, fontos az együtt működés, mind erkölcsi, mind gyakorlati szemponthól.

A részletek megvalósításához természetesen hivatalos közegekkel való hosszú tárgyalásokra van szükség. Sok kérdés megoldása a helyi viszonyoktól függ; mint például attól, van-e államközi kulturális egyezmény vagy nincs; milyen a magyar diplomáciai képviselő szintje; stb. Ezek a feladatok egymásba átszüremlenek, nem lehet őket szétválasztani. Az első és a legfontosabb javaslatok azok, amelyek a magyar nyelv ébrentartásának kérdésével foglalkoznak, a harmadik-negyedik generációnál pedig a nyelv elsajátításának a kérdésével. Azt lehet mondani, hogy a cselekvés minden egyes pontja ide vagy ide is torkollik: a magyar nyelvhez. A nyelvvoktatási segédeszközök megteremtése nagyon fontos kérdés, az óvodai énekeskönyvtől a nyelvtankönyvig; szövegek, filmek, hanglemezek, magnószalagok mind, együttesen szolgálják az oktatást. Sok mindenre azonban itt is vendégeink hívták fel a figyelmet. Nem lehet általános sorozatokat alkotni, tekintetbe kell venni a szövegek, filmek kiválogatásában stb. a helyi adottságokat is. Ezeknek a segédanyagoknak az elkészítésére gondosan összeválogatott szerkesztői gárdát kell megszervezni. A külföldiek tanácsai, szigorú bírálatai feltétlenül szükségesek. Elhangzott egy javaslat, hogy a tankönyveket kinyomtatás előtt küldjük ki kéziratban kipróbálásra. A javaslat jó, de a könyvek megjelenését nagyon késleltetné ez az eljárás. Az a gondolat is felmerült, hogy magyar szakértő menjen ki különféle országokba. Ez egyelőre nehezen oldható meg. Nagyon fontos volt a tankönyvek kritikája, ebből mi sokat tanultunk, s ezeket a kritikai megjegyzéseket az ezután készítendő tankönyveknél figyelembe fogjuk venni. Megszívlelendő az a megállapítás, hogy tankönyveink komor hangulatúak. Ez a hiba valóban fennáll. Például egy angol olvasókönyvből a könyv szerkesztője kihagyta a humoros jeleneteket, mert a tankönyv méltóságán alulnak tartotta őket. Ez ellen küzdeni kell. Hasznos figyelmeztetés volt az is, hogy a kezdő fokú tankönyvben nem a magyar falu életéből kell kiindulni. Fölmerült olyan kívánság is, hogy a tárgyas igeragozás, meg az ige-kötők kérdésében egyszerű szabályokat alkossunk. Ámde, ha a nyelv törvényei bonyolultak, nem lehet

őket egyszerű szabályokba szorítani, azonfelül kivételek is vannak. Tudjuk például, hogy a mutató névmási tárgy (*azt*) tárgyas igeragozást kíván. Mégis íme egy példa: Azt mondja az egyik néző a másiknak a futballmeccsen „X tud gólt lőni!” Mire a válasz: „Azt *tud*”. Vagyis közsímt szabály az alany és az állítmány számbeli egyeztetése; s ezt olvassuk: „*legyetek süket a szírenzenére...*” A szabályok maguk is bonyolultak, a kivételek is számosak. Ilyesmik kétségtelenül nehézségeket okoznak a magyar nyelv tanításában, de tudomásul kell őket venni; a nyelvet nem a nyelvészek csinálják. Az oktatással függ össze magasabb szinten a lektorátusok létesítésének a problémája. Meggondoljuk és megtárgyaljuk.

Szó esett arról, hogy öt ösztöndíjast kell küldeni a debreceni nyári egyetemre. Azt hiszem talán jobb lenne szétszórni őket az országban. Egyszer a debreceni nyári egyetemen amerikai magyarok vettek részt. Egymás között azonban nem magyarul, hanem angolul beszéltek. Fültanúja voltam egyszer, amint egy bolt előtt állva, ahol szűröket akartak vásárolni, angolul megtárgyalták a dolgot, utána pedig kifogástalan magyarsággal fordultak az eladóhoz. Ha együtt vannak, ismeretsegeket is nehezebben kötnek, s kevesebbet beszélnek magyarul.

Igen fontos a nyaraltatás, táboroztatás kérdése. Itt figyelemmel kell lenni arra, hogy nem egy országból kerülnek majd oda gyerekek, fiatalok. Ez rendkívül fontos mozzanat. Itt is kaptunk útbaigazításokat.

A második-harmadik nemzedék számára, akik rokonlátogatóba jönnek Magyarországra, harcoljuk ki, hogy anyagi könnyebbséget élvezhessenek. Tudok valakiről, akinek két gyereke van, Olaszországban él, volna, aki vendégül lássa a fiatalokat, de nekik nincs pénzük arra, hogy a naponta kötelező dollárösszeget megfizessék.

Fontos megállapítás volt, hogy keresni kell azokat az intézményeket, amelyeknek nagy a hatósugaruk. Eleven példa Szabó Szilárd, aki színes magyarsággal beszél, s ezt a cserkésznek köszönheti. Az egyetemisták szövetségével is kapcsolatot kell létesíteni. Szó esett énekről, táncról, ezek hathatósan, a szervezett nyelvtanításnál jóval hatásosabban szolgálják a magyar nyelv elsajátítását. Felmerült sok más kérdés; ezeket itt nem lehet mind részletezni. Az alsóbb iskolák számára a dalokat, kottákat laponként kell kiadni, ezek sokkal jobban használhatók.

A problémák másik csoportja (mely különben az előbbivel összefügg) a külföldi magyarság szellemi igényének az ellátása, a könyvterjesztés kérdései. Ezt a feladatot, úgy látszik, a Kultúra nem tudja kielégítően megoldani. A kérelmek ezzel kapcsolatban, véleményem szerint, teljesíthetőek. Ha a külföldi sajtó magyar folyóiratot kér, e kérésnek eleget teszünk. Ha a külföldi magyar szervezetek magyar könyveket akarnak beszerezni, nem a

könyvterjesztésen keresztül kell majd megkapniuk. A Védnökség lássa el ezt a feladatot, ez nagy segítséget jelentene.

A másik igényt, hogy a külföldi szervezetek, oktatási intézmények a magyar könyveket árendeménnyel szerezhessék be, támogatni fogjuk. A magyar könyv külföldi terjesztésével kapcsolatban meg kell próbálni, hogy időről időre magyar kiállítást szervezzenek, Hasonlóképpen igen hathatós eszköz volna a magyar iparművészet hasznosítása ezekben a szervezetekben: a magyar hímzés, csipke, kerámia világviszonylatban versenyképes. A helyi szervek ezt segítség nélkül valószínűleg nem tudják megoldani. Mi tehát igyekeznünk fogunk megadni a segítséget.

A magyar dal fontosságát itt is sokan kiemelték vendégeink közül, saját tapasztalataikra hivatkozva. A népi táncoknak is igen nagy a fontosságuk. Magyar táncokat tanító tanárt esetleg kiküldhetünk. De jobb volna, ha külföldről jönne valaki hozzánk táncot tanulni, majd tanítaná új hazájában.

Az eddig tárgyalt kérdések az egész külföldi magyarságot szinte közvetlenül, vagy igen kicsiny áttétellel érintik. Vannak köztük elsősegély jellegű feladatok, de a többi is sürgős. Hallottuk, hogy azért is sürgős, mert ma még van érdeklődés a magyarság iránt, az viszont más kérdés, hogy meddig lesz. Ez a gondolat kell, hogy serkentsen, sűrűszen minket. Ezek az általános, az egész magyarságot érdeklő kérdések.

Nagyobb szervezettséget kívánnak a magas kultúrához tartozó feladatok. Ilyen volna a közös könyvkiadás megszervezése. Ez hosszabb előkészületet kíván. De minél hosszabb az előkészület várható ideje, annál hamarabb hozzá kell fognunk. Konkrét közös tudományos téma: a külföldön élő magyarság történetének feltárása. Ezen a téren sok minden történt már. A források kiaknázása belátható időn belül megvalósítható.

Sok mindenféle egyéb munkalehetőség van: az amerikai magyar nyelvjárásoknak az összegyűjtésére is kell gondolnunk. Az, hogy innen menjen ki valaki, sok pénzbe kerülne. De van kitűnően képzett magyar szakember ott, Keresztes Kálmán a Magyar Nyelvjárások Atlaszának munkatársa, őt kell igénybe venni. A gyakorisági szótár kérdése nyelvoktatási szempontból fontos. Bár több ilyen mű áll rendelkezésünkre, ezek ma nem kielégítőek. Sajnos, ennek a munkának az elvégzésére annyira nincs emberünk, hogy nem tudunk kötelező ígéretet tenni. Evidenciában tartjuk, márcsak azért is, mert a külföldi magyarság igénye sürgetően hat ránk. Sinor professzor segítséget ajánlott fel, a komputer felhasználása segítene a dolgon. Ezt beleszámítjuk a lehetőségekbe.

A tudományos együttműködés formájára felvetődött egy hungarisztikai társaság létesítésének gondolata. Akár e társaság kebelében, akár azon kívül közös problémáink megoldása csak operatív munkaközösségek formájában kecsegtet eredménnyel. Ilyen operatív keretek megalakulásáig a Védnökség

reagál a kérdésekre a társaság helyett, és *segíti a* könyvészet, dokumentáció stb. közös összeállításában a kutatást. Több, mint tett, bár nincs a megvalósítás stádiumában a folyóirat problémája. Ezzel foglalkoztunk mi is. Ez esetleg eleinte félveként, majd havonként jelenhetnék meg. A megbeszélések továbbra is folynak. A felső kulturális háttér kiépítése nem másodrendű feladat. Ez jelentené az igazi vérkeringést a külföldi és magyarországi magyarság között, hogy a gondolatok áramoljanak egymás felé, kicserélődjenek és táplálékul szolgáljanak a külföldi magyarság szélesebb rétegei számára is.

Röviden igyekeztem összefoglalni az eredményeket vagy inkább a terveket. A program nagyon bőséges. Talán maximalista! De nem szabad elfelednünk, hogy hosszú időre kell kitekintetünk, céljaink kitűzésében is messze kell gondolnunk. Terveinket nem lehet mind azonnal megvalósítani. A törekvés is megindulás azon az úton, amelynek egyes szakaszát megjárni egyenként is eredményt jelent. A feladatok egy része hosszú tárgyalásokat igényel. Ez egyelőre szintén a konferencia Védnökségének feladatai közé tartozik.

E munka hadjárat, és Montecuccoli óta tudjuk, hogy a hadviseléshez három dologra van szükség: pénzre, pénzre, pénzre. Rendkívül életrevaló javaslat hangzott el egy alapítvány összehozására, amely a program megvalósításának egész jelentékeny kiadásait fedezné. Kitűnő ötlet, amelynek azonban sok fontos részletét kell még tisztázni. Honnan kerüljön elő e tekintélyes összeg? Ki rendelkezze vele? Kinek tartozzanak felelősséggel? Stb. Stb. Ezeknek a tisztázására a konferencia keretében nincs lehetőség. Azt hiszem azonban, hogy ezt a fontos és szükséges kérdést feltétlenül napirenden kell tartanunk, és lépéseket kell tenni a megvalósításra is.

Ezzel én körülbelül be is fejeztem volna összefoglalásomat. Még egy kérdés hátra van, amely közelről érdeklí a konferencia résztvevőit, amiről Lőrincze Lajos beszél majd.

Lőrincze Lajos

Bárcsi professzor úr beszámolt azokról az eszmékről, amelyek a konferenciát irányították, elmondta a terveket, kívánságokat, álmokat, amelyeknek megvalósítását a jövőtől várjuk. Ezek a tervek valóban maximalisták. De talán szükségszerűen azok. Amikor első nyelvészeti ötéves tervünket készítettük, mint titkár, én küldtem szét hozzászólásra az addig begyűlt „kívánságlistát”. Egyik kiváló professzorunk ezt válaszolta: „Nagyon szép, csak hogy ezt inkább a nyelvtudomány százéves tervének kellene nevezni.” Igaza volt, nagyon elszámítottuk magunkat. De ez a romantikus, erőnket, lehetőségeinket túlbecsülő ötéves terv olyan fellendülést adott, olyan eredményeket hozott a magyar nyelvtudományban, amilyent eddig egyetlen

korszak sem tudott felmutatni. Ezért nem félek én attól, ha terveinkbe egy kis álmódosítás is vegyül.

Most azonban nekem mégis az a feladatom, hogy a földön maradva, nagyon szerényen számba vegyem, mi az, amit terveinkből a közeljövőben meg tudunk valósítani.

1. Először is összegeznünk kell valamilyen módon a mostani konferencia eredményeit. Két héten belül meg kell alakítanunk egy szerkesztő bizottságot, amely először összeállít a konferencia előadásairól, vitáiról és egyéb eseményeiről egy tájékoztató feljegyzést, s szétküldi a konferencia résztvevőinek, más érdeklődőknek, magyar iskoláknak. Ennek a határideje október 1. lehetne. A következő lépés a konferencia teljes anyagának kiadása. Ez is a kijelölendő szerkesztő bizottság feladata. Ez a teljes anyag azonban ebben az évben aligha jelenhet már meg.

2. Sok gondolat, ötlet merült fel a konferencián a külföldi magyar nyelvoktatás segítésére. Mi az, amit ezekből nagyon sürgősen meg is kell valósítanunk?

a) Gyors támogatásként össze kell állítanunk az iskolák részére egy könyvcsomagot a már kéznél levő nyelvi, irodalmi tankönyvekből.

b) Ugyancsak össze kell állítani egy kis mutatót a népdal, népi táncok, játékok tanításához.

Ezeket a kiadványokat — inkább többet, mint kevesebbet — elküldjük több iskolának, s az iskolák vezetői majd megírják egyrészt azt, melyikre volna szükségük több példányban, másrészt, hogy a számukra készítendő tankönyvekben mit lehet ezekből felhasználni.

c) Összeállítunk egy jegyzéket a könyvcsomagban nem szereplő, de esetleg megrendelhető tankönyvekről, valamint a jelenleg is kapható iskolai, ismeretterjesztő filmekről. A fentiekért Maróti Gyula a felelős.

3. Több alkalommal felmerült a diáklevelezés kérdése. Ez is jó lehetősége volna a nyelvgyakorlásnak. Mint bizottság vagy védnökség, nem vállalhatjuk, hogy a központja legyünk egy ilyen levelezésnek. De vállaljuk, hogy néhány iskolát felkérünk, indítson el ilyen levelezést. A tanárok címét közöljük a külföldi tagokkal.

4. A diáktáborozás és nyaraltatás kérdése is igen jelentős ügy. A bizottság adjon erről október 1-jéig jelentést: mit lehet csinálni, tervezni ebben az ügyben? Ezt ki fogjuk küldeni a konferencia tagjainak, közzétesszük a Magyar Hírekben és az újságokban. A jövő nyárig ezt a kérdést meg kell oldani. Nagy érdeklődés nyilvánul meg ez iránt, Debrecenben több ajánlatot kaptunk már családok részéről, mind a két oldalról, hogy szívesen vállalnának vendéget.

5. Az ösztöndíjak kérdése. Ezt a kérdést Bárczi professzor úr ismertette, tehát nem részletezem. Az a feladat számunkra, hogy a bizottság november 1-jéig kidolgozza a feltételeket. Mit kap az ösztöndíjas, mit végez itt. Ügy

gondolom, az ösztöndíjakra pályázatot kell kiírni. A körlevélben, amelyet időnként küldünk, ezt pontosan közöljük.

6. Ehhez kapcsolódik, hogy Ausztráliába kérnek olyan fiatal embert, aki járatos a néptáncoktatásban, népművészetben stb. Aki tehát át tudja adni a tapasztalatait. Ez az ösztöndíjak viszonzása lenne. Külföldről is jöhetnek népművelők, hogy tapasztalatot szerezzenek. Erre persze mi nem dolgozhatunk ki tervet.

7. A következő kérdéskör már messzebb mutat: az iskolák kívánságait rendszeresen, módszeresen, alaposan meg kell vizsgálni. Jó segítséget akarunk adni. Felelősséggel csak akkor tudunk megbízást adni a tankönyvek írására, ha tudjuk, mik az igények. Az a véleményünk, meg kell szervezni, hogy két pedagógus utazzék egy-egy évre ösztöndíjjal az Egyesült Államokba, tanulmányozzák az iskolákat, a különféle iskolatípusokat, hogy világosan meg tudják határozni, fel tudják vázolni, milyen jellegű tankönyvek kellenének oda. Esetleg a könyv megírására is javaslatot tesznek, illetőleg maguk vállalkoznak rá.

Miután az iskolai nyelvoktatás nemcsak az anyanyelvi oktatáson keresztül történik, a közösségi életforma tanulmányozásához ugyancsak ki kell küldeni valakit a Népművelési Intézetből, hogy tanulmányozza az ottani énekkarok életét, táncegyüttesek, színpadi együttesek programjait.

8. A könyvterjesztésről Bárczi professzor úr eleget mondott. De a bizottság dolgozzon ki egy tervet, azaz készítse el azoknak a pedagógiai műveknek a jegyzékét, amelyekre vonatkozóan az lesz a kérésünk, hogy vonják ki őket a könyvkereskedelem szokványos normái alól, hogy lényegesen olcsóbban jussanak hozzá a kinti iskolák, tanárok, mint egyéb könyvekhez.

9. A következő kérdés annak az előkészítése, amelyre bizottságunk alakult, s amelyről mint szükséges keretről, intézményről többször beszéltünk a konferencia folyamán: egy nyelvművelő társaság, baráti kör megszervezése. Erről egyelőre semmit sem tudok mondani, csak kérem a konferencia résztvevőit, járuljanak hozzá ötleteikkel, tanácsaikkal ennek a kérdésnek sikeres megoldásához is.

A következő konferenciáig, illetőleg bizottsági összejövetelig levelezés útján tartjuk a kapcsolatot. Kíváncsian lenné, ha 2-3 évenként tarthatnánk ilyen anyanyelvi konferenciát, hogy munkánk folyamatos legyen, eredményeinket számba vegyük, s a következő feladatokat magunk elé tűzzük.

Zárónyilatkozat

Az 1970. augusztus 1-je és 15-e között megrendezett Anyanyelvi Konferencia munkájáról

A külföldön élő magyarok többsége ápolja, erősíti kapcsolatait Magyarországgal. A szülőhazához legerősebben az anyanyelv köti őket. Honfitársaink gyakran kérdezik, mit tegyenek, hogy akik még tudják, el ne feledjék, akik jól tudják, még jobban megismerhessék, akik nem tudják, elsajátíthassák anyanyelvünket. Nyugat-európai és tengerentúli honfitársaink közül nagyon sokan keresik erre a kérdésre a helyes választ. Kezdeményezésüket támogatva a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyarok Világszövetsége és a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Debrecenben és Budapesten anyanyelvi konferenciát rendezett.

Az Anyanyelvi Konferenciának az volt a célja, hogy megvitassa a magyar nyelv és irodalom oktatásának, terjesztésének a külföldi élet sajátos feltételei közötti helyzetét, feladatait.

A konferencia munkájában részt vettek mindazoknak a nyugat-európai és tengerentúli országoknak a képviselői, ahol jelentősebb számban élnek magyarok. Így az Amerikai Egyesült Államokból, Kanadából, Latin-Amerikából, Ausztráliából és Európa több országából (Ausztria, Franciaország, Hollandia, Nagy-Britannia, Svédország) magyar iskolák tanárai, magyar származású tudósok, magyar kulturális egyesületek és egyházi szervek vezetői, magyar lapok szerkesztői, összesen hatvannégyen. A kölcsönös megértés és közös felelősség jegyében lefolyt viták, megbeszélések nyomán kirajzolódtak a magyar nyelv külföldön történő oktatásának, megtartásának és művelésének sajátos problémái; felmerült a szülőföldhöz fűződő kapcsolat számos olyan kérdése, amely külföldön élő honfitársaink magyarságtudatának ébrentartására és gazdagítására vonatkozik. Sok javaslat hangzott el a magyar nyelv és irodalom oktatásában való együttműködés kiszélesítésére, valamint arra vonatkozóan is, hogy külföldi honfitársaink miben igénylik a hazai szakemberek segítségét. A konferencia résztvevői alapvetően fontosnak tartják olyan alapfokú magyar olvasókönyvek, közép- és felsőfokú nyelvkönyvek és egyéb oktatási segédeszközök (magnetofonszalagok, diafilmek stb.) összeállítását, amelyek messzemenően figyelembe veszik a külföldön élő magyarság sajátos kulturális körülményeit.

Fontosnak tartják a konferencia résztvevői a közvetlen kapcsolatok további szélesítését (külföldi magyar gyermekek magyarországi táboroztatása,

levelezés), és ennek előmozdítására ösztöndíjak biztosítását, alapítvány létrehozását stb.

A konferencia résztvevői igénylik a szorosabb együttműködést a könyvkiadás, az irodalmi és tudományos munka területén, a művészeti tevékenységi formákban a társas élet követelményeinek megfelelően,

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége kötelességének tartja, hogy az elhangzott javaslatokat gondosan mérlegelje, és megvalósításukhoz minden lehetséges támogatást megadjon. A Védnökség javaslatára a konferencia hazai és külföldi szakemberekből. Előkészítő Bizottságot alakított. Ennek a bizottságnak lesz a feladata, hogy a Védnökség irányítása mellett feldolgozza az elhangzott és ezután beérkező javaslatokat, s hozzáfogjon a legsürgősebb feladatok mielőbbi megvalósításához. (Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének címe: Budapest 62. P.O.B. 292.). A konferencia munkája során többször elhangzott az a javaslat, hogy alakítsunk ki közösen megfelelő kereteket az anyanyelv problémái iránt érdeklődők, a magyar nyelv barátainak tevékenysége számára. Az erre vonatkozó tervezet kidolgozása szintén az Előkészítő Bizottság feladata lesz.

A konferencia résztvevőinek egybehangzó véleménye szerint az Anyanyelvi Konferencia megtartása helyes és időszerű volt, a külföldi és hazai szakemberek találkozója gyümölcsözőnek bizonyult.

A konferencia nyílt légkörben lehetővé vált a legkülönbözőbb nézetek és vélemények kifejtése, vitája, és mindez hozzájárul a feladatok és teendők tisztázásához.

A konferencia résztvevői javasolják a rendező szerveknek, hogy a szükséghez képest tegyék lehetővé az Anyanyelvi Konferencia rendszeres időközökben való megtartását.

A konferencia szükségesnek véli, hogy mindazok, akiknek szívügye a magyar nyelv ápolása, de nem volt módjuk részt venni munkánkban, megismerkedjenek a konferencia anyagával. Ezért felkéri a Védnökséget, gondoskodjék a konferencia anyagának kiadásáról és terjesztéséről. Felhívja közös ügyünk, édes anyanyelvünk fenntartásának, ápolásának minden hívét, hogy véleményével, javaslatával, mindennapos önzetlen tevékenységével járuljon hozzá a konferencia céljainak megvalósulásához.

Budapest, 1970. augusztus 14.

Az Anyanyelvi Konferencia
résztvevői

Az Anyanyelvi Konferencia debreceni szekciójának programja

Augusztus

1. Érkezés Budapestre
2. Közös ebéd Debrecenben az Új Vigadóban
KÁRPÁTI JÓZSEF, a Magyarok Világszövetségének főtitkára és dr. KÁLMÁN BÉLA, a debreceni Nyári Egyetem igazgatója üdvözlí a vendégeket
Debreceni városnézés
A konferencia ünnepélyes megnyitása az Egyetem épületében
A megjelenteket köszönti Dr. BÁRCZI GÉZA akadémikus, az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének elnöke
Megnyitó beszédet mond: Dr. BOGNÁR JÓZSEF akadémikus, a Magyarok Világszövetségének elnöke.
Fogadás az Egyetem díszudvarán
Anyanyelvünk magyarsága
Dr. BÁRCZI GÉZA akadémikus
Hozzászólás:
Dr. NAGY KÁROLY egyetemi tanár (USA)
Nyelvtan és nyelvtanulás
Dr. TAKÁCS ETEL egyetemi docens
Hozzászólás:
Dr. KOSTYA SÁNDOR tanár (Kanada)
A mai magyar líra
Dr. CZINE MIHÁLY egyetemi docens
Kirándulás Hajdúszovátára, ott előadás: Énekkari munka és közösségformálás a nevelő szolgálatában
SZATHMÁRY KÁROLY tanár, karnagy
Filmvetítés az Egyetem vetítőtermében
4. Nyelvművelés, nyelvvédelem
Dr. LŐRINCZE LAJOS c. egyetemi tanár
Hozzászólás:
Dr. KÓRÓDY TIBOR újságíró (Argentína)
Nyelvhelyességi gyakorlatok
Dr. NAGY JÁNOS középiskolai tanár
Előadás a debreceni József Attila Könyvtárban;
Olvasásra nevelés, közösségi élet a klubban
- FEHÉR ANTAL, a klubkönyvtár vezetője
Játékos nyelvtanulás
Dr. GRÉTSY LÁSZLÓ, az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa
A Debreceni Népi Együttes műsora
5. A magyar irodalom kistükré
Dr. KERESZTURY DEZSŐ író, irodalomtörténész
Beszélgetés a prózai művek elemzéséről
Dr. MARGÓCSY JÓZSEF főiskolai tanár
A népdaltanítás
Dr. SZŐNYI ERZSÉBET főiskolai tanár
A színjátszás mint a közösségformálás és olvasásra nevelés eszköze
THURÓCZY GYÖRGY, a Megyei Művelődési Központ igazgatója
Az előadás után bemutató
Filmbemutató az Egyetem vetítőtermében
6. Nyelvek együttélése
Dr. KÁLMÁN BÉLA egyetemi tanár
Hozzászólás:
Dr. KÓRÓDY TIBOR újságíró (Argentína) A népművelés lehetőségei és módszerei klubkeretek között
Dr. DURKÓ MÁTYÁS egyetemi docens
Népdaléneklés, népdaltanítás
PAPP JÁNOS tanítóképző intézeti tanár
A népitánc mint a közösségformálás és nevelés eszköze
Dr. BÉRES ANDRÁS muzeológus
Az előadás után látogatás a debreceni Népi Együttes próbáján
7. A jó magyar kiejtés kérdései
Dr. DEME LÁSZLÓ, az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa
Kiejtési, olvasási gyakorlatok
WACHA IMRE, az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos munkatársa
Kirándulás a Hortobágyra autóbusszal, múzeumlátogatás; kulturális műsor

8. A magyar nyelvjárások
Dr. IMRE SAMU, az MTA
Nyelvtudományi Intézetének
igazgatóhelyettese
Anyanyelvünk magyarsága
Dr. SZENDE ALADÁR főiskolai
docens
A művészeti nevelés lehetőségei és
módszerei klubkeretek között
MARÓTI GYULA, a Népművelési
Intézet osztályvezetője
Előadás Hajdúnánáson: A klubvezetés
módszerei; játékos vetélkedő
megszervezése és levezetése;
aktivizálási módszerek; utána
bemutató
CZEGLÉDI LAJOS, a Művelődési
Ház igazgatója
Filmbemutató az Egyetem
vetítőtermében
9. A balassagyarmati, Hajdu és Szabolcs
megyei együttesek bemutatója Búcsú
Debrecenről; búcsúvacsora
10. A mai magyar helyesírás elvei és
rendszere
Dr. FÁBIÁN PÁL egyetemi docens
Püspökladányban Rettegi Istvánné
helytörténeti anyagának
megtekintése; utána előadás
A helytörténeti anyag gyűjtése és
bemutatása
RETTEGI ISTVÁNNÉ
Beszámoló, hozzászólások:
Dr. GALAMBOS I. FERENC tanár
(Ausztria),
Dr. KÓRÓDY TIBOR újságíró
(Argentína),
Dr. BODOLAI ZOLTÁN tanár
(Ausztrália),
CZIBOR JÁNOS tanár, a Magyarok
Világszövetségének titkára,
BOGÁTI PÉTER újságíró
Dr. KÁLMÁN BÉLA, a Nyári
Egyetem igazgatója összegezi a
konferencia debreceni munkájának
tapasztalatait
11. Utazás Kecskemétre
Kecskeméti városnézés,
múzeumlátogatás
Közös ebéd a kecskeméti
Aranyhomokban
A kecskeméti Kodály Zoltán ének- és
zeneiskolában előadás és bemutató
Közös vacsora az Aranyhomokban
12. Indulás Kecskemétről Budapestre
Vitézlőután a Fészek Klubban
13. Városnézés autóbusszal; ebéd a
hármashatárhegyi vendéglőben; a
Nemzeti Galéria megtekintése
14. Ünnepi záróülés a Fészek Klubban
Külföldi magyar táncsoportok
bemutatója a KISZ Rajkó-zenekar
Székházában
Zárófogadás a Fészek Klubban
15. Előadás a Margitszigeti Szabadtéri
Színpadon
Műsor: Lehár Ferenc: A mosoly
országa

Az Anyanyelvi Konferencia budapesti szekciójának programja

Augusztus 3-ig egyezik a debreceni szekció programjával

- Augusztus
4. A magyar irodalom külföldi
terjesztésének problémái
BOLDIZSÁR IVÁN író
Hozzászólások:
Dr. KARÁTSZON ENDRE egyetemi
tanár (Franciaország)
Dr. CZIGÁNY LÓRÁNT egyetemi
előadó (USA)
5. Tájékoztatás a magyar nyelvtudomány
helyzetéről és terveiről
Dr. IMRE SAMU, az MTA
Nyelvtudományi Intézetének
igazgatóhelyettese
Hozzászólások
6. Tájékoztatás a mai magyar irodalomról
BÉLÁDI MIKLÓS irodalomtörténész,
kritikus
Hozzászólások
Dr. SINOR DÉNES egyetemi tanár
(USA)

- Dr. KARÁTSON ENDRE egyetemi tanár (Franciaország)
 Látogatás a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetében
7. Tájékoztató a magyar irodalomtudomány helyzetéről és terveiről
 Dr. SZABOLCSI MIKLÓS, az MTA Irodalomtudományi Intézetének ügyvezető igazgatója
 Hozzászólások:
 Dr. SINOR DÉNES egyetemi tanár (USA)
 Dr. KARÁTSON ENDRE egyetemi tanár (Franciaország)
8. Az angol-magyar kontrasztív nyelvtan kérdései
- Dr. DEZSŐ LÁSZLÓ, az MTA Nyelvtudományi Intézetének csoportvezetője
 Hozzászólások:
 JUHÁSZ FERENC egyetemi lektor (USA)
 Dr. KARÁTSON ENDRE egyetemi tanár (Franciaország)
9. Egy angol anyanyelvűeknek való magyar nyelvtan (nyelvkönyv) közös magírásának megbeszélése
 Dr. BÁNHIDI ZOLTÁN adjunktus
 Hozzászólás:
 Dr. CZIGÁNY LÓRÁNT egyetemi előadó (USA)
11. A budapesti szekció indulása Kecskemétre
- Augusztus 11-15-ig egyezik a debreceni szekció programjával

A debreceni nyári egyetem Anyanyelvi Konferenciája résztvevőinek névsora

Külföldiek

- BACSEK ISTVÁN egyesületi elnök (Kanada)
 BÁNKI GÉZA egyesületi vezetőségi tag (Svédország)
 BAYERLE GUSZTÁV tanár (USA)
 Dr. BODOLAI ZOLTÁN tanár (Ausztrália)
 Dr. BÖSZÖRMÉNYI M. ISTVÁN ny. püspök (USA)
 BRUNNER EDITH tanítónő (Ausztria)
 Dr. CZIGÁNY LÓRÁNT egyetemi előadó (USA)
 Dr. CZIGÁNY MAGDA irodalomtörténész (USA)
 CSATLÓS JÁNOS műfordító (Svédország)
 CSÁVOSY LEO újságíró (Magyarország-USA)
 Dr. DOJCSÁK GYÖZŐ egyetemi tanár (Kanada)
 DUROVECH ANDRÁS lapszerkesztő (Kanada)
 ERDÉLY LÁSZLÓ főtanító (Ausztria)
 Dr. ÉRTAVY BARÁTH JÓZSEF egyetemi tanár (USA)
- Dr. FUTAKY ISTVÁN egyetemi tanársegéd (NSZK)
 Dr. GALAMBOS I. FERENC tanár (Ausztria)
 GOMBOS ZOLTÁN laptulajdonos (USA)
 GROSS ISTVÁN könyvtáros (USA)
 Dr. HARANGI LÁSZLÓ egyetemi tanár (USA)
 Dr. HARASZTI SÁNDOR lelkipásztor (USA)
 HERCZOG BÉLA zenész, egyesületi vezető (Franciaország)
 HERCZOG BÉLÁNÉ zenész (Franciaország)
 JARDER GIZELLA tanár (Svédország)
 JUHÁSZ FERENC egyetemi lektor (USA)
 Dr. KARÁTSON ENDRE egyetemi tanár (Franciaország)
 Dr. KARÁTSON ENDRÉNÉ tanár (Franciaország)
 KASZA IBOLYA tanítónő (Kanada)
 Dr. KIBÉDI VARGA S. ÁRON egyetemi tanár (Hollandia)
 KIRÁLY ZOLTÁN lelkipásztor (USA)

Dr. KOLOSSVÁRY BÉLA egyetemi tanár
(USA)
KONDOROSSY LÁSZLÓ zeneszerző
(USA)
KORONYI JÁNOS egyesületi elnök
(Kanada)
Dr. KÓRÓDY TIBOR újságíró (Argentína)
Dr. KOSTYA SÁNDOR tanár (Kanada)
Dr. KOVÁCS LÁSZLÓ egyetemi tanár
(USA)
LÁBODI L. PÁL tanár ((Kanada)
LÓNYAI LÁSZLÓ tanár ((Ausztria)
Dr. LÓRÁNT ENDRE egyetemi tanár
(Franciaország)
Dr. LOTZ JÁNOS egyetemi tanár (USA)
MÁRTON LÁSZLÓ lapszerkesztő, író
(Franciaország)
MOLNÁR ÁGOSTON egyetemi lektor
(USA)
MOOR JÁNOS főtanító, egyesületi elnök
(Ausztria)
Dr. NAGY KÁROLY egyetemi tanár (USA)
NAGY SÁNDOR tanár ((Anglia)
OSWALD EUGEN tanító ((Ausztria)

OSWALD MÁRIA tanítónő (Ausztria)
POPOVICS ANNA tanár ((Ausztria)
Dr. RÁCZ LÁSZLÓ író, újságíró (Mexikó)
Dr. RÁCZ LÁSZLÓNÉ tanár (Mexikó)
RITTER FERENC tanító ((Ausztria)
ROSSMY RUDOLF egyesületi elnök
(Ausztria)
ROSNER ÁRPÁD egyesületi elnök (Anglia)
Dr. SINOR DÉNES egyetemi tanár (USA)
Dr. SINOR DÉNESNÉ (USA)
SIVIRSKY M. ANTAL egyetemi docens
(Ausztria)
SZABÓ L. PÉTER tanár (Anglia)
Dr. SZABÓ SZILÁRD egyetemi tanár
(USA)
SZEKULESZ LÁSZLÓ egyesületi elnök
(Franciaország)
SZÚCS LÁSZLÓNÉ egyesületi vezetőségi
tag (Kanada)
TÓTH IMRÉNÉ tanár (Anglia)
TÖLLY ERNŐ tanfelügyelő (Ausztria)
TREBUS PÁLNÉ egyesületi vezetőségi tag
(Kanada)
ZAGYVA LÁSZLÓ tanár (Ausztria)

Magyarországiak

ABLONCZY LÁSZLÓ újságíró, Debrecen
Dr. ANTAL LÁSZLÓ, a Kulturális
Kapcsolatok Intézetének
osztályvezetője, Budapest
Dr. BÁNHIDI ZOLTÁN egyetemi
adjunktus, Budapest
Dr. BÁRCZI GÉZA akadémikus, Budapest
BÉLÁDI MIKLÓS, az MTA
Irodalomtudományi Intézetének
tudományos munkatársa, Budapest
Dr. BENE EDE, az MTA
Irodalomtudományi Intézetének
tudományos munkatársa, Budapest
Dr. BENKŐ LORÁND, az MTA levelező
tagja, az Eötvös Loránd
Tudományegyetem rektorhelyettese,
Budapest
Dr. BÉRES ANDRÁS muzeológus,
tánc-koreográfus, Debrecen
BOGÁTI PÉTER újságíró, Budapest
BOGNÁR GYÖRGY, az MTA
Irodalomtudományi Intézetének
osztályvezetője, Budapest

Dr. BOGNÁR JÓZSEF akadémikus, a
Magyarok Világshóvetségének elnöke,
Budapest
BOLDIZSÁR IVÁN újságíró, Budapest
BUDAI IMRE, a Művelődési
Minisztérium Kulturális
Külkereskedelmi Tanácsának titkára,
Budapest
CZEGLÉDI LAJOS, — a Járásai Művelődési
Ház vezetője, Hajdunánás
CZIDOR JÁNOS tanár, a Magyarok
Világshóvetségének titkára, Budapest
Dr. CZINE MIHÁLY egyetemi
docens, Budapest
Dr. DEME LÁSZLÓ, az MTA
Nyelvtudományi Intézetének
tudományos főmunkatársa, Budapest
Dr. DEZSŐ LÁSZLÓ, az MTA
Nyelvtudományi Intézetének
csoportvezetője, Budapest
Dr. DURKÓ MÁTYÁS egyetemi docens,
Debrecen
Dr. FÁBIÁN PÁL egyetemi docens,
Budapest

FEHÉR ANTAL könyvtárvezető, Debrecen
 Dr. GÁLDI LÁSZLÓ c. egyetemi tanár, az
 MTA Nyelvtudományi Intézetének
 osztályvezetője, Budapest
 GOMBOS IMRE, az Akadémiai Kiadó
 szerkesztője, Budapest
 Dr. GRÉTSY LÁSZLÓ, az MTA
 Nyelvtudományi Intézetének
 tudományos főmunkatársa, Budapest
 HÁY KÁROLYNÉ, a Corvina Kiadó felelős
 szerkesztője, Budapest
 Dr. HEGEDŰS JÓZSEF egyetemi tanár,
 Budapest
 Dr. HORVÁTH MIKLÓS, a Tankönyvkiadó
 osztályvezetője, Budapest
 Dr. IMRE SAMU, az MTA Nyelvtudományi
 Intézetének igazgatóhelyettese,
 Budapest
 Dr. JUHÁSZ JÁNOS egyetemi docens,
 Budapest
 JUHÁSZ JÓZSEF, az MTA
 Nyelvtudományi Intézetének
 tudományos munkatársa, Budapest
 Dr. KÁLMÁN BÉLA egyetemi tanár, a
 Nyári Egyetem igazgatója, Debrecen
 KÁRPÁTI JÓZSEF, a Magyarok
 Világsszövetségének főtitkára, Budapest
 KENYERES ZOLTÁN, az MTA
 Irodalomtudományi Intézetének
 tudományos munkatársa,
 Budapest
 Dr. KERESZTURI DEZSŐ író,
 irodalomtörténész, az Országos
 Széchényi Könyvtár fősztályvezetője,
 Budapest
 Dr. KIRÁLY PÉTER, az MTA
 Nyelvtudományi Intézetének
 igazgatóhelyettese, Budapest
 KISS ANTAL egyetemi tanársegéd,
 Debrecen
 KISS TAMÁS tanár, Debrecen
 Dr. KLANICZAY TIBOR, az MTA
 levelező tagja, az MTA
 Irodalomtudományi Intézetének
 igazgatóhelyettese, Budapest
 KOVÁCS FERENC tanár, Püspökladány
 Dr. KOVÁCS IMRE, a Debreceni Városi
 Tanács Végrehajtó Bizottságának
 elnökhelyettese

Dr. KOVÁCS JÓZSEF, az MTA
 Irodalomtudományi Intézetének
 tudományos munkatársa, Budapest
 Dr. KOVÁCS KÁLMÁN egyetemi docens,
 Debrecen
 Dr. LŐRINCZE LAJOS c. egyetemi tanár,
 az MTA Nyelvtudományi Intézetének
 osztályvezetője, Budapest
 Dr. MARGOCSY JÓZSEF főiskolai tanár,
 Nyíregyháza
 MARÓTI GYULA, a Népművelési Intézet
 osztályvezetője, Budapest
 MOLNÁR JÁNOS, a művelődésügyi
 miniszter helyettese, Budapest
 Dr. NAGY JÁNOS tanár, Debrecen
 Dr. O. NAGY GÁBOR, az MTA
 Nyelvtudományi Intézetének
 tudományos csoportvezetője, Budapest
 Dr. NYÍRKOS ISTVÁN egyetemi
 adjunktus, Debrecen
 PAPP JÁNOS tanár, Debrecen
 Dr. PUSKÁS JULIANNA, az MTA
 Történettudományi Intézetének
 tudományos munkatársa, Budapest
 RETTEGI ISTVÁNNÉ tanár, Püspökladány
 Dr. SIKLÓS MARGIT, a Művelődésügyi
 Minisztérium fősztályvezetője,
 Budapest
 SZABÓ B. ISTVÁN, az MTA
 Irodalomtudományi Intézetének
 tudományos munkatársa, Budapest
 Dr. SZABÓ KÁLMÁN, a Tankönyvkiadó
 igazgatóhelyettese, Budapest
 Dr. SZABOLCSI MIKLÓS, az MTA
 levelező tagja, az MTA
 Irodalomtudományi Intézetének
 ügyvezető igazgatója, Budapest
 SZÁNTÓ MIKLÓS, a „Magyar Hírek”
 főszerkesztője, Budapest
 SZATHMÁRI KÁROLY énektanár,
 karnagy, Hajduszovát
 Dr. SZENDE ALADÁR főiskolai docens,
 Budapest
 Dr. SZÉPE GYÖRGY, az MTA
 Nyelvtudományi Intézetének
 tudományos munkatársa, Budapest
 Dr. SZŐNYI ERZSÉBET zeneszerző, a
 Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola
 tanszékvezető tanára, Budapest
 Dr. TAKÁCS ETEL egyetemi adjunktus,
 Budapest

Dr. TAMÁS LAJOS akadémikus, az MTA
Nyelvtudományi Intézetének
igazgatója, Budapest
THURÓCZY GYÖRGY rendező, a Megyei
Művelődési Központ
rendezőstúdiójának vezetője, Debrecen
Dr. TIMÁR ISTVÁN, a Szerzői Jogvédő
Hivatal igazgatója, Budapest

Dr. TOMPA JÓZSEF, az MTA
Nyelvtudományi Intézetének
tudományos főmunkatársa, Budapest
WACHA IMRE, az MTA Nyelvtudományi
Intézetének tudományos munkatársa,
Budapest

Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének névsora

Elnök:

Dr. BÁRCZI GÉZA akadémikus, Budapest

Tagok:

ifj. BARTÓK BÉLA mérnök, Budapest
Dr. BÁNK JÓZSEF római katolikus püspök,
Vác
Dr. BOGNÁR JÓZSEF akadémikus, a
Magyarok Világszövetségének elnöke,
Budapest
Dr. ERDEI FERENC akadémikus, a Magyar
Tudományos Akadémia főtitkára,
Budapest
ILLYÉS GYULA Kossuth-díjas író,
Budapest
Dr. KERESZTURY DEZSŐ író,
irodalomtörténész, Budapest
KODÁLY ZOLTÁNNÉ, Budapest

Dr. LOTZ JÁNOS, a Center for Applied
Linguistics igazgatója, Washington
(USA)

Dr. ORTUTAY GYULA akadémikus, a
Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
elnöke, Budapest

Dr. RAPCSÁK ANDRÁS egyetemi tanár,
Debrecen

Dr. SINOR DÉNES egyetemi tanár,
Bloomington (USA)

Dr. SZAMOSKÓZI ISTVÁN ref. püspök,
Budapest

VAS ISTVÁN Kossuth-díjas költő,
műfordító, Budapest

Titkár:

CZIDOR JÁNOS tanár, a Magyarok
Világszövetségének titkára

A Magyar Nyelv Barátai Köre előkészítő bizottságának névsora

Elnök:

Dr. LŐRINCZE LAJOS c. egyetemi tanár,
az MTA Nyelvtudományi Intézetének
tudományos osztályvezetője Budapest
V. Szalay utca 10-14.

Külföldi tagok:

Dr. BODOLAI ZOLTÁN tanár (Ausztrália)
Dr. BÖSZÖRMÉNYI M. ISTVÁN ny.
püspök 3 (USA)
Dr. KOLOSSVÁRY BÉLA egyetemi tanár
(USA)

Dr. KÓRÓDY TIBOR újságíró (Argentína)
Dr. KOSTYA SÁNDOR tanár (Kanada)
Dr. NAGY KÁROLY egyetemi tanár (USA)
SZEKULESZ LÁSZLÓ, a KSME főtitkára
(Franciaország)
TÓTH IMRÉNÉ tanár (Anglia)
ZAGYVA LÁSZLÓ tanár (Ausztria)

Magyarországi tagok:

Dr. IMRE SAMU, az MTA Nyelvtudományi
Intézetének igazgatóhelyettese
Dr. KÁLMÁN BÉLA egyetemi tanár,
Debrecen 10.

KÁRPÁTI JÓZSEF, a Magyarok
Világszövetségének főtitkára
MARÓTI GYULA, a Népművelési Intézet
osztályvezetője
Dr. SZABOLCSI MIKLÓS, az MTA
levelező tagja, az MTA
Irodalomtudományi Intézetének
ügyvezető igazgatója

Bevezető a konferencia jegyzőkönyvéhez

Az öt világrészben szétszórt magyarság összetartozásának a tudata oly becses kincs, melyet minden magyar ember, akinek lelkében még nem némult el az anyanyelv csengése, még nem halványodott semmivé a közös történelmi múlt emléke, féltékenyen és aggódva őriz énjének legbelső rejtekében. Lehetnek és vannak magyar és magyar között az élet igen fontos kérdéseiben eltérő nézetek, de mindezeken túl és mindezek fölött minden magyar ember belső titkos ösztöne, egész szellemi és erkölcsi valósága abba a magyar — akár népi, akár magas — kultúrába nyújtja le gyökérszárait, melyet annyi évszázad pusztító viharai ellenére töretlen akarással, szívós munkával épített ki a mi népünk. S ha e szájak elszakadnak vagy elfonnyadnak, a gyökértelenül maradt egyén csak nagysokára tud bizonytalanul belekapaszkodni az idegen talajba.

Az idegen nyelvű népek tengerében élő, kis szigetekre, sokszor a legapróbb szórványokra töredezett magyarság azonban a dolgok természeténél fogva ki van téve a lassú felolvadásnak, a pusztulásnak. Különösen, ahol egymástól távol, egymással nem érintkezve harcolnak az élettél a magyarok, ott rövidesen előbb szűk családi szintre húzódik vissza a magyar nyelv, majd teljesen elnémul, s vele együtt elhal a magyar öntudat, kihuny a magyar kultúra egyre gyengülő visszfénye is. S ez nemcsak az egyetemes magyarság számára súlyos veszteség, de talán még az új otthon adó nép kultúrájából is egy értékes szín kifakulását jelenti. Régóta sokan éreztük, az óhaza határain belül és kívül egyaránt, hogy szükség volna az egyetemes magyarság összefogására, a magyar öntudat serkentésére, sok esetben fölébresztésére, s hogy erre immár nemcsak keresni kell a célravezető utakat, hanem meg is kell tenni az első lépéseket. Ennek a gondolatnak a jegyében született meg az Anyanyelvi Konferencia, mely a világ minden tájáról gyűjtött össze számos olyan magyart, akik eddig is lelkesen munkálkodtak és ezentúl is el vannak szánva munkálkodni a magyarság megtartásán, akik odakint magyar intézményeket, iskolákat létesítettek és tartanak fenn, akik gondozzák nyelvünket és tanítják rá a harmadik-negyedik nemzedék magyarjait, akik ápolják a kis közösségek magyar életét, akik a külföldi magyar sajtót vezetik, akik a szószéken magyarul hirdetve meggyőződésüket ébrentartják az anyanyelv magas szintű ismeretét, akik a művészetek: dal, tánc, zene varázsával kötik össze az óhazai múltat az újhazai jellel.

A konferencia és a vele kapcsolatos megbeszélések a legőszintébb szó jegyében folytak. Közelebbről megismertük ezekből a külföldön élő magyarság valóságos, országonként változó helyzetét, tanulsággal hallgattuk meg vendégeink kritikáját, föltártuk előttük lehetőségeinket, és előadtuk terveinket, ezeket tüzetesen megbeszéltük velük, segítségünket ígérve és segítségüket kérve. A jelen kiadványunkból, mely vázlatosan bár, de minden lényegeset fölölve számol be a konferencián törtétekről, mindenki megítélheti, miről mit beszéltünk, mit határoztunk és mit terveztünk e konferencián, melyet mindnyájan első lépésnek szántunk. Mi reméljük, hogy az út, amelyre ezennel ráléptünk, célhoz fog vezetni, és így megvalósul majd az az álmunk, hogy a magyarságnak ez az eszmei egysége ne csak lappangó őszön maradjon, hanem ható, működő valósággá érlelődjék.

***II. ANYANYELVI KONFERENCIA,
1973,
SZOMBATHELY***

Megnyitó beszéd

Hölgyeim és Uraim! Szeretettel és egyszersmind mélységes hálánk, köszönetünk kifejezésével üdvözlöm a megyei tanács elnökét, Gonda György elvtársat, házigazdánkat, aki alkalmat adott ennek a konferenciának itteni megrendezésére, és ellát bennünket, a konferencia valamennyi tagját, közreműködőjét minden elképzelhető kényelemmel, és olyan körülményeket teremtett számunkra, amelyek között ez a konferenciánk valóban gyümölcsöző és célravezető lehet.

Szeretettel köszöntöm azonkívül a Védnökség, az Előkészítő Bizottság tagjait, akik fáradságot nem kímélve végezték el azokat a sokszor igazán bonyolult munkálatokat, amelyek ennek a konferenciának megrendezését lehetővé tették. Ugyancsak szeretettel köszöntöm konferenciánk valamennyi résztvevőjét, a külföldieket s a belföldieket egyaránt, akik nemes célunk érdekében itt összegyűltek.

A konferencia, amelynek küszöbén állunk, az egyetemes magyarság életének, jelenkori történelmének fontos eseménye. Három évvel ezelőtt történt, hogy az anyaország először nyújtotta ki kezét a világon szerteszóródott testvéreink, véreink felé, hogy magyarságismeretük elmélyítésével szorosabbra fűzze azokat a szálakat, amelyeket a közös eredet és a közös múlt sodort erőssé és szilárddá.

Akkor konferenciánk főleg az elméleti alapvetéssel foglalkozott, azoknak a kérdéseknek megvilágításával, amelyek előttünk állnak, annak az útnak a kijelölésével, amelyen haladnunk kell.

Azóta sok minden történt, amiről majd a konferencia során a beszámolókból értesülni fogunk, úgyhogy ennek a konferenciának a tárgya és természete nem lesz azonos az első konferenciáéval. Mint említettem, akkor egyrészt az elméleti kérdések álltak a munka középpontjában, előadások hangzottak el igen nagy számmal, és a középponti kérdés, a konferencia tárgya elsősorban a magyar nyelv és általa a magyarságtudat megőrzésének általános kérdései voltak.

Ezen a konferenciák nem annyira az általános kérdések, amelyek csak az alapot vetették meg, hanem a belőlük kinövő újabb feladatok, módzatok, formák, a munka technikájának megbeszélése lesz a fő feladatunk. Ezzel fogunk foglalkozni, mégpedig elsősorban gyakorlati szempontból. Bőséges gyakorlati bemutatók fogják tehát mindig megindítani azokat a vitákat, amelyek, reméljük, a kérdések tisztázására vezetnek.

A konferencia munkaterülete is igen lényegesen kiszélesedett. Nem csupán a nyelvvel foglalkozunk, bár a nyelv természetesen mindig igen fontos szerepet visz, hiszen voltaképpen a nyelv vezet a kultúra sűrűjébe, azzal lehet igazán behatolni a magyar műveltség sajátos mélyébe, hanem azonkívül más területeket is magában foglal konferenciánk, mint a történelem, a néprajz, az irodalom, a művészetek stb., amelyekről az első konferencia alkalmával éppen csak említés történt, egy-két gondolat hangzott el. Most alaposabb megbeszélésben fognak részesülni.

Reméljük, hogy ez a konferencia méltó folytatása lesz egyrészt az első konferencia munkájának, másrészt azoknak az erőfeszítéseknek, amelyek azóta történtek célunk érdekében, és ennél fogva ennek a konferenciának is gyümölcsöző lesz az eredménye, és valóban tovább fogja vinni azt az ügyet, amelyet itt mi szolgálni óhajtunk.

A konferenciát ezennel megnyitom.

Beszámoló az I. számú (pedagógiai) munkabizottság munkájáról

Munkabizottságunk négy napos munkájának eredményeit, problémáit és javaslatait a következőkben foglalhatjuk össze.

Érdeklődés a magyar nyelv iránt — Azok közül az információk közül, amelyeket tapasztalatcsere jellegű megbeszéléseinken nyertünk, egyike a legbiztatóbbaknak a magyar nyelv iránti érdeklődés erősödése, mégpedig nyelvünknek nemcsak anyanyelvi, hanem idegen nyelvi mivoltában is. Nyelvünk a társadalmi élet színterére lépett olyan helyeken is, ahol eddig nem vagy csak alig tudtak valamit a magyarságról. A magyarok közül egyre többen eszmélnek rá: mit vesztek el, vagy mit veszíthetnek el anyanyelvükkel együtt.

A konferencián részt vevőkön kívül számos élesztője működik — az egész világon szétszórta — annak a lappangó tűznek, amely egyik helyen már csak pislákol, a másik helyen azonban még izzik a parazsa. Számadatokat kaptunk barátainktól egy-egy város vagy ország magyar lakosságáról, családjairól és gyermekeikről-unokáikról, akiknek most még csak csekély számú rétege tanulja a magyart, de a többi mint tartalék reménybeli elsajátítója, birtoklója, megőrzője, sőt ápolója nyelvünknek.

Növekvőben van az idegen nyelven beszélők érdeklődése a magyar nyelv iránt. Van rá eset, hogy nyelvünk hangzása ejti rabul az érzékeny fülű hallgatót. A történelmünk vagy nyelvünk története és származása iránt érdeklődők legalábbis érintkezésbe kerülnek nyelvünk világával. Turisták tanulnak magyarul ételt-italt kérni és vásárolni. Uruguayban a hétvégi magyar iskolába a magyar gyerekek magukkal hozták idegen nyelvű pajtásaikat.

Értesültünk arról is, hogy az Egyesült Államok egy kis városában egy magyar papcsalád az angol nyelvű szülőket is mozgósítani tudta arra, hogy gyermekeiknek díszes magyaros ruhát varrjanak, sőt magyar nyelvi foglalkozásra is bocsássák őket.

A nyelvoktatás helyzete — A nyelvtanulásnak számos akadályáról is értesültünk. A szülők tartózkodásának több oka van: a politikai elvakultság (amely minden kapcsolat felszámolásában nyilvánul meg országunkkal), az új környezetbe való beleilleszkedés gondjai (amelyek a szülők mindkettőjének teljes munkaerejét veszi igénybe, s ezért nem tudnak foglalkozni gyermekükkel), az új életbe való beleilleszkedésnek megalkuvásra csábító tényezői (amelyek például az idegen nyelv tudását mint a boldogulás, sőt esetleg gazdagodás egyik fontos feltételét favorizálják); és így tovább.

A közömbösséget azonban az öntudatos nyelvmegőrzők sok helyütt feltörik, s ennek nyomán igen változatos formákban kelnek életre törekvések, tanfolyamok, baráti körök, iskolák, művelődési körök és az oktatásnak egyéb keretei.

Valamennyi kezdeményezés áldozatos, önzetlen munkát követel: élni kell a társadalom nyújtotta adottságokkal, s meg kell találni azokat a nyelven kívüli tényezőket, amelyek végül is jó eszközcivé válnak a nyelvi oktatásnak.

Az anyagi feltételek megteremtésére irányuló szervező munkának sok helyütt szép eredményei születnek. Például egy autóbusz, amely házról házra gördülve szedi össze a gyerekeket, s szállítja a foglalkozás színhelyére, sokszor igen nagy távolságról. (A távolságok hallatlan megnövekedése — úgy látszik — egyre nagyobb akadálya máris, s lesz a jövőben is a tömegmértű oktatásnak.)

Épület szerzése, felszerelés előteremtése, megfelelő tanítónak munkába állítása, a foglalkozási idő okos beosztása stb. megannyi gondja, de feltétele is az oktatás megkezdésének és aztán folytatásának. Ahol idő múltával az anyagiak forrása vagy az érdeklődés elapad, vagy ahol a társadalmi viszonyok megváltoznak, bizony nehézségek támadnak. Ezért iskolák megszűnnek, másutt azonban keletkeznek. De ha általánosítani lehet a munkatársak beszámolóiból, akkor okvetlenül gyarapodásról beszélhetünk.

Kifogyhatatlanok is a kezdeményezők azokból az ötletekből, amelyek mozgósítják a családokat és az anyagi erőket. Itt teadélutánok megszervezése — néhány gyermekszereplő vagy szavaló fellépésével —, ott szülők, főleg anyák megnyerése valamilyen közös foglalkozásra — például magyaros ruhácskák varrására —, amott mesedélután vagy bábjátékelőadás édesgeti a gyermekeket és velük együtt a szülőket a gondolathoz, hogy ne csak a hivatalos, idegen nyelvű iskolában részesüljenek nevelésben a gyerekek, hanem szombatonként vagy vasárnaponként kötetlenebb keretek között, kisközösségek fészekszerű melegében, közvetlen gondozók jóindulatú, óvó és

serkentő irányításával kezdődjék kicsiben a nagy és szép nevelő, nyelvmentő munka.

A foglalkozási formák is olyanok, amelyek csalogatóan kedvesek a gyermekek és a szülők számára, s jószerint csak *rejtett nyelvi* célzatúak. A közös dalolás, feledésbe merült gyermekjátékok — amelyekben a szülők saját gyermekkoruk játékait ismerik fel (versek és mondókák, tánc és egyéb mozgás, társasjáték mellett egy órácskát foglalkoznak magyar betűvetéssel, olvasással, beszélgetéssel), s ebben már tervszerű pedagógiai célzat is meghúzódik.

Megbeszéléseink egyik igen fontos tanulsága az, hogy mennyire fontosak ezek a nyelven kívüli tevékenységi formák az anyanyelvi oktatásnak nemcsak a kezdeti fokán, hanem szinte mindvégig. Ennek nemcsak a helyzet adta és kényszerűen felismert megfontolásból kell így lennie, hanem a korszerűen értelmezett nyelvtanítás természete miatt is. A nyelv ugyanis mindenképpen eszköz, amely minden emberi tevékenységet kísér. Tehát azon a fokon, amelyen még nem válhat tudatossá és így szándékoská sem a közvetlen magyar nyelvtanulás, egy-egy játék vagy csak mozdulat, egy-egy népi párbeszéd felidézése, társas játék vagy foglalkozás közben tett közlés, papírhajtogatásnak élőszóval való kísérése stb. — serkentő kezdete lehet a tervszerű magyar nyelvi oktatásnak. A kicsiny csoportban megszűnnek azok a gátlások, amelyek az egyént még görcsbe rántják, s érvényre jutnak a közösség társas előnyei: a közös öröm egy-egy jól sikerült dal, mozdulatsor stb. nyomán. A kezdetben csak befogadó, engedelmesen játszó vagy mozgó csoport tevékenyé válik, maga is kezdeményez, ötleteket hoz, tehát felszabadultan érzi magát otthon a magyar játékokban, dalban, mozgásban és — *nyelvben*.

Módszertani problémák — Ha szélesen értelmezzük a módszertant, akkor rendkívül sokféle, egymástól igen különböző, legtöbbször helyileg meghatározott utakat kell keresnünk a tanítás sikeréért. Elemi szintű nyelvtudás elérése is igen gondos és kitartó tanítást kíván, de a kétnyelvűség, mégpedig a „szerves” kétnyelvűség (ahogyan pl. Makkai Ádám értelmezi) céljainak megvalósítása szinte művészi tanítást tételez fel. A két pólus között a változatok sokfélék, mint ahogyan sokfélék azok a körülmények is, amelyek között a nyelvtanítás folyik, sokfélék a célok is, amelyeket a nyelvtanulással el akarnak érni. A gyerekeket a szülők viszik iskolába, vagy tanítják otthon a családi körben; céljuk: a nyelv megőrzése. Az egyetemen a hallgató egy szakterület kutatása végett tanulja meg nyelvünket. Nem egy esetben a baráti kapcsolatok vonzzák az idegeneket is nyelvünk tanulására. A turista országunk megismeréséhez keresi a nyelvtudás megszerzésének lehetőségét. És így tovább. Úgy látjuk, hogy ebben a sokféleségben a fő módszertani elv a *nyelvhasználat elsajátítására irányuló eljárások keresése*.

Ezért megnyugtató, hogy tankönyveink nem grammatikát óhajtanak tanítani, hanem a kifejezésformákat, a nyelvi készletet veszik célba, a szabályokat kifejtetlenül, tételeesség nélkül, implicit módon tartalmazzák, s a terminológiából csak a nélkülözhetetleneket alkalmazzák.

Természetes és korszerű törekvést látunk abban, hogy a nyelvtanítás támaszpontjain megkeressék a tanítás legeredményesebbnek ígérkező változatát. Mivel megfelelő segédeszközökben hiány van, sokszor a tanár alkotja meg a tankönyvet, s dolgozza ki a tanítás formáit. Sokan vannak, akik egyénileg, a magántanulást vállalva szeretnék magyar nyelvtudásukat tökéletesíteni, vagy szeretnék nyelvünk tudására szert tenni. Ezek vannak a leghátrányosabb helyzetben, számukra a „levelező tanulás” lehetőségeit kell majd megteremteni és megtalálni.

Az anyanyelv tanításának a megújítására Magyarországon is fontos munka folyik. Azok az irányelvek, amelyek szerint hazánkban a jövő anyanyelvoktatása remélhetőleg kibontakozik, érdekes egyezést mutatnak azokkal a törekvésekkel és megoldásmódokkal, amelyekkel világszerte próbálkoznak. Ezekre a megoldásokra — amelyekre már utaltunk — a körülmények kényszerítő ereje vezeti munkatársainkat, s eközben számunkra is tanulságos megoldásokat találnak, mégpedig mind az alapszinten, mind magasabb, kutató-kísérletező szinten. Eszerint a nyelvi nevelésben mind mi idehaza, mind az odakint tanítók, szakemberek az egész személyiség kibontakoztatásának, sokoldalú és változatos művelésének a lehetőségét látjuk. A nyelvi nevelés nem korlátozódhat pusztán a szóbeli és írásbeli kifejezés fejlesztésére, hiszen a kifejezésnek, a közlésnek számos egyéb eszköze van: a taglejtés, a mozgás, a dal, a hanggal való bánás, a játék, a rajz, a festés. És ezek mind még csak eszközök a mondanivaló megformálására, de amelyeknek mint készségeknek mégis az a feladatuk, hogy szolgálják a gondolat, a mondanivaló kialakítását is, serkentsék tevékenységre a gyermek szellemét. A szellem mozgékonyasága azután visszahat a kifejezési formákra, gazdagítja a kifejezés készletét, hajlékonyabbá teszi a nyelvet, mozgósítja a gyermek alkotó kedvét, találékonyságát, önálló megoldások produkálására képesíti. Ilyenformán a teljes emberi személyiség formálódik. Ilyen irányba mutat Nagy Károly értékes kísérlete odakint, ilyen irányba mutatnak a mi kísérleteink idebent.

Nagy Károly amerikai egyetemi tanár maga is tanított 10-14 éves gyerekeket, s érdekes kísérletet végzett a gyerekek öntevékenységének, sőt önkifejtésének szervezett mozgósítására. A kis gyermekcsoport tagjait különféle témák kidolgozásával bírta meg. Ilyenek: „Egy ember, akit szeretek”; „Egy ember, akire haragszom”; „Gondolataim és érzéseim tavasszal”; „Amikor hideg van”; „Tűz és víz” stb. A témákat írásban is kidolgozták, megbeszélték, irodalmi anyagot gyűjtöttek hozzá, és ezt

bemutatták a foglalkozásokon. Nem arra irányult a tanár figyelme, hogy milyen a teljesítmények értéke, hanem arra, hogy elemezzék egymás munkáját, ismerjék meg egymás felfogását, s tájékozódjanak eközben a magyar irodalomban is.

Míg hallgattuk egymás beszámolóit, rájöhettünk, hogy egyetlen nagy törekvésben fogantak elgondolásaink és módszertani próbálkozásaink. Ezeknek kölcsönös figyelemmel kísérése megtermékenyítené gondolkodásunkat, kiszélesítené látóhatárunkat, s újabb eredményekkel kecsegtethet.

Milyen szerepet játszhatnak a mi most elkészült tankönyveink módszertani megoldásaikkal? Kétségtelenül valamiféle sztenderdizáló feladatot szánhatunk nekik. Miáltal? Művelődési anyaguknak a kiszemelése által; azzal tudniillik, hogy a nyelvtudás gyarapítását a mai magyar élet és ország ismertetésével kapcsolják össze, történelmi és művelődéstörténeti anyagot, dalt és irodalmat tartalmaznak, tájainkat és városainkat mutatják be. Azáltal, hogy a szülőföld nyelvi, irodalmi népzenei varázsát közvetítik, játékra, énekekre, képzeletfejlesztésre, önálló alkotásra serkentik a tanulót. Aktív magatartást kívánnak a tanártól és tanulótlól, élményszerűvé kívánják tenni a tanulást, de vezetik is a munkát: megszervezik az előrehaladás ütemét, gondoskodnak ismétlésről, és mindvégig követik a feladatmegoldás technikáját, sokféle lélektani hatástényezőre építve.

Ilyen jellegükben a tankönyveket a munkabizottság el is fogadta. Most sürgősen kell őket továbbítani azokhoz az iskolákhoz, amelyek ősszel már bevezethetik, hogy minél hamarabb szerezzünk információkat használatuk tapasztalatairól. A szervezésnek ezt a munkáját, a „visszajelzés” szorgalmazását, várjuk is a munkabizottság vállalkozó tagjaitól.

Világos, hogy a tankönyvek — kísérletiek lévén — továbbfejlesztendők, felszerelendők a szükséges technikai és módszertani segédletekkel. Kíváncsi, hogy tanári útmutató *vagy kézikönyv társuljon hozzá*, hogy ez tanácsokkal lássa el a tanítót, s ezzel egyben tovább is képezze. Most már végig kell gondolnunk, hogy milyen magnószalag, film, diaposzítív, kézimunkára való eszközök, kiegészítő bibliográfiák, ajánlott irodalom, hanglezet stb. szükséges a tankönyvek hatékonyságának növeléséhez. Ha a tankönyvek által megvalósítható a jól irányított, okosan vezetett, munkáltatáson alapuló munka, akkor a tanítási színvonal egységesítése és emelése irányában igen jelentős lépést tettünk. Amit azután ehhez a további kísérletezés, „szerelés” majd hozzáad, erre szervesen épülhet rá. Nagy probléma ebben a várható mozgásban a tanárhány, a képzettség kellő színvonalának hiánya a tanításra vállalkozókban. Sürgős tennivalónak tartjuk a képzés, a továbbképzés megindítását. Egyik útját ennek a kapcsolatok állandósításában látjuk, a rendelkezésre álló információközlés eszközeinek igénybevetelével (a

Tájékoztató, kinti folyóiratok stb.). Ez azonban kevés, nem is elég hatékony. Az igazán hatékony továbbképzés a személyes kapcsolatok kialakításában rejlik. Jó kezdetnek bizonyulna, ha például a táborozásra ide látogató gyerekekkel nevelőik is eljöhethének, és itt a mi gyakorlott nevelőinkkel együtt tanítanának és tájékozódna.

Az ösztöndíjak számának növelése, nyári tanfolyamok szervezése, egyetemi hallgatók nyári kiutazása a magyartanítás feladatainak ellátására stb. mind olyan javaslatok, amelyek komoly megfontolásra érdemesek.

Mivel támogatta tehát bizottságunk munkája a külföldi magyartanítást? — A konferenciának a nyelvvoktatás kérdéseivel foglalkozó munkabizottsága — néhány alkalommal más munkabizottságokkal közösen szervezett előadásokkal is — bizonyára tetemes segítséget nyújtott honfitársainknak. Szemléleti tisztázással és gyakorlati tanácsokkal egyaránt hozzájárult a külföldi anyanyelvoktatás hatékonyabb folytatásához.

Ami a nyelvszemlélet kérdéseit illeti, munkatársaink Lőrincze Lajostól kaptak illetékes tájékoztatást nyelvünk mai használati problémáiról, a hagyomány és a fejlődés kettősségének megőrző és egyben bővítő indítékairól, az új jelenségek megítélésének szempontjairól. Eszményünk a cikornyátlan, egyszerű beszéd, nyelvünknek azonban továbbra is nemesnek és szépnek kell megmaradnia.

Helyesírásunk rendszeréről és ennek a rendszernek a nyelvtanításra levonható következményeiről Fábián Páltól kaptak fontos útmutatást. Részük volt összevető nyelvészeti előadásokban is, amelyek mintegy a tankönyvek megoldásait megelőző tudományos megfontolásokat tárták fel.

Ami a gyakorlati útravalót illeti, a résztvevők magukkal vihették három tankönyvünket: Frittmann Lászlónénak *Tarka lepke*, Szende Aladárnak *Magyar szavak világa* Ginter Károly és munkaközösségének, *Hogy mondjuk helyesen?* című kísérleti tankönyveit.

Takács Eteltől pedig — aki maga is részese a második tankönyv szerzőségének — ízelítőt kaptak a nyelvtanítás vonzó és hatékony hazai módszereiből: a játékos eljárásokból, amelyek a gyerekek eredményesebb nyelvi — és ezzel együtt gondolkodási — kultúrájának nevelését már ma is hatékonyan szolgálják.

És kaptak számos fontos, gyakorlati bemutatással egybekötött előadásokon gondolat- és kedvbresztő tájékoztatást a bábjátékról, a dramatizáló-megjelenítő szövegfeldolgozásnak öntevékenységet serkentő eljárásairól, a népdal szerepéről az anyanyelvi műveltség gyarapításában.

A munkabizottság maga rendkívül tevékeny volt: megbeszélések, viták, daltanulás és éneklés, tapasztalatcsere lelkesítő alkalmain bizonyosodott be, hogy barátaink — egyben munkatársaink — továbbra is vállalják a magyar nyelv oktatásának nehéz, de műveltségmegtartó és műveltségépítő munkáját.

A pedagógiai munkabizottság javaslatai

1. Javasoljuk a magyarnyelv-oktatás összes külföldi változatainak számbavételét a kisgyermekes tanítási formáitól kezdve az érett felnőttek tanítási formáiig, szem előtt tartva a nyelvtanulás célját és módjait az intézményes oktatástól az egyéni vagy levelező tanuláshoz. A számbavétel célja: további terveink tényszerű megalapozása.

2. A most elkészült kísérleti tankönyveket végleges tankönyvekké kell fejleszteni, és a szükséges módszertani segédletekkel kell felszerelni. További két tankönyv szerkesztését kell elkezdni a most még ellátatlanul maradt két korosztály (a 8-9 évesek és a 13-15 évesek) számára.

3. Javasoljuk a hazai és a külföldi módszertani vizsgálatokra vonatkozó információk cseréjét.

4. Sürgősen gondoskodnunk kell a külföldi nyelvtanítók továbbképzésének (a tanárképzésnek) a megszervezéséről. Ennek formái lehetnek: ösztöndíjak adományozása, hazai gyermektáborok munkájában való részvétel, nyári egyetem, egyetemi hallgatók kiküldése a nyári szünet időtartamára stb.

5. Javasoljuk a magyar művelődés, történelem, országismeret témaköréből ismeretterjesztő szintű, egyben a nyelvtanulást is szolgáló könyvsorozat kiadását a hazai kutatók számára. A sorozat címtetele: *Az óhaza felfedezése*.

Beszámoló a II. számú (kulturális) munkabizottság munkájáról

A II. számú munkabizottságban résztvevők ugyanolyan lelkesedéssel, egyszerűséggel vettek részt a program megvalósításában, mint ahogy azt előbb Szende Aladártól az I. számú munkabizottság tagjaira vonatkozóan hallottuk. Az értékelést, amelyet most végzett munkánkról elmondok, első változatban az egyes előadások után elhangzott hozzászólások és a szünetekben folytatott személyes beszélgetések alapján terjesztettem elő ma délelőtt a bizottság tagjainak. Rendkívül élénk, mondhatnám, időnként heves vita és véleménycsere után alakítottuk ki azt a végleges változatot, amelyet most elmondok.

Előbb néhány általános megjegyzés, amelyek túlmutatnak a II. számú munkabizottság feladatkörén.

Általában helyesnek tartották, s hálásak érte a munkabizottság tagjai, hogy ezt a konferenciát Szombathelyen rendezhettük meg. Itt ugyanis mindig

együtt lehettünk. A körülmények kiválóan alkalmasak voltak arra, hogy sokféle formában, kisebb-nagyobb csoportokban tudjunk eszmét cserélni. Ugyanakkor hiányolták, hogy nem volt felfedezhető: (egy kis táblátskával vagy egyébbel) ki honnan jött, hogy kik vannak Szombathelyen ennek a tanácskozásnak a tagjaiként. Úgy gondolják, hogy ez Szombathely lakossága körében is észrevehetőbbé tette volna jelenlétüket.

Helyesnek bizonyult, hogy nem kötöttük egyetlen bizottsághoz a résztvevőket. Bárki időközben úgy dönthetett, hogy a következő előadást a III. vagy az I. számú szekcióban hallgatja meg. Gyakran nehéz választás elé állították a hallgatóságot a párhuzamosan futó fontos előadások. Nehéz volt dönteni afelől, hogy most melyiket hallgassa, mert mindkettő fontos és szükséges lett volna. Ráadásul az állandó időcsúszások miatt még azokat az előadásokat sem sikerült mindig meghallgatniuk, amelyek a terv szerint jól illeszkedtek egymáshoz.

Kár volt — mondták többen — az előre bejelentett felszólalásokat, az úgynevezett kiselőadásokat, amelyeket külföldi barátaink mondtak el, az úgynevezett kerekasztal beszélgetések keretébe sorolni. Kár volt, mert elűtő témájukkal gyakran elvették az időt az elhangzott előadások megvitatásától, amelyekhez rengeteg észrevétel, kérdés hangzott volna el. Ugyanakkor ezek a kiselőadások jelentőségüknél fogva esetleg jóval nagyobb figyelmet érdemelték volna annál, mint amennyi idő rájuk jutott.

Általános vélemény, hogy a program rendkívül zsúfolt volt, és ez lehetetlenné tette a Szombathelyen való körülnézést, lehetetlenné tett egy kis „lazítást”. Ezen egyesek úgy segítettek, hogy néhány előadást kihagytak, bár ezt nem szívesen tették.

Mindezek ellenére a II. számú munkabizottság a kitűzött programot maradéktalanul elvégezte, a kínálkozó lehetőségeket megfelelően kihasználta. Sőt egy itteni jó képességű kamarakórus próbájának a meglátogatásával a programot meg is toldotta. (Vendégeink láthatóan örömmel fogadták e műsoron kívüli látogatást.)

Legnagyobb sikerük a *tárgyi ismereteket és a módszertani ötleteket egyaránt* gazdagon adó előadásoknak volt (mint pl. Debreceni Tibor, Békefi Antal és mások előadásai). Ezek szemléletességükkel, a gyakorlati munkára serkentő hatásukkal nyerték el a hallgatóság tetszését. Ezt a hallgatók többféle formában kifejezésre is juttatták. (Az előadásoknak magnószalagon vagy egyéb formában való megkérésével; vagy az előadóknak személyes külföldi meghívást helyezve kilátásba stb.)

A II. számú munkabizottság tagjai általában ebben a szakmaibb, gyakorlatiasabb, a módszertani kérdésekre is kitekintő előadásokban látják a legfőbb előrelépést ezen a konferencián az 1970-eshez képest. Ezeknek az előadásoknak az érdekessége és tagoltsága, a szemléltetés gazdagsága viszont

szinte lehetetlenné tette a lejegyzésüket. Ezért egyöntetűen azt kérik: az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége tegye lehetővé, hogy ezeknek a teljes szövege hozzáférhetővé válják. A kérés jogossága mellett szól, hogy így legalább írásban azok is elolvashatnák, akik ebben az időben valamely párhuzamosan, a mienkkel egyidőben zajló előadást hallgattak.

Altalános kérés, hogy ezekhez az előadásokhoz a legfontosabb szemléltetést (diafilm, lemez, magnószalag, kotta stb.) is küldjük meg.

Lőrincze Lajos konferencia megnyitója alkalmával a jövőbe tekintő javaslatai között említette, hogy Tájékoztatónkat folyóirattá kellene fejleszteni. Ezt a javaslatot a II. számú munkabizottság tagjai egyöntetű helyesléssel fogadták. A folyóiratban létesítsünk olyan önálló rovatokat, amelyek sorozatosan közölhetnének áganként, mind a nyelvoktatók, nyelvművelők, mind a műsorokat szerkesztők számára műsor-összeállításokat, közölhetnének dramaturgiai tanácsokat az egyes művészeti ágak vezetői számára. Különösen fontos lenne a magyar művelődéstörténetben, illetve általában az irodalomban való tájékozottságot nyújtó írásokat közölni.

Valamennyi előadás megvitatása után általános érvényűnek tekinthető, hogy *a művészetek, illetve a művészeti jellegű foglalkozások*, (a versmondás, az éneklés, a játék, a báb, a tánc, akár klubkeretek között folyják az, akár a nyelvi órákon alkalmazzák) *gazdagon kínálják a nyelvi kultúra erősítésének a lehetőségét.*

Úgy látjuk, hogy a játékos, érzelemgazdag művészeti foglalkozásokon, közösségi alkalmakon át *jóval rövidebb az út a tudatos nyelvtanulásig*, mint megfordítva: a nyelvtanfolyamokon pihentetőként, mankószerűen alkalmazva erősíteni a nyelvtanulást.

Ebből a jövőre nézve egy-két következtetés is rögtön adódik. Ahhoz, hogy a jövőben szaporodjanak a nyelvművelő alkalmak — nevezzük azokat tanfolyamoknak vagy hétvégi iskoláknak —, elsősorban a játékos művészeti közösségek létrehozásán kellene fáradoznunk, mégpedig úgy, hogy azok programját tudatosan nyelvi, irodalmi töltetűvé tegyük. Ez legyen a vezetők didaktikai leckéje. Ezzel természetesen nem tagadjuk, hogy ahol már működnek nyelvoktató tanfolyamok, azaz ahol a nyelv tanítása iskolászerűen folyik, ott továbbra is rendszeresen használják fel a művészeteket, a művészetek nyújtotta lehetőségeket a tanultak elmélyítéséhez, azokban a foglalkozási szakaszokban, ahol felüdülés, pihentetés céljából ennek beiktatását a pedagógus szükségesnek érzi. Ebben az esetben, — ha tehát a pedagógus a művészeteket a tanultak elmélyítésére használja fel a tanfolyamszerű foglalkozásokon — az egyesületi vezetők ne *támadják a nyelvtanárt!* Ne fogják úgy fel, mintha tanítás helyett szórakoznék a gyerekekkel. (A probléma konkrét eset kapcsán merült fel.)

Helyesnek tartották a munkabizottság tagjai, hogy ennek a konferenciának a tematikáját egy-két művészeti ággal — mint a népművészettel, a bábbal, a filmmel — 1970-hez képest megtoldottuk. Sajnálták viszont, hogy a magyar képző- és iparművészetek hiányoztak a tematikából, amelyek ugyancsak fontos, nem is akármilyen részei a magyar kultúrának.

Többen hiányolták, hogy egy-két jó magyar filmet nem tudtak megtekinteni az alatt az idő alatt, míg itt voltak. (Persze, ez a kívánság ellentétben áll azzal a kifogással, hogy a program így is rendkívül zsúfolt volt.)

Egy konkrét javaslat, kérés, amely szerintem is megszívlelendő: remek, átfogó jellegű népi iparművészeti kiállítás látható jelenleg a Magyar Nemzeti Galériában (aug. 20-ig van nyitva!). Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségétől azt kéri a II. számú bizottság munkaközössége, járjon közbe, hogyan lehetne ezt a kiállítást vándoroltatni. Ezúton a nagyobb magyar egyesületekben nemcsak a magyarok, hanem az oda meghívottak, a fogadó országbeli nemzetiségiek körében is széles körben híveket tudnánk szerezni a magyar népi kultúrának.

Többen kifogásolták, hogy az egyes előadók által javasolt legfontosabb irodalom beszerezhetetlen, nem kapható. Utólag valahogyan pótolnunk kellene ezt a hiányt. Úgy érzem — ez egyéni megjegyzésem —, hogy ez a hiány érthető, hiszen ez alkalommal olyan alapvető, illetve alapozó irodalomról van szó, ami nálunk 15-20 évvel ezelőtt volt szükséglet, de közben már régen elfogyott. Ezeknek a műveknek, a legfontosabb anyagoknak az újra kiadását kellene javasolnunk.

A kísérleti nyelvi tankönyvek használhatósága nem volt szekciónk témája, de egyértelmű volt a vélemény, hogy a Tarka lepke című kötet így jó, ahogy van. A másik kettőnél főleg arról a kiegészítő részből esett szó, amelyről Szende Aladár is említést tett az I. számú munkabizottság munkájáról elmondott összefoglalójában. Véleményünk szerint az elkészítendő pedagógiai kézikönyvben nem egyszerűen csak felhasználási utasítást kellene adni a pedagógusnak vagy a családnak (a családot azért említem, mert ígértük, hogy ezt a könyvet a levelező oktatás részére is használhatóvá tesszük), hanem benne, vagy mellé csatolva, nagyobb méretű szemelvénytárat kellene adni. Olyan szemelvénytárat, amely bőséges választékot kínál a nyelvi témák mindegyikéhez a művészeti ágak (versek, dalok stb.) vonatkozásában. Békefi Antal legalább hatvan olyan népdalt sorolt fel előadásában, amelyek a magyar nyelvoktatás legdifferenciáltabb feladatainak segítésére is remek például szolgálhatnak. Azt hiszem, az egyik legfontosabb feladat, hogy az eszközök bőséges választékát adjuk a pedagógus kezébe.

Elég határozott vélemény volt bizottságunkban, hogy a tankönyveket, mesekönyveket két *nyelven* kellene kiadni. Félreértés ne essék; nem ugyanabban a könyvben idegen nyelven is, hanem mind a két nyelven külön-

külön. Ebben a formában mind a kétnyelvű oktatás nehézségével küszködő pedagógus, mind a magyarul nem tudó, de az otthoni foglalkozást vezetni hívatott édesanya helyzetét meg tudnók könnyíteni. E téma kapcsán merült fel a kétnyelvű népdalkiadványok szükségessége is, hogy azok a külföldiek, vegyes házasságok esetében a nem magyar házastársak, akik népdalaink szépségét, ízét szívesen élvezik, értsék is miről van bennük szó.

Igény merült fel arra, hogy a tankönyvekben közölt dalok hanglemezen vagy magnószalagon hozzáférhetőek legyenek. Ezzel a kottát nem ismerő nevelő vagy családfő helyzetét könnyítenénk meg.

Eddig az általános értékelő megállapítások. Most a jövőre nézve néhány hosszabb távú, szervezeti jellegű javaslatot szeretnék elmondani, amelyek az eddigi tapasztalatok tanulságainak levonásaképpen születtek.

Maróti Gyula

A kulturális munkabizottság javaslatai

1. Javasoljuk, hogy a legközelebbi konferenciát — amikor majd erre sor kerül — még jobban a szakosodás elvei alapján rendezzük meg, lehetőség szerint elkerülve azokat a párhuzamosságokat, amelyek itt most elég gyakran előfordultak. (Egy példa: az I. számú bizottságban Békefi Antal első előadása hangzott el, ami elég sokakat érdekelt. Pontosan ugyanebben az időben a III. számú bizottságban Czine Mihály az irodalmi ismeretterjesztésről tartott előadást, ami tipikusan a (I. számú munkabizottság részvevőinek az érdeklődésére tartott volna számot. Egyszerre nyilván nem tudtak két helyen lenni.)

Ez a szakosodás azonban nem teszi feleslegessé, hogy például az egyesületi vezetők, újságírók, rádiósok, írók, költők stb. számára ezután is ne szerepeljen a programban néhány általános áttekintést adó előadás. A fő feladat mégis az legyen, hogy a szakmai munkát végző szakembereket segítsük gyakorlati munkájukban. Egyre növekvő mértékben kapjanak ezek összegezést az elmúlt időszak tapasztalatairól, és az időközben elkészült újabb kísérleti segédanyagok használhatóságát is vitassuk meg velük.

2. A nyelvi tankönyveket, amelyekről most ezen a konferencián vita folyt, kövessék a nyelvművelést segítő művészeti jellegű kiadványok. Olyan kiadványokra gondolunk, amelyek nem férnek be a jövőendő *Tájékoztató* egyes rovataiba, hanem önálló kiadást igényelnek. Gyűjteményes formában darabokat adnak közre, vagy módszertani, didaktikai, dramaturgiai jellegű útmutatásokat adnak.

3. Konkrét kérés a kétnyelvű oktatással küszködő pedagógusok részéről: Európában számos olyan tanulmányról tudnak, amelyek a kétnyelvű oktatás pszichológiai, szociológiai stb. vonatkozásaiban adnak alapos eligazítást. Kérik, hogy ezekből egynéhányat gyűjteményben adjunk kézbe a pedagógusoknak az oktatás megkönnyítésére.

4. A két konferencia között — a táncosokéhoz hasonló — szakkurzusok rendezése lenne kívánatos néhány ág szakemberei számára. Eddig három szakágban vetődött fel: a klubvezetőknek, irodalmi, színjátszó együttesek vezetőinek és ének- és zenekari vezetőknek. A klubvezetőknek oly módon, hogy egyben műsorszerkesztést, dramaturgiai és szcenikai ismereteket sajátíthassanak el, korosztályra bontott tematikával. Az irodalmi és színjátszó rendezőknek, dramaturgoknak az amatőr csoportok vezetésére való alapvető felkészítést és az irodalmi ismeretterjesztés módszertanát adhatnánk ez alatt a két hét alatt. Énekarvezetők, hangszeres együttesek vezetőinek ugyancsak sok mondanivalónk lenne. Többek közt a zenés műsorok szerkesztésének elveit is megismertethetnők, amelyek nem azonosak az egyéb műsorokéval. A zenei ismeretterjesztés legfontosabb didaktikai elvei is hasznosan szolgálhatnak a kinti nevelő munkáját.

Ezeket a kurzusokat általában nyárra javasoljuk tenni. Szükséges lenne azonban figyelembe venni olyan földrészek igényeit, mint Ausztrália, ahol december és február között van a szünet. Ha sok a jelentkező, akkor talán lehetne abban az időpontban külön oktatást beiktatni számukra.

5. Kéri a munkabizottság az Anyanyelvi Konferencia Védnökségét, hogy külföldön is vállaljon közvetítő szerepet a jól dolgozó és a tanácsadásra szoruló egyesületek vagy nyelvtanfolyamok, művészeti együttesek vezetői között. Ne bízza ezt az öntevékenységre, mert abból eddig ilyen vonatkozásban nem sok született. Olyan módszerre gondolnánk, hogy egy-egy jól működő egyesület székhelyén bemutatókat lehetne előkészíteni. A környékről oda lehetne vinni azoknak az egyesületeknek a szakembereit, akik abban a témában segítségre szorúlnak. Ezeket a bemutatókat alkalmasint fel lehetne használni tapasztalatcserére, megbeszélésekre és bizonyos kísérleti anyagok megvitatására is.

Ilyen formában talán mérhetőbb lenne, hogy ki hogyan kamatoztatja otthon azokat a tapasztalatokat, ismereteket, amelyeket egy-egy ilyen konferencián vagy az általunk szervezett tanfolyamokon szerzett.

Beszámoló a III. számú (tudományos) munkabizottság munkájáról

A másik két munkabizottsághoz hasonlóan a III. számú munkabizottság is megvitatta az elmúlt napokban végzett közös munkát, s ezt a beszámolót,

amelyet most a konferencia plénuma elé terjeszték, a javaslatokkal együtt lényegében közösen alakítottuk ki.

Munkánk értékelése a mi bizottságunkban is igen nagy érdeklődést váltott ki, a vita nagyon élénk és termékeny volt. Sőt — szokás szerint — még időzavarba is kerültünk, annyi jó gondolat, egészséges javaslat merült fel. Nálunk azonban a vita nem arról folyt elsősorban, hogy mit csináltunk, amit csináltunk, az mennyiben volt jó, és hogy lehetett volna másképpen csinálni — erről is volt szó —, hanem főképpen arról beszéltünk: hogyan tovább, mit kellene csinálnunk a jövőben, az elkövetkező években, hogyan kellene ezt a munkát folytatni? Ennek megfelelően beszámolóim két részre oszlik: egyrészt rövid értékelést adok az elmúlt héten folyt munkáról, utána pedig azokat a legfontosabb javaslatokat ismertetem, amelyek ezen a bizonyos vitán elhangzottak, amelyeket közösen kialakítottunk és elfogadtunk.

Az Anyanyelvi Konferencia III. számú munkabizottságának a tematikája céljában is, jellegében is eléggé különbözött a másik két munkabizottságétól. Azok közvetlen, konkrét segítséget kívántak adni a nyugat-európai és a tengerentúli országokban folyó alsó- és középfokú magyar nyelvoktatásnak, a különböző formák között, különböző keretekben folyó kulturális munkának. A III. számú — úgynevezett tudományos — munkabizottságnak az előadásai ezt a célt inkább csak közvetett módon kívánták segíteni, azzal, hogy a legfontosabb érintett társadalomtudományok eredményeit bemutatták, ezeknek a területeknek bizonyos problémáit vitára bocsátották.

Úgy gondolom azonban, hogy a munkabizottságunkban elhangzott előadások, az ott megvitatott kérdések mégis szorosan összefüggnek a másik két munkabizottságban folyt munkával. Ugyanis a külföldön folyó magyar nyelvi nevelés, a külföldön végzett kulturális munka — szerintem — csak akkor lehet igazán eredményes, korszerű, ha az az érintett tudományterületek legújabb eredményei ismeretében, ezeknek az ismereteknek megfelelő módon való felhasználásával és terjesztésével folyik. Azzal, hogy ilyen jellegű előadások is elhangzottak most a második anyanyelvi konferencián, tulajdonképpen az első Anyanyelvi Konferencia budapesti szekciójának a munkáját folytattuk, tehát bizonyos hagyományt követtünk, de némileg megváltozott keretek között.

Ez a változás — véleményem szerint — három vonatkozásban is eléggé jelentős volt.

Először azért, mert a bizottság munkájába bevont tudományterületek most kibővültek. 1970-ben csupán a hazai nyelvtudomány és irodalomtudomány ismertetésére, ezek bizonyos problémáinak a megvitatására került sor. Most, ezek mellett már a hazai magyar történettudomány és néprajztudomány ismertetése is helyet kapott a munkabizottság munkájában.

Másodszor: jelentős különbségnek tartom azt is, hogy 1974-ben csupán a hazai magyar irodalom volt a megbeszélések középpontjában, a nyugat-európai és a tengerentúli magyar irodalomról alig hangzott el egy-két mondat, ami elhangzott, az is szinte kizárólag a külföldiek részéről. Most egy külön előadás foglalkozott ezzel a nagyon is időszerű és igen izgató témával.

Harmadszor: 1970-ben a budapesti szekció megbeszélésein az eszmecsere — elsősorban szervezési hibából, a műsornak elég nagy zsúfoltsága miatt — kissé egyoldalú volt. A hazai előadók tájékoztató előadásai mellett viszonylag kevés időt tudtunk biztosítani arra, hogy a tanácskozás külföldi résztvevői is részletesebben kifejtessék véleményüket, előadhassák problémáikat az érintett vitatott kérdésekben. Most, a második anyanyelvi konferencián e tekintetben is kétségtelenül lényeges változás történt. Az egyes előadásokhoz kapcsolódó hozzászólásokban jóval nagyobb szerepet kaptak — szerintem nagyon helyesen — a külföldiek. Bizonyos fokú időhiánnyal ugyan mi is rendszeresen küzdöttünk. Véleményének kifejtésére korlátlan időt soha senkinek nem tudtunk biztosítani. De azért egy-két kivételtől eltekintve a III. számú munkabizottság minden ülésén mindenki lehetőséget kapott arra, hogy mondanivalóját, ha esetleg lerövidítve, tömörítve is, de előadja. Ezt még olyan módon is biztosítottuk, hogy ha szükség volt rá, az előre rögzített programot megváltoztattuk, átcsoportosítottuk, tehát nem az igényeket próbáltuk beleszorítani a program kereteibe, hanem a programot módosítottuk az igényekhez.

Ahogy említettem, egy-két esetben előfordult, hogy nem tudtuk — idő hiányában — megadni valakinek a szót, sőt az is, hogy nem tudtunk valakinek lehetőséget adni arra, hogy nagyon érdekes mondanivalóját az általa elképzelt terjedelemben, előadja. Ezért utólagos elnézést kérünk mindenkitől, akivel ilyesmi történt.

Én úgy gondolom, hogy ez a tartalmi, tematikai, szervezeti változás, ami a társadalomtudományi előadásokat illetően az első anyanyelvi konferenciához viszonyítva történt, hasznos volt, és a jövőben is ebben az irányban kell majd tovább haladnunk. Úgy gondolom azonban, hogy még körültekintőbb szervezéssel, a mostaninál némileg több lehetőséget kellene biztosítani a jövőben az előre bejelentett hosszabb hozzászólások, kiselőadások mellett a spontán, kötetlen vitára, hiszen egymás nézetei megismerésének, a véleménykülönbségek egymáshoz közelítésének vagy eloszlásának ez a legjobb módja.

A III. számú munkabizottság tematikája eléggé szerteágazó volt: kiterjedt a nyelvtudományra, az irodalomtudományra, a történettudományra és a néprajztudományra, s ezen belül felölelte a hazai tudományos kutatásokat; az irodalomtudomány és nyelvtudomány területén pedig még a külföldi felsőoktatást is.

Az egyes előadások között, annak ellenére, hogy esetleg más-más tudományterülethez kapcsolódtak, volt bizonyos jellegbeli hasonlóság, vagyis az elhangzott előadásokat bizonyos fokig csoportosítani lehet.

Az első csoportba sorolnám — az elhangzás időrendjében — Ránki György, Imre Samu és Balassa Iván előadásait. Ezek a magyar történettudomány, nyelvtudomány és néprajztudomány időszerű kérdéseiről, újabb eredményeiről szóltak. Mindhárom előadás informatívjellegű volt. Nem az illető tudományág elméleti, módszertani kérdéseit vitatták elsősorban — bár egy-két esetben erre is sor került, ilyen kérdéseket is érintettek —, hanem a kutatás tárgyi, tematikai történetéről, mai helyzetéről, eredményeiről adtak képet.

Ezt a célt a három előadó némileg más-más módszerrel valósította meg, ami érthető márcsak azért is, hiszen a történettudomány és a néprajztudomány most szerepelt először az Anyanyelvi Konferencia napirendjén. De mindettől függetlenül én úgy látom, hogy mindegyik előadás bővítette, teljesebbé tette a konferencia külföldi résztvevőinek ismereteit az illető tudományterületen folyó kutatómunkáról, és így a kitűzött célt mindegyik előadás elérte.

Lényegében csupán tájékoztató jellegű előadásnak szántuk Czine Mihályét is, amely szervezetiileg a mi munkabizottságunkhoz tartozott, bár ennek helyes voltát — előbb elhangzott beszámolójában — Maróti Gyula vitatta. Czine Mihály előadásának ez volt a címe: „A magyar irodalmi ismeretek terjesztésének hazai helyzete és módszerei”. Tájékoztató jellegének ez az előadás teljes mértékben meg is felelt, hiszen Czine Mihály az irodalmi ismeretterjesztésnek minden formájáról tájékoztatott, de úgy hiszem, hogy az előadó ennél még sokkal többet is adott. Czine Mihály tulajdonképpen ismeretterjesztő előadást tartott, mégpedig nagyon hatásos, igen magas színvonalú, lelkesítő és meggyőző előadást *magáról az irodalomról*, az irodalomnak a magyar kultúra egészében betöltött kiemelkedő szerepéről, a magyarságtudatot, a magyarsághoz való tartozás érzését szolgáló, erősítő hatásáról. Talán nem túlzok nagyon, ha azt mondom, hogy Czine Mihály előadása után annak minden hallgatója egy érzelmi szállal gazdagabban kötődik a magyar irodalomhoz.

Fábián Pál „A magyar nyelv és irodalom tanítása a külföldi egyetemeken” címmel tartott előadást. Az előbb említettekhez hasonlóan tájékoztató, informatív jellegűnek szántuk ezt is, végül azonban ez esetben az információ sokkal kevésbé lett egyirányú, mint az előbbiekben. A külföldi résztvevők sokirányú, a helyi tapasztalatokra épülő hozzászólásai, az egyes országokra vonatkozó tényadatokban itt-ott szükségszerűen hézagos előadást igen nagy mértékben kiegészítették, kikerekítették, teljesebbé tették. Ezt a nagyon érdekes anyagot igen melegen ajánlanám a maga teljes egészében — az

előadást és a hozzászólásokat egyaránt — a Művelődésügyi Minisztérium figyelmébe is.

Külön, és kicsit hosszabban kell szólnunk a III. számú munkabizottság egyik legjelentősebb, legizgatóbb és méltán igen nagy érdeklődést keltő előadásáról, Béládi Miklósról, amely a nyugat-európai és a tengerentúli magyar nyelvű irodalomról szólt. Azt hiszem, hogy a második Anyanyelvi Konferencia sajátos irodalomtörténeti, tudománytörténeti, sőt művelődéstörténeti jelentőséget kapott azzal, hogy ez a tematika napirendjére került: Lehet, sőt biztos, hogy az a kép, amelyet erről a nagyon is bonyolult, összetett és eddig fájdalmasan elhanyagolt kérdésről Béládi Miklós a rendelkezésére bocsátott rövidke 45 perc alatt megrajzolt, sok esetben hiányos, töredékes volt. Lehet, sőt valószínű, hogy Béládi Miklós kicsit kívülről, a hazai kutató szemével ítélte meg, a hazai kutatás mércéjével mérte e kérdés számos részletét, de másként — azt hiszem — nem is nagyon tehette. A vita során kétségtelenül kiderült, hogy a jelenlevő külföldi írók közül egyesek nem mindenben osztják Béládi Miklós nézeteit és értékelését, ami — azt hiszem — szintén érthető, és egészen természetes ez is. Mégis azt kell mondanom, hogy ennek az előadásnak a megtartása már önmagában igen jelentős lépés volt a nyugati diaszpóra-irodalom képviselőinek és a hazai irodalomtudomány szakembereinek — remélhetőleg egyre erősödő — párbeszédében. Ez az előadás és a hozzá kapcsolódó vita megmutatta, hogy erről a kérdésről lehet őszintén, nyíltan, előítéletek nélkül, érzelmi túlfűtöttség nélkül beszélni, vitatkozni, sőt ez a viszonylag rövid vita azt is megmutatta, hogy érdemes is ezt tenni, és így kell ezt tenni. Hiszen már itt számos félreértés tisztázódott, például egy egészen rövid eszmecsere révén Hamza András és Béládi Miklós között.

Ezeknek a megbeszéléseknek során az is kétségtelenné vált, hogy a nyugati diaszpóra-irodalom itt levő képviselői készséggel vállalkoznak a hasonló szellemben folytatandó további párbeszédre, sőt hajlandók a hazai szakemberek idevágó kutatásait a maguk lehetőségei szerint támogatni is. Hamza Andrásnak azt a felajánlását ugyanis, hogy Béládi Miklós számára Amerikában hat héten át hajlandó szállást és ellátást biztosítani, hogy megszervezi ez alatt számára a külföldi magyar írókkal való találkozást, csak így lehet értékelni. S különös színt és súlyt ad mindazoknak, amiket elmondtam, az, hogy minderre az Anyanyelvi Konferencia keretében került sor.

Természetesen nagyon érdekes lenne részletesen elemezni a sok elhangzott hozzászólást, kiselőadást is, erre azonban több okból sincs most mód.

Egyszerűen lehetetlen volt a konferencia munkájában való részvétel mellett még ezeket az előadásokat külön áttanulmányozni, és mondanivalójuk lényegét akár csak egy-két mondatban is összefoglalni. Azt azonban a

munkabizottságban megtettük, hogy ezeket a javaslatokat megbeszéltük, és a legfontosabbakat közülük az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének szíves figyelmébe ajánljuk.

Imre Samu

A tudományos munkabizottság javaslatai

1. Javasoljuk, hogy a következő anyanyelvi konferencián az úgynevezett központi előadások tartói között kapjanak helyet legalábbis az ilyen jellegű munkabizottságokban, mint a mienk volt, külföldiek is, és biztosítson a konferencia majdani rendezőse a mostaninál több időt és lehetőséget a kötetlen eszmecserére, a valódi kerekasztal beszélgetésre akár az előre bejelentett hozzászólások, kiselőadások rovására is.

2. Készüljön olyan népszerű magyarságtudományi kézikönyv vagy kézikönyv-sorozat, amely áttekintést ad a magyar nyelvről, irodalomról, történelemről, néprajzról, művelődéstörténetről, egy olyan kézikönyv vagy kézikönyv-sorozat, amelyet segédkönyvként lehet felhasználni a külföldi egyetemi oktatásban is, és a magyar nyelvi nevelés egyéb formáiban is.

3. A külföldön folyó felsőfokú magyar oktatás eredményességét nagyban növelhetné, ha az az eddigieknél jobb és több tankönyv, megfelelő oktatási segédeszközök, elsősorban film, magnószalag, diapozitív anyag, lemezek, földrajzi térképek állnának az oktatóhelyek rendelkezésére.

4. Fokozza és tegye rendszeressé Magyarország a külföldi magyar oktatóhelyek és központok kiadványokkal való ellátását.

5. Az Országos Széchenyi Könyvtár vállalja a hozzá forduló oktató- és kutatóközpontok tudományos információval való ellátását, kérésükre kössön velük csere-megállapodást.

6. Feltétlenül szükséges volna megfelelő színvonalú tájékoztató anyagot eljuttatni megfelelő mennyiségben és időben a külföldi egyetemeken magyarul tanuló diákjaihoz a hazai nyári egyetemi, nyelvtanulási lehetőségekről.

7. Támogassa az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége mindazoknak az íróknak, művészeknek, tudósoknak a külföldi meghívását, akik segítséget adhatnak az Anyanyelvi Konferencia céljainak megvalósításához.

8. Támogassa az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége a magyar nyelvű diaszpóra-irodalom ama termékeinek a hazai olvasóközönséghez való eljutását, amelyek folytatják azt a párbeszédet, amelyre éppen a második Anyanyelvi Konferencia adott követendő példát. Szorgalmazza a Védnökség a diaszpóra-irodalom ilyen szellemi termékeiből egy antológia kiadását

Magyarországon. Ugyanakkor az Anyanyelvi Konferencia külföldi részvevői is segítsék a hasonló célú és szellemű hazai irodalmi termékeknek a külföldi magyarok minél szélesebb köreihez való eljuttatását.

9. A külföldi magyar szervezetek fokozottan ügyeljenek a diaszpóra-magyarság történelmi forrásainak, kallódó muzeális értékeinek sorsára. A külföldi magyar kutatók, oktatók készítsenek minél több hanglezárást, magnetofonfelvételeket, hozzanak létre hangarchívumot környezetük magyarságának nyelvéért.

10. Nagyon fontos lenne, hogy Budapest központtal megalakuljon valamiféle nemzetközi hungarológiai társaság, amely segítené a külföldön folyó magyarságtudományi kutatásokat.

11. Továbbá — tudjuk, nagyon távoli és egyáltalán nem könnyen megvalósítható javaslat ez — jöjjön létre a magyar állam költségén egy magyarságtudományi tanszék valamelyik amerikai egyetemen — ha ez a közel jövőben megvalósítható lenne, akkor Bloomingtonban —, amely a magyarságtudományi kutatásokon kívül segítené a helyi pedagógusképzést is.

12. S végül mi is javasoljuk: a Védnökség gondoskodjék arról, hogy az első anyanyelvi konferenciához hasonlóan a konferencia anyaga, ha lehet teljes egészében, ha erre nincs mód, bizonyos rövidítéssel, csökkentéssel jelenjék meg, és jusson el minden részvevőhöz.

*

Ezzel beszámolómat is befejeztem. De engedjék meg, hogy mint a munkabizottság volt gazdája, még egyszer megköszönjem a munkabizottság minden tagjának, itt az egész plénum előtt is, a kitartó érdeklődést, azt az eredményes munkát, amelyet mindnyájan végeztek.

A Magyar Nyelv Barátai köre előkészítő bizottságának ajánlása

A Magyar Nyelv Barátai Körének Előkészítő Bizottsága — elvégezve az első anyanyelvi konferenciától kapott feladatokat

Ajánlással

fordul mindazokhoz a külföldön élő honfitársainkhoz, akik a magyar nyelv és kultúra őrzését és ápolását szívügyüknek tekintik, a magyar nép, a magyar nyelv minden külföldi barátjához, aki ki akarja fejezni a magyar nép iránti

rokonszenvét: segítség országukban az első Anyanyelvi Konferencia ajánlására megalakult baráti körök munkáját!

Az eddigi tapasztalatok alapján javasoljuk baráti körök megalakítását a jövőben is mindenhol, ahol szükségesnek mutatkozik.

Javasoljuk, hogy:

- A baráti körök országonként, önkéntes alapon alakuljanak meg; megalakulhatnak már működő szervezet, egyesület keretében is, illetőleg ilyen szervezetek maguk is elláthatják a baráti körök teendőit.

- A baráti körök maguk határozzák meg működésük szervezeti formáit, maguk döntenek arról, hogy az egyes szervezetek kialakítanak-e országos vezetőséget, vagy szervezetiileg egymástól függetlenül működnek.

- A baráti kör tagja lehessen az illető ország minden olyan lakója, aki a fenti célokkal egyetért, megvalósításukban a maga lehetőségei és képességei szerint részt kíván venni, s ezt bejelenti a baráti kör vezetőségének. A baráti körök tagjai lehessenek az országnak azok a magyar származású lakói is, akik a magyar nyelvet már nem beszélik, továbbá azok a nem magyar származásúak, akik a magyar nép, a magyar nyelv barátainak tartják magukat, és a baráti körhöz való csatlakozásukkal kívánják kifejezni a magyar nép iránti rokonszenvüket.

A baráti körök feladatául az alábbiakat javasoljuk:

- A magyar nyelvoktatás lehetőségeinek megteremtése és továbbfejlesztése szervezett iskolákban, hétfői és vasárnapi iskolákban, egyházi szervezetekben, társadalmi egyesületekben és a családokban.

- Segítségnyújtás a magyar nyelv megőrzéséhez és ápolásához.

- A magyar nyelvet oktatók munkájának pedagógiai és didaktikai támogatása.

- Tevékeny közreműködés minden olyan kulturális munkában, amely egyben a magyar nyelv megőrzését, jobb megismeréssel is szolgálja: a magyar irodalom, népzene, néptánc stb.

- A kulturális kapcsolatok ápolása Magyarországgal.

A Magyar Nyelv Barátai Körének Előkészítő Bizottsága köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik eddig is segítették az előkészítés munkáját, és sok sikert kíván a már megalakult és az ezután megalakuló baráti köröknek.

Zárónyilatkozat

Az első Anyanyelvi Konferencia javaslatának megfelelően 1973. július 29-én Szombathelyen összeült a második Anyanyelvi Konferencia.

A konferencia résztvevői örömmel állapították meg, hogy az első Anyanyelvi Konferencia lendületet adott a külföldön folyó magyar nyelvi nevelésnek. Részen az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének támogatásával, részen egyéb kezdeményezésre kiterjedt a magyar nyelv oktatása, a magyar kultúra megismertetése. Tovább mélyültek a külföldön élő magyarság kapcsolatai Magyarországgal.

Örömmel vették tudomásul a konferencia résztvevői, hogy az első Anyanyelvi Konferencia javaslatainak nagy többsége megvalósult.

- Hazai és külföldi szakemberek együttműködésével elkészültek az alapvető fontosságú nyelvkönyvek.

- Évről évre több gyermek vett részt nyelvtanulással egybekötött nyári üdülésben.

- Növekedtek a külföldi magyar fiatalok számára biztosítható ösztöndíjak.

- Erősödtek a kapcsolatok a tudományos élet, a zeneművészet és a képzőművészet területén.

- Rendszeresebbé vált az előadóművészek vendégszereplése.

- Kialakulóban vannak az irodalmi kapcsolatok.

Jóleső érzéssel állapítják meg a konferencia résztvevői, hogy nagy nemzeti költőnknek, Petőfi Sándornak világszerte megünnepeelt jubileuma méltó hozzájárulás volt Petőfi szellemi örökségének ápolásához.

A konferencia résztvevői — figyelembe véve a munkabizottságok javaslatait is — fontosnak tartják, hogy a magyar nyelvi nevelésnek mindazok a módzatai és formái, amelyek az elmúlt évek során eredményesnek mutatkoztak, a jövőben még tovább fejlődjenek.

A magyar nyelvoktatás folyamatosságának és továbbfejlesztésének biztosítása céljából szükségesnek tartják, hogy külföldi és hazai szakemberek közreműködésével tovább folytatódjék a nyelvkönyvek készítése.

A már megjelent és az ezután megírandó nyelvkönyvekhez készüljenek olyan részletes módszertani segédkönyvek, amelyek lehetővé teszik a nyelvkönyvek használatát a magyaroktatás családi, iskolán kívüli és iskolai formájában egyaránt, és segítik a levelező oktatásnak országonként történő megszervezését is.

Készüljenek olyan népszerű kiadványok a magyar nyelv, irodalom, történelem, népzene és néptánc területéről, amelyek messzemenően figyelembe veszik a külföldi országokban folyó magyar nyelvi nevelés sajátos követelményeit.

A konferencia résztvevői fontosnak tartják, hogy szervezettebbé és tervszerűbbé váljék a külföldi magyar nyelvoktatók, zenetanárok, néptáncoktatók, klubvezetők képzése, továbbképzése és tapasztalatcseréje.

Szükségesnek tartják a tudományos, irodalmi, művészeti és általában a kulturális kapcsolatok további szélesítését.

A konferencia résztvevői meglelégedéssel állapítják meg, hogy a Magyar Nyelvért és Kultúráért című tájékoztató jól szolgálja a magyar nyelvi nevelést, tartalmában és kiállításában egyaránt számottevően fejlődött, s fontosnak tartják annak folyamatos megjelentetését. Felhívják a külföldi magyar nyelvoktatókat, klubvezetőket, a baráti körök vezetőit, írásaikkal segítsék a szerkesztés munkáját, a kiadvány színvonalának további emelését. Ugyanakkor javasolják a Védnökségnek, fontolja meg a Tájékoztatónak megfelelőbb címmel, címlappal való megjelentetését és szerkesztőbizottság létrehozását.

A konferencia résztvevői elismerésüket fejezik ki a Magyar Nyelv Barátai Köre Előkészítő Bizottságának az elvégzett munkáért. Üdvözlük a baráti körökre vonatkozó ajánlást, vállalják a megjelölt célok elérésének segítését. Felkérük a Védnökséget, hogy minden támogatást adjon meg a baráti köröknek — ha ezt igénylik.

A konferencia résztvevői kéri a Védnökségtől: biztosítsa a konferencia anyagának kiadását; gondoskodjék az elhangzott ajánlások és javaslatok megvalósításáról; készítse elő és megfelelő időpontban hívja össze a harmadik anyanyelvi konferenciát.

A konferencia résztvevői teljes mértékben átérzik a magyar nyelvi nevelés terén rájuk háruló felelősséget. Vállalják, hogy továbbra is tevékenyen részt vesznek a közösen kijelölt nemes feladatok elvégzésében.

A konferencia résztvevői — az első Anyanyelvi Konferencia szellemében — felhívják közös ügyünk, édes anyanyelvünk fenntartásának, ápolásának minden hívét, hogy véleményükkel, javaslatukkal, mindennapos önzetlen tevékenységükkel járuljanak hozzá a konferencia céljainak megvalósításához.

Szombathely, 1973. augusztus 4.

A II. Anyanyelvi Konferencia résztvevői

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége

A Védnökség elnöke:

Dr. Bárczi Géza akadémikus

Ügyvezető elnök:

Dr. Lőrincze Lajos c. egyetemi tanár

A Védnökség tagjai:

Magyarország

Dr. Bánk József római katolikus püspök

ifj. Bartók Béla mérnök

Dr. Bognár József akadémikus

Czidor János, a Magyarok
 Világszövetségének főtítkárhelyettese
 Illyés Gyula Kossuthdíjas író
 Dr. Imre Samu, a Magyar Tudományos
 Akadémia Nyelvtudományi Intézetének
 igazgatóhelyettese
 Dr. Kálmán Béla akadémikus
 Kárpáti József, a Magyarok
 Világszövetségének főtítkára
 Dr. Keresztury Dezső író, akadémikus
 Kodály Zoltánné tanár
 Dr. Köpeczi Béla akadémikus, a Magyar
 Tudományos Akadémia főtítkára
 Maróti Gyula főiskolai tanár
 Dr. Ortutay Gyula akadémikus
 Dr. Ránki György, a Magyar Tudományos
 Akadémia Történettudományi
 Intézetének igazgatóhelyettese
 Dr. Szabolcsi Miklós akadémikus
 Dr. Szamosközi István református püspök
 Vas István Kossuth-díjas költő

Amerikai Egyesült Államok

Dr. Böszörményi István tiszteletbeli
 református püspök
 Dr. Kolossváry Béla egyetemi tanár
 Dr. Lotz János egyetemi tanár
 Dr. Nagy Károly egyetemi tanár
 Dr. Sinor Dénes egyetemi tanár

Anglia

Dr. Czigány Lóránt egyetemi tanár
 Romhányi László mérnök, a Londoni
 Magyar Kultúrkör főtítkára
 Tóth Imréné tanár

Argentína

Benkő Alíz tanár

Ausztrália

Szentessy Ferenc tanár

Ausztria

Rossmay Rudolf, a Bécsi Magyar
 Iskolaegyesület elnöke

Franciaország

Gergely Ferenc, a franciaországi Magyar
 Nyelv és Kultúra Baráti Körének
 főtítkára
 Nagy Pál író, lapszerkesztő

Hollandia

Dr. Beöthy Erzsébet egyetemi oktató

Kanada

Trebuss Pálné tanár
 Dr. Wojatsek Károly egyetemi tanár

NSZK

Horváth László, a Nürnbergi Magyar
 Kultúregyesület főtítkára

Svédország

Ruttkai Iván, a Svéd-Magyar Filmklub
 elnöke

A II. Anyanyelvi Konferencia résztvevőinek névsora

Külföldiek:

Balassa Andor (Chile)
 Balla Erzsébet (Argentína)
 Benkő Alíz Éva (Argentína)
 Dr. Beöthy Erzsébet (Hollandia)
 Boda Károly (NSZK)
 Boross Ferenc (Kanada)
 Dr. Böszörményi István (USA)
 Bujdosó Alpár (Ausztria)
 Burián Erikné (Ausztria)

Dr. Bütösi János (USA)
 Csécsi Magdolna (Franciaország)
 Dr. Dedinszky Erika (Hollandia)
 Duczynska Ilona (Kanada)
 Dús László (USA)
 Erdély László (Ausztria)
 Dr. Értavy-Baráth József (USA)
 Farkas József (Ausztria)
 Fodor Nagy Erna (USA-Budapest)

Földes Judit (Belgium)
 Dr. Galambos I. Ferenc (Ausztria)
 Gergely Ferenc (Franciaország)
 Hajagos József (Anglia)
 Dr. Hamza András (USA)
 Dr. Haraszti Sándor (USA)
 Havassy Sándor (USA-Budapest)
 Holler Dezső (Ausztria)
 Horváth László (NSZK)
 Dr. Juhász Ferenc (USA)
 Király Zoltán (USA)
 Kisch Klára (Svédország)
 Kiss Péterné (Franciaország)
 Kleineizel Antal (Nyugat-Berlin)
 Dr. Kolossváry Béla (USA)
 Kondorossy László (USA)
 Dr. Kovács László (USA)
 Kőmives János (NSZK)
 Köster, Gundolf (NSZK)
 Lipták János (Anglia)
 Lónyai László (Ausztria)
 Löffler A. Pál (Franciaország)
 Dr. Matuz József (NSZK)
 Mezey Árpád (USA)
 Dr. Molnár Ágoston (USA)
 Molnár Kinga (USA)
 Moór János (Ausztria)
 Nagy Attila (Uruguay)
 Dr. Nagy Károly (USA)
 Nagy Pál (Franciaország)
 Németh Józsefné (Anglia)
 Noble Krisztina (Anglia)
 Dr. Palásthy Rezső (NSZK)
 Paposi Jobb Andor (USA)

Magyarországiak:

Ács Vera (Budapest)
 Dr. Balassa István (Budapest)
 Balázs József (Budapest)
 Dr. Bánk József (Vác)
 Dr. Bárczi Géza (Budapest)
 íjf. Bartók Béla (Budapest)
 Bartos György (Budapest)
 Batki Jenő (Szombathely)
 Békefi Antal (Szombathely)
 Dr. Béládi Miklós (Budapest)
 Benke Éva (Szombathely)
 Dr. Bognár József (Budapest)
 Borbély Jolán (Budapest)
 Bottyán János (Budapest)
 Budai Imre (Budapest)

Pável Ágnes (USA)
 Pinczinger Lajos (Argentína)
 Dr. Püski Sándor (USA)
 Dr. Richter József (Olaszország)
 Ritter Ferenc (Ausztria)
 Ritter Frigyes (Ausztria)
 Rossmay Rudolf (Ausztria)
 Rottenbücher Gyula (Ausztria)
 Ruttkai Iván (Svédország)
 Sándor Gyula (Anglia)
 Dr. Sinor Dénes (USA)
 Dr. Solymos László (Ausztria)
 Soós Estebán (Argentína)
 Steip Ferenc (Ausztria)
 Dr. Sulyok Vince (Norvégia)
 Szabó Imréné (Kanada)
 Szeberényi Lajos (Ausztria)
 Szekulesz László (Franciaország)
 Szentessy Ferenc (Ausztrália)
 Tasnady T. Álmos (Belgium)
 Teleki Béla (Ausztria)
 Tóth Imréné (Anglia)
 Tóth Imréné (Franciaország)
 Tosaki Jánosné (Franciaország)
 Tölly Ernő (Ausztria)
 Trebuss Pálné (Kanada)
 Tüski István (Hollandia)
 Vadon Sarolta (Ausztria)
 Varga Ilona (Anglia)
 Wagner János (Ausztria)
 Dr. Wojatsek Károly (Kanada)
 Zadubán György (Kanada)
 Zadubán Györgyné (Kanada)
 Zagyva László (Ausztria)

Czidor János (Budapest)
 Dr. Czine Mihály (Budapest)
 Debreczeni Tibor (Budapest)
 Dr. Fábíán Árpád (Szombathely)
 Dr. Fábíán Pál (Budapest)
 Fogarasi Ágnes (Budapest)
 Frittmann Lászlóné (Budapest)
 Dr. Füves Ödön (Budapest)
 Garai Gábor (Budapest)
 Gémesi Ferenc (Budapest)
 Ginter Károly (Budapest)
 Dr. Gonda György (Szombathely)
 Dr. Gosztönyi János (Budapest)
 Gosztönyi Jánosné (Budapest)
 Göllöncsér József (Budapest)

Gráf Rezső (Budapest)
Granasztói Szilvia (Budapest)
Gyurácz János (Szombathely)
Horváth Rezső (Szombathely)
Dr. Hölvényi György (Budapest)
Ijjas Antal (Budapest)
Dr. Imre Samu (Budapest)
Dr. István Lajos (Szombathely)
Jancsó Adrien (Budapest)
Jánosi György (Budapest)
Juhász Gyula (Budapest)
Kádár Józsefné (Budapest)
Dr. Kálmán Béla (Debrecen)
Kamarás Rezső (Budapest)
Kárpáti József (Budapest)
Kerti István (Budapest)
Dr. Kiss Gyula (Szombathely)
Dr. Kocsis Gyula (Szombathely)
Komornik Vilmosné (Budapest)
Kósa Vilma (Budapest)
Dr. Kovách Zoltán (Esztergom)
Kovács Géza (Budapest)
Kozári Zoltán (Budapest)
Lelkes Lajosné (Budapest)
Lőrincz Tamás (Budapest)
Dr. Lőrincze Lajos (Budapest)
Maróti Gyula (Budapest)
Nacsa Sándor (Szombathely)
Dr. Nagy István (Tatabánya)
Dr. Nagy János (Debrecen)
Németh István (Szombathely)
Dr. Németh József (Budapest)
Dr. Pajkossy György (Budapest)
Dr. Pákozdi László Márton (Budapest)
Dr. Puskás Julianna (Budapest)
Rágyánszky Andrásné (Budapest)
Dr. Ránki György (Budapest)
Rátkai Ferenc (Budapest)
Séd Teréz (Budapest)
Simon István (Budapest)
Simon Róbertné (Budapest)
Sipka Ferenc (Budapest)
Soltész Jánosné (Budapest)
Szabó Kálmán (Budapest)
Szalay László (Szombathely)
Dr. Szamosközi István (Budapest)
Szántó Miklós (Budapest)
Dr. Szathmári István (Budapest)
Székely Béla (Budapest)
Dr. Szende Aladár (Budapest)
Dr. Szilágyi Ferenc (Budapest)

Takács Etel (Budapest)
Dr. Tarnói László (Budapest)
Dr. Timár István (Budapest)
Tóth Gyula (Budapest)
Töltési Imre (Budapest)
Uhrman György (Budapest)
Dr. Újszászy Kálmán (Sárospatak)
Vámos László (Szombathely)
Dr. Varga Balázs (Budapest)
Varga Imréné (Budapest)
Vass Lajos (Budapest)
Zágon Bertalan (Budapest)

A II. Anyanyelvi konferencián elhangzott előadások

Dr. Bárczi Géza: Elnöki megnyitó
Dr. Gonda György: Köszöntés
Dr. Bognár József: Köszöntés
Dr. Böszörményi István: Köszöntés
Együttes ülés
Szalay László: Megnyitóbeszéd
Dr. Bárczi Géza: Gondolatok anyanyelvünkről
Dr. Lőrincze Lajos: Beszámoló az első Anyanyelvi Konferencia ajánlásainak végrehajtásáról, a második Anyanyelvi Konferencia feladatairól
Dr. Nagy Károly: Kiscsoportos irodalmi műhely külföldi magyar iskolában
Rossmay Rudolf: A bécsi magyar egyesületek tevékenysége a magyar kultúra ápolásáért, terjesztéséért.
Dr. Wojtasek Károly: Magyar kulturális élet Kanadában.
Szentessy Ferenc: A magyar nyelvoktatás és kultúraismeret ausztráliai fejleményei.
Dr. Böszörményi István: A magyar nyelv tanítása egyetemi hallgatóknak Magyarországon és Amerikában.
Ruttkai Iván: Anyanyelvi problémák a Svédországban élő magyarok körében.
Gergely Ferenc-Nagy Pál: Beszámoló a franciaországi Magyar Nyelv és Kultúra Barátainak Köre munkájáról.
Kondorossy László: A népdal megtartó ereje
Simon István: Petőfi Sándor öröksége
Garai Gábor: A mai magyar irodalom néhány kérdése
Hozzászólások: Nagy Pál, Dr. Timár István, Garai Gábor
Záróülés
Dr. Szende Aladár: Beszámoló az I. számú (pedagógiai) munkabizottság munkájáról.
A pedagógiai munkabizottság javaslatai
Maróti Gyula: Beszámoló a II. számú (kulturális) munkabizottság munkájáról
A kulturális munkabizottság javaslatai.
Dr. Imre Samu: Beszámoló a III. számú (tudományos) munkabizottság munkájáról
A tudományos munkabizottság javaslatai
Hozzászólások: Sándor Gyula, Pinczinger Lajos, Dr. Haraszi Sándor, Dr. Püski Sándor, Paposi Jobb Andor, Dr. Szilágyi Ferenc, Dr. Lőrincze Lajos, Dr. Bütösi János, Jancsó Adrien, Dr. Nagy Károly, Dr. Bognár József, Dr. Lőrincze Lajos, Dr. Sinor Dénes, Dr. Gosztanyi János
művelődésügyi miniszterhelyettes, Dr. Bognár József, Vass Lajos
Zárónyilatkozat

Az I. számú (pedagógiai) munkabizottságának anyaga

Dr. Lőrincze Lajos: Nyelvi fejlődés, nyelvi norma
Takács Etel: Játék a nyelvtanórán.
Frittmann Lászlóné: A *Tarka lepke* című nyelvkönyv ismertetése
Dr. Szende Aladár: A *magyar szavak világa* című tankönyvről
Kereksztal-megbeszélés
Nagy Attila
Benkő Aliz

Király Zoltán
 Trebuss Pálné
 Tóth Imréné
 Dr. Nagy Károly
 Kisch Klára
 Ginter Károly: A *Hogy mondjuk helyesen?* című tankönyv ismertetése
 Kósa Vilma: A versmondás, a színhátékelemek, illetőleg a rögtönzött dramatizálás a nyelvtanításban és a nyelvművelésben
 Dr. Fábián Pál: Helyesírási alapelveink a nyelvvoktatás gyakorlatában
 Kerekasztal-megbeszélés
 Dr. Juhász Ferenc: Az elsorvadt anyanyelvi tudás felélesztése
 Tosaki Jánosné: A fiatalok magyarnyelv-tanulása Franciaországban
 Vita a *Hogy mondjuk helyesen?* című tankönyvről
 Dr. Nagy Károly
 Szeberényi Lajos
 Ginter Károly
 Uhrman György: A magyar irányjelző igekötők angol megfelelőiseiről
 Dr. Tarnói László: Német-magyar kölcsönhatások a kiejtésben
 Kerekasztal-megbeszélés az I. számú munkabizottság munkájáról

A II. számú (kulturális) munkabizottság anyaga

Bevezetés
 Békefi Antal: A népdal, a zene szerepe a nyelvvoktató, nyelvművelő munkában
 Békefi Antal: Zenés, táncos gyermekjátékok
 Debreczeni Tibor: Versmondás, színhátzés, irodalmi műsor a klubban
 Séd Teréz: A bábművészet a nyelvvoktatás és a szép magyar kiejtés megtanításának szolgálatában
 Granasztói Szilvia: Bábfaj- és figurakészítés mint klubfoglalkozási téma
 Töltési Imre: A népművészet mint honismereti, magyarságismereti forrásanyag
 Borbély Jolán: Népművészet a klubban
 Zágón Bertalan: Mozcófilm és diafilm alkalmazása a klubfoglalkozásokon
 Kerekasztal-megbeszélések

A III. számú (tudományos) munkabizottság anyaga

Dr. Fábián Pál: A magyar nyelv és irodalom tanítása a külföldi egyetemeken
 Kerekasztal-megbeszélés
 Dr. Sinor Dénes
 Dr. Böszörményi István
 Dr. Beöthy Erzsébet
 Dr. Dedinszky Erika
 Dr. Sulyok Vince
 Dr. Kovács László
 Dr. Molnár Ágoston
 Balassa Andor
 Dr. Wojatsek Károly
 Dr. Ertavy-Baráth József
 Dr. Szathmári István

Dr. Kálmán Béla
Dr. Pajkossy György
Dr. Nagy János
Dr. Béládi Miklós: A nyugati magyar irodalomról
Dr. Czine Mihály: A magyar irodalmi ismeretek terjesztésének hazai helyzete és módszerei
Kerekasztal-megbeszélés
Duczynska Ilona
Nagy Pál
Bujdosó Alpár
Dr. Püski Sándor
Pinczinger Lajos
Balla Erzsébet
Dr. Dedinszky Erika
Löffler A. Pál
Dr. Hamza András
Dús László
Dr. Haraszi Sándor
Dr. Ertavy-Baráth József
Dr. Béládi Miklós
Dr. Czine Mihály
Dr. Ránki György: A magyar történettudomány időszerű kérdései
Dr. Imre Samu: A magyar nyelvtudomány újabb eredményei
Kerekasztal-megbeszélés
Dr. Sinor Dénes
Dr. Puskás Julianna
Dr. Palásty Rezső
Csécsi Magdolna
Dr. Wojatsek Károly
Balassa Andor
Löffler A. Pál
Dr. Ertavy-Baráth József
Dr. Sinor Dénes
Dr. Ránki György
Dr. Balassa István: A magyar néprajztudomány időszerű kérdései
Kerekasztal-megbeszélés
Kerekasztal-megbeszélés a III. számú (tudományos) munkabizottság munkájáról

**III. ANYANYELVI
KONFERENCIA,
1977,
BUDAPEST**

Mondottam, ember...

Igen tisztelt Konferencia! Kedves Barátaim!

Az ember tragédiája befejező színében — közismert jelenet — azzal a gonddal vívódik Ádám, az örök ember, van-e lesz-e fejlődés az emberiség életében, vagy csak egy helyben topog, „S a körből, melyben jár, nem bír kitörni?” „Megy-e előbbre majdan fajzatom — kérdi ősapánk az Úrtól a teremtés hajnalán, de amikor — serkentő és nyomasztó álmok során — bepillantott az emberiség történetének kulisszái mögé.

Nyilván nem én vagyok az első, sem az utolsó, aki a mezsgyén megállva, az elvégzett munkára visszatekintve, a számvetéskor erre a jelenetre, erre a képre gondol. Mit végeztünk, meddig jutottunk? Mit valósítottunk meg terveinkből, elképzeléseinkből? Volt-e, s milyen fejlődés volt munkánkban? — Ezekre a kérdésekre kell most nekünk is felelnünk, amikor mozgalmunk hetedik évében, a III. Anyanyelvi Konferencia elején vissza- és előretekintünk.

Hét év nem nagy idő egy mozgalom történetében. S nem is kerek évforduló — noha szimbolikus jelentőséget is tulajdoníthatnánk ennek a számnak. De ezt az időt áttekintve mégis valóságos történelmi szakasz bontakozik ki szemünk előtt. Történelem, amelynek természetes csomópontjai, korszakai is vannak; az anyanyelvi konferenciák: Debrecen, Szombathely, Budapest.

Minden korszakolás azzal a veszedelemmel jár, hogy tetszetős, de elnagyolt s a valóságot nem mindig pontosan tükröző, sőt gyakran eltorzító ítéletek, általánosítások látnak napvilágot, mert mutatós és a dolgok zűrzavaros sokaságában rendet teremtendő elméletünknek megfelelően válogatunk a tények között, sokszor mellőzve a lényegest, kiemelve a lényegtelent. Igyekszem ezt a veszélyt, ezt a hibát elkerülni s a tények alapján próbálom bemutatni az egyes konferenciák által jelzett korszakok leglényegesebb jellemzőit, s azt, hogy milyen valóságos fejlődést mutatnak mozgalmunk életében ezek a korszakok.

Ha fellapozzuk a debreceni konferencia jegyzőkönyveit, azt látjuk, hogy első találkozásunk — azt mondhatnám — nyelvközpontú, sőt egy kis túlzással talán még azt is, hogy nyelvtanközpontú volt. Az előadások témái címei igen jól mutatják ezt: *Anyanyelvünk magyarsága*; — *A jó magyar kiejtés kérdései*; — *Anyanyelvünk gazdagsága*; — *A magyar nyelvjárások*; — *A magyar helyesírás tanítása*; — stb. Ez szükségszerű és az adott helyzetben természetes

is volt. Helyzetismeretünk meglehetősen szűk körre korlátozódott, tapasztalataink főként az itthoni nyelvoktató, nyelvművelő, nyelvi ismeretterjesztő munkában voltak, ezekre tudtunk építeni, ezeket tudtuk gyümölcsoztatni.

Kinti barátainkkal, kollégáinkkal való eszmecseréink, majd — valamivel később — helyszíni tapasztalataink azután megmutatták, mennyire különbözik a kinti nyelvtanítás, nyelvtanulás az itthonitól, mennyire mások a feltételei, a lehetőségei s következésképpen a módszerei. Ehhez a konkrét valósághoz kellett azután alkalmazni tevékenységünket, feladatainkat, terveinket. Felfedezni s a nyelvtanulás, a nyelvmegőrzés szolgálatába állítani mindazt, ami a magyar nyelv gyakorlását szolgálja, a magyarul beszélő közösség együttlétét színesebbé, tartalmasabbá, tehát vonzóbbá teszi. Konferenciánk során mindez nyilvánvalóvá lett, s a következő találkozásokor, Szombathelyen már jelentős eredményekről számolhatott be a közben megalakított kulturális bizottság. Akkori bevezetőmben már utaltam is erre: „Első konferenciánk alapján véve nyelvközpontú volt, itt bőséges teret kap mindaz, ami a nyelvtanítás mellett céljaink megvalósítását elősegíti, a játékok, klubfoglalkozások, tánc, táborozás, versmondás. Ezek egy része közvetlenül is, önmagában is, de közvetve mindegyik szolgálja az anyanyelvi oktatást.” Hadd idézzek bizonyítékul, emlékeztetőül néhány címet, témát a konferencián elhangzott előadások közül: A népdal, a zene szerepe a nyelvoktató, nyelvművelő munkában; — Zenei, táncos gyermekjátékok; — Versmondás, színjátszás, irodalmi műsor a klubban; — A bábművészet a nyelvoktatás és a szép magyar kiejtés megtanításának szolgálatában; — Népművészet a klubban; — stb.

Sajnos, nem tudok ezeknek a tevékenységeknek a megnevezésére jó, találó, összefoglaló szót, nevet. De ha tudnék, akkor sem mondanám a második anyanyelvi konferenciát például „művelődésközpontú”-nak „kulturaközpontú”-nak vagy hasonlóknak, mert ezzel — az erőszakolt korszakolás kedvéért — eltorzítanám a valóságot. Azt a látszatot kelteném, azt sugalmaznám, hogy a nyelvtanítás a magyar nyelvi nevelés ezen a találkozón háttérbe szorult. Pedig erről szó sincs! Csak arról, hogy ezek a közösségi életet színesebbé tevő kulturális foglalkozások itt, kapták meg először az őket megillető melyet, itt indult meg ezek módszerének, gyakorlati felhasználhatóságának alapos felmérése. Ez a kiegészülés, gazdagodás volt a második Anyanyelvi Konferencia leglényegesebb jellemzője.

Tovább menve: mi az a gondolkör, amelyet harmadik konferenciánk gazdag programjából vezérelné kiemelné, továbblépésként, gazdagodásként értékelné? Bár a konferenciáinknak a szimbóluma az anyanyelv, tudjuk, beszéltünk róla többször, hogy ez sem lehet végső cél önmagában. Nem cél, hanem eszköz a szülőföldhöz való kapcsolódás

erősítéséhez, a magyarságtudat elmélyítéséhez: a nép és föld kultúrájának, jelenének és múltjának megismeréséhez. Önmagában persze ez sem merőben új dolog konferenciáinkon, hiszen eddig is elhangzottak előadások pl. a magyar irodalom eredményeiről, megjelentek tankönyveinkben olvasmányok a magyar tájakról, a magyar történelemről, de — úgy gondolom — ez lesz az a konferencia, amelyen a magyarságtudat ápolása, a magyarságismeret elterjesztése terén elhatározó lépéseket teszünk. Hadd utaljak itt a diaszpóra magyarságtudatáról, magyarságismeretéről, a néphagyományok magyarországi ápolásáról szóló előadásokra, a magyar tájak néprajzát bemutató sorozattervről való beszámolóra, a készülő történelmi olvasókönyv néhány próbafejzetének megbeszélésére; vagy az itthoni és a nyugati magyar irodalom helyzetéről szóló előadásokra, a magyar századok kincsestárát tartalmazó irodalmi szöveggyűjtemény részletesebb megtervezésére. De — irodalomról lévén szó — ez a konferencia lép előre abban a régóta vajdó kérdésben is: hogyan lehetne a magyarországi olvasókhoz közelebb hozni a határainkon kívül élő irodalmat? Mint nyilván már tudják is, irodalmi folyóirataink, lapjaink egy része elkezdte ennek az irodalomnak a közlését. Bízunk benne, hogy ez az út további jó eredményekhez vezet.

Talán nem is kellene külön és ismét hangsúlyoznom: a magyarságismereti feladatok nem szorítják ki, nem váltják fel a nyelvtanítás állandóan jelen levő gondjait. Sőt, éppen erre a konferenciára öltött testet határozottabban az a személet, amely — úgy látszik — további nyelvtanító munkánk során vezérelvünk, s gyakorlatunkban jó irányítónk lehet: a kétnyelvűség kérdése, a nyelvmegőrzés lehetőségei, feladatai, módszerei a kétnyelvűség állapotában. Ehhez szervesen kapcsolódik a magyarnak mint idegen nyelvnek a tanítása.

A három konferencia vezérelveinek, fő gondoltainak vázlatos összefoglalása után hadd idézzem az Amerikában élő, de az első perctől kezdve lelkesen, szakértelemmel, kitartással velünk dolgozó Nagy Károly véleményét, az elmúlt évekről való általános értékelését:

„Az Anyanyelvi Konferencia mint történelmi első és mint a külföldi magyar nyelv és kultúra tanításának, fenntartásának egyetlen tudományos szintű közös műhelye, nagyon fontos program mind Magyarország, mind a külföld magyarsága számára, és ezért nagy felelősséget jelent a konferencia egyre nagyobb számú résztvevőinek. E felelősségünk tudatában kell megszerveznünk közeljövőnk munkájának tárgyát, céljait és módszereit.” (Itt-Ott 10. I. 23.)

Vessünk néhány pillantást fejlődésünk, előrehaladásunk konkrétabb mutatóira is! A nyelvvoktatásnak, nyelvmegőrzésnek, a magyarságismeret elmélyítésének közvetlen eszközei könyveink, kiadványaink, s azok az alkalmak, lehetőségek, amelyeket a tanulásra-tanításra, kultúránk, jelenünk és múltunk megismerésére, megismertetésére, munkánk elvi alapvetésének,

módszereinek kidolgozására, állandó jobbítására teremtünk. Bármelyik részletet, területet vesszük is szemügyre, jóleső érzéssel állapíthatjuk meg mindegyikben az állandó gyarapodást, fejlődést. Gondoljunk például tankönyveinkre! Ezeknek nemcsak számuk növekedett évről évre, hanem tartalmuk is javult az újabb kiadások során, felhasználhatóságuk növekedett a módszertani mellékletekkel. A legújabb gyarapodások: a közelmúltban indítottunk el egy sorozatot a Magyar Hírekben „Játsszunk magyarul!” címen, hogy a család keretén belül is segítséget adjunk a nyelvtanulásra, nyelvtanításra. Nyelvkönyvsorozatunk kiegészítő, hézagpótló: kötetének kézirata most kerül a konferencia elé. A balatoni — nyelvtanítással egybekötött s már az első konferencia idején megszervezett — gyermeknyaraltatás után hamarosan megindítottuk Sárospatakon a magyarságismereti tanfolyamot, majd — legújabb fejleményként — megszerveztük Debrecenben a külföldi oktatók részére a továbbképzést. De ezek az intézmények is fejlődtek évről évre — bár nem egyformán s nem egyforma ütemben — az oktatás módszerében, a tanítási eszközökkel való ellátásban. Ezek mindegyikéről lehetne részletesen beszélni, de a szekcióüléseken úgyis szó lesz majd róluk. Eredményeikről, de gondjaikról is. Arról például, hogy a pedagógusképző tanfolyam egyelőre még nem tudja teljesen betölteni azt a feladatot, amelyet szántunk neki. Sokkal nagyobb propagandát lehetne, kellene mellette kifejtenünk, hogy az arra valók minél nagyobb számban ott legyenek ezen a tanfolyamon, s a tanulmányi anyag, az előadások és gyakorlatok összeállításában sem merítettük ki még a lehetőségeket. De minderről a viták során még részletesebben beszélünk.

Valamiről azonban még okvetlenül kell néhány szót ejtenem, ami igen szemléletesen mutatja, tükrözi a mögöttünk levő évek eredményeit s a változás fejlődés irányát. Lapunkról van szó, a Nyelvünk és Kultúránkról, amelynek legutóbb a 27. száma jelent meg.

Külsőségnek látszik, de nem jelentéktelen: az első vékonyka, kétíves számok után egyre vaskosabbak jelentek meg, s egy idő óta rendszeresen öt ív terjedelemben lát napvilágot folyóiratunk, a végzett munka gazdagodásának, elmélyülésének megfelelően. Nőtt az érdeklődés, ennek következtében egyre nőtt a lap példányszáma is. Külsőségnek látszik, de nem egészen az: a 14. számtól kezdve megkapta lapunk mai végleges címét. De ennek a számnak a belseje is mutat változást: ugyanakkor váltotta fel az eddigi „Irodalomművelés” sorozatot a szélesebb területet átfogó s működésünk új irányát is mutató rovatcím: „A magyar kultúra terjesztése”. Persze itt sem csak a cím változott, hanem elkezdődött a rovatban azoknak a hasznos gyakorlati és módszertani cikkeknek, tanulmányoknak a közlése, amelyekről már szoltam néhány szót. Röviden összegezve: az egykori „Tájékoztató”-ból kiváló módszertani folyóirat lett, amelynek egyre nő a népszerűsége, s egyre

többen keresik kint is, itthon is. Megtartotta, természetesen, tájékoztató szerepét is, de a legfőbb, hogy közös műhelye az Anyanyelvi Konferencia céljainak megvalósításán dolgozó itthoni és kinti szakembereknek. Nyilvánvaló, hogy vannak gondjai is a szerkesztőnek, Imre Samu akadémikusnak, de azokról majd ő fog beszélni.

Tisztelt Konferencia! Kedves Barátaim!

Elvekről, intézményekről, könyvekről beszéltünk, de arról még nem szóltunk, ami munkánk sikerének legfontosabb feltétele: jó együttműködésünkről. itthoniak és kintiek jó összefogásáról, kapcsolataink állandó fejlődéséről. Az a bizalmatlanság, amely a kezdetek idején néha-néha még mutatkozott, hamarosan eloszlott, s a második konferencián már nyoma sem volt. No persze nem teljesen napsütéses ez az együttműködés, de a felhők — hogy úgy mondjam nem a mi tájainkon keletkeznek. Hadd idézzek az Itt-Ott című lapból erről a kérdéssel is!

„Sok külföldi szakember hiányzik még a konferencia munkájából azért, inert vagy politikailag kifogásolja a munka néhány részletét, vagy fél a szélsőséges politikusok erőszakoskodásaitól. Továbbra is nyitva kell hagynunk minden ajtót és lehetőséget, továbbra is hívogatnunk, tájékoztatnunk kell mindenkit munkám minden problémájáról és sikeréről: a vonakodókat nyílt becsületességünk, politikai propagandamentességünk. együttes munkánk kézzelfogható eredményeinek magas színvonala és hasznossága, valamint saját felelősségérzetünk fogja a mindent kifogásoló vagy ellenőrző steril tartózkodás helyett az alkotó közös munka cselekvő támogatására ösztökélni.” (Itt-Ott 10. I. 24.)

Talán elég is ennyi! Nem szívesen feszegetem ezt a kérdést, mert szilárd meggyőződésem, hogy fölöslegesen vonnánk el időt és energiát fontosabb dolgainktól. Egy azonban bizonyos. Az, hogy a mi vállalt munkánk eredményes; tisztességes végzéséhez végtelen ügyszeretet, de nem kevesebb bölcsesség, megértés, tapintat is kell, mindegyik részről. S azt is be kell vallanunk, hogy ilyen szempontból néha bizony hibákat is követünk el — kölcsönösen. Azt azonban határozottan hiszem és tudom, hogy az a gyanakvás és fenyegetés, amelyre az idézett cikk céloz, az ügyünk iránt érdeklődők, a munkánk céljait, módszerét helyeslők közül egyre kevesebbet tart távol tőlünk. Sőt az a tapasztalatom, hogy jelentősen nőtt azoknak a száma, akik keresik a kapcsolatot az anyanyelvi konferenciával, akik tevékenységünkről, könyveinkről rokonszenvvel, elismeréssel nyilatkoznak — vállalván ennek az ódiumát. Talán mond valamit az a tény is, hogy a mostani összejövetelen sokkal többen jelentek meg a nyugati országokból, mint az eddigi konferenciákon, de — talán mondanom sem kell — a jelentkezés ennél is lényegesen nagyobb volt. S a sárospataki tanfolyam is elhelyezési gondokkal küzd, mert annak a látogatottsága is az idén a legnagyobb. Nyilvánvaló, hogy

azok a szülők, akik egyre nagyobb számban küldik gyermekeiket balatoni gyermeküdülőinkbe és a pataki iskolába, meggyőződtek róla, hogy ez a valódi és járható útja a magyar nyelv, a magyarságtudat megőrzésének, s aki ezt meggátolja — tudatosan vagy akaratán kívül — az az ellenkezőjét szolgálja annak, mint amit esetleg hirdet. Vannak is, lesznek is törekvések, amelyek munkánk hitelét kisebbíteni óhajtják. Ezekkel itt, az anyanyelvi konferencián nem is akarunk vitatkozni. Elég választ ad nekik eddigi munkánk, kiadványaink sora, de talán az az egyöntetű érdeklődés, rokonszerv, helyeslő állásfoglalás is, amely ez iránt a munka iránt nálunk megnyilvánul. Őszinte örömmel és készséggel segíti vállalkozásunkat a magyar kulturális élet sok vezető egyénisége, támogatják tudományos, oktatási és egyházi intézményeink, kulturális kormányzatunk, a Magyar Tudományos Akadémia tudományos intézetei, a Magyarok Világszövetségének vezetősége és munkatársai; de bátran mondhatjuk: az egész magyar nép.

Tisztelt Konferencia! Kedves Barátaim!

Beszámolóm elején a nagy drámaköltő szavait idéztem. Hadd térjek vissza most ismét hozzá! Úgy gondolom, a mi számvetésünk, vissza- és előrettekintésünk után Madách szavaival fogalmazhatjuk meg legjobban az összefoglalást, a tanulságot: Mondottam ember, küzdj, és bízva bízzál! S ez a jellege nekünk nem a rezignált belenyugvás, a kiúttalanság megfogalmazása — mint ahogy sokan Madáchot értelmezik — gondolom, aligha jogosan. Jól végzett munkánk, nagyszerű feladataink felszólítása ez, olyan feladatoké, amelyekben: érdemes és lehet bízni, amelyekért érdemes és kell küzdeni.

Igen tisztelt Konferencia, kedves Barátaim!

A szokás és illem szerint megnyitó beszédem elején kellett volna elmondanom, amit a végére hagytam: azt, hogy én is örömmel, szeretettel köszöntöm Önöket az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének nevében a mostani találkozón. Köszöntöm azokat, akik már évek óta vagy már a kezdetektől együtt vannak velünk, segítik céljaink valóra váltását, nemcsak lelkes együttérzésükkel, biztatásukkal, hanem kitartó, értékes munkájukkal is. Köszöntöm azokat is, akik most első alkalommal jelentek meg körünkben. Köztük kiemelten is azokat a kollégáinkat, barátainkat, akik a szomszédos szocialista államokban fáradoznak a magyar nyelv minél sikeresebb tanításán. Bizonyos vagyok benne, hogy az ő jelenlétük gazdagítja konferenciánk munkáját, s tapasztalataink kicserélése hasznos lesz a továbbiak során számunkra is, számukra is.

Amilyen öröm itt a már ismert arcokat újra látni, új arcokat üdvözölni, olyan fájdalmas tudomásul venni veszteségeinket, olyan nehéz belenyugodni abba, hogy azok közül, akikkel Szombathelyen még együtt voltunk, többen kidőltek sorainkból. Fájdalmasan nélkülözzük Öket; buzdításukat, munkájukat, kitartásukat, hűségüket. Emléküket hűséggel őrizzük.

Kedves Barátaim!

Azt hiszem, ez a pillanat a legalkalmasabb arra, hogy egy javaslatot bejelentsek. Előzetes beszélgetéseink során felmerült az az óhaj, jó lenne, ha konferenciánkon azoknak, akik legeredményesebben dolgoztak az anyanyelv megőrzésén, a magyar kultúra terjesztésén, valamilyen emléket, szimbolikus kitüntetést adhatnánk. Beszélgetéseink eredményeként javaslom, hogy alapítsunk ezen a konferencián egy emlékérmét. Ez az érem, az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének emlékérméje viselje felejtetetlen elnökünknek, Bárczi Gézának a nevét, hogy az ő neve adjon dísz és tekintélyt ennek a kitüntetésnek. Az ő neve ösztönözze, az ő szelleme hassa át a Bárczi-emlékérem jövőbeli viselőit, tulajdonosait!

Köszönöm a meghallgatást, s mindnyájuknak eredményes tanácskozást kívánok.

Maróti Gyula

A magyar nyelv és kultúra megőrzésének helyzete a III. Anyanyelvi Konferencia idején; soron levő tennivalóink

Tisztelt Konferencia!

Előkészítő Bizottságunk úgy döntött, hogy időnyerés céljából két alapvető munkabizottságunk végzett munkájáról egyetlen beszámoló keretében tájékoztatjuk a konferencia résztvevőit. Ennek a kettős feladatnak kell most eleget tennem, amikor egyfelől a magyar nyelv tanításával foglalkozó ún. pedagógiai, másfelől a kulturális munkabizottság Szombathely (azaz 1973) óta elért eredményeiről, illetve a megoldásra váró tennivalókról igyekszem a konferencia elé számadást terjeszteni.

Számomra a felkészülés egyszerre bizonyult könnyűnek és nehéznek egyaránt. A négy év alatt megtett út ugyanis eredményekben örömdal gazdag, van tehát miről számot adnunk. Ugyanakkor — éppen a bőség zavarával küszködve — nehéz volt eldöntenünk: mit hagyjunk ki, illetve mit emeljünk ki a sok-sok jelentenivalóból, és főleg, hogy mit ajánljunk a konferencia idei programjára kíváncsiak számára? Vajon módjukban állt-e a konferencia résztvevőinek a Nyelvünk és Kultúránk (NYÉK) 27. számának a tanulmányozása? Abban ugyanis mindkét bizottság vezetői (Ginter Károly és Szende Aladár, illetve jómagam) a végzett munkáról alapos terjedelmű írásos összefoglalást készítettünk. Helyes-e az ott leírtakat

megismételni, és ezzel a konferencia amúgy is szűk tárgyalási idejét tovább terhelni?

Úgy döntöttünk, hogy gondos válogatással minden — általunk fontosnak ítélt — eredményről szóban is említést teszünk, és a megoldandó feladatok ellentmondásait is minél kiélezettebben szóban is megismétljük, hogy ezzel a szekcióülések témakörét tudatosan irányítsuk.

Mielőtt a két munkabizottság munkájának eredményeit taglalni kezdeném, a szombathelyi konferencia óta eltelt négy esztendő egyik legörvendetesebb fejleményéről szeretnék szólni. Eredményeinknek arról a gazdagodásáról, amely már nemcsak tőlünk, itthon élőkől, hanem éppen a legérdekeltebbektől, a szülőhazától távol élőkől származik, amely az ő ügybuzgalmuknak, adni akarásuknak köszönhető. Mintha többen is Sinor Dénes professzor szombathelyi zárszavaira, társaitól felajánlásokat igénylő intelmeire akartak volna érdemi választ adni: az utóbbi egy-másfél esztendőben az ötletek, a javaslatok, a felajánlások egész sora érkezett az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége és a NYÉK címére.

Valamennyi közül — ez alkalommal — önkényesen egyetlen ilyen hasznos hozzájárulást szeretnék kiemelni, mert az beszámolóink mondanivalójának elvi alapjait érinti, tennivalóink megtárgyalása során szemléletünk befolyásolására törekszik. Belgiumban élő honfitársunk, Tasnády T. Álmos írásaira gondolok, amelyek a NYÉK 23. számától kezdve folyamatosan jelentek meg, s amelyek egymással szerves összefüggést alkotva megérdemlik a komolyabb figyelmet. Tanulmányának tárgya: az anyanyelv megőrzésének lehetőségei és követelményei idegen környezetben. Mondanivalójának lényege a következő: A külföldön élő magyarság származástudatának megőrzése, azaz kettős kötődése, kétnyelvűsége, amellelt, hogy ezzel egy időben a más szokásokkal, hagyományokkal, kultúrával rendelkező nép közösségébe is képes legyen beilleszkedni, azaz a befogadó országnak hűséges polgára lenni, nem utópia, nem elérhetetlen álm, hanem reális lehetőség. E lehetőséggel nem élni — szerint — egyet jelent a teljes beolvadással. „Ha e tartalmas kettős kötődéshez elfogadjuk a hazaiak megértését és cselekvő segítségét — írja Tasnády —, mi pedig vállaljuk a ránk eső részt, akkor szándékaink a nemzedékeket áthidaló folyamatosság megteremtését fogják eredményezni, ami távlatainkat is biztosítja.” „A széthullott kéve minden kalászában új remények hordozói rejtőznek. Távlataink méretei tőlük, tőlünk függnék” — fejezi be Tasnády T. Álmos érdekes, figyelemre méltó cikksorozatának egyikét.

Fejtegetéseinek legérdekesebb része olyan megállapításokat is tartalmaz, amelyek közös tennivalóink megvitatása során meghatározó jellegűek lehetnek. Közülük néhányat szó szerint, másokat tartalmilag idézek: „Bénító hatású felfogás s ezért harcolni kell ellene, miszerint a kétnyelvűség

folyamatosságának igénye akadályozza a befogadó országban a beilleszkedést.” „Tartós kétnyelvűség csakis teljes kétnyelvűség alapján érhető el, s ez — bár más és más módon — mind az első, mind az azt követő nemzedékektől erős elszántságot, következetességet és akaraterőt igényel.”

Tasnády szerint a második és a következő nemzedék esetében a teljes kétnyelvűséget, a kettős kötődést csakis tudatos neveléssel lehet elérni. Ennek a családban kell kezdődnie — írja —, majd magyar nyelvű iskolában, egyesületben, magyar olvasmányok tömegével és rendszeres magyarországi hazalátogatásokkal kell folytatódnia. Valamennyihez elengedhetetlennek véli a szülőföld jóindulatú segítségét. Kifakad azok ellen, akik ezt a segítséget ideológiai-politikai fenntartásokkal elutasítják, s figyelmen kívül hagyják, hogy a Magyar Népköztársaságnak az a törekvése, hogy nemzetközi kapcsolatait szélesítse, a világ minden részén viszonzásra lel. „Ehhez a felismeréshez nem igazodni — írja egyértelműen a felszívódást, a teljes megszűnés elkerülhetetlenségét jelenti.”

Tasnády T. Álmos néhány fogalmunk használatának felülvizsgálatára is javaslatot tesz: Lehet-e anyanyelvnek nevezni a magyar nyelvet — kérdi —, ha az újabb nemzedék szülőföldjének nem ez a nyelve? Nevezhetjük-e a magyar nyelvet *idegen* nyelvnek a kétnyelvűség viszonylatában? S végül egy kérdése, amely közvetlenül érinti konferenciánk programját: vizsgáljuk meg, miféle indítékokra és ösztönzőkre van szüksége a diaszpórában élő magyaroknak magyarságtudatuk és kétnyelvűségük tartósításához! Ehhez hadd tegyem hozzá a mi kérdésünket is, az itthoniakét: Ha ezek az ösztönzők az eddigitől jelentősen eltérnek, milyen vonatkozásban kell változtatnunk az általunk nyújtott vagy nyújtandó segítség formáin, tartalmán, minőségén és mennyiségén?

Egyetlen példa erre! A családban tervszerűbben megindítandó nyelvtanító és kultúraátadó munkához vajon elegendők-e felkínált tankönyveink és az 1976 őszén a Magyar Hírek hasábjain elindított „Játsszunk magyarul!” című sorozat? Vagy esetleg több és más is szükséges lenne ehhez a munkához?

Az általam az imént feltett kérdésre is meggyőző választ fogalmazott meg az a levélíró, aki ez év áprilisában az USA-ból Lőrincze Lajos és az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége címére küldött levelében sok hasznos javaslatot tesz a III. Anyanyelvi Konferencia programjára, továbbá tanácsot ad azoknak is, akik új környezetükben szívükön viselik a magyar nyelv- és kultúramegőrző munka sikerét. Nem tudom, az illető olvasta-e Tasnády tanulmányát, én mindenesetre benne Tasnády elképzeléseinek egyik valóra váltóját vélem felfedezni. Ne vegyék rossz néven, ha leveléből most néhány részletet idézek.

„10 éves koromban hagytam el hazámat (1956), olyan szellemi és fizikai világot, amelynek részese és örököse akarok maradni; olyan gazdag kultúrát,

amelyet saját három gyermekemnek és más magyar fiataloknak igyekszem képességeim szerint továbbadni. Ezt egyik életcélomnak tekintem.”

„Hogyan lehetne megőrizni és erősíteni az itteni magyar fiatalok magyarságtudatát és nyelvtudását?” Saját kérdésére válaszként első helyen ő is a szülők szerepét említi, akiktől elvárja, hogy szépen beszéljenek magyarul, s hogy otthon meséljenek és énekeljenek minél többet magyarul. Otthonukból ne hiányozzanak a magyar könyvek és folyóiratok, a magyar zene. A gyerekek és a szülők közti magyar beszélgetések tervszerűek legyenek — írja.

Minél több közös élményt ajánl a gyermekeknek a magyar fiatalok között:

„Minél fiatalabb korban cseppen a gyerek magyar ifjúsági közösségbe, annál hatásosabb és maradandóbb lesz az a gyerek magyarságtudatának és érzelmeinek erősödésére” — állapítja meg levelében. (Ő maga Chicagóban mind a diákszövetség, mind a magyar néptáncsoport munkájában részt vett. Ennek köszönheti férjével való megismerkedését is, akivel azóta is állandóan továbbképzik magukat, mert érzik, hogy csak így képesek gyermekeiket helyesen nevelni. Írja, hogy mennyi verset és népdalt tudnak már a gyermekek, s azt is, hogy amikor közösen mennek kirándulni vagy szórakozni, útközben a kocsiban mindig magyar népdalokat énekelnek.)

A levélíró a magyarországi intézményektől minél több audiovizuális szemléltető anyagot kér kis növendékei tanításához (képeket, színes diát, diafilmet, hanglemezt, társasjátékot, különösen pedig megzenésített gyermekversek lemezeit — Weöres Sándort és Zelk Zoltánt említi —, néprajzi és történelmi tárgyú albumokat stb.). Szerinte ugyanis csak ezekkel lehet a magyarázatokat életszerűvé tenni, ami viszont elengedhetetlen a sikerhez. Ő is hangsúlyozza a hazalátogatások, a gyermeknyaraltatásban való részvétel fontosságát. Dicséri a Balaton melletti táborozásokat és a sárospataki tanfolyamot.

Ezek után nézzük meg, hogy itthon működő két munkabizottságunk — a hazai kulturális intézmények és külföldi barátaink támogatásával — mire jutott azokkal a kíváncsakkal, amelyeket a szombathelyi II. Anyanyelvi Konferencia záróokmányában maguk is helyesléssel megszavaztak. (A két bizottság jelentése között nem kívánok éles határvonalat húzni, hiszen feladataik szervesen egymáshoz kapcsolódnak.)

Legfőbb eredményünknek azt tekintjük, hogy a Szombathelyen megfogalmazott nyelv- és kultúramegőrző programunk az elmúlt négy év alatt mozgalommá erősödött. Egymást érik kölcsönös látogatásaink, eszmecseréink, tapasztalatcseréink és eközben — bár kitűzött konkrét terveink különböző mértékben teljesülnek — formálódik, alakul szemléletmódunk is, ahogyan pedagógiai, módszertani feladataink megvalósításán fáradozunk. Ezt tükrözik elkészült tankönyveink, a debreceni és sárospataki tanfolyamaink tematikái, a balatoni táborozások pedagógiai programjai. De ezeket a

változásokat, jobban mondva egységesedő szemléletmódunkat látjuk visszatükröződni a külföldi iskolák-tanfolyamok és tanári munkaközösségi megbeszélések egész soráról hozzánk érkezett híradásokban is.

Mindez igen jó dolog! Megkönnyítette a II. Anyanyelvi Konferenciára való felkészülésünket az a tudat, hogy helyes úton járunk, hogy eddigi erőfeszítéseink nem voltak hiábavalók. Örülnénk, ha ebben a hitünkben a konferencia résztvevői megerősítenének bennünket. Próbakönek természetesen most is már korábban közreadott tankönyveink új kiadásait — a *Tarka Lepke*, a *Magyar szavak világa*, a *Beszéljünk magyarul!* és a *Hogy mondjuk helyesen?* című köteteket — és a hozzájuk tervezett szemléltető kép- és hanganyagot tekintjük. 1. Változtatásaink elvi alapjait részben a bevezetőben már említett Tasnády-féle tanulmány, számos külföldi tanfolyamról és tanácskozásról érkezett írásos beszámoló, valamint saját iskolalátogatásaink, tapasztalatcsere-megbeszéléseink tanulságai szolgáltatják. Ezek lényegét a NYÉK 27. számában Ginter Károly és Szende Aladár kollégáim írásban is Önök elé tárták azzal a szándékkal, hogy ezek a konferencián megerősítést nyerjenek, vagy — szükség esetén — további vitára ösztönözzenek.

Távirati stílusban fogalmazva ezek a következők: a magyar nyelvet oktatási programunk során ismerethordozó és kapcsolatteremtő eszköznek tekintjük. Ez szabja meg oktatási elveinket is: nem a nyelv logikai rendszerét állítjuk a középpontba, hanem valóságos helyzetekben jól használható nyelvet akarunk a hallgatóknak adni. Nem tagadjuk a nyelv szabályainak fontosságát, de ezek felfedeztetésével is örömet szeretnénk okozni a tanulóknak. A kétnyelvűség tudatos kialakításának és megőrzésének az elsőbbségét valljuk, ezért a nyelvoktatás ütemezésekor a tartalom és forma alkalmazását mindig az életkorral kapcsolatos élethelyzetek szem előtt tartásával jelöltük ki. — Az előbbiből adódik a kisebbeknél a játékoságnak, a ritmusnak, a versnek és a zeneiségnek mint formai elemeknek az előtérbe helyezése, míg a legfelsőbb oktatási formákban a magyar nyelv sajátos tartalmainak — főleg irodalmi, szakmai és kulturális értékeinket közvetítő rétegeinek — a feldolgoztatása dominál. A közbeeső fokokon a világ bármely részén használható magyarságismereti nyelvi anyagot juttatunk a hallgatók birtokába.

Gondjainkat és kérelmeinket is felvázolták kollégáim. Ezeket szintén rövidítve ismertetem. — Hogyan illeszkedik az általunk alkalmazott eszköztár, szemléltetési és átadási módszer az illető befogadó ország egyesületi alapokra épülő, vagy éppen a magyar nyelvvel foglalkozó tudományos intézmények oktatási módszereibe? — Szükséges-e az esetleges eltérések miatt további változtatás a nálunk bevált módszereken? — Milyen további érdeklődésű és tudásszintű rétegek igényeit lenne kívánatos szem előtt tartanunk eszköztárunk mennyiségi ütemezése során? — Legyünk-e

egyáltalán, ha igen, milyen mértékben legyünk, tekintettel a sajátos magyarságismereti gazdagodást keresők igényeire, amikor erőinket a korcsoportok miatt amúgy is túlrétegeződő kezdők tanítására kell koncentrálnunk? — A *Repülj fecském* című szavalók zsebkönyvével az ilyen típusú segédeszközök iránti igényeket kielégítettnek tekinthetjük-e, vagy újabbakra is szükség lenne? Ha igen, milyen tartalmúakra?

2. A magyar nyelv oktatását célzó nyári gyermeküdültetési akciónk évente 40 országból kb. 250 gyermeket vonz. A 250-ből minden évben hozzávetőleg 200 az új jelentkező. Az üdültetéssel egybefonódó oktatás hatékonyságán évről évre magunk is igyekszünk javítani. A tanítandó anyagot, az átadás módszereit, a körülményeket fokozatosan korszerűsítjük, s az adottságokhoz és követelményekhez igazítjuk.

A tavalyi balatoni nyári táborozás tanulságai között különösen jelentős szerepet kapott a foglalkozások komplexitásának további fokozása. Ezen azt értjük, hogy pl. a tanítási anyagban nagyobb helyet kell biztosítanunk a jól megválasztott népdaldalolásnak, a mozgásos-dalos játékoknak, amelyekben a nehezen megszólaló gyermek is bátorságot kap a szereplésre, az aktivitásra. A gyermekek sokirányú képességeinek a kiaknázására a nyelvtanítással összekapcsolható számos egyéb forma (pl. bábozás, hangszeres zenélés, verselés, irodalmi szövegek dramatizálása, a tábortűzi műsorban való szereplés egyénileg és csoportosan stb.) is igen hasznosan járulhat hozzá a gyermekek közérzetének további javításához, barátságok szövődéséhez, a tanítás hatékonyságának növeléséhez.

3. A magasabb korosztályúak számára az idén hatodik alkalommal rendeztük meg Sárospatakon a Nyári Kollégiumot és harmadik alkalommal Debrecenben a nyelvoktatók továbbképzését. Mindkettő iránt évről évre fokozódik az érdeklődés. 1976-ban Sárospatakon 10 országból 40 hallgató töltött három hetet; Debrecenben 7 országból összesen 17 nyelvoktató vett részt a hatnapos foglalkozásokon.

Sárospatak programja a NYÉK 1976. márciusi számából már ismeretes. Gazdaságítására tavaly kézenfekvőnek bizonyult a Rákóczi-évforduló kapcsán népünk történelmi örökségének e szép fejezetébe való alaposabb betekintés, amely különösen alkalmas volt a hallgatók érzelmi kötődésének fokozására. A tanfolyam záróünnepélyén mindenki szóhoz jutott, s legjobb tudásával állhatott a közösség elé, amit a három hét alatt nyelvtudásban, versmondásban, dalolásban, táncban elsajátított. Örömeinkre szolgál a hír, hogy az Egyesült Államokban már megszervezték a Sárospataki Nyári Kollégium „öregdiákjainak” a találkozóját is. Új vonása a pataki tanfolyamnak, hogy a korábban balatoni táborozáson részt vettek közül többen jelentkeztek ide, mivel időközben belenőttek a „pataki” korbá. Ennek lehetőségét és szükségességét nem árt szélesebb körben hangoztatnunk: jól

járnak a tudásukat így gyarapító fiatalok. Természetesnek tűnik, hogy a Patakon „végzetek” viszont Debrecenben folytassák felkészülésüket a nyelvoktatói munkára.

A debreceni tanfolyamon még nem tudtuk ilyen rövid idő alatt kiérlelni a legcélszerűbb programot, hogy az ne legyen túlfeszített, és mégis minden hallgatónak adjon kellő útravalót a következő évi munkához. Igen hasznosnak bizonyultak viszont a balatoni táborokban és Sárospatakon egy-egy nyelvrán való látogatásaik. A tanfolyam egészében igen jó hangulatban zajlott le, és tartalmában jól segítette nyelvművelő programunk megvalósítását.

4. Örömmel jelenthetjük, hogy előkészületben van egy — az MTA Történettudományi Intézetének gondozásában szerkesztendő — magyar történelmi olvasókönyv megjelentetése, amely — hitünk szerint — nagy nyeresége lesz mind a nyelvoktató munkának, mind a magyarságtudat erősítését és megőrzését célzó közös erőfeszítéseinknek. (Pontos megjelenési idejét még nem tudjuk megmondani.)

5. A nyelvművelést is segítő magyar kultúratérjesztő tevékenységünk elmúlt négy évének mérlegét szintén a NYÉK 27. számában tettük írásban is közzé. A mérlegnek azt a serpenyőjét is alaposan megraktuk, amelyben a konferencián tisztázandó, illetve megoldandó tételek szerepelnek. Közülük különösen azokra igyekszünk figyelmet fordítani, amelyekben itteni döntés csak akkor hozható, ha előtte minden kedves vendégünk saját háza táján is körülnézve, adatokkal felszerelve érkezett a tanácskozásra. Bízom benne, hogy szekcióüléseinken ezek többségének sikerül a végére járnunk.

Eredményeinkről szólva kultúratérjesztő munkánkban is saját szemléleti, látásmódbeli változásainkat üdvözölhetjük elsőként. Egyik ilyen érlelődő meggyőződés, hogy a szabad időben szervezett magyar nyelvoktatási-művelési tanfolyamokon nemcsak a külföldi hétvégi iskolákban, egyesületekben és klubokban, hanem itthon sem nélkülözhető a művészetek — pihentető, feloldó, elmélyítő célú — gyakori beiktatása, a foglalkozások komplexitásának fokozása, hogy ezzel a nyelvtanítás megmerevedését, így unalmassá, hatástalanná válását megelőzhessük. Ennek szükségét igazolták a balatoni táborozás keretében szervezett nyelvoktatás eddigi tanulságai, valamint a sárospataki nyári kollégiumi foglalkozások keretébe a néptánc beillesztésének és főleg a záróünnepség hihetetlen mozgósító erejének sikerei is. Úgy vélem, ennek a felismerésnek a tanulságait valamennyi hasonló, nyelvoktatást célzó rendezvényünkön a jövőben érvényesítenünk kell mind a tematikában, mind a tanerők kiválasztásában, mind pedig az alkalmazott szemléletű tár és tanítási segédeszközök biztosításában.

Részen szemléletváltozást is tükröz az, hogy a NYÉK hasábjain a 14. számtól kezdődően a magyar kultúra terjesztése önálló rovatot kapott. Jelentős eredménynek könyvelhetjük el, hogy a rovatban nemcsak a hazai kulturális

életből vett témákkal, hanem egyre gyakrabban külföldi magyar kulturális egyesületektől, irodalmi, művészeti szakemberektől érkezett közérdekű közölnivalóval is jelentkezhetünk, növelve ezzel rovatunk kitekintő jellegét és színességét.

Számos művészeti csoport vezetőitől érkező levél, amelyben együttesek számára táncleírást, kottát, magnószalagra rögzített zenei anyagot vagy tematikus irodalmi műsorjavaslatot kérnek, úgy mellékesen rendszerint arról is említést tesz, hogy a tagság nyelv- és irodalomismeretének fejlesztése érdekében mi mindent tesznek klubestjeiken, szereplésre való felkészüléseik közben. Igaz, hogy valamilyen együttesben külön nyelvtanfolyam szervezéséről még nem értesültünk (lehet, hogy ilyen is előfordul), de a nyelvmegőrző tevékenységnek ez a formája — úgy vélem — így is minden elismerést megérdemel. Örölnénk, ha ezek a mellékesen említett nyelvművelő tevékenységi formák a művészeti csoportokon belül mindenütt általánossá és tudatossá válnának. Szekciouléseinken ennek lehetőségeiről és az ezzel kapcsolatos tennivalókról talán érdemes lenne egy kissé bővebben is szót ejtenünk. Ez is szemléleti kérdés!

6. Saját itthoni kulturális eredményeink döbrentettek rá bennünket a magyar népművészet értékeiben rejlő hihetetlen erőre, amelynek magyarságtudatot tápláló tevékenységünk során eddig megközelítően sem biztosítottunk olyan szerepet, mint amilyet joggal megérdemelne. Ez a felismerés vezetett bennünket ahhoz az elhatározáshoz, hogy nem csupán kulturális munkabizottságunknak, hanem a III. Anyanyelvi Konferencia programjának is egyik kiemelkedő témája legyen a népművészet magyarországi reneszánszának gondosabb vizsgálata, hogy ebből a vizsgálódásból nyelvművelő és kultúramegőrző munkánkban is hasznosítható következtetésekre juthassunk.

Ezt hivatott biztosítani Ortutay Gyula professzor elvi alapvetése a holnapi napon, és ehhez kapcsolódnak majd a kulturális részművek előadói is: Békefi Antal, Debreczeni Tibor és Vass Lajos. Balassa Iván tájékoztatójából hallani fogják, hogy mit remélünk az általa szerkesztett „Néprajz mindenkinek” című tervezett kiadványsorozatunktól. A NYÉK-ben már bevallottam, hogy — minden igyekezetünk ellenére — az első füzettel nem sikerült a konferencia idejére elkészülnünk. Örömmel jelentem, hogy némi kárpótlásról mégis sikerült gondoskodnunk: A Népi Iparművészeti Tanács (NIT) gondozásában most induló érdekes új kiadványsorozat első két számát úgy időzítették a kötet szerkesztői, hogy a konferencia résztvevőinek a kezébe adhassuk. Az egyik Kalocsa világhírű díszítőművészetéről szól; a másik az egyik legrégibb fazekas népművészünknek, Kántor Sándornak az életművét mutatja be. Hiszem, hogy átlapozásuk után a sorozat következő kötetének a megküldését is mindannyian kérni fogják.

A népművészeti kiállításról és az időközben elkészült népművészeti diasorozatról már előzetesen is hírt adtunk. Remélem, mindkettő tetszeni fog. A kiállítás megtekintésével egy időben és annak színhelyén néhány népművésszel való személyes találkozás lehetőségét is sikerült megteremtünk. Gondoljuk, hogy a személyes beszélgetés érdekes és tanulságos lehet.

A néptáncoktatók nyári továbbképzésére az idén harmadik alkalommal teremtettünk lehetőséget, míg a csoportok találkozója, tapasztalatcseréje és az ezt követő gálaestje immár negyedik alkalommal szolgál majd bizonyítékkul arra, hogy milyen haszonnal jár, ha egy művészeti ág szakvezetőivel tartósabb időn keresztül a legkiválóbb hazai táncpedagógusok, koreográfusok, folkloristák és zenei szakemberek behatóbban foglalkozhatnak, s megtanítyák őket a szakma mesterfogásaira. A néptánc mindenestre élő bizonyosságul szolgál a többi művészeti ágban hasonló igények támasztásának és kielégítésének a fontosságára.

Mi itthonról különösen a színjátszó és irodalmi körök vezetői, a művészeti műsorok szerkesztői, a vokális és hangszeres együttesek karnagyai számára nyújtandó hasonló segítségben látjuk az előrelépés legkézenfekvőbb módját. Kérdés, hogy az érdekeltek is így látják-e. Szeretnénk erre a kérdésre a szekcióüléseken megnyugtató választ kapni.

7. A NYÉK 27. számában — úgy gondoljuk — igen jól hasznosítható irodalomjegyzéket tettünk közzé. Ebben a „Szülőföldünk” rádióadás készülő honismereti sorozatához ajánlható szakirodalmat soroltuk fel, amely — úgy véljük — valamennyi kulturális klub, egyesület és hétvégi iskola művészeti tevékenységéhez jól használható. Külön is felhívjuk a konferencia résztvevőinek szíves figyelmét arra, hogy ki-ki máris igyekezzék a kínálatban saját környezete szükségleteit szem előtt tartva tallózni.

Jelentős eredménynek könyvelhetjük el, hogy Debrecen óta most ismét nagyobb szabású eszközkiállítást rendezhattunk, és a szakirodalom beszerzési lehetőségét is meg tudtuk teremteni, s ezzel is megfelelő segítséget tudunk nyújtani otthoni munkájukhoz.

8. Ez év novemberében ünnepeltük Ady Endre születésének centenáriumát. Úgy gondoltuk, indokolt és illendő, hogy az Anyanyelvi Konferencia programja keretében is méltó formában emlékezzünk meg a nagy magyar költőről és életművéről.

Tisztelt Konferencia!

Mi, a két munkabizottság vezetői úgy ítéljük meg — s ezzel a véleményünkkel az Előkészítő Bizottság is egyetértett —, hogy az előző Anyanyelvi Konferencia határozatai helyesen jelölték ki a két konferencia közti időben megoldandó feladatokat. Alig akad közöttük olyan, amelynek maradéktalan megvalósítása — gazdasági vagy egyéb nehézségek miatt —

elmaradt volna. A tennivalók nagy többségét nemcsak elvégeztük — mint az beszámolóinkból talán kitűnt —, hanem jelentős mértékben túl is teljesítettük őket. Ezért természetesen nem várunk semmiféle elismerést, mert semmit sem oldottunk meg saját erőnkből. Minden vívmányunk összefogás eredménye: részben hazai intézmények, állami és társadalmi szervezetek, részben — örvendetesen egyre nagyobb mértékben — külföldön élő és közös ügyünkért lelkesen dolgozó munkatársaink, néha a mögöttük álló magyar egyesület vagy egyéb közösség közreműködésének, személyes segítségének köszönhető.

Tanulva a szombathelyi konferencián tapasztalható túlsúlyfoltosság, az egymást keresztező előadások hátrányaiból, ez alkalommal igyekeztünk programunkat kissé levegősebben megtervezni. Reméljük, így elegendő idő áll majd rendelkezésünkre, hogy kitűzött tématervünket feldolgozzuk, feltéve, hogy vitáink jól szervezettek lesznek, vitázóink pedig célratörően, a lényegre szorítkozva mondják el az egyes témákkal kapcsolatos véleményüket.

Ilyen körülmények mellett hisszük, hogy konferenciánk ismét eléri célját, és jelentős lépéssel haladhatunk előre a közösen kijelölt úton: a magyar anyanyelvi és kultúraterjesztő mozgalom egyre nagyobb, egyre szélesebb hatóköréért.

Zárónyilatkozat

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége — figyelembe véve a II. Anyanyelvi Konferencia javaslatát — 1977 augusztusában összehívta a III. Anyanyelvi Konferenciát. Helyesléssel vették tudomásul a konferencia résztvevői, hogy a konferencia megrendezésére az Ady-jubileum évében került sor.

A konferencia résztvevői tisztelettel emlékeznek meg az anyanyelvi mozgalomnak az elmúlt években elhunyt nagy egyéniségeiről: Bárczi Géza akadémikusról, az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének elnökéről, Böszörményi István ny. püspökről és Lotz János egyetemi tanárról, a Védnökség tagjairól. Javasolják a Védnökségnek, hogy emlékérem alapításával fejezze ki elismerését Bárczi Gézának az anyanyelvi mozgalomban kifejtett kiemelkedő tevékenységéért.

Örömmel állapították meg a konferencia résztvevői, hogy az anyanyelvi mozgalom az elmúlt négy év alatt tovább erősödött, külföldi bázisai kiszélesedtek, tevékenysége sokrétűbbé vált; a mozgalom törekvéseit mind a magyarországi közvélemény, mind a külföldön élő magyarság nagy része helyesli; s a konferencia tanácskozásainak mind a magyarországi napisajtó, mind a magyar rádió és televízió nagy figyelmet szentelt.

Különös meglepéssel vették tudomásul a résztvevők, hogy a III. Anyanyelvi Konferencia munkájába bekapcsolódtak a Magyarországgal szomszédos szocialista országok közül Csehszlovákiában, Jugoszláviában és a Szovjetunióban működő magyar pedagógusok, kulturális vezetők is.

A konferencia résztvevői jóleső érzéssel vették tudomásul, hogy a II. Anyanyelvi Konferencia javaslatainak nagy többsége megvalósult.

- Hazai és külföldi szakemberek együttműködésével elkészült három tankönyv végleges és egy negyedik tankönyv első változata.

- Elkészültek az iskolai, az iskolán kívüli és a családi oktatást egyaránt segítő módszertani segédletek.

- Megindultak a „Néprajz mindenkinek” c. sorozat és egy történelemkönyv munkálatai.

- Eredményesen és egyre nagyobb érdeklődés mellett működtek a balatoni gyermektáborok, valamint a Sárospataki Nyári Kollégium.

- Elkezdődött a külföldi magyar nyelvoktatók rendszeres nyári továbbképzése Debrecenben, helyi pedagógus-továbbképzés folyt az USA-ban.

- Eredményesen folyt a néptánc- és népzeneoktatók továbbképzése, a néptánc- és más művészeti csoportok ellátása szakmai anyagokkal.

- A Védnökség Tájékoztatója új címmel, tetszetősebb formában, gazdagabb és színvonalasabb tartalommal jelent meg.

- Külföldi egyházi intézményekben, egyesületekben, a magyar nyelv baráti köreiben szélesedett és eredményesebbé vált a magyar nyelv megőrzése, a magyar kultúra terjesztése.

- Lehetővé vált több befogadó országban is a magyar nyelv tanítása állami támogatással.

- Javultak az irodalmi kapcsolatok, a nyugati és a tengeren túli országokban élő magyar költők, írók, történészek publikációs lehetőségei magyarországi folyóiratokban.

A konferencia résztvevői köszönetüket fejezik ki a Védnökségnek, a Védnökség munkabizottságainak, a Nyelvünk és Kultúránk szerkesztő bizottságának az elmúlt években végzett eredményes munkáért, s mindazoknak a magyarországi és külföldi személyiségeknek, magyarországi intézményeknek, külföldi egyesületeknek, baráti köröknek, egyházi szervezeteknek, amelyek segítették ezeket az eredményeket az elérését, és kérik további támogatásukat az anyanyelvi mozgalom céljainak megvalósításában.

A konferencia résztvevői javasolják, hogy a megválasztott Védnökség a nyelvoktatásnak és a szakmai továbbképzésnek eddig bevált formáit és intézményeit a jövőben is tartsa fenn, erősítse őket, és segítse elő, hogy az itt folyó munka még eredményesebb, még színvonalasabb legyen.

Lehetőleg minél előbb készüljenek el a tervezett kiadványok a néprajz, az irodalom és a magyar történelem tárgyköréből. Ezek a kiadványok — csakúgy mint az eddigi tankönyvek új kiadásai és az egyéb taneszközök — gondosan mérlegeljék a külföldön folyó magyar oktatás sajátos körülményeit, és tananyaguk vegye figyelembe a Magyarországgal szomszédos szocialista országokban, valamint a szórványságban élő magyarok irodalmát, kultúráját is.

A konferencia résztvevői fontosnak tartják, hogy az anyanyelvi mozgalom keretében a jövőben még szervezettebbé és tervszerűbbé váljék a külföldi magyar nyelvoktatók, néptáncoktatók továbbképzése, tapasztalatcseréje, és a néptáncoktatók képzésének mintájára az oktatás terjedjen ki a kulturális élet más területeire is.

Szükségesnek tartják az irodalmi, művészeti, tudományos kapcsolatok további erősítését, a publikációs lehetőségek további javítását.

Fontosnak tartják a konferencia résztvevői, hogy a jövőben tovább erősödjék a magyar nyelv és a magyar kultúra ápolása családi keretek között.

Helyesnek látják a konferencia résztvevői, hogy az anyanyelvi mozgalomban a jövőben nagyobb teret kapjon a magyar nyelvnek mint idegen nyelvnek az oktatása. Indítsa el a Védnökség Magyarországon egy tankönyv- és segédletsorozat elkészítését.

A konferencia résztvevői kérik a külföldi magyar nyelvoktatókat és a magyar kultúra különböző területein működő szakembereket, hogy írásaikkal a jövőben az eddiginél is nagyobb mértékben segítsék a Nyelvünk és Kultúránk szerkesztésének munkáját, a folyóirat színvonalának további emelését.

A konferencia résztvevői javasolják, a Védnökség törekedjék arra, hogy a külföldi felsőoktatási és tudományos intézményekben dolgozó magyar származású tudósok minél tevékenyebben kapcsolódjanak be az anyanyelvi mozgalom munkájába.

A konferencia résztvevői kifejezik azt az óhajukat, hogy az anyanyelvi mozgalom összekötő kapocs legyen a külföldön élő és a hazai magyarság között.

A konferencia résztvevői kérik a Védnökséget, biztosítsa a konferencia anyagának megfelelő formában való megjelentetését, gondoskodjék az elhangzott javaslatok megvalósításáról, készítse elő, és megfelelő időpontban — lehetőleg 1981-ben — hívja össze a negyedik anyanyelvi konferenciát; a Védnökség pedig 1979-ben tartson ülést.

A konferencia résztvevői teljes mértékben átérzik a magyar nyelv és kulturális nevelés terén rájuk háruló feladatokat. Vállalják, hogy továbbra is részt vesznek a közösen kijelölt nemes feladatok elvégzésében.

A konferencia résztvevői — az előző anyanyelvi konferenciák szellemében — felhívják közös ügyünk, a magyar nyelv fenntartásának, a magyar kultúra ápolásának és terjesztésének minden hívét, hogy tanácsaikkal, mindennapos önzetlen tevékenységükkel járuljanak hozzá az anyanyelvi mozgalom céljainak minél eredményesebb megvalósításához.

Budapest, 1977. augusztus 13.

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége

Elnök:

DR. LŐRINCZE LAJOS c. egyetemi tanár

Titkár:

KERÉKGYÁRTÓ LÁSZLÓ

Tagok:

BÁCSKAI JÁNOS tanár (Ausztrália)
 DR. BÁNK JÓZSEF egri érsek
 IFJ. BARTÓK BÉLA mérnök
 DR. BEÓTHY ERZSÉBET egyetemi tanár
 (Hollandia)
 DR. BOGNÁR JÓZSEF akadémikus, az
 MVSZ elnöke
 BUDAI IMRE osztályvezető
 BUJDOSÓ ALPÁR a Magyar Műhely
 vezetőségének tagja (Ausztria)
 CZIDOR JÁNOS tanár
 DR. CZIGÁNY LÓRÁNT
 irodalomtörténész (Anglia)
 DEDINSZKY ERIKA író, műfordító
 (Hollandia)
 GERGELY FERENC író (Franciaország)
 DR. GINTER KÁROLY főiskolai tanár
 HAMZA ANDRÁS református lelkész
 (USA)
 DR. HARASZTI SÁNDOR orvos, lelkész
 (USA)
 HORVÁTH LÁSZLÓ egyesületi főtitkár
 (NSZK)
 ILLYÉS GYULA Kossuth-díjas író
 DR. IMRE SAMU akadémikus
 DR. KALMÁN BÉLA akadémikus
 KÁRPÁTI JÓZSEF nagykövet
 DR. KERESZTURY DEZSŐ író,
 akadémikus

KODÁLY ZOLTÁNNÉ tanár
 DR. KOLOSSVARY BÉLA egyetemi tanár
 (USA)
 DR. KÖPECZI BÉLA akadémikus
 MARÓTI GYULA főiskolai tanár
 MOLNÁR ISTVÁN az MVSZ
 főtitkárhelyettese
 MOÓR JÁNOS egyesületi elnök (Ausztria)
 DR. NAGY KÁROLY egyetemi tanár
 (USA)
 NAGY PÁL író, lapszerkesztő
 (Franciaország)
 DR. NYÍRI TAMÁS a Római Katolikus
 Akadémia professzora
 DR. ORTUTAY GYULA akadémikus
 DR. RÁNKI GYÖRGY akadémikus
 ROMHÁNYI LÁSZLÓ mérnök (Anglia)
 ROSSMY RUDOLF a Bécsi Magyar
 Iskolaegyesület elnöke (Ausztria)
 RUTTKAY IVÁN a Svéd-Magyar
 Filmklub elnöke (Svédország)
 DR. SINOR DÉNES egyetemi tanár (USA)
 DR. SOLYMOS LÁSZLÓ egyesületi
 vezetőségi tag (Ausztria)
 DR. SULYOK VINCE egyetemi tanár
 (Norvégia)
 DR. SZABÓ ZOLTÁN az MVSZ főtitkára
 DR. SZABOLCSI MIKLÓS akadémikus
 DR. SZAMOSKÖZI ISTVÁN ny.
 református püspök
 DR. SZATHMÁRI ISTVÁN egyetemi tanár
 DR. SZENDE ALADÁR főiskolai tanár
 SZENNAY ANDRÁS pannonthalmi főapát
 TASNÁDY T. ALMOS tanár (Belgium)
 TÓTH IMRÉNÉ egyesületi vezető (Anglia)
 TÓTH MAGDA egyesületi vezető
 (Franciaország)
 TREBUSS PÁLNÉ tanár (Kanada)

A III. Anyanyelvi Konferencia résztvevőinek névsora

Dr. Ákos Géza (Budapest)
Assendelft Krisztics Ilona (Hollandia)
Bácskai János (Ausztrália)
Dr. Balassa Iván (Budapest)
Balázs Ferenc Pál (NSZK)
Balázs József (Budapest)
Balikó Lajos (Ausztria)
Dr. Bánhidi Zoltán (Budapest)
Dr. Bánk József (Eger)
Bartha Edit (Svédország)
Bartha Gábor (Budapest)
Ifj. Bartók Béla (Budapest)
Bartos György (Budapest)
Békefi Antal (Szombathely)
Dr. Béládi Miklós (Budapest)
Benczédi László (Budapest)
Dr. Bene Ede (Budapest)
Dr. Beöthy Erzsébet (Hollandia)
Beretz Árpád (USA)
Bíró Árpád (USA)
Bognár István (Budapest)
Dr. Bodnár György (Budapest)
Dr. Bognár József (Budapest)
Borbély Jolán (Budapest)
Brunauer Hunyadi Dalma (USA)
Budai Imre (Budapest)
Bujdosó Alpár (Ausztria)
Burgler J. Erzsébet (Hollandia)
Chobaji Gizella (USA)
Czakó Piroska (USA)
Czidor János (Budapest)
Dr. Czigány Lóránt (Anglia)
Dr. Czine Mihály (Budapest)
Csurdi Sándor (Budapest)
Dagman Cierna (Csehszlovákia)
Dávid Mária (Jugoszlávia)
Deák János (Kanada)
Debreczeni Tibor (Budapest)
Dedinszky Erika (Hollandia)
Demeter Sándor (Budapest)
Dús László (USA)
Echerer Mercedes (Ausztria)
Éltető Lajos (USA)
Erdély László (Ausztria)
Dr. Fábíán Pál (Budapest)

Farkas József (Ausztria)
Dr. Finta István (Budapest)
Fodor Ferenc (Kanada)
Fodor Nagy Árpád (USA)
Dr. Földesi Béla (Debrecen)
Frittmann Lászlóné (Budapest)
Dr. Futaky István (NSZK)
Dr. Füst Molnár Lajos (Anglia)
Gallus Tibor (NSZK)
Gergely Ferenc (Franciaország)
Dr. Gervai Béláné (Budapest)
Gilányi Sándor (Csehszlovákia)
Dr. Ginter Károly (Budapest)
Dr. Gosztanyi János (Budapest)
Dr. Gosztanyi Jánosné (Budapest)
Gölöncsér József (Budapest)
Gömöri György (Anglia)
Gráf Rezső (Budapest)
Gránicz Lászlóné (Svájc)
Dr. Grétsy László (Budapest)
Györy Vilmos (Ausztria)
Hajagos József (Anglia)
Dr. Hajdú Péter (Budapest)
Hamza András (USA)
Dr. Haraszti Sándor (USA)
Dr. Házi Vencel (Budapest)
Hegyi Klára (Budapest)
Herterich Katalin (Svédország)
Hölvényi György (Budapest)
Hunya István (Budapest)
Hunyadi István (Franciaország)
Hunyadi Istvánné (Franciaország)
Dr. Imre Samu (Budapest)
Jámbor Sándor (Budapest)
Dr. Kacziba József (Budapest)
Kádár Józsefné (Budapest)
Dr. Káldy Zoltán (Budapest)
Kallós Ödön (Budapest)
Dr. Kálmán Béla (Debrecen)
Kamarás Rezső (Budapest)
Kántor Pál (USA)
Kemény Mihály (Franciaország)
Kerékgyártó László (Budapest)
Kisch Klára (Svédország)
Kiss Károly (Budapest)

Kiszely György (NSZK)
 Kocziha Miklós (Budapest)
 Dr. Kolossváry Béla (USA)
 Koltai Kovács Béla (Franciaország)
 Kondorossy László (USA)
 D. Kósa Vilma (Budapest)
 Kovács András (Budapest)
 Kovács Attila (Budapest)
 Dr. Kovács László (USA)
 Dr. Kovalovszky Miklós (Budapest)
 Dr. Köpeczi Béla (Budapest)
 Lónyai László (Ausztria)
 Dr. Lőrincze Lajos (Budapest)
 Magyar Ferenc (Budapest)
 Majtinszkaja Klára (Szovjetunió)
 Dr. Marczali László (Budapest)
 Maróti Gyula (Budapest)
 Mátyás István (Budapest)
 Merki Ferenc (Jugoszlávia)
 Mihácz József (Budapest)
 Dr. Molnár Ágoston (USA)
 Molnár Béla (Budapest)
 Molnár Gyuláné (Budapest)
 Molnár István (Budapest)
 Moár János (Ausztria)
 Dr. Morvay Péter (Budapest)
 Dr. Nagy János (Debrecen)
 Dr. Nagy Károly (USA)
 Nagy Pál (Franciaország)
 Ormándy László (Anglia)
 Dr. Ortutay Gyula (Budapest)
 Ortutay Zsuzsa (Budapest)
 Ostfalk József (NSZK)
 Dr. Pajkossy György (Budapest)
 Pál János (Ausztrália)
 Dr. Palásthy Rezső (NSZK)
 Papp Tibor (Franciaország)
 Petró András (Budapest)
 Dr. Pesovár Ernő (Budapest)
 Dr. Puskás Julianna (Budapest)
 Pusztai Zsuzsanna (Anglia)
 Püski Sándor (USA)
 Raffai József (Ausztria)
 Rágyánszki Andrásné (Budapest)
 Dr. Ránki György (Budapest)
 Ritter Frigyes (Ausztria)
 Romhányi László (Anglia)
 Rónai Rudolf (Budapest)
 Rosner Árpád (Anglia)
 Dr. Rosta Endre (Budapest)
 Ruttkai Iván (Svédország)
 Sekely Steve (USA)
 Seper Vilmos (Ausztria)
 Simay Zsuzsa (Budapest)
 Dr. Sinor Dénes (USA)
 Sipka Ferenc (Budapest)
 Dr. Solymos László (Ausztria)
 Sopronyi László (NSZK)
 Dr. Sulyok Vince (Norvégia)
 Dr. Szabó Zoltán (Budapest)
 Szalay Vilma (Svédország)
 Dr. Szamosközi István (Budapest)
 Szántó Miklós (Budapest)
 Dr. Szathmári István (Budapest)
 Dr. Szederkényi Zoltán (Csehszlovákia)
 Szekulesz László (Franciaország)
 Dr. Szeli István (Jugoszlávia)
 Dr. Szende Aladár (Budapest)
 Szentes Lajosné (Budapest)
 Szentessy Ferenc (Ausztrália)
 Dr. Szilágyi Ferenc (Budapest)
 Szilassy Attila (Budapest)
 Dr. Szombathy Gyula (Budapest)
 Szőnyi Erzsébet (Budapest)
 Dr. Sztankó István (Budapest)
 Szűts László (Budapest)
 Tasnády T. Álmos (Belgium)
 Tele, ky Béla (Ausztria)
 Dr. Tomacek Jaromir (Csehszlovákia)
 Tosaki Istvánné (Franciaország)
 Tóth Gyula (Budapest)
 Tóth Imre (Franciaország)
 Tóth Imréné (Anglia)
 Tóth Magda (Franciaország)
 Tölly Ernő (Ausztria)
 Tölly Julianna (Ausztria)
 Töltési Imre (Budapest)
 Tömössy László (Kanada)
 Trebuss Mária (Kanada)
 Tüski István (Hollandia)
 Uhrmann György (Budapest)
 Újházy Ferenc (Nyugat-Berlin)
 Dr. Vadkerti Katalin (Csehszlovákia)
 Vadon Rudolfiné (Ausztria)
 Vajda Sándor (Ausztria)
 Dr. Várdy Béla (USA)
 Dr. Várdy Huszár Ágnes (USA)
 Varga Imréné (Budapest)
 U. Varga Marianna (Budapest)
 Vargha Sándorné (Svájc)
 Varjai Katalin (Ausztria)
 Dr. Várkonyi Imre (Budapest)

Vásárhelyi László (Budapest)
Vass Lajos (Budapest)
Véghelyi Tibor (Kanada)
Venczel István (Budapest)
Vermes Julien (Franciaország)
Vértes Jánosné (Budapest)
Dr. Vitányi István (Budapest)

Dr. Vörös Tamás (Budapest)
Weiesz Jenő (NSZK)
Dr. Wojatsek Károly (Kanada)
Zobel Olga (NSZK)
Zsiga Árpádné (Budapest)
Zsoldos Éva (Ausztria)

A III. Anyanyelvi Konferencián elhangzott előadások

Dr. Bognár József: Megnyitó beszéd
Dr. Lőrincze Lajos: Mondottam, ember
Maróti Gyula: A magyar nyelv és kultúra megőrzésének helyzete a III. Anyanyelvi Konferencia idején; soron lévő tennivalóink
Dr. Sinor Dénes: Néhány gondolat a magyar prioritásokról az Amerikai Egyesült Államokban
Dr. Várdy Béla: Az amerikai egyetemi szintű magyarságtudomány helyzete és problémái
Demeter Sándor: A Magyar Népköztársaság kulturális kapcsolatai
Dr. Haraszi Sándor: A lelkipásztorcseré-programról
Éltető Lajos: Beszámoló a Portland State University magyar tanfolyamairól
Szilassy Attila: Külföldi fiatalok felsőfokú tanulmányai Magyarországon
Püski Sándor: Könyv, újság, színház és művészet a magyar Amerikában
Dr. Wojatsek Károly: A hungarológia tanítása kanadai magyar egyetemeken
Dr. Szelei István: Beszámoló az Újvidéki Hungarológiai Intézet munkájáról
Dr. Imre Samu: A „Nyelvünk és Kultúránk” szerkesztéséről
Dedinszky Erika: Magyar kulturális élet Hollandiában
Nagy Pál: Kölcsönösség: a magyar nyelv és kultúra megőrzése munkájának alapelve
Dr. Ortutay Gyula: A népművészet magyarországi „reneszánsza”
Dr. Balassa Iván: A „Néprajz mindenkinek” című sorozatról
Dr. Molnár Ágoston: Vasvári Ödön köszöntő szavai az Anyanyelvi Konferencia résztvevőikhez
Beretz Árpád: Törődjünk még többet a külföldi magyarok fiatal nemzedékeivel!
Szőnyi Erzsébet: Tájékoztató a III. Nemzetközi Kodály-szimpoziumról
Dr. Füsti Molnár Lajos: Tájékoztató a bradfordi magyar egyesület életéről, törekvéseiről
Dr. Nagy János: Tájékoztató a debreceni nyári egyetemről
Dr. Szamosközy István: Megjegyzések a „politikamentes” munkáról és az egyházak szerepéről a külföldi magyaroktatásban
Gáti Vilmos: A Szülőföldünk műsoráról
Dr. Szende Aladár: A nyelvmegőrzés pedagógiája
Tasnády T. Álmos: A kétnyelvűség jelene és távlatai
Majtinszkaja K. E.: A magyar oktatás és a magyar kultúra helyzete a Kárpátalján
Dávid Mária: A jugoszláviai magyarság társadalompolitikai és művelődési helyzetének néhány kérdéséről
Dr. Szathmári István: Hogyan tovább?
Békefi Antal: Sajátos gyermekfoglalkozások
Chobaj Gizella: A magyarnak mint második nyelvnek a hatása a gyermek fejlődésére és nemzeti öntudatának fenntartására
Tölly Ernő: A magyar nyelv tanítása Burgenlandban
Bácskai János: Az ausztráliai magyarság helyzete és problémái
Dr. Vadkerti Katalin: Tájékoztató a csehszlovákiai magyarság helyzetéről

Gergely Ferenc: A szülőföld, az anyanyelv és a magyarságtudat kérdései
 Dr. Béládi Miklós: A magyar irodalomról — három tételben
 Dr. Czigány Lóránt: A nyugati magyar irodalom helyzete
 Dr. Nagy Károly: Külföldi magyar kétnyelvűségünk torzulás vagy gyarapodás?
 Papp Tibor: A költészet bomlasztó ereje nélkül mi a valóság?
 Dr. Várdy Huszár Ágnes: A magyar irodalomoktatás lehetőségei az amerikai egyetemeken és főiskolákon
 Hunyadi Dalma: A magyar irodalom egyetemi oktatása az Amerikai Egyesült Államokban
 Gömöri György: A nyugati magyar irodalom problémái és a magyar irodalom közönsége a diaszpórában
 Dr. Köpeczi Béla: Az irodalmi együttműködés lehetőségei és a gyakorlati tennivalók
 Záróülés
 Hozzászólások: Dr. Várkonyi Imre, Basa Molnár Enikő, Hamza András, Merki Ferenc, Gallus Tibor, Ruttkai Iván, Dr. Nagy Károly, Nagy Pál, Dr. Sinor Dénes, Dr. Lőrincze Lajos, Szentessy Ferenc, Hajagos József
 Dr. Gosztonyi János: Záróbeszéd
 Dr. Szabó Zoltán: Zárószó
 Zárónyilatkozat

A pedagógiai munkabizottság ülésének anyaga

Tóth Magda: Az egyesületek szerepe a magyar nyelv megőrzésében
 Hunyadi István: A magyar nyelv oktatása Strasbourgban
 Hunyadi Dalma: Tájékoztató az Amerikai Magyar Tanárok Egyesületének munkájáról
 Vargha Sándorné: Az önképzőköri munka lehetőségei; ifjúsági folyóirat indításának szükségessége
 Ormándy László: A nyelvvoktatás problémái, nehézségei
 Dr. Füstfi Molnár Lajos: Beszámoló a Bradfordban és Manchesterben végzett munkáról
 Kisch Klára: A félnyelvűség elleni küzdelem és a kétnyelvűség megvalósítására irányuló törekvések Svédországban
 Merki Ferenc: A magyar nyelv és kultúra helyzete a Horvát Szocialista Köztársaságban
 Molnár Gyuláné: Beszámoló a balatoni nyelvvoktató táborok munkájáról
 Tosaki Jánosné: Az észak-franciaországi magyarok kulturális élete
 Ruttkai Iván: Milyen lehetne megszerettetni anyanyelvünket azokkal is, akik ezt ma nem kívánják?
 Dr. Kálmán Béla: Gondolatok a kétnyelvűségről
 Gráf Rezső: A magyar nyelv oktatásának megújítása és a tankönyvkiadás
 Farkas József: Az olvasás tanítása Alsóőrött
 Frittmann Lászlóné: A balatoni nyelvvoktató táborok tapasztalataiból
 Dr. Nagy Károly: Az irodalmi műhelyek New Brunswickban
 Dr. Bánhidi Zoltán: Megjegyzések a magyar nyelv oktatásáról
 Dr. Szende Aladár: A magyartanítás helyzete és feladatai a pedagógiai munkabizottság tanácskozásainak tükrében

A kulturális munkabizottság ülésének anyaga

Trebuss Mária: A kanadai alföldön élő magyarok
 Dr. Palásthy Rezső: Külföldi kulturális emlékeink felkutatása, tudatosításuk
 Tóth Imréné: Beszámoló a Teesside-i magyarok kulturális életéről

Kántor Pál: Hozzászólás Tóth Imréné előadásához
 Dr. Kovács László: A magyar kultúra ismertetésének lehetőségei
 Koltai Kovács Béla: A magyar kultúra terjesztése Franciaországban
 Rosner Árpád: Anyanyelv, kultúra, személyiség
 Fodor Ferenc: A montreali Caneordia Egyetem magyar diákszövetségének munkájáról —
 Hozzászólások
 Hajagos József: Az Angliában élő magyarok kulturális kapcsolata az
 anyaországgal
 Újházi Ferenc: Tájékoztató a nyugat-berlini magyar egyesület életéről
 Dús László: A magyar nyelv propagálása külföldön
 Szentessy Ferenc: Kisebbségek falumúzeumának terve Ausztrália Victoria államában
 Dr. Molnár Ágoston: Újabb megvilágítások az amerikai magyarság történetéhez
 Véghegyi Tibor: Tájékoztató a Kanadai Magyar Társaság munkájáról és céljairól
 Romhányi László: Az angliai magyarság helyzete; a magyar egyesületek tevékenysége a magyar
 kultúra megőrzéséért
 Dr. Futaky István: A magyar-német kulturális kapcsolatok kutatásának néhány kérdése; az NSZK-
 ban élő magyarság kulturális életének időszerű problémái
 Czöbel Olga: Hozzászólás
 Tömössy László: A legrégebbi kanadai magyar egyesület szerepe a magyar nyelv és kultúra
 megőrzésében és terjesztésében
 Balázs Ferenc: A szülőföld és a külföldön élő magyarság kulturális kapcsolata mai szemmel
 Maróti Gyula: Összefoglaló a kulturális munkabizottság üléseiről, javaslatairól

***IV. ANYANYELVI KONFERENCIA,
1981,
PÉCS***

Határkőnél

Találkozóink egyik szokásos és szükséges velejárója a vissza- és előretételezés: mi történt a két konferencia között, mit végeztünk, meddig jutottunk, s milyen feladatokat vállaltunk a következő évekre. A mostani összejövetelnek külön jelentőséget adó évforduló valamelyest változtat az én feladatomon: a közvetlen mögöttünk levő évek eseményei helyett vagy mellett egész eddigi utunkra próbálok visszatekinteni, a számadás, számvetés szándékával. Ez a madártávlatból készült áttekintés szükségképpen elnagyoltabb lesz, mint egy-két év részfeladatainak, eredményeinek bemutatása lenne, de beszámolómban így is sokszor fogok ismert tényeket, eredményeket emlegetni. Ugyancsak szükségszerűen.

A kezdetek filológiai elemzését — azt hiszem — bátran elhagyhatom. Helyette Bárczi Gézának emelkedett és a lényegét megfogó szavait idézem arról, mi is hozta létre az anyanyelvi konferenciát.

„Régóta sokan éreztük, az óhaza határain belül és kívül egyaránt, hogy szükség volna az egyetemes magyarság összefogására, a magyar öntudat serkentésére, sok esetben fölébresztésére, s hogy erre immár nemcsak keresni kell a célravezető utakat, hanem meg is kell tenni az első lépéseket. Ennek a gondolatnak a jegyében született meg az Anyanyelvi Konferencia, mely a világ minden tájáról gyűjtött össze számos olyan magyart, akik eddig is lelkesen munkálkodtak, és ezentúl is el vannak szánva munkálkodni a magyarság megtartásán, akik odakint magyar intézményeket, iskolákat létesítenek és tartanak fenn, akik gondozzák nyelvünket, és tanítják rá a harmadik-negyedik nemzedék magyarjait, akik ápolják a kis közösségek magyar életét, akik a külföldi magyar sajtót vezetik, akik a szószéken magyarul hirdetve meggyőződésüket, ébren tartják az anyanyelv magas szintű ismeretét, akik a művészetek: dal, tánc, zene varázsával kötik össze az óhazai múltat az újhazai jelennel.”

Ezzel a megfogalmazással egyetértettünk és egyetértünk, bár lehetséges, hogy egyikünk-másikunk személy szerint nem pontosan így fogalmazott volna. Talán a hangsúlyokban lett volna köztünk különbség, de erről sohasem vitatkoztunk. Nem volt vitatéma, hogy kell-e Anyanyelvi Konferencia, nem volt vitatéma, hogy helyes-e, jó-e, célszerű-e, ha összefogunk annak érdekében, hogy a határainkon kívül élő magyaroknak segítsünk nyelvük őrzésében, magyar kultúrájuk ápolásában, a magyarsághoz való tartozástudatának erősítésében. Pedig a történelem ugyancsak megkérdőjelezi

az ilyen törekvéseket, s a ráció, a logika, a célszerűség is meggondolásra készíthetné. De — mondom — erről nem vitáztunk s nem vitázunk, aki közénk jött, az már eldöntötte magában, hogy ezért az ügyért érdemes dolgozni, harcolni. A dialógus mindenkori tárgya csak az lehet: hogyan tudjuk ezt a feladatot minél jobban, minél eredményesebben elvégezni.

Ez kezdődött el tíz évvel ezelőtt. Nem a semmiből, hiszen sok minden történt már évtizedekkel előbb is, de az Anyanyelvi Konferencia — most már bátran és jogosan mondhatjuk — új korszakot nyitott ezeknek a törekvéseknek, sokszor csak habozó, ideig-óráig tartó kísérleteknek a sorában, azáltal, hogy átfogó szervezeti formát talált, hogy hosszú évekre szóló munkatervet dolgozott ki, hogy a terv megvalósításának megvetette az alapjait, hogy a mozgalom mellé olyan támogatókat, személyeket és intézményeket tudott felsorakoztatni, akik s amelyek a munka végzéséhez megfelelő szakmai, anyagi és erkölcsi biztosítékot nyújtanak.

Mindez természetesen csak fokról fokra alakult így ki, évek során, közös munka eredményeként. Mi az, amit én — az elmúlt tíz esztendőre visszatekintve — a lényegnek, mozgalmunk pozitív jellemzőjének tartok?

Az, hogy az Anyanyelvi Konferencia történelmének e rövid szakaszában mindenkor igyekeztünk feladatainkat pontosan felmérni, elképzeléseinket, terveinket a valósággal szembesíteni, teendőinket a helyzetnek, az igényeknek, a lehetőségeknek megfelelően alkalmazni úgy, hogy ne egy helyben topogjunk, hanem állandóan fejlődjünk, gyarapodjunk.

Miben mutatkozik meg az állandó fejlődés, a semper reformari elvének érvényesülése? Abban, hogy azokat az eszközöket, lehetőségeket, intézményeket és módszereket, amelyek a magyar nyelv és kultúra ápolásának, fennmaradásának ügyét hivatottak szolgálni, időről időre és a szükségnek megfelelően bővítettük, gyarapítottuk, elmélyítettük. Erről a bővítésről, gyarapításról, elmélyítésről akarok néhány szót szólni. Nem a részletezés, nem a tüzetes számbavétel szándékával, hiszen az adatok jó része már ismert, s a részletkérdések megtárgyalására is lesz lehetőség a szakmai bizottságok ülésein. Én csak a főbb vonalak megvonására, felidézésére szorítkozom, a dolog természeténél fogva madártávlatból, és sok mindent — a maga helyén fontos dolgot is — mellőzve.

Persze, akik ott voltunk annak idején Debrecenben, akik ott ültünk az egyetem padjaiban, emlékeztetés nélkül is tudjuk, mi minden változott munkánkban, szemléletünkben 1970 óta. Gondoljunk csak akkori összejövetelünk programjára. Mintha csak hazai magyartanároknak vagy a Kiadói Főigazgatóság szerkesztőinek, lektorainak tartottunk volna nyelvi-stilisztikai továbbképző vagy ismeretfelújító tanfolyamot. Ezek az előadások (a magyar helyesírás, kiejtés, nyelvhelyességi kérdések, a magyar nyelvjárások stb.) alkották a konferencia törzsanyagát. Ez nem is csoda, hiszen alapjában

véve közvetlen tapasztalatunk, élményünk nem nagyon volt pl. az amerikai magyarság helyzetéről, a kinti fiatalság (másod- és harmadgenerációsok) magyar nyelvi és egyéb ismereteiről, iskoláik működéséről, gondjairól stb. Egy kissé még bizonyos legendák is éltek bennünk színmagyar városrészekről, ahol mindenki magyarul beszél, a villamosvezető s a rendőr is tud (vagy megtanult) magyarul, s az utcán még az odaköltözött néger gyerekekkel is magyarul folyik a játék.

Nos, a legendák már a konferencia idején eloszlottak, de azért a későbbi személyes tapasztalatok is alaposan tovább módosították elképzeléseinket, ismereteinket s ehhez képest feladatainkat.

A debreceni konferencia végére már kialakult a feladat: közösen meg kell alkotni egy bizonyos eszköztárat, amely a külföldön élő magyarság sajátos körülményeihez alkalmazkodva segíti a magyar nyelv iskolai oktatását, létre kell hozni egy *intézményrendszert*, amely más módszerekkel szolgálja ezt a célt, lehetővé teszi a más országban élőknek az óhazával való rendszeresebb, tervszerűbb kapcsolatát; ez egyben nyelvgyakorlási alkalom és a magyar kultúra értékei megismerésének lehetősége is.

Az „eszköztár” leglényegesebb része a hétfélig iskoláknak készülő segédeszköz, a tankönyvsorozat volt. Az első konferencia zárónyilatkozatából idézem:

„A konferencia résztvevői alapvetően fontosnak tartják olyan alsó fokú magyar olvasókönyvek, közép- és felső fokú tankönyvek és egyéb oktatási segédeszközök összeállítását, melyek messzemenően figyelembe veszik a külföldön élő magyarság sajátos kulturális körülményeit.” S hogy a nyelvtanulásnak, a nyelvgyakorlásnak megfelelő és hatékony alkalmat is biztosítsunk, a kezdet kezdetén létrehoztuk a balatoni — nyelvtanulással egybekötött — gyermeknyaraltató táborokat. Tulajdonképpen ez az utóbbi megelőzte a tankönyveket is, hiszen a könyvek a debreceni találkozókör még csak óhajként éltek. De — mint tudjuk — hazai és kinti szakemberek lelkes, áldozatos munkájának eredményeként néhány év alatt az iskolák minden korosztálya számára elkészültek a könyvek. A tankönyvsorozat bővítésével, kiegészítésével egyidőben megindult az előbb említett intézményrendszer bővítése is: 1972-ben elindítottuk a Sárospataki Nyári Kollégiumot, hogy a gyermeknyaraltatásból kinőtt korosztálynak is adjunk megfelelő lehetőséget anyanyelvi tudásának bővítésére, a magyar kultúra mélyebb megismerésére. Néhány évvel később — 1975-ben — megszerveztük a debreceni pedagógus-továbbképző tanfolyamot. Tudjuk, hogy azok között, akik a kinti hétfélig iskolákban tanítást vállalnak, csak nagyon kevés a képzett pedagógus, tehát még megfelelő tankönyv birtokában sem bizonyos, hogy az adott, sajátos és a tanítás szempontjából meglehetősen nehéz körülmények között el tudják érni a kívánatos eredményt. Szükség van hát rá — ezt mutatták a több irányból

érkező igények — , hogy a tanítás módszeréről, fogásairól, elméleti és gyakorlati kérdéseiről megfelelő szakemberekkel szót válthassanak, s — ami ugyancsak fontos — a különböző országokból jövők egymásnak is átadhassák tapasztalataikat.

Az elmúlt évek során nemcsak bővült, gyarapodott az Anyanyelvi Konferencia eszköz- és intézmény rendszere, hanem a szükségletnek megfelelően minőségileg is változott. Első könyvünk, a „Tarka lepke” második, átdolgozott kiadásában (1979) még sikeresebb, még vonzóbb lett, még inkább kibontakoztak pedagógiai értékei; mozgalmas, színes világa még szélesebb körben tette népszerűvé. Kialakult a tankönyvek „lépcsős elkészítésének módszere: először megjelent — megvitatásra, kipróbálásra — néhány fejezet, néhány próbafüzet, aztán az egész könyv kísérleti jelleggel, s csak a vélemények beérkezése és a javasolt változtatások, kiegészítések elvégzése után jelent meg a végleges vagy inkább véglegesnek gondolt tankönyv, kiegészítve a szükségletnek megfelelően külön tanári kézikönyvvel, amely az egyes leckék feldolgozásához ad szakmai és módszertani segítséget az iskolában tanítóknak. Legutolsó tankönyvünk, a „Beszéljünk magyarul!” című, amely az 1979-i védnökségi ülés idejére készült el, szintén fejlődést mutat az előzőkhöz képest, mind pedagógiai-módszertani, mind tartalmi szempontból. Tartalma teljes egészében a minden irányú magyarságismeret szolgálatában áll, átfogó s az adott szinten felfogható képet ad olvasmányaiban, leckéiben a magyar múltról, a magyar tájakról, zenéről, népművészetről. Újdonsága a könyvnek az is, hogy szemelvényeit a teljes magyar irodalomból meríti. Ennek a könyvnek a kritikai fogadtatása is igen kedvező volt a külföldi magyar sajtóban is, azt azonban meg kell mondanunk, hogy használatáról, hatásáról pontos adataink, felméréseink nincsenek. Ahogy azt se tudjuk igazán, hogy a Magyar Hírekben megindított leckesorozatnak (Játsszunk magyarul! és Olvassunk magyarul!) milyen eredménye volt, kik és milyen módszerrel használták ezeket a családi nyelvtanulásra, nyelvgyakorlásra készült, gondosan kidolgozott leckéket.

Hasonló módon bővült, alakult nyelv- és kultúraápoló intézményeink programja is.

Balatoni nyári táboraink megszervezésében is határozott fejlődés mutatkozott az elmúlt évtizedben. A külső körülményekben is (bár javítanivaló van még), s a tartalmi munkában is. A nyaralótornusokat vezető pedagógus eleve igen nehéz feladat előtt állt, amikor a nyelvtudás, érdeklődés, magatartás és sok minden más szempontból nagyon heterogén csoportot össze kellett fognia, s két hét alatt velük valami eredményt kellett elérnie. Hasonló feladatra pedagógusaink nem is voltak felkészülve, úgyhogy eleinte ki-ki egyéni ötleteivel próbálta megoldani a teendőket. Pedagógiai munkacsoportunk hamarosan kidolgozta a nyaralási kurzusok

munkaprogramját, megbeszélte az anyagot egyénileg is, közös összejövetelen is a pedagógusokkal, elkészített egy munkafüzet-sorozatot is, amely sajátosan üdülői körülményekre szabva életkor, illetőleg nyelvtudási szintek szerint differenciálva szolgálhatta a balatoni gyermeknyaraltatás nevelési feladatait. Három füzet készült el, egy a kicsik, a teljesen kezdők, egy a 8-10 évesek, egy a nagyobbak számára. Használhatták a vezető tanárok a foglalkozáshoz a *Csipkefa bimbója* című dalosfüzetet is; ennek főként az új, javított kiadása volt hasznos számukra. A táborozási tapasztalatok bővülését, a pedagógiai munka elmélyülését mutatják a Nyelvünk és Kultúránk hasábjain megjelent beszámolók, valamint az ugyanott közzétett módszertani vonatkozású cikkek, tanulmányok is.

Ugyanígy elemezhetnénk a sárospataki nyári kollégium vagy a debreceni tanfolyam munkáját, elmúlt éveit is. Ezek munkája, programja leginkább azt a változást tükrözi, amely az Anyanyelvi Konferencia alapfeladataiban, szemléletében már a második találkozó idején megmutatkozott, illetőleg fokozatosan végbement. A szemléletváltozás lényegét úgy fogalmaztuk meg, hogy a kezdetben uralkodó nyelvközpontúsághoz képest bizonyos arányeltolódás következett be, a — jobb szó híján — *kultúraközpontúság* felé. Ehhez a szemléletváltozáshoz annak a felismerése vezetett, hogy a magyar kultúra értékeinek — a magyar irodalomnak, múltnak, művészetnek, hagyományoknak — megismertetése nélkül nem lehet igazán nyelvvoktatást sem végezni. A nyelvgyakorlás alkalma és lehetősége a közösségi élet. Ennek értékes és vonzó tartalommal való megtöltése alapvetően fontos, segíteni kell tehát a népdaléneklés, néptánc, színjátszás minél szélesebb körű és minél igényesebb formájú-tartalmú elterjedését.

Bárczi Géza a debreceni záróülésen már utalt is arra, hogy szélesebb körbe kell ágyazni a nyelvmegőrzés ügyét. Idézem néhány mondatát: „Két tényező biztosíthatja a magyarság fennmaradását idegen nyelvterületen: az egyik a tömeges együttélés, ahol a mindennapi élet magyar környezetben zajlik, a másik a töretlen magyar öntudat. Itt kell nekünk bekapcsolódnunk, ezt a magyar öntudatot kell felébreszteniünk, fenntartanunk, növelniünk. S ennek eszközei: a nyelv, az irodalom, a művészetek, zene, ének, tánc, színjátszás, s a magyar történelmi tudat ápolása.”

A szemlélet-, illetőleg programváltozást mutatja a kulturális bizottság megalakulása, amely gazdag munkaprogramot alakított ki, az anyanyelvi konferenciákon a kulturális szekcióban számol be munkájáról, s tűzi ki újabb feladatait. Sikeres kezdeményezése az a magyarországi tanfolyam, amelyen kinti magyar táncsoportok vezetői vagy leendő vezetői kapnak a legjobb hazai szakemberektől segítséget munkájuk jobb végzéséhez. Ide tartozik annak megemlítése is, hogy kétévenként összejönnek nálunk a világon szerteszét működő táncsoportok, hogy bemutassák tudásukat,

megismerkedjenek egymással és Magyarországgal. A résztvevők, a jelentkező csoportok száma alkalomról alkalomra növekszik, s akik részt vettek egy-egy ilyen bemutatón, tanúsíthatják, milyen maradandó élmény ez nézőnek és szereplőnek egyaránt.

A táncosok egy része már nem tud magyarul, a tánc köti a csoporthoz s hozzánk, s talán ez segíti ahhoz is, hogy még közelebb kerüljön nyelvünkhöz, kultúránkhöz. Vannak köztük nem magyar származásúak is, de a csoport vonzáskörébe kerülve a magyar nyelv s általában Magyarország iránt is feltámad bennük az érdeklődés. Érdekes példáját láttam ennek a vonásnak nemrég az egyik belgiumi kisvárosban. Sokféle nemzetiség él ott, munkás emberek, van nemzetiségi klubjuk is, amelyet felváltva s megállapított rend szerint használnak a különféle nemzetek fiai. Ebben a környezetben különös tekintélyt vívott ki magának a magyar táncscsoport, s több, nem magyar származású fiatal is lelkes tagjává lett az együttesnek. De a mostani sárospataki tanfolyam egyik hallgatója se mindennapi eset: apja japán, anyja lengyel, s ő szépen megtanult magyarul, mint az egyik magyar táncegyüttes lelkes tagja. S most Patakon bővíti magyar nyelvi ismereteit.

Az Anyanyelvi Konferencia kettős vonulata mutatkozik meg egy idő óta a Nyelvünk és Kultúránkban is: itt „A magyar kultúra terjesztése” címmel önálló rovatot kapott a kulturális bizottság. Ebben a rovatban rendszeresen helyet kapnak olyan irodalmi műsorok, versösszeállítások, bábjátékok, zenés gyermekjátékok stb., amelyek közvetlen segítséget adnak a kinti magyarságismereti munkához, s az amatőr művészeti csoportok alkalmi szerepléseihez is. Megjelennek fontos módszertani tanulmányok (A népdal szerepe a nyelvoktatásban; A bábozás a nyelvgyakorlás és a szép beszédre nevelés szolgálatában; stb.), valamint a magyar folklór: néptánc, népzene, népviselet legidősebb elvi-szakmai kérdéseivel foglalkozó cikksorozatok, viták is.

Többször említettem az Anyanyelvi Konferencia folyóiratát. A *Nyelvünk és Kultúránk* a mostani áttekintésben több szót is érdemel, mert önmagában is igen jól érzékelteti az elmúlt tíz évben mutatkozó változást, fejlődést. A mostani lapot (a 43. száma jelent meg legutóbb) a legelső számmal összehasonlítva a külső formában, terjedelemben is szembeötlő a változás: szerény külsővel, 22 lapnyi terjedelemmel indultunk, a 22. számtól kezdve 90 lap terjedelmű a folyóiratunk. Kezdetben csak a kapcsolattartás, egymás informálása eszközének szántuk ezt a „tájékoztatót”. Ma az anyanyelvi mozgalom sokirányú munkáját tükröző, azt elvi, módszertani cikkekkal támogató szakmai, módszertani folyóirat, amely — meg vagyok róla győződve — nemcsak ma hasznos segédeszköz, hanem egykor majd értékes forrásmunka is lesz a mai kor, közös törekvéseink kutatója számára. A *Nyelvünk és Kultúránk* tartalmáról, értékéről különben ad némi ízelítőt a

„Nyelvünk és kultúránk a nagyvilágban” című kiadvány is, amelynek anyagát a lap cikkeiből válogatta a szerkesztő, s amelyet le is tettünk a konferencia asztalára.

De világosan megmutatkozik folyóiratunkban az a szemléleti, módszerbeli változás is, amely a szorosabban vett nyelvi program egyes szakaszaiban végbement. Kezdetről fogva gondunk, de igazán csak a III. Anyanyelvi Konferencián fogalmaztuk meg, hogy azoknak a fiataloknak a többsége, akikhez el akarunk jutni, akiknek tankönyveinket készítjük, valójában már nem magyar nyelvű, hanem a jobbik esetben kétnyelvű (de a környezeti nyelvet, mai hazájának nyelvét lényegesen jobban beszéli, mint a magyart), vagy pedig egyáltalán nem beszéli a magyar nyelvet. Ez az utazásaink, látogatásaink, megbeszéléseink, tapasztalatcseréink során szerzett felismerés indította el a *kétnyelvűség* kérdéséről való eszmecseréket, a kétnyelvűség állapotában való nyelvmegőrzés, kultúraápolás feladatainak kitűzését, módszerének kidolgozását. Ez a felismerés adta a jelen és a közeljövő legfontosabb feladatait: olyan hatékony, vonzó magyar nyelvkönyvek összeállítását, amelyek azoknak a magyar — vagy akár nem magyar — származású fiataloknak a magyartanulását elősegíthetik, akik magyarul (már) semmit sem tudnak. Ez a cél persze új — elméleti és gyakorlati — feladatok sorozata elé állít bennünket, de bízunk benne, hogy megtaláljuk a munka elvégzéséhez idehaza is, odakint is a megfelelő partnereket, munkatársakat.

A beszámolóshoz, az elmúlt évek mérlegéhez szorosan hozzátartozik kapcsolataink bővülése, hazai és kinti viszonylatban, személyi, intézményi és állami szinten is. Erről tehát, ha röviden, jelzésszerűen is, szölok néhány szót.

Kölcsönös bizalom és megértés jellemzi kapcsolatunkat azokkal a szomszédos osztrák, illetőleg burgenlandi intézményekkel, hatóságokkal, amelyek az Anyanyelvi Konferencia tevékenységével, ausztriai fogadtatásával kapcsolatos döntésekre jogosultak.

Az osztrák törvényhozás a nemzetiségi lakosság számára biztosítja a kétnyelvű oktatás lehetőségét. Az erre vonatkozó paragrafus szerint:

„A kétnyelvű oktatásnak az a feladata, hogy a tanulókat a német és a magyar nyelvben kiképezze, és megismertesse velük mind a többségi nép, mind a kisebbség kulturális értékeit, hogy a tanulók alkalmasak legyenek sajátosságaik tekintetbevételével az ausztriai gazdasági és kulturális életben való részvételre. Az egyetemes oktatási és nevelési munkának, az államnyelv és a magyar nyelv megbecsülésének kölcsönös megértéshez kell vezetnie, a belső béke megtartására és az emberi kapcsolatok további kibontakoztatására a szűkebb hazában és a széles világon.” (Idézi Tölly Ernő, NYÉK 40: 4?-8.)

A törvény betűinek valóra váltását nem kis mértékben az a jó együttműködés biztosítja, amely a kezdetektől fogva az Anyanyelvi Konferencia és a burgenlandi oktatási intézmények között létrejött. De

intézményesen is segítheti ezt a nemrég megalakult magyar népcsoporttanács is. A jó együttműködésnek a jelei: balatoni gyermeknyaraltató táboraink legnépesebb csoportja évről évre a burgenlandi fiatalokból áll (zárójelben megjegyzem: az egyik burgenlandi gyerektáborunkat tavaly meglátogatta Ausztria magyarországi nagykövete is); pedagógiai továbbképző tanfolyamainkon rendszeresen megjelennek a magyar nyelvet tanító burgenlandi pedagógusok, legújabbán a szombathelyi pedagógiai főiskolával is létrejött egy megegyezésük rendszeres szakmai továbbképzésre; iskoláinkban hivatalos tankönyvként fogadták el az Anyanyelvi Konferencia több nyelvkönyvét.

Valamelyest más jellegű, de jó és intenzív a kapcsolatunk Svédországgal, ahol ugyancsak törvény biztosítja a nemzetiségek (vendégmunkások, emigránsok) anyanyelvi oktatását. Ahol igény van rá, 10-15 jelentkező számára már szerveznek nem svéd nyelvű osztályokat, de ha ilyen osztály nem nyitható, lehetővé teszik heti két órában az anyanyelv tanítását, valamint szombatonként három órán keresztül a svéd nyelven tanult anyag anyanyelvi magyarázatát, megértését. Az itteni magyar nyelvi és magyar nyelvű oktatás célja tehát érthető módon — nem vág össze teljesen az Anyanyelvi Konferencia céljaival, de érdekeink több ponton találkoznak, vannak közös gondjaink, közösen megoldandó és megoldható feladataink. A svédországi magyartanításban szépszámu magyar pedagógus is részt vesz, s ezek egy részével állandó s erősödő kapcsolatunk van. A debreceni tanfolyam legnépesebb csoportja az utóbbi években mindig Svédországból jön. Az első évben hárman voltak, de pl. az ötödik alkalomra már huszonketten jelentkeztek. Könyveinket használják, s a Svédországban rendezett továbbképző tanfolyamra is hívtak meg magyar előadókat. Hivatalosan, állami szinten is jók a kapcsolataink: a Világszövetség, illetve Védnökségünk meghívására a Svéd Oktatási Igazgatóság több vezető szakembere is ellátogatott hozzánk az elmúlt évben, hogy a magyar oktatási intézmények munkáját, az anyanyelv és idegen nyelvek oktatásának módszerét tanulmányozzák. Ezt a látogatást a mi küldöttségünk is viszonzta ez év tavaszán. Hivatalos kapcsolatunk alakult ki a kanadai multikulturális minisztériummal is. Örömmel üdvözlöttük itt hivatalos küldöttségüket.

Egy kissé távolabb ugorva: meglátogatott bennünket Dr. Clea E. Parker, a Délkelet-louisianai Állami Egyetem elnöke (Hammond, Louisiana) is. Ezt a látogatást több éves kapcsolat, közös vállalkozás előzte meg. A tények ismertek hallgatóim előtt, de krónikánkhoz szervesen hozzátartozik a louisianai történet, felidézem hát néhány mondattal.

1977 őszén a Louisiana állambeli Albany nevű faluban, amelyet magyar származású, a század elején odaköltözött lakói Árpádhonnak is neveznek, az elemi iskola néhány osztályában állami segítséggel megkezdődött a magyar

nyelvű oktatás is. A kezdeményezéshez két hazai pedagógust küldtünk ki, akiket azután a következő években más hazai pedagógusok váltottak fel. Ehhez a már-már romantikusnak tűnő vállalkozáshoz — hiszen a tanulók alig-alig tudnak már valamit magyarul — csatlakozott a Délkelet-louisianai Állami Egyetem kétnyelvű tanszékén a magyar pedagógusképzés; erre a programra szép számú hallgató jelentkezett Albanyból, akik 1978 óta minden nyáron több hetes nyelvi, módszertani és magyarságismereti előadássorozatot hallgatnak végig a Debreceni Nyári Egyetem és a Tanítóképző Főiskola által szervezett tanfolyamon. A hallgatókat a Kétnyelvű Tanszék egyik vezető tanára is el szokta kísérni Debrecenbe.

Az egyetemi vonatkozású kapcsolatoknál tartva meg kell említenünk — mint igen jelentős eredményt és eseményt — azt, hogy az elmúlt évben a Magyar Tudományos Akadémia és az Indiana egyetem hungarológiai tanszékét létesített Bloomingtonban, amelyre Ránki György akadémikust neveztek ki. Talán mondanom sem kell, ez a tanszék nem az Anyanyelvi Konferencia létesítménye, de az is nyilvánvaló, hogy az Anyanyelvi Konferencia tevékenysége nélkül aligha jött volna létre.

Örvendetes tényként kell megemlítenem, hogy a III. Anyanyelvi Konferencián már a környező szocialista országok több képviselője is részt vett. Ez a részvétel egyelőre inkább tájékozódás volt, tervszerű együttműködés még nem alakult ki. De azt világosan látnunk kell, hogy a környékbeli szocialista államokban egy tömbben élő, bennszülött magyarság helyzete nyelv- és kultúramegőrzés szempontjából nem azonos a nyugati államokban szétszórtnak, izoláltan élő emigrációs magyarságéval. Vannak iskoláik, vannak tankönyveik, államilag, törvényben biztosított joguk van az anyanyelv ápolására, kulturális értékeik védelmére. Tankönyveink tehát legfeljebb ott számíthatnak érdeklődésre, ahol nincs iskolai magyaroktatás, a szórványok egy részében. Ahogy például tudtommal a horvátországi nyelvápoló körökben (ott van ilyen, ahol — kellő számú jelentkezés híján — nincs iskolai anyanyelvi oktatás) több helyen is használják néhány kiadványunkat. Az együttműködésnek természetesen sok egyéb haszna is volna megismerni a magyar nyelv- és irodalomtanításnak a különböző helyzetek, adottságok között mutatkozó problémáit, kicserélni a tanulságokat, kölcsönösen hasznosítani a kétnyelvűséggel kapcsolatos tapasztalatokat stb. Az együttműködés, a kölcsönös segítség nem új dolog, más vonalon már igen szép múltra tekint vissza, és jó eredményei vannak. Gondolok például azokra a nyári tanfolyamokra, amelyeket az Országos Pedagógiai Intézet szervez a környékbeli szocialista államok magyar szakos pedagógusai részére, vagy a már hagyományos adatai Szarvas Gábor Napokra, amelyeken a jugoszláviai szakemberekkel közösen beszéljük meg az ottani magyar nyelv-művelés, nyelvhasználat elvi és gyakorlati kérdéseit. De említhetem a kassai Kazinczy

Napokat is, ez a rendezvény is jó alkalom szlovákiai és magyarországi szakemberek, nyelvészek és irodalmárok jó együttműködésére. Ez a tevékenység — hisszük és reméljük — a még itt-ott mutatkozó elzárkózás megszüntetéséhez vezet, az egyén és a nagyobb közösség gazdagodását, népeink igaz barátságát szolgálja.

Kapcsolataink számbavételéhez szorosan hozzátartozik azoknak a kisebb-nagyobb csoportoknak, közösségeknek, egyesületeknek a megemlézése is, amelyekkel az elmúlt tíz év során az anyanyelv szeretete, a magyar kultúra ápolása összehozott vagy közelebb hozott bennünket. Ezeknek bármily hézagos felsorolása, munkásságuk értékelése-méltatása azonban szétfeszítené a mostani beszámoló kereteit; még arra sem tudnék vállalkozni, hogy azokról a közösségekről emlékezzem meg, amelyekkel személyes kapcsolatba kerültem — Párizstól New Brunswickig és tovább. Okvetlenül szóvá kell tennem azonban egy érdekes és örvendetes jelenséget: azok az egyesületek, amelyek az Anyanyelvi Konferencia munkájával kapcsolatba kerültek, egymáshoz is közelebb jutottak, s lazább vagy szorosabb szervezeti formában koordinálják kulturális tevékenységüket. Nemrég Angliában, Bradfordban láthattam szép eredményét a magyar egyesületek ilyen összefogásának egy sikeres, tartalmas kulturális seregszemle során. Említhetném az ausztriai magyar egyesületek példáját is. De mindezek mögött mindig ott van mint mozgató erő valakinek, valakiknek a személyes példája, kiállása, önzetlen, odaadó munkája, az ügyhöz való kitartó ragaszkodása.

Elnézést kérek a szubjektív hangvételért, de — mint egyszer már leírtam — jól esik visszaemlékezni azokra, akikkel az anyanyelv, a magyar kultúra ügye hozott össze vagy találkozott újra. Arra például, akivel több, mint fél évszázaddal ezelőtt egy szobában laktunk a pápai ókollégiumban, vagy akikkel az Eötvös Kollégium szellemét, emlékeit is idézhettük, vagy akinek egykor Laziczius Gyula szemináriumában tartott kiselőadását hallgattam. De jó volt újra találkozni a régi parasztfőiskolások egykori vezető tagjával, akivel nagyszerű tanárunkra, Györffy Istvánra emlékeztünk, meg jó falujárásainkra, s a Nékosz elődjére, a Parasztfőiskolások Közösségére, meg a Hársfa utcai diákotthoni lakótársra is, akinek zászlóbontó beszédét hallgattuk 1937-ben a Nemzeti Múzeum kertjében, s aki mozgalmunk mellé állt, elismeréssel szólva és írva az Anyanyelvi Konferencia egyik tankönyvéről.”

(Akit most név nélkül idéztem: a Hársfa utcai diákotthoni lakótárs, Kovács Imre, a nemrég elhunyt parasztpárti politikus, a „Néma forradalom” írója. Nem volt itt az anyanyelvi konferencián. Lehet, valószínű, hogy ezután se jött volna el, ha életben marad is. De: ügyünket soha nem gáncsolta, kiállt mellette mindig, ha szükség volt rá.)

Nem folytatom, mert sok volna még a felsorolni való. Még több az új találkozásokra való emlékezés során. A mozgalmunk bölcsőjénél bábáskodó s

azóta is fáradhatatlan tanár New Brunswickból. Az Ötágú Sípot megindító, magyar kórust alapító református pap. A magyar előadóknak (s minden jó magyar ügynek) lelkes pártfogója, a magyar versek tudásában mindenkit lefőző mérnök és felesége. A baráti kört szervező s új lakóhelye magyar emlékeit gyűjtögető párizsi barát. Az „Itt-Ott” rokonszenves szervezői, szerkesztői. És így tovább, és így tovább, az iskolai tanítást vállalók, a magyar irodalom művelésében, népszerűsítésében, propagálásában fáradozók, a fiatalokat összefogó cserkészvezetők. Idézem őket sorban, akiknek az Anyanyelvi Konferencia eszménye és eszméje sokat köszönhet, s akiknek a megismerése számomra is gazdagodást jelentett.

Akikre — név nélkül — utaltam, s akiket még tovább is sorolhatnék, azok példája meggyőzően bizonyítja, hogy ezt a munkát csak a napi politikán felülemelkedve lehet és kell végezni. Ezt vallottuk eddig is, ezért is tudtunk — sokféle, sokirányú különbözőségeink ellenére — hasznosan, eredményesen együttműködni. Megbeszéléseink alaphangját, együttműködéseink, közös munkánk alaptételét már az első konferencián megtaláltuk, s máig megőriztük: nem azt keressük, ami elválaszt bennünket, hanem ami összeköt. Anni azt is jelenti, hogy egymás helyzetét, politikai nézeteit tudomásul véve igyeckszünk a közös ügyet előbbre vinni. Itthoniak is, külföldiek is. Sinor Dénesnek immár klasszikussá vált, többször emlegetett megfogalmazásából idézek néhány mondatot:

„Mi vagy megmaradunk kapcsolatban a szocialista Magyarországgal, vagy nem maradunk kapcsolatban Magyarországgal. Ilyen egyszerű ez! A másik oldalról nézve: az anyaország vagy elfogadja, hogy mi úgy élünk, ahogy élünk, vagy elveszít minket. Nincs más megoldás!... Mindkét oldalról fontos, hogy ez a folytatódó konferencia változatlanul apolitikus maradjon.”

Későbbi összejöveteleink során is többször utaltunk erre az alaptételre, amelyet az eredményes, folyamatos, időt álló együttműködés egyik igen fontos biztosítékának tartottunk és tartunk. Gosztonyi Jánosnak a III. Anyanyelvi Konferencián elhangzott szavai a már követett gyakorlatot fogalmazták meg, s nyugtázták állami szinten is. A Világszövetség mostani főtítkára, akkor oktatási minisztériumi államtitkárként egyebek közt ezt mondta:

„Az anyanyelvi mozgalom támogatásával a Magyar Népköztársaságnak nem célja, hogy saját törekvéseit és ideológiáját azokra kényszerítse, akik ebben a mozgalomban részt vesznek. Az anyanyelvi mozgalom nem hazacsalogató intézmény, sőt ellenkezőleg! Mi azt mondjuk a külföldön élőknek, legyenek jó állampolgárai befogadó hazájuknak — legyen szó az Amerikai Egyesült Államokról, Ausztráliáról, Belgiumról, Kanadáról vagy bármelyik más országáról a földnek. Annál is inkább ezt mondjuk, mert jól tudjuk, hogy nemcsak a fát nem lehet ide-oda ültetgetni, hanem az embert sem.

Nekünk tulajdonképpen egy célunk van: a közös tevékenység során, az anyanyelvi mozgalomban a magyar kultúra ápolása útján alakuljon ki tisztességes emberi lojalitás a mai Magyarország, a Magyar Népköztársaság iránt."

A mögöttünk levő évtizedre visszatekintve csak a legnagyobb elismerés hangján szólhatunk azokról a barátainkról, akikkel a kezdetektől fogva együtt dolgoztunk, vagy akik később csatlakoztak mozgalmunkhoz, hogy javaslataikkal, munkájukkal, bátor és egyértelmű kiállásukkal segítsék az Anyanyelvi Konferencia céljainak megvalósítását. Elismerést, különleges megbecsülést érdemelnek mert ezt a munkát nehéz körülmények között, sokszor súlyos áldozatok árán végezték. S ami talán a legnehezebb, kiállásukat, áldozatvállalásukat szűkebb és tágabb környezetük egy része nemritkán értetlenül, ellenszenvvel nézte tevékenységükért sok esetben gyanúsítás, rágalom volt a köszönet.

Távol áll tőlem, hogy ezzel kisebbitsem azok munkájának, fáradozásainak értékét, akik idehaza dolgoztak a közös ügyért, de az bizonyos, hogy a magyar nyelv, a magyar kultúra szolgálatáért való törekvésünk idehaza nemhogy akadályokba nem ütközött, hanem azt az egész magyar társadalom legőszintébb rokonszenvje kísérte, megvalósítását intézményeink legmesszebb menő szakmai, anyagi és erkölcsi támogatása segítette. Ezt — úgy gondolom — érezték velünk együtt dolgozó kinti barátaink is. De tudták és tudják azok is, akik nem akarják a közös munkát, az együttműködést. Tudták, tudják és értelmezik is, mondván, hogy az Anyanyelvi Konferencia hazai egyértelmű támogatásának magyarázata a kifelé, az emigráció felé irányuló politikai célokban van. Ilyen megfogalmazást is hallottam: ez a nyelvvédelem, hagyományörzés, kultúraápolás csak kifelé szól, odahaza, a gyakorlatban, a hivatalos politikában ennek semmi alapja nincs. Nos, talán nem lesz ünneprontás, ha néhány szót szólok erről a kérdésről, mert úgy gondolom — szervesen hozzátartozik a számvetéshez, a tisztánlátáshoz.

Azzal kezdem, hogy akik itthon az Anyanyelvi Konferencia érdemi munkáját végzik, nem valami új reszortfeladatot vállaltak tíz évvel ezelőtt: azt vállalták amire őket addigi munkájuk, életművük predesztinálta. Ezt a megállapítást talán nem is kell személyekre szóló példákkal bizonyítanom. De ami fontosabb, az, hogy ez a tevékenység nem néhány személy vagy egy szűk réteg egyéni vállalkozása, kedvtelése, nem megtúrt különlegesség, hanem: kulturális életünk szerves része. Részletes bizonyítás helyett hadd villantsak fel néhány adatot arra nézve, mi a helyzete, szerepe mai életünkben az anyanyelvvel való törődésnek, a népi kultúra ápolásának, a nemzeti hagyományok megbecsülésének.

Nem filológiai pontosságú felmérést akarok bemutatni, inkább csak tudatosítani azt, ami a tárgyilagos szemlélők előtt eléggé nyilvánvaló.

Kezdjük talán a tömegtájékoztató eszközök vallomásával. A rádióban az egyik legrégebb (ha nem a legrégebb) sorozat anyanyelvünkről szól, de a legújabbak egyike szintén az anyanyelvi ismeretterjesztést szolgálja. A harmincadik éve küszöbén álló:

„Édes anyanyelvünk” és a fél esztendő „Nyelvünkről — néhány percben” pillérei között szilárd helye van két másik, igen népszerű nyelvészeti sorozatnak: az egyik a „Nyelvőrségen”, a másik a „Beszélni nehéz!”. Mindegyik sajátos színfoltja a hazai nyelvművelésnek. A „Beszélni nehéz!” feladata különösen fontos: a jó magyar kiejtés — hangsúly, hanglejtés — mai hibáinak feltárását s a bajok gyógyítását vállalta, s végzi kitartóan, változatos eszközökkel, módszerrel. Hogy a régiek mellett új sorozatok is keletkeztek az évek során, azt mutatja, hogy az érdeklődés nem lanyhult el az anyanyelv dolgai iránt, s talán azt is mondhatom, hogy ezek a sorozatok időről időre megtalálták a módját annak, hogy felfrissüljenek, alkalmazkodjanak az élet adta új nyelvi feladatokhoz. Jelen van a nyelvi ismeretterjesztés a televízió adásaiban is: újabban „A nyelv világa” című sorozat ad alkalmat arra, hogy nyelvünk, nyelvhasználatunk gondjairól, a nyelvek kérdéseiről nyelvész szakemberek az érintkező tudományok képviselőivel beszélgessenek.

Szakmai elfoglaltságom és érdeklődésem iránya mentse és magyarázza, hogy a nyelv jelenlétével kezdtem; de az az igazság, hogy a rádió nyelvi adásainak számbavételét még tovább is folytathatnám, hiszen az állandó sorozatok mellett igen szép számmal vannak egyedi, alkalmi előadások is. De ugyanígy sokszor és sokféle módon van képviselve a magyar népzene és a magyar néprajz is. Állandó rovattal is, mint a „Zenei anyanyelvünk” és a „Kis magyar néprajz”, de egyéb, rövidebb élettartamú sorozatokban, egyedi — ismeretterjesztő vagy inkább szórakoztató — előadásokban is.

Újságaink, napi- és hetilapjaink forgatása ugyancsak nyelvünk és hagyományaink megbecsüléséről győz meg bennünket. Nemcsak országos lapjainknak van állandó nyelvi rovatuk (mint például az Élet és Tudomáynak több mint húsz éve, vagy a Magyar Hírlapnak, Magyar Nemzetnek, Népszabadságnak stb.), hanem több vidéki, megyei lapunknak is. Egy-egy lap rovatának cikkeiből sorra-rendre jelennek meg nyelvművelő, nyelvi ismeretterjesztő kiadványaink, mindegyik igen jelentős példányszámban, s a könyvek hamarosan gazdára találnak. Az elmúlt évtizedek nyelvművelő kiadványainak felsorolását mellőznöm kell — noha tanulságos és bizonyító erejű lenne —, legfeljebb azt említem még meg, hogy a Magyar Nyelvőr mellett, amely több mint száz évvel ezelőtt indult, új népszerű nyelvművelő folyóirattal is gazdagodtunk két évvel ezelőtt.

Témánkhöz tartozik annak megemlítése is, hogy az iskola — a tantervekben előírt és általánosan kötelező oktatási kereteken kívül — milyen lehetőséget ad az ifjúságnak az anyanyelvi műveltség megszerzésére,

gyarapítására. Ismét csak néhány példa, főként olyanok, amelyekhez személyes tapasztalatok és élmények fűznek.

Országos esemény — immár több mint tizenöt éve — a győri Kazinczy-verseny, amelyen alapos előkészítés és városi, megyei válogatók után az egész ország tanulói mérik össze képességüket a jó magyar kiejtésben. Tanulságos és imponáló ennek a versenynek a kibontakozása, fejlődése: kezdetben csak a gimnáziumok tanulói versenyeztek, majd a szakközépiskolák, aztán a szakmunkásképző iskolák is csatlakoztak hozzá. E versenyek győztesei közül többen választották életpályájuknak is a magyar beszédet: bemondóként, színészként találkozhatunk velük. A Kazinczy-versenyek lelke a Kazinczy-díj alapítója, Péchy Blanka művésznő, vendéglátó városunk szülötte, akinek a hangját különben a rádió „Szülőföldünk” adásából is sokan ismerik: Kárpáti Zoltánnéként.

Ugyancsak szép múltra, hosszú évekre tekinthet vissza a középiskolások számára Sátoraljaújhelyen évenként megrendezett országos nyelvhasználati verseny. Ennek a célja az, hogy a nyelv és élet szoros kapcsolatára készüljenek fel a tanulók; a versenyek állandó feladata ezért előadás, felszólalás rögtönzése egy-egy megadott témában, helyzetben. Mind Győr, mind Sátoraljaújhely számára jelentős esemény ez a verseny, elválaszthatatlanul hozzátartozik a városok kulturális életéhez.

Folytathatnám még a számbavételt az országosan kevésbé ismert, szűkebb körökre kiterjedő, de pedagógiai szempontból ugyancsak nem jelentéktelen anyanyelvi szakkörök, színjátszó, bábjátékos körök felsorolásával, de erről most lemondok. Megemlítem azonban még, hogy a Kazinczy-versenyek mellett igen gyakoriak iskoláinkban a szavalóversenyek is. A magam emlékét is idézve: számomra mindig nagy öröm és élmény volt, amikor a József Attila nevét viselő iskolák tanulóinak a szavalóversenyét hallgathattam. Ez évenként más-más iskolában megrendezett verseny volt, de egy-egy jelentős évforduló alkalmából nagy íróink nevét viselő más iskolák is szoktak országos szavalóversenyt rendezni.

Nem jelentéktelen aztán az a tevékenység sem, amelyet egyes intézményeink végeznek az anyanyelv ápolása, legjobb hagyományaink, nemzeti értékeink védelme, fenntartása érdekében. Hogy ismét csak a hozzánk közelálló intézményekről beszéljek, említhetem az Akadémia Nyelvtudományi Intézetének igen széles körű irányító tevékenységét, a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak az anyanyelvi műveltség emelésében is vállalt munkáját, s legfőképpen a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatot, amelynek szakosztályaiban, választmányaiban nemzeti tudományaink legjobb képviselői vállalják, végzik az ismeretterjesztés, a népművelés sokirányú feladatait, elméleti és gyakorlati szinten egyaránt. Hogy a TIT nyelvi, nyelvészeti ismeretterjesztő tevékenységéből egy példát említsek: hazai körökben már

országosan ismert és elismert az a rendezvénysorozat, amelyet „A magyar nyelv hete” címen foglalunk össze, s amelynek központja mindig valamelyik megye székhelye, s az előadások zömét is ott tartjuk, a megye művelődési otthonaiban, iskoláiban, gyáraiban s egyéb intézményeiben. Az idén tizenötödször rendeztük meg ezt az ünnepi sorozatot, most Budapesten. Hogy hogyan fejlődött az igen szerény kezdetektől máig, hogy lett az eredeti 5-6 találkozóból több száz előadás, a magyar nyelv szép ünnepi alkalmá, arról itt nem lehet és nem is illik beszélni. Pedig sok szép találkozás, erősítő emlék kínálkozik megírásra. Hadd említsek egy megható pillanatot az idei „nyelvhét”-ből. Szombathelyen voltam, egy szakközépiskola hívott meg „rendhagyó magyarórára”. Az osztály úgy tisztelte meg a magyar nyelv hetét, hogy — tanárai meglepetésére is — sötét ruhában, ünnepi öltözetben jöttek az órára. Az én tudatomban ez is szervesen hozzátartozik mai fiatalságunk képéhez, természetrajzához. (Különben az egyes ifjúsági szervezetek, de főként az egyetemi klubok tanulmányozása is igen tanulságos volna a mi szempontunkból is.)

Még egyetlen országos intézményt említék meg, ennek a témának befejezéséül. A Hazafias Népfront keretében működik, és igen széles körű tevékenységet folytat a Honismereti mozgalom, amelynek célja a haza és a szűkebb pátria múltjának, jelenének jobb megismerése, megismertetése, s a hozzájuk való érzelmi kötődés erősítése. A megyei és városi honismereti bizottságok egyebek között néprajzi, népnyelvi, helytörténeti anyaggyűjtést szerveznek, igénybe véve természetesen a legjobb szakemberek: múzeumi, levéltári, kutatóintézeti dolgozók támogatását, segítségét is. Így ez a munka — pedagógiai, ismeretterjesztő jelentőségén túl — a tudományos kutatásnak is hasznot hajt. Ezt bizonyítja a helytörténeti gyűjteményes kiadványok egy része, s ezt mutatják a megyei levéltárak gondozásában — de a honismereti mozgalom keretében elkészült helytörténeti olvasókönyvek is.

Az imént Győrt és Sátoraljaújhelyt említettem, ezek kulturális életében sajátos szín, fontos esemény az évenkénti anyanyelvi találkozó. Hadd tegyem hozzá: számos nagyvárosunk lett a házigazdája egy-egy amatőr művészeti ág országos bemutatójának, versenyének, fesztiváljának is. Ezeken a legkiválóbb együttesek mutatkoznak be, s gyakran részt vesznek a bemutatókon külföldi amatőr együttesek is. Egy-két példa: Szeged a Nemzetközi Néptáncfesztivál vendéglátója; Kalocsa, Baja, Kecskemét szervezi a Duna-menti folklórfesztivált; Pécsen van a Nemzetközi Bábfesztivál, valamint a hazai kamarakórusok országos találkozója; Debrecen a gazdája a Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenynek.

Az elhangzottak után valószínűleg sokan arra gondolnak, hogy túlságosan kedvező ez a tabló, amelyet festettem, nem ilyen szép a valóság, nem ilyen egyértelmű a lelkesedés köreinkben nyelvünk és népi, nemzeti kultúránk

íránt, az eredmények sem igazolják mindenben ezt a derülő helyzetképet. Nos, én néhány olyan tényt, adatot említettem, amelyek — úgy gondolom — mai valóságunkat mutatják, tárgyilagosan, kendőzés nélkül. Vitákról, vitáinkról valóban nem beszéltem, azok részletezése végleg nem szükséges tartozéka a mi konferenciáknak. Voltak, vannak, s nyilván lesznek is vitáink, elvi kérdésekről és a részletekről is. A magam több mint három évtizedes tapasztalataiból, emlékeiből is sok mindent tudnék felidézni. De utalhatok arra a széles körű és éles hangú szócsatára is, amely az országosan népszerű „Röpülj páva!” versenyt követte. Vitázunk az iskolai anyanyelvi oktatás módszeréről, eredményességéről — vagy inkább eredménytelenségéről — is. De ezek a viták nem tették és nem teszik kérdésessé, amit bizonyítani próbáltam: nyelvünk, kultúránk, hagyományaink szeretete, ápolása nem másodlagos kérdés társadalmunkban és művelődési politikánkban.

S ebben a munkában — utaltam már rá — a mai magyar tudományos és kulturális élet legjobbjai járnak az élen. Hadd említsek egy nevet, Illyés Gyula nevét, s hadd adjam át a konferencia minden résztvevőjének az ő üdvözlétét, jókívánatait. Nem tud közöttünk lenni, de céljainkkal egyetért, munkánkat féltő szeretettel figyeli.

Egy kissé hosszúra nyúlt, de mégis hézagos visszatekintésem végére értem. Tudom, hogy sok jelentős ügyről, eseményről nagyon keveset vagy semmit sem szóltam beszámolómban. Kevés helyet kapott például az irodalom kérdése, pedig volna miről beszélni, hiszen ma az Anyanyelvi Konferencia tevékenysége következtében is sokkal többet tudunk a határainkon kívüli magyar irodalomról, mint tíz évvel ezelőtt tudtunk: irodalmi folyóirataink szép számmal közöltek szemelvényeket a nyugati magyar irodalom terméséből, tudományos igényű áttekintés is készült erről az irodalomról, s most — igaz, jókora késéssel — a rég várt antológiát is átadhatjuk az olvasóknak.

Beszámolómban főként az eredményekről beszéltem. Viszonylag kevés szó esett a gondokról, a lemaradásokról. Pedig természetesen ilyenek is vannak. Az irodalmi antológiával csak késtünk, de tervezett történelmi, néprajzi kiadványainkból szinte semmit sem valósítottunk meg. Az okokról s a jobb tervezés, a továbblépés lehetőségeiről, módjairól konferenciánk munkaértekezletein beszélünk majd.

Ami a jövőt illeti, vitathatatlan, hogy első találkozásunk idején kedvezőbb nemzetközi légkör volt, mint napjainkban. S minthogy nem élünk légtüres térben, valószínű az is, hogy ez a megváltozott helyzet a mi munkánkra sem lesz teljesen hatástalan. De az Anyanyelvi Konferencia s az a munka, amelyet ez a név jelöl — nem az enyhülési politika következménye, szüleménye. Meg vagyok róla győződve hát, hogy az enyhülési politika rövidebb vagy hosszabb időre szóló megtorpanása sem hoz, nem hozhat lényeges változást a mi

munkánkban, nem készíteti, kényszeríti visszahúzódásra, meghátrálásra azokat, akik az Anyanyelvi Konferencia céljainak helyességében hisznek, megvalósítására vállalkoztak.

Ezzel a hittel és gondolattal kívánok a konferenciának sikeres, jó tanácskozást.

Sinor Dénes (USA)

Hogyan tovább?

A Ginter Károly szerkesztette és Vámos László fényképezte, nagyon szép füzet igen sok szép emléket idézett fel bennem. S ezekhez az emlékekhez szeretnék egy kicsit hozzájárulni. Nem lehet tudni, hogy hány ösvény meg mezszye meg út jött össze, ami létrehozta az anyanyelvi konferenciát, de egy kereszteződésre jól emlékszem. S nem vagyok egyedül, aki emlékszik erre.

1968 októberében Bognár Józseffel beszélgettünk a Kulturális Kapcsolatok Intézetében, és akkor úgy láttuk és úgy hittük, ideje lenne, szükséges lenne egy olyan intézményt létrehozni, amely a magyarokat a világ különböző részeiről összehozza. Emlékszem néhány mondatra is, amit Bognár József mondott akkor. Azt mondta: a II. világháború után keletkezett nemzeti kontinuitás feltétlenül szükséges érzését nem lehet kizárólag az úgynevezett haladó hagyományokra építeni. S még azt is mondta: nem lehet mindent feketén és fehéren látni, magyarok élnek Magyarországon kívül, magyarok élnek Magyarországon, és, a fő kapocs közöttük: a nyelv. Ezért jó volna az anyanyelv megtartását biztosítani.

S akkor kidolgoztunk egy tervet, amely abból állt, hogy Szántó Miklós lehozna egy cikket tőlem a Magyar Hírekben, és arra a cikkekre válaszolna Lőrincze Lajos, s ezzel megindítanánk ezt az anyanyelvi konferenciát. Ez a cikk 1968 novemberében megjelent a Magyar Hírekben. Nos, ezzel indult meg azután az a nagyon nehéz előkészítő munka, amely az 1970-es debreceni konferenciához vezetett.

A debreceni konferencián már elég jól láttuk a helyzetet. Bocsánat, hogy magamat idézem, de mások is idézték ugyanezt, csak azért említem újra. Én leszögeztem, hogy a külföldi magyarok vagy a szocialista Magyarországgal lesznek kapcsolatban, vagy nem lesznek kapcsolatban Magyarországgal. Nincs más választás. S ennek azután a másik oldalát is említettem, hogy természetesen Magyarország ne várja azt a külföldön élő magyaroktól, hogy a magyar szisztéma szerint éljenek. Kétségtelen, hogy 1970-ben volt igény egy anyanyelvi konferenciára. És ezt az igényt — azt hiszem — ki is elégítettük.

Kezdetben azonban attól tartottunk, hogy az igény csak egy pár emberben van meg, akik itt Magyarországon össze fognak gyűlni kétévenként, mondjuk száz vagy ötven ember, és arról beszélünk, hogy milyen jó magyar nyelv, és milyen szép, és milyen jó volna ezt megtartani, de ahol tulajdonképpen semmi sem fog történni.

Ez a félelem azonban alaptalan volt. Ennek az a legjobb bizonyítéka, s ennek örülök én a legjobban, hogy itt most nemcsak régi barátokat látok hanem új barátokat is, és olyan régi barátokat, akik azelőtt nem voltak az Anyanyelvi Konferencia gondolata mellett, tehát régi barátok, de csak később kapcsolódtak be ebbe a mozgalomba. Ez nagyon fontos dolog. Egyrészt azért, mert fontos a folytonosság. S másodszer azért is fontos, mert az új emberek a fiatalok új gondolatokkal jönnek. Ezért én most nem is a múltra akarok emlékezni, hanem arról kívánok beszélni, hogy mi legyen a jövő. Mit csináljunk?

Lőrincze Lajos nagyon érdekes beszámolója, amennyire az idő engedte, részletekbe menően szólt a tankönyvekről, az oktatásról, meg egyebekről is. Mindezt részben ismerjük, de nagyon érdekes volt összefoglalva hallani.

Véleményem szerint ezen a téren elértünk egy bizonyos lépcsőfokot — itt tovább menni nem lehet. Persze, lehet jobb tankönyveket csinálni, lehet a tankönyveket egy kicsit rendbehozni, lehet még egy iskolát nyitni — de döntően előre haladni ebben az irányban nem lehet. Ha én építészmeérnök vagyok, és felépítettem egy hidat vagy egy épületet, akkor az épület kész, megyek új épületet építeni, és nem örülök húsz éven át annak, hogy: hú, milyen szép épületet építettem, még fessük be az ablakokat is! Az épületet karban kell tartani, lehet hozzá építeni egy szárnyat, lehet egy új liftet beletenni, de lényegében nem lehet már változtatni rajta. S nekem az a benyomásom, hogy az anyanyelvi mozgalom a nyelvoktatás vonalán körülbelül egy platóra ért, — itt minőségi ugrás már nem várható.

Nos, az is kétségtelen, hogy a magyarul tudó magyarok száma külföldön — ezt főleg Amerikára mondom, jobban ismerem — csökkenni fog. Ha csak nincs egy újabb tömeges kivándorlás, amit azonban senki sem kíván. Ezért is úgy kellene végezni a munkát a jövőben, hogy ne a magyar nyelvoktatásra tegyük a hangsúlyt, hiszen annyi más dolog van, amellyel már eddig is foglalkoztunk. Hogy csak tőlem távol eső példákat mondjak: a tánc vagy az ehhez hasonló dolgok nagyon fontosak. Hallottuk, hogy a táncosok között vannak olyanok is, akik nem tudnak magyarul. Igyekezzünk ezt tovább folytatni, mert egyre jobban erősíteniünk kell a kulturális munkát. Azt hiszem, Szombathelyen mondtam, de ezt senki sem idézte soha: jobb nekünk a magyarul nem tudó barátok külföldön, mint a magyarul tudó ellenségek. Ezt ma is így látom. Ezért én nagyon szeretném, ha ez a konferencia a jövőre nézve ezeket a kulturális lehetőségeket jobban figyelembe venné. Nem a

nyelvi elem elhanyagolásával, de ott elértünk egy platót, azt most karban kell tartani. Persze, ha lehet, növelni kell ezt a munkát is, de szerintem tíz vagy húsz év távlatában már nem lehet növelni.

Egy másik kérdés is van azonban: a politika. Erről beszéltem két évvel ezelőtt, azt sokan idézték. Nekem meggyőződésem — lehet ugyan, hogy tévedek, bár nem valószínű —, hogy a két nagy ország, a Szovjetunió és az Egyesült Államok között a kapcsolat tovább fog romlani. Nem hiszem, hogy ez Nyugat-Európára is szükségképpen áll, de Amerikára áll. Én mint amerikai — és ha szabad mondanom, elég sikeres amerikai — szeretném azt is mondani, hogy ezzel nekünk nem szabad törődnünk! Nem kell megijedni ettől a romlástól. Ez egyébként — szerintem — egyszerűen az Egyesült Államok és a Szovjetunió viszonyára vonatkozik, amely Magyarországot valószínűleg nem is érinti. De ha érinti is, mi, akik kint élünk, egész nyugodtan folytathatjuk az anyanyelvi mozgalmat. Nincs ok nem folytatni! Egyáltalán nincs rá ok!

Én tehát úgy gondolom, jó volna beszélni egy kissé ezekről a lehetőségekről is. A bloomingtoni tanszék, amit Ránki professzor úr olyan mesterien vezet most már fél éve, mutatja, hogy mennyire lehetséges az ilyen együttműködés. Az Egyesült Államok a legkonzervatívabb állam a világon, s ott el lehetett fogadni a kommunista Magyar Tudományos Akadémiától egy alapítványt. Az egyetlen ember, aki tiltakozott ellene — az magyar volt. Úgyhogy lehet csinálni, és én szeretném, ha ezzel foglalkoznánk.

Még egy végső dolgot szeretnék mondani, s talán megbocsátanak, ha itt egy kicsit személyessé válok. Nemrégiben újra az a nagy „kitüntetés” ért, hogy az amerikai magyar sajtó egy ismert és jobb sorsra érdemes orgánuma csekélységemnek túl nagy figyelmet szentelt, a budapesti kommunista rezsimmel szimpatizáló külföldi magyar értelmiség vezéralakjának, az otthoni rendszer kedvencének, sőt üdvöskéjének becézett, és az Anyanyelvi Konferencia fedőnévvel ellátott, tervszerű népámítás lelkes propagálójának és részesének nevezett. Ám legyen! A cikkíró szerint én és bizonyos magyarországi szervek jól egymásra találtunk. Ez bizonyára így is van. De a cikkíró egy fontos kérdést tesz fel: nem tudom — mondja —, hogy Sinor Dénes (bocsánat ezért az idézetért!), aki nemzetközileg elismert tudós, az orientalisztika neves művelője, miképpen került a hazai rendszer hálójába? Mivel a cikkíró ilyen hízelgően szólt rólam, illő, hogy a kérdésre, némi késéssel bár, de válaszoljak.

Miképpen kerültem a hazai rendszer hálójába? Hát úgy, hogy ott születtem — a hálóban! 1916. április 17-én Kolozsvárott születtem, magyarnak. És én nem ismerem ma más hazai rendszert, mint a szocialista rendszert. A cikkíró érdekes módon maga is használja a „hazai” szót, de akkor hol a hazája? Úgy látszik tehát, hogy számára is valahogyan a szocialista Magyarország a hazai

rendszer másképpen nem beszélne róla. Noha, ha hiszünk neki, és valószínűleg igazat mond, nem került a „hálóba”. Hát ez az ő baja.

De engedjék meg, hogy itt válaszoljak, személyesen, magyarul, azon a nyelven, amelyben nevelkedtem, és azon a nyelven, amelyet — gondolom a cikk írója szintén megért: Kedves cikkíró, kedves barátaim! Egy úriember nem tagadja meg a hazáját!

Imre Samu

A Zárónyilatkozat előterjesztése

Tanácskozásunk első napján a konferencia plénuma egy bizottságot küldött ki a Zárónyilatkozat tervezetének összeállítására. Talán emlékeznek is rá a jelenlévők, hogy a bizottság tagjai a következők voltak: Nagy Károly az USA-ból, Ruttkai Iván Svédországból, Tasnády T. Álmos Belgiumból, Maróti Gyula, Szende Aladár és jómagam Magyarországról.

A bizottság a feladatát ellátta. A Zárónyilatkozat tervezetét — tudtommal — még a délelőtti folyamán mindenki megkapta.

Mielőtt azonban ennek megvitatására rátérnénk, néhány megjegyzést szeretnék fűzni magához ehhez a dokumentumhoz, illetőleg röviden ismertetem hogy összeállítását milyen elgondolások alapján végeztük.

A kialakult hagyományoknak megfelelően Zárónyilatkozatunk tulajdonképpen két nagyobb egységből áll: az egyik rész visszatekint, a másik pedig előre mutat, kijelöli a feladatokat. A visszatekintés elsősorban a III. Anyanyelvi Konferencia óta eltelt időre utal, de azért egy kicsit távolabbra, az egész tízesztendős múltra is. Nem kíván azonban részletes történeti áttekintés lenni a mozgalom tíz évéről, sőt még a két konferencia közötti időszakról sem. Csupán a legfontosabbnak vélt eredményeket rögzíti. Ami az előre mutató részt illeti, azzal kapcsolatban elsősorban azt szeretném hangsúlyozni, hogy a Zárónyilatkozatnak ez a része nem munkaterv, hanem azokat a legfontosabb célokat, feladatokat, sőt inkább feladatkereket jelöli meg, amelyeket majd tartalommal ki kell tölteni, s amely feladatkörök itt, a IV. Anyanyelvi Konferencia tanácskozásai során rajzolódtak ki,

Ezeknek a kereteknek konkrét tartalommal való megtöltése majd a munkabizottságoknak, különböző munkacsoportoknak, a Védnökségnek, illetőleg a mozgalom minden munkásának a feladata lesz — az itt elhangzott számos javaslat alapján. Eddig is az volt a gyakorlat, és ezt fogjuk tenni most is, hogy a Védnökség hazai operatív részlege elvégzi a konferencián elhangzott javaslatok összeállítását — hogy úgy mondjam — a

„kicédulázását”. A javaslatokat listákba vesszük, megpróbáljuk rendszerezni őket, a legfontosabbakat kiválogatjuk közülük.

A Zárónyilatkozatban kifejezésre kívántuk juttatni azt a gondolatot, hogy az anyanyelvi mozgalom legfontosabb célja továbbra is lényegében változatlan. S ez a cél: a nyugat-európai és a tengerentúli országokban élő magyarok körében a magyar nyelv és kultúra ápolása, annak megőrzése, ennek a munkának a segítése. Ennek a célnak a megvalósításához vezető utak természetesen már az első konferencia óta is változtak, módosultak, s valószínű, sőt egészen biztos, hogy a jövőben is változni fognak, új feladatok jelentkeznek. Éppen ezért kifejezésre kívántuk juttatni azt is: ahhoz, hogy az anyanyelvi mozgalom hatékonysága tovább növekedjék, a mozgalomnak — az eddigiekhez hasonlóan — nyitottnak kell lennie az eredeti célok jobb megvalósítását szolgáló újabb feladatok irányában, de az eredeti célt nem tévesztve szem elől.

A Zárónyilatkozatba felvett ajánlásokat tartalmi szempontból nem kívánom ismertetni, mindenki elolvashatta őket. Egyetlen megjegyzést szeretnék még csak tenni. A terv összeállítóiként úgy láttuk, hogy eddig Zárónyilatkozatainknak volt némi kis fogyatékosága, volt bennük egyfajta kis aránytévesztés. Tudniillik általában az volt a kicsengésük, hogy a konferencia meghatározza a feladatokat, azokat a Védnökség figyelmébe ajánlja, és mintha a végrehajtás tulajdonképpen már csak a Védnökségnek a dolga, a Védnökségnek a gondja volna. Ebben a Zárónyilatkozatban igyekeztünk az eddigieknél jobban kifejezni azt is, hogy a közösen elfogadott feladatok, célok megvalósításáért közösen, mindnyájan, akik itt vagyunk, felelősek vagyunk, legfőljebb a megoldandó feladatok arányaiban, nagyságában lehet közöttünk eltérés, abban, hogy ki-ki megnyitit végez el a maga lehetősége, a maga képességei szerint.

A konferencia a Zárónyilatkozatot az alábbi szövegezésben egyhangúlag elfogadta.

Zárónyilatkozat

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége — a III. Anyanyelvi Konferencia javaslatának megfelelően — 1981 augusztusában összehívta a IV. Anyanyelvi Konferenciát. A konferencia méltó módon emlékezett meg Bartók Béláról, a világszerte ismert nagy magyar zenetudósról és zeneszerzőről születésének százéves évfordulója alkalmából.

Helyesléssel vették tudomásul a konferencia résztvevői, hogy a Védnökség — elfogadva a III. Anyanyelvi Konferencia javaslatát — emlékérmet alapított Bárczi Gézának, a Védnökség első elnökének tiszteletére az anyanyelvi

mozgalomban kifejtett kiemelkedő tevékenységéért. Elismerésüket fejezik ki a konferencia résztvevői mindazoknak, akiket az anyanyelvi mozgalomban folyamatosan végzett munkájukért most első ízben az emlékéremmel kitüntettek.

A konferencia áttekintette és értékelte az anyanyelvi mozgalom keretében eddig végzett munkát. Megállapította, hogy az I. Anyanyelvi Konferencia óta eltelt évtized történelmi jelentőségű időszak a Nyugat-Európában, illetve a tengerentúli országokban élő magyarok és a hazai magyarság kapcsolatának alakulásában, s örömmel vette tudomásul, hogy az anyanyelvi konferenciák alkalmából lehetőség nyílt a Magyarországgal szomszédos szocialista országokban élő magyar pedagógusokkal, kulturális vezetőkkel, tudósokkal való tapasztalatcserére is.

A konferencia egybehangzó véleménye szerint az I. Anyanyelvi Konferencia óta eltelt egy évtized alatt az anyanyelvi mozgalom megerősödött, külföldi bázisai kiszélesedtek, tevékenysége sokrétűbbé és céltudatosabbá vált, s egyre jobban igazodott a többnyire országonként is eltérő, sajátos körülményekhez. Kedvező hatással volt a mozgalom fejlődésére, hogy a külföldi egyesületek, a magyar kulturális élet vezetői ma már egyre több országban élnek azokkal a lehetőségekkel, amelyeket az illető ország kormánya biztosít a területén élő nemzetiségek számára.

Helyeselték a konferencia résztvevői, hogy a IV. Anyanyelvi Konferenciára a Védnökség megjelentette a „Nyelvünk és Kultúránk a nagyvilágban” című tanulmánygyűjteményt, valamint „Az anyanyelvi mozgalom első évtizede” című összeállítást. Mindkét kiadvány forrás értékű dokumentuma az anyanyelvi mozgalom elmúlt tíz esztendejének, s egyben segíti a jövő feladatainak meghatározását.

A konferencia résztvevői jelentős eseménynek tartották, hogy megjelent a nyugati magyar költők Vándoréneke című antológiája. Véleményük szerint ennek a kötetnek a megjelenése még szorosabbá teszi a külföldön élő magyar költők és Magyarország kapcsolatát.

Megelégedéssel vették tudomásul a konferencia résztvevői, hogy az anyanyelvi mozgalom iránt a magyarországi közvélemény egyre nagyobb érdeklődést mutat, s hogy a IV. Anyanyelvi Konferencia tanácskozásainak mind a magyar napisajtó, mind a magyar rádió és televízió megkülönböztetett figyelmet szentelt.

A konferencia megállapította, hogy a III. Anyanyelvi Konferencia ajánlásainak többsége megvalósult.

- Az elmúlt években is eredményesen működtek az anyanyelvi mozgalom olyan intézményei, mint a balatoni nyelvtanító gyermektáborok és a Sárospataki Nyári Kollégium.

- Fokozódó érdeklődés mellett folyt a külföldi magyar nyelvoktatók nyári továbbképzése Debrecenben; helyi pedagógus-továbbképzés volt — részben magyarországi előadókkal — több országban.

- Folyt a louisianai program szerinti magyartanárképzés; a Védnökség — a Debreceni Nyári Egyetemmel együttműködve — olyan sajátos tanfolyamokat rendezett, amelyeknek eredményei beleszámítanak a hallgatók egyetemi tanulmányaiba.

- A louisianai program keretében magyarországi pedagógusok is részt vettek az oktatásban, megteremtve a tanuláshoz szükséges feltételeket. A szombathelyi Tanárképző Főiskola cserélátogatásokkal, tanfolyamokkal rendszeresen támogatta a burgenlandi magyar pedagógusok továbbképzését.

- Eredményesen folyt a néptáncoktatók továbbképzése, a néptánc- és más művészeti csoportok ellátása szakmai tanácsokkal és anyagokkal. Néptáncszimpozionok megrendezésére került sor az USA-ban, illetve Kanadában.

- Elkészült a tankönyvsorozat negyedik könyve is „Beszéljünk magyarul!” címmel. Kísérleti munkafüzet jelent meg a balatoni táborokban tanuló külföldi magyar gyermekek számára; kéziratban elkészült egy olvasókönyv. A sárospataki tanfolyam számára egy magyar nyelvkönyv, egy magyarságismereti jegyzet és munkafüzet.

- Kéziratban elkészült a „Néprajz mindenkinek” című sorozat három száma; folyik egy történelmi olvasókönyv kéziratának összeállítása.

- A Védnökség folyóirata, a Nyelvünk és Kultúránk tovább gazdagodott tartalmában, szakmai-módszertani közleményei jelentős mértékben segítettek az anyanyelvi mozgalom céljainak eredményes megvalósítását.

A konferencia köszönetét fejezi ki a Védnökségnek, a Védnökség munkabizottságainak, a Nyelvünk és Kultúránk szerkesztő bizottságának az eddigi eredményes munkáért; hasonlóképpen mindazoknak a magyarországi és külföldi intézményeknek, egyesületeknek, baráti köröknek, egyházi szervezeteknek, amelyek segítették ezeknek az eredményeknek az elérését. Kéri további támogatásukat az anyanyelvi mozgalom előtt álló újabb feladatok megvalósításához.

A konferencia megállapította, hogy a nyugat-európai és a tengerentúli országokban élő magyar csoportok társadalmi szerkezete, korosztálybeli összetétele az utóbbi évtizedekben jelentősen megváltozott, a nagyobb települési egységek felbomlóban vannak, a fiatalabb nemzedékeknek a magyar egyre kevésbé tekinthető anyanyelvnek. Ugyanakkor növekedett azoknak a közösségeknek — szigeteknek — a száma, amelyek tudatosan művelik, tanítják és közvetítik magyar nyelvüket és kultúrájukat. Mindez újabb feladatokat ró az anyanyelvi mozgalomra, újabb kezdeményezéseket tesz szükségessé. A magyar nyelv oktatását a jövőben az eddigieknél is jobban

össze kell kapcsolni a legtágabb értelemben vett magyar kultúra megismertetésével. Ugyanakkor arra kell törekedni, hogy a külföldön élő magyarok fiatalabb nemzedékei nyelveik és kultúráik teljességének birtokában nőjenek fel, mert magyarságtudatuk megőrzéséhez is ez a leginkább célravezető út. Mindezek sikeres megvalósításához azonban a külföldi magyar nyelvoktatók, kulturális és ifjúsági vezetők, írók, tudósok, társadalmi és egyházi személyiségek összefogására, az egyes családokkal — elsősorban az édesanyákkal — összehangolt munkájára van szükség.

Tanácskozásai alapján a konferencia a következő javaslatokat ajánlja a Védnökség figyelmébe.

- Tartsa fenn a Védnökség a jövőben is a magyar nyelv oktatásának, a pedagógiai-didaktikai és kulturális szakmai továbbképzésnek eddig bevált formáit. Erősítse s az újonnan felmerülő igényeknek megfelelően bővítsé őket. Segítse elő, hogy az ezeken a területeken folyó munka még szervezettebb s az eddigieknél is eredményesebb, színvonalasabb legyen.

- Minél előbb készüljenek el a tervezett, a konferencia munkabizottságaiban is megvitatt nyelvoktatási, néprajzi és történelmi kiadványok, segédletek.

- A konferencia fontosnak tartja, hogy a jövőben tovább folyják a külföldi magyar nyelvoktatók, néptáncoktatók, kulturális vezetők továbbképzése. Javasolja a külföldi magyar iskoláknak, egyesületeknek, hogy éljenek ezekkel a lehetőségekkel, de — ahol erre mód van — saját maguk is teremtsenek lehetőséget ilyen továbbképzésre.

- A konferencia kéri a külföldi felsőoktatási intézményekben dolgozó magyar származású szakembereket, hogy minél többen kapcsolódjanak be az anyanyelvi mozgalom munkájába.

- A konferencia résztvevői nagyon fontosnak tartják, hogy az irodalmi, oktatási, tudományos és művészeti kapcsolatok Magyarországgal erősödjenek. Váljanak gyakoribbá a kétoldalú előadókörutak, író-olvasó találkozók. Kéri a Védnökséget, hogy a különböző magyarországi fórumokon — a maga lehetőségei szerint — segítse ennek megvalósulását.

- Kéri a konferencia a külföldi magyar nyelv-oktatókat, a kulturális és tudományos élet különböző területein működő szakembereket, hogy szakmai-módszertani tapasztalataik közzétételével a jövőben az eddigieknél is nagyobb mértékben segítsék a Nyelvünk és Kultúránk szerkesztését, a folyóirat színvonalának további emelését.

- Javasolja a konferencia, hogy az anyanyelvi mozgalomban a jövőben nagyobb teret kapjon a magyarnak mint második nyelvnek a tanítása, az alkotó szintű kétnyelvűség elérése. Kíváncos, hogy ebben a munkában a jövőben jobban érvényesüljön a interdiszciplináris szemlélet. Kéri a konferencia a Védnökséget, hogy a szükséges elméleti és gyakorlati kérdések

tisztázásához nyújtson segítséget, s javasolja a Nyelvünk és Kultúránk szerkesztő bizottságának, törekedjen a folyóiratban e kérdések széles körű megvitatására.

- Kéri a konferencia a Védnökséget, készítse elő egy tankönyvsorozat megindítását magyarul egyáltalán nem tudó külföldi gyermekek számára.

- A konferencia javasolja, hogy hazai és külföldi szakemberek egyaránt keressék és tegyék közkinccsé az iskolai és a családi magyar nyelvoktatás és a magyar kulturális nevelés összehangolásának lehetőségeit, újabb módszereit. Kíváncsnak tartja a konferencia, hogy a külföldi magyar csoportok, társadalmi szervezetek mind a nyelvoktatásban, mind a kulturális munkában törekedjenek önállóságra, munkájuk színvonalának emelésére, az egymással való kapcsolatteremtésre, egymás munkájának támogatására. A színvonal emeléséhez azonban feltétlenül szükséges, hogy a Magyarországról kiküldött művészi programok összeállításában igényesebb és rugalmasabb műsorpolitika érvényesüljön.

- Örömmel venné a konferencia, ha — a hazai honismereti és helytörténeti mozgalom, valamint a hasonló külföldi munkálatok tapasztalatai alapján az anyanyelvi mozgalom keretében is megindulna egyes nagyobb külföldi magyar szórványok történetének feldolgozása. Kéri a konferencia az egyes országokban élő magyar származású szakembereket, kezdeményezzék és támogassák ezt a munkát.

- Felhívja a konferencia a külföldi magyar egyesületek vezetőinek figyelmét arra, hogy a jövőben még céltudatosabban éljenek azokkal a lehetőségekkel, amelyeket egyes befogadó országok kormányai biztosítanak a területükön élő nemzetiségek számára anyanyelvük és kultúrájuk megőrzésében.

- A konferencia kéri a Védnökséget, hogy — az eddigiekhez hasonlóan — biztosítsa a konferencia előadásainak, hozzászólásainak megfelelő formában való megjelentetését, törekedjék az elfogadott javaslatok megvalósítására, készítse elő és megfelelő időpontban — lehetőleg 1985-ben — hívja össze az V. Anyanyelvi Konferenciát.

A konferencia résztvevői teljes mértékben átérzik a magyar nyelvi és kulturális nevelés terén a szórványmagyarság körében rájuk háruló feladatok fontosságát. S amikor javaslataikat a Védnökség figyelmébe ajánlják, maguk is teljes felelősséggel vállalják, hogy részt vesznek a közösen kijelölt nemes feladatok elvégzésében.

A konferencia résztvevői — az előző anyanyelvi konferenciák szellemében — felhívják közös ügyünk, a magyar nyelv megtartásának, a magyar kultúra ápolásának és terjesztésének minden hívét, hogy tanácsaikkal, mindennapos önzetlen tevékenységükkel járuljanak hozzá az anyanyelvi mozgalom céljainak minél eredményesebb megvalósításához.

Hamza András

A Védnökség tagjainak megválasztása

A hat tagú jelölő bizottság, amelyben három magyarországi és három külföldi magyar foglalt helyet, csütörtök reggel megtartotta ülését. Alapos és hosszas vita, az objektív és szubjektív szempontok gondos megvizsgálása után úgy döntött, hogy a IV. Anyanyelvi Konferenciának a jelenlegi Védnökség változtatás nélküli visszaválasztását javasolja. Teszi ezt a következő megfontolások alapján:

1. A mozgalom tízesztendős mérőföldkővénél adjuk meg a tisztességet annak a menet közben kialakult Védnökségnek, amely a mozgalom születésénél bábáskodott, és növekedésében a gondos dajka sokszor nehéz szerepét játszotta.

2. Lehetséges, hogy a fölserdülő mozgalomban a jövőben, egy új helyzetben új összeállítású Védnökségre lesz szükség, annak elvi és személyi megfontolásait azonban alapos munkának kell megelőznie. Erre a munkára a következő védnökségi ülés lesz hivatott, s majd az tesz javaslatot az V. Anyanyelvi Konferenciának.

A konferencia plénuma Hamza Andrásnak, a jelölő bizottság elnökének javaslatát egyhangúlag elfogadta. Az újraválasztott Védnökség névsorát alábbiakban közöljük.

Elnök:

Lőrincze Lajos c. egyetemi tanár

Titkár:

Budai Imre tanár

Tagok:

Bácskai János tanár (Ausztrália)
Bánk József váci érsek-püspök
Bartók Béla mérnök
Beöthy Erzsébet egyetemi tanár (Hollandia)
Bognár József akadémikus, az MVSZ elnöke
Bujdosó Alpár költő (Ausztria)
Czidor János tanár
Czigány Lóránt irodalomtörténész (Anglia)
Dedinszky Erika író, műfordító (Hollandia)

Gergely Ferenc író (Franciaország)
Ginter Károly főiskolai tanár
Hamza András református lelkész (USA)
Haraszi Sándor orvos, lelkész (USA)
Horváth László (NSZK)
Illyés Gyula Kossuth-díjas író
Imre Samu akadémikus, az MTA
Nyelvtudományi Intézetének
igazgatóhelyettese
Kálmán Béla akadémikus, egyetemi tanár
Kárpáti József ny. nagykövet
Keresztury Dezső akadémikus, író
Kodály Zoltánné tanár
Kolossváry Béla egyetemi tanár (USA)
Köpeczi Béla akadémikus, az MTA
főtitkárhelyettese
Lillywhite-Daróczi Sára tanár, egyesületi
vezető (Anglia)

Maróti Gyula ny. főiskolai tanár
 Molnár István nagykövet
 Moór János egyesületi elnök (Ausztria)
 Nagy Károly egyetemi tanár (USA)
 Nagy Pál író, lapszerkesztő (Franciaország)
 Nyíri Tamás, a Római Katolikus
 Hittudományi Akadémia professzora
 Ránki György akadémikus, az MTA
 Történettudományi Intézetének
 igazgatóhelyettese
 Romhányi László, a Magyar Egyesületek
 Képviselő Bizottságának elnöke
 (Anglia)
 Rossmy Rudolf, a Bécsi Magyar
 Iskolaegyesület elnöke (Ausztria)
 Ruttkai Iván, a Svéd Magyar Filmklub

vezetőségének tagja (Svédország) Sinor
 Dénes egyetemi tanár (USA)
 Solymos László egyesületi elnök (Ausztria)
 Sulyok Vince költő, műfordító (Norvégia)
 Szabó Zoltán ny. miniszter
 Szabolcsi Miklós akadémikus, az Országos
 Pedagógiai Intézet főigazgatója
 Szamosközi István ny. református püspök
 Szathmári István egyetemi tanár
 Szende Aladár ny. főiskolai tanár
 Szennay András pannonthalmi főapát
 Szentessy Ferenc tanár (Ausztrália)
 Tasnády T. Álmos tanár (Belgium)
 Tóth Magda (Franciaország)
 Trebuss Mária tanár (Kanada)
 Vas István Kossuth-díjas költő
 Wojatsek Károly egyetemi tanár (Kanada)

Gosztonyi János

A Bárczi Géza Emlékérem kiosztása

Tisztelt Konferencia!

Amikor az előkészítő bizottságban arról beszélgettünk, kikre tegyünk javaslatot a Védnökségnek, hogy ítélje oda számukra a Bárczi Géza Emlékérmét, eredetileg arra gondoltunk, hogy csak külföldi barátaink részesüljenek ebben az elismerésben. Meggondolásunk alapja ez esetben az volt, idehaza sokféle módon van alkalmunk hazai barátainknak megköszönni a munkájukat. Ami egyébként — hogy a konferenciát erről hivatalosan is tájékoztassam — a legmagasabb állami szinteken is megtörtént.

Az Anyanyelvi Konferencia és az anyanyelvi mozgalom tízéves évfordulója alkalmával Lőrincze Lajos professzor Apáczai Csere János Díjban részesült, ez a legmagasabb magyar pedagógiai elismerés. A művelődési miniszter Kiváló Pedagógus kitüntetéssel tüntette ki és jutalmazta Imre Samu akadémikust. Ginter Károly, Szende Aladár és Maróti Gyula pedig a Szocialista Kultúráért kitüntető jelvényt kapta, ugyancsak az anyanyelvi mozgalomban kifejtett tevékenységük elismeréseként.

Így az volt tehát a szándékunk, hogy külföldi barátainkat tüntessük ki most, és az ő érdemeiket méltassuk. A Védnökség azonban ezt a javaslatunkat nem

fogadta el, és így sor került a kitüntetettek körének bővítésére hazai kollégákkal is.

A kitüntetettek teljes névsora a következő:

Assandelft-Krisztics Ilona (Hollandia)	Lőrincze Lajos (Magyarország)
Czigány Lóránt (Anglia)	Maróti Gyula (Magyarország)
Ginter Károly (Magyarország)	Moór János (Ausztria)
Imre Samu (Magyarország)	Nagy Károly (Amerikai Egyesült Államok)
Kisch Klára (Svédország)	Nagy Pál (Franciaország)
Kolossváry Béla (Amerikai Egyesült Államok)	Sinor Dénes (Amerikai Egyesült Államok)
Lillywhite-Daróczi Sára (Anglia)	Szende Aladár (Magyarország)
	Tölly Ernő (Ausztria)

A IV. Anyanyelvi Konferencia meghívott résztvevőinek névsora

Ádám Antal (Pécs)	Brandstätter György (Pécs)
Alabán Ferenc (Csehszlovákia)	Brunauer-Hunyadi Dalma (USA)
Ambrosio-Sándor Gizella (Olaszország)	Brunauer István (USA)
Andrásfalvy Bertalan (Pécs)	Budai Imre (Budapest)
Antal Gyula (Pécs)	Bujdosó Alpár (Ausztria)
Apostol András (Budapest)	Czakó Sándor (Anglia)
Assandelft-Krisztics Ilona (Hollandia)	Czente Gyula (Pécs)
Austinné Fodor Erna (Budapest)	Czine Mihály (Budapest)
Bácskai János (Ausztrália)	Csák Gyula (Budapest)
Balassa Iván (Budapest)	Csapó Imre (Kanada)
Bálint B. András (Budapest)	Csapó Margit (Kanada)
Balogh Sándorné (Kanada)	Cserhádi József (Pécs)
Bartha-Gombár Edit (Svédország)	Csonka Ernő (Budapest)
Bartha Ottó (Pécs)	Csoóri Sándor (Budapest)
Bartók Béla (Budapest)	Csorba Győző (Pécs)
Bartos György (Budapest)	Csorba Heléna (Lengyelország)
Basa-Molnár Enikő (USA)	Csorba Tibor (Lengyelország)
Basa Péter (USA)	Csordás Gábor (Pécs)
Bayerle Gusztáv (USA)	Debreczeni Tibor (Budapest)
Békefi Antal (Szombathely)	Dedinszky Erika (Hollandia)
Békés Sándor (Pécs)	Dercze Istvánné (Budapest)
Békési Ildikó (Dánia)	Devecseri József (Mohács)
Béky-Ilalász Iván (Kanada)	Dovala Márta (Budapest)
Béládi Miklós (Budapest)	Dús László (USA)
Beóthy Erzsébet (Hollandia)	Echerer Mercedes (Ausztria)
Bertók László (Pécs)	Eck Imre (Pécs)
Bíró Béla (USA)	Éder Zoltán (Budapest)
Bíró G. Ruth (USA)	Éliás Imre (Pécs)
Bistucz Ottó (Anglia)	Éltető Lajos (USA)
Blazsekovits István (Ausztria)	Erdély László (Ausztria)
Bokor Erika (USA)	Értavy-Baráth József (USA)
Borsos József (Pécs)	Eschwig-Hajts Mercedes (Csehszlovákia)

Faerstain Katalin (Dánia)	Kocziha Miklós (Budapest)
Farkas József (Ausztria)	Kondorossy László (USA)
Farkas Pál (Belgium)	Kovács András (Budapest)
Fazekas Tibor (Budapest)	Kovács László (USA)
Fekete Éva (USA)	Kovács Márton (Kanada)
Fekete Pál (USA)	Kovács Tibor (Budapest)
Fenyvesi István Antal (Anglia)	Kovács Dániel (Sárospatak)
Ferrari Mária (Olaszország)	Kozári Zoltán (Budapest)
Fischer János (Mohács)	Krasznai Antal (Pécs)
Földesi Béla (Debrecen)	Laczkó Judit (Belgium)
Gaál Gizella (Uruguay)	Lelkes Lajosné (Budapest)
Galambos Ferenc Iréneusz (Ausztria)	Lillywhite-Daróczi Sára (Anglia)
Gáti Vilmos (Budapest)	Lónyai László (Ausztria)
Gergátz István (USA)	Lotze Barbara (USA)
Gergely Ferenc (Franciaország)	Lőrincze Lajos (Budapest)
Gergely János (Pécs)	Magyar Ferenc (Budapest)
Ginter Károly (Budapest)	Mahics Csaba (USA)
Golyák János (Budapest)	Mangold Gyula (Dánia)
Gosztonyi János (Budapest)	Maróti Gyula (Budapest)
Göllöncsér József (Budapest)	Máté József (Ausztrália)
Gömöri György (Anglia)	Mendöl Zsuzsa (Pécs)
Gráf Rezső (Budapest)	Mező Elizabeth (Kanada)
Gyöngyösi Árpád (Budapest)	Mitzki Ervin (Pécs)
Gyönyör József (Csehszlovákia)	Moharos Józsefné (Budapest)
Hallama Erzsébet (Pécs)	Molnár Gyuláné (Budapest)
Hamza András (USA)	Molnár János (Pécs)
Haraszi Sándor (USA)	Molnár Kinga (USA)
Hárs Éva (Pécs)	Moór János (Ausztria)
Házi Vencel (Budapest)	Nagy János (Debrecen)
Hegyi Béla (Budapest)	Nagy József (NSZK)
Herterich Katalin (Svédország)	Nagy Károly (USA)
Horváth Lajos (Pécs)	Németh Józsefné (Anglia)
Hölvényi György (Budapest)	Németh Zsigmond (USA)
Hunyadi István (Franciaország)	Nógrádi Róbert (Pécs)
Hunyadi Istvánné (Franciaország)	Ormándy László (Anglia)
Imre Samu (Budapest)	Palotai Ferencné (Pécs)
Jerszi István (Pécs)	Papp Tibor (Franciaország)
Juhász János (Franciaország)	Parti Nagy Lajos (Pécs)
Kálmán Béla (Debrecen)	Persson Mária (Svédország)
Kanesüzt Lajosné (Sárospatak)	Pete György (Szombathely)
Kántor Pál (USA)	Pomogáts Béla (Budapest)
Karl Irén Veronika (NSZK)	Püski Sándor (USA)
Kárpáti József (Budapest)	Rajec M. Elizabeth (USA)
Kazella Ignác (USA)	Rajnai József (Pécs)
Kellner Ildikó (Belgium)	Ránki György (Budapest)
Kellner József (Belgium)	Rátkai Ferenc (Budapest)
Kemény Mihály (Franciaország)	Reinhardt-Ragályi Ilona (NSZK)
Kerégyártó László (Budapest)	Ritter Ferenc (Ausztria)
Keresztury Dezső (Budapest)	Román Lászlóné (Pécs)
Király Zoltánné (USA)	Romhányi László (Anglia)
Kisch Klára (Svédország)	Rossmay Rudolf (Ausztria)

Ruttkai Iván (Svédország)	Szűts Pál (Budapest)
Sass Magda (USA)	Takács Gyula (Pécs)
Sass Márton (USA)	Tasnády T. Álmos (Belgium)
Schleicher Henrik (Ausztria)	Tillay Aurél (Pécs)
Simon Sándor (Budapest)	Timár Irma (Pécs)
Sinor Dénes (USA)	Tompa Ferencné (Budapest)
Sipka Ferenc (Budapest)	Tosaki Jánosné (Franciaország)
Soltész Jánosné (Budapest)	Tóth Ferenc (Budapest)
Solymos László (Ausztria)	Tóth László (Brazília)
Sulyok Vince (Norvégia)	Tölly Ernő (Ausztria)
Svéd-Arvidsson Susanne (Svédország)	Török Béla (Pécs)
Szabó László (Budapest)	Trebuss Mária (Kanada)
Szabó Zoltán (Budapest)	Trombitás Dezső (USA)
Szadló Éva (Anglia)	Tüskés Tibor (Pécs)
Szalay Vilma (Svédország)	Ujfalussy József (Budapest)
Szamosközi István (Budapest)	Ujházi Lászlóné (Budapest)
Szántó Miklós (Budapest)	Várdy Béla (USA)
Szarka Gézáné (Budapest)	Várdy-Huszár Agnes (USA)
Szathmári István (Budapest)	Varga Imréné (Budapest)
Szeberényi Lajos (Ausztria)	Varga Károly (Pécs)
Szeberényi Zoltán (Csehszlovákia)	Varga Sándorné (Budapest)
Szederkényi Ervin (Pécs)	Vargha Sándorné (Svájc)
Szekulesz László (Franciaország)	Várnai Ferenc (Pécs)
Szélesi József (Anglia)	Várnai Pál (Kanada)
Szélesi Józsefné (Anglia)	Vastagh Zoltán (Pécs)
Szende Aladár (Budapest)	Világhy Katalin (NSZK)
Szentessy Ferenc (Ausztrália)	Vörös Tamás (Budapest)
Szépe György (Budapest)	Zalai Ágnes (USA)
Szepessy Sándor (Franciaország)	Zarnóczy Tünde (Svédország)
Szilágyi Ferenc (Budapest)	Zeman László (Csehszlovákia)
Szily Ádám (NSZK)	Zobel Olga (NSZK)
Szita László (Pécs)	Zsoldos Éva (Ausztria)
Szűcs Ferencné (Anglia)	Weiss Valér (NSZK)
Szűcs Iván (Belgium)	Wojatsek Károly (Kanada)
Szűts László (Budapest)	

A IV. Anyanyelvi Konferencián elhangzott előadások

Az együttes ülések anyaga

Szabó Zoltán-Horváth Lajos-Török Béla-Bognár József: Megnyitó beszédek

Lőrincze Lajos: Határkőnél

Sinor Dénes: Hogyan tovább?

Moór János-Tölly Ernő-Szeberényi Lajos: Magyar nyelvtanítás és kulturális élet Burgenlandban

Herterich Katalin: Magyaroktatás Svédországban

Czigány Lóránt: Levél Lőrincze Lajoshoz

Nagy Károly: A magyarságtudat őrszigei

Tasnády T. Álmos: A magyar nyelv és a magyarságtudat megőrzése idegenben
 Farkas Pál: Magvetés sziklás talajon
 Ujfalussy József: A Bartók-életmű
 Pomogáts Béla: Magyar költészet — ma
 Dedinszky Erika: A magyar kultúra ismertetése Hollandiában
 Papp Tibor: Az anyanyelvi mozgalom és a nyugati magyar irodalom
 Cziné Mihály: Kell-e a költészet?
 Keresztury Dezső: Gondolatok az Anyanyelvi Konferencia irodalmi műsorához
 Cserhádi József: Nyelvhűség és kultúra
 Ginter Károly-Szende Aladár: Beszámoló a pedagógiai munkabizottság munkájáról
 Maróti Gyula: Beszámoló a kulturális munkabizottság munkájáról
 Szathmári István: Beszámoló az egyetemi és főiskolai oktatók fórumának munkájáról
 Pomogáts Béla: Beszámoló az írók fórumának munkájáról
 Püski Sándor: A magyar kultúra terjesztésének szolgálatában
 Szamosközi István: Igények és lehetőségek
 Haraszi Sándor: A lelkeszsere-program tapasztalataiból
 Gyönyör József: A magyar iskolák helyzete Csehszlovákiában
 Tóth László: Magyarok Brazíliában
 Trombitás Dezső: Az egyházak szerepe a szórványéletben
 Kemény Mihály: Gondolatok a kommunikációról
 Lőrincze Lajos: Részletek a IV. Anyanyelvi Konferenciához intézett levelekből
 Lőrincze Lajos: Tanulságok — feladatok
 Rátkai Ferenc: A közeledés útján
 Gosztonyi János: Záróbeszéd

A pedagógiai munkabizottság üléseinek anyaga

I. Eredmények és feladataink

Szende Aladár: Nyelv és kultúra egységében a magyarságtudatért

II. Anyanyelv és világszemlélet

Szende Aladár: Nyelvünk értékei

Gömöri György: Hogyan újítsuk a nyelvet?

Éltető Lajos: Végső cél: az öntudat

III. A nyelvoktatás és kultúraápolás egységében

Ruttkay Iván: A kulturális háttér jelentősége az oktatásban

Galambos Ferenc: Az ausztriai magyaroktatás és magyar kulturális élet helyzete, problémái

Gráf Rezső: Az anyanyelvi oktatás hazai megújítása az általános iskolában és a középiskolában

Gáti Vilmos: Növekvő érdeklődés a Szülőföldünk rádió adásai iránt

IV. A kétnyelvűség és a kettős kultúra

Ginter Károly: Két nyelv, két kultúra

Kovács Márton: Gondolatok a kétnyelvűségről

Nagy Károly: Új tények, új feladatok

Éder Zoltán: Egyetemi felkészítés a magyarnak mint második nyelvnek az oktatására

Kisch Klára: Aktív kétnyelvűségre való törekvés Svédországban

Persson Mária: A kétnyelvűség problémái Svédországban

Zarnóczy Tünde: A szülőkkel és gyermekekkel együtt
 Bartha-Gombár Edit: Csoportvezető pedagógusok munkája Svédországban
 Farkas József: Burgenlandi tankönyvek
 Lónyai László: Burgenlandi gyerekek a Balatonnál
 Szeberényi Lajos: A burgenlandi magyar népszíngét iskolaügye
 Lillywhite-Daróczi Sára: Tíz év munkája a teeside-i egyesületben
 Szélesi József: Iskola és klubélet Manchesterben
 Czakó Sándor: Klubok találkozói
 Szepesi Sándor: Baráti kör Dél-Franciaországban
 Weiss Valér: Nyelvünk tanítása Brémában
 Kellner Ildikó: A belgiumi magyar egyesületi nyelvoktatás
 Faerstain Katalin: Egyetemi magyaroktatás Dániában
 Vargha Sándorné: A magyar nyelv a genfi soknyelvűségben
 Basa Molnár Enikő: Kultúránk bemutatásának lehetőségei az Egyesült Államokban
 Gergácz István: Magyar élet Louisianában
 Wojatsek Károl: Kanadai helyzetkép és kezdemények
 Csapó Margit: A magyar nyelv használata Vancouverben
 Eschwig-Hajts Mercedes: A szlovákiai magyar általános iskoláról
 Csorba Tibor: Lengyel-magyar kapcsolatok

V. Nyelvi kontrasztok és hasonlóságok

Ginter Károly: Az alapnyelv és a célnyelv jellegének szerepe a nyelvtanulásban
 Beöthy Erzsébet: A folyamatosság és befejezettség kérdésének holland-magyar összevető vizsgálatához
 Csorba Heléna: Anyanyelv, szívnyelv, idegen nyelv
 Nagy Sándorné: A Pécsi Magyar-Finn Baráti Társaság

VI. Tanácsok — javaslatok

Bíró Béla: Amerikai állami szubvenciók
 Bíró G. Ruth: Az újabb oktatási irányzatok lehetőségei a magyar nyelvi és kulturális nevelés terén
 Dovala Márta-Szépe György: Javaslatok az Anyanyelvi Konferencia számára

A kulturális munkabizottság üléseinek anyaga

Maróti Gyula: Feladatainkról és gondjainkról
 Világhy Katalin: A film mint a magyar kultúra hordozója
 Fekete Pál: A diaszpóra magyarságának eredményei és gondjai a Bessenyei György Kör munkája tükrében
 Brunauer István: A természettudományok és az anyanyelvi mozgalom
 Szadló Éva: A magyarságtudat erősítése fiataljainkban; a magyar kultúra terjesztése a befogadó ország népei között
 Szilágyi Ferenc: Három javaslat gyakorlati tennivalóinkhoz
 Hunyadi Dalma: Hozzászólás Szilágyi Ferenc javaslataihoz
 Értavy-Baráth József: Javaslatok
 Maróti Gyula: Válasz Értavy-Baráth Józsefnek
 Mahics Csaba: A kapcsolattartásról
 Dús László: A televízió a nyelv- és kultúraápolás szolgálatában
 Zsoldos Éva: A Bécsi Magyar Munkásegylet kulturális munkájáról

Ormándy László: A Londoni Magyar Egyesület kulturális munkájáról
Ferrari Mária: A milánói Magyar Klub életéről
Kovács Tibor: A múzeumok közművelődési tevékenysége Magyarországon
Szita László: Helytörténetírás, honismereti mozgalom Magyarországon
Maróti Gyula: Nemzeti zenei hagyományaink továbbélése
Bácskai János: A magyar kulturális élet gondoljai Ausztráliában
Laczkó Judit: Miként tartuk karban elért eredményeinket?
Szűts Iván: „Hol szorít a cipő?” — Közérdekű javaslatok munkánk hatékonyságának növelésére
Echerer Mercedes: Állandó fórumot az anyanyelvi konferenciákon az egyesületi vezetőknek!
Juhász János: Közérdekű javaslatok

Egyetemi és főiskolai oktatók fóruma — írók fóruma — könyvtárosok találkozója

Szathmári István: A magyar nyelv és irodalom oktatása külföldi egyetemeken
Bayerle Gusztáv: Magyaroktatás Bloomingtonban
Ránki György: A bloomingtoni magyar tanszék tevékenységéről
Sinor Dénes: Magyaroktatás az amerikai egyetemeken
Várdy S. Béla: Az észak-amerikai magyarságtudomány mai helyzete
Várdy-Huszár Ágnes: Magyarságtudomány Pittsburghben; eredmények és lehetőségek
Hunyadi Dalma: Sorozat magyar költőkről, írókról Amerikában
Lotze Barbara: Az Amerikai Magyar Tanárok Egyesületének tevékenységéről
Beöthy Erzsébet: Javaslatok a külföldi felső fokú magyaroktatással kapcsolatban
Zeman László: A magyar nyelvészet oktatása a pozsonyi Komensky Egyetemen
Fazekas Tibor: Magyaroktatás a Göttingai Egyetemen
Faerstain Katalin: Hozzászólás
Bisztray György: Tematikai és kulturális szempontok a magyar nyelv és irodalom oktatásában
Nyéki Lajos: A magyartanítás helyzete és problémái a francia felsőoktatásban
Nyéki Lajos: Javaslat a mai nyelvvállapotot tükröző köznyelvi szöveggyűjteményre
Szathmári István: Zárószó
Pomogáts Béla: Az írók fórumának munkájáról
Hölvényi György: Beszámoló a könyvtárosok találkozásáról

***V. ANYANYELVI KONFERENCIA,
1985,
VESZPRÉM***

Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének beszámolója

Tisztelt Konferencia! Kedves Barátaim! Kedves Vendégeink!

Az én feladatom az, hogy a Védnökség megbízásából jelentést tegyek a konferenciának a mögöttünk levő évekről. Hogyan éltünk az idővel, mit valósítottunk meg azokból a feladatokból, amelyeket a IV. konferencián, illetőleg a két évvel ezelőtti védnökségi ülésen magunk elé tűztünk? Mi az, amiben — ilyen vagy olyan okból — nem jutottunk a kívánt mértékben előre? Az elmúlt ciklus eseményei-eredményei áttekintése után szándékozom röviden visszatekinteni a kezdettől eltelt időre is; ezt nemcsak az indokolja, hogy ilyen módon magunk is jobban látjuk vállalkozásunk fejlődését, főbb állomásait, gazdagodását, hanem az évforduló is: mozgalmunk elérte, megérte tizenötödik évét.

Ez a három-négy évenként ismétlődő találkozás nemcsak a számadásnak, az eszmecserének, munkánk megmértetésének s a jövő feladatai kitűzésének ideje; jó alkalom és lehetőség ez a személyes kapcsolatok megújítására is, jó alkalom és lehetőség arra, hogy akik a közös ügyért lelkesednek és dolgoznak, egymás hangját hallva, egymás szemébe nézve, egymás kezét megszorítva készüljenek fel a további munkára, az új feladatokra, és oszlassák el az esetleges félreértéseket, amelyeket az idő és távolság inkább növelnek.

Jó ismét látni azokat, akikkel eddigi konferenciánkon is együtt voltunk; öröm találkozni azokkal, akik időközben csatlakoztak mozgalmunkhoz; reménnyel, bizakodással tölt el bennünket, hogy távoli és közeli tájakról érkezetteket s hazaiakat is köszönhetünk itt, új arcokat is láthatunk sorainkban.

Örömünket azonban fájdalom is árnyékolja: sokan hiányoznak a régi munkatársak közül, sok és súlyos veszteség érte mozgalmunkat a pécsi konferencia óta. Illő és méltányos, hogy emléküket konferenciánk elején — ha röviden is — felidézzük.

Védnökségünk soraiból eltávozott *Bácskai János* (Ausztrália), *Hamza András* (USA), *Horváth László* (NSZK), *Kolossváry Béla* (USA) és *Illyés Gyula*. Vállalták, hűséggel szolgálták a közös ügyet; emléküket hálával, kegyelettel és szeretettel őrizzük. És — igyekszünk munkájukat folytatni, ha hiányukat pótolni nem is tudjuk. Mert hiszen ki tudná vállalni és hiánytalanul ellátni — például — Hamza Andrásnak az emigráció életében s az anyanyelvi

mozgalomban betöltött szerepét, ki egyesítené magában az ő különleges, színes egyéniségét, nemes indulatait, áldozatkészségét, előítéletekkel bátran szembeszálló harcos kiállását, magát nem kímélő, a magyar ügyekre sohasem rest, hívó emberségét? Vagy: pótolhatnánk-e, és hogyan pótolhatnánk Védnökségünk büszkeségét, Illyés Gyulát? Frivol és bántó már maga a kérdés is. Illyést, akit nemcsak a mi közösségünk, hanem egy nemzet gyászol, akinek fájó hiányát az egész magyar kulturális élet érzi, s egyre súlyosabban érzi. Akinek ajtaja mindig nyitva volt, ha az Anyanyelvi Konferencia gondjaival fordultunk hozzá; mindig kész volt rá, hogy szakértelmével, tapasztalataival, bölcsességével, tapintatával, mély humanizmusával segítsen, támogasson bennünket. Mert szent volt számára az anyanyelv — amelynek példaadó művésze és elhivatott művelője, védelmezője volt, s szent volt minden, ami ehhez a fogalomhoz fűződik. Szent volt ez a „szélkaszabolta magyar nyelv”, amelyről így vallott megrendítő ódájában:

*.. fiaid közül egy, ime:
szólni tudó más nyelveken is,
hű európaiként
mondandói miatt figyelemre,
bólintásra becsült más népek előtt is:
nem léphet föl oly ünnepi polcra,
nem kaphat koszorút
oly ragyogót, amelyet szaporán lesietve ne hozzád vinne, ne lábad elé
tenne, mosollyal bírva mosolyra vonagló ajkad, fölnevelő
édesanyám.*

Tisztelt Konferencia! Veszteséglistánknak — sajnos — nem jutottam a végére: a konferencia Védnökségének sorain kívül aratott a halál közvetlen munkatársaink körében is. Hadd idézzem fel azok nevét, akiknek a tevékenysége legmaradandóbb nyomot hagyott mozgalmunkban. *Tölly Ernő* burgenlandi tanfelügyelőt, aki a burgenlandi magyaroktatás dolgában volt fáradhatatlan, lelkes segítők; *Béládi Miklós* irodalomtudósát, aki a határainkon kívüli magyar irodalom hazai kutatásában, megismertetésében végzett nagyértékű munkát, s aki a *Vándorének* című antológiát is szerkesztette; *Merki Ferencét*, aki a horvátországi magyarok nyelv- és kultúramegőrző törekvéseinek évtizedeken át szervezője, haláláig fáradhatatlan lelkesítője, irányítója volt. És *Gosztonyi Jánosét*, akinek váratlan halála okozta döbbenetünkéből máig sem tudtunk felocsúdni. Gosztonyi János szinte a kezdetektől fogva figyelemmel kísérte, támogatta munkánkat, majd — mint a Magyarok Világszövetségének főtitkára — hivatali feladatként vállalt részt az anyanyelvi mozgalom irányításában és

napi munkájában. Hivatali feladatként, de belső meggyőződéssel vállalta, védte, gazdagította, fejlesztette ezt a magyar nyelv, a magyar kultúra ápolására, megőrzésére létrehozott intézményt. Nemcsak a Magyarok Világszövetségét s az anyanyelvi mozgalmat érte súlyos veszteség, hanem a magyar közélet is szegényebb lett az ő korai, tragikus halálával.

Gosztonyi János emlékét hűséggel őrizzük, s egyúttal szeretettel, bizalommal fogadjuk az örökébe lépő Randé Jenőt, az új főtitkárt. Erőt, egészséget, sok sikert kívánunk neki az anyanyelvi mozgalomban végzendő munkájához is.

Tisztelt Konferencia! Rátérek az elmúlt négy esztendő munkájáról szól beszámolómrá. Nincs szándékomban részletes adatok tüzetes felsorolásával fárasztani a konferencia plénumát, azért sem, mert hiszen az egyes szekciók ülésein sor kerül az eredmények és hiányok tételes és részletes megtárgyalására.

Változatlanul működtek a nyelvgyakorlás, nyelvmegőrzés, nyelvoktatás segítésére létrehozott intézményeink. Ezek közül a legkorábban alakultak meg a balatoni nyári táborok, amelyekben a nyaralással együtt — szakképzett pedagógusok irányításával — magyar nyelvgyakorlás és egyéb foglalkozás (ének tánc, kézimunka) is folyik. Ezeknek a tábori foglalkozásoknak a megszervezése az elmúlt évek során is sokat fejlődött: a pedagógusok nagyobb része olyanokból áll, akiknek már többéves gyakorlatuk van ebben a munkában, de rendszeresen szerveztünk számukra minden évben szakmai megbeszéléseket, előadásokat is. A gyerekek részére — kívánságuk szerint — különféle szakköri foglalkozásokat is bevezettünk, s megemeltük a napi foglalkozások óraszámát is. A résztvevők többsége hasznosnak érezte az itt eltöltött időt, s maradandó élményeket szerzett balatoni táborainkban, amit az is bizonyít, hogy szép számmal vannak köztük, akik másodszor vagy harmadszor térnek ide vissza.

Mindezek ellenére táboraink látogatottsága az utóbbi években fokozatosan csökkent. 1981-ben 238 volt a létszám, a múlt évben pedig 1976. A változásnak két fő oka lehet. Az egyik gazdasági. Bár a tábori ellátás díja nem különösen magas, az utazás költségeit — különösen távolabbi országokból s főként a tengerentúlról — egyre kevesebben tudják vállalni. A másik ok: kevesebben vannak azok a 8-12 év közötti magyar származású gyerekek, akik közül a mi táborozóink kikerülnek. Nem akarom mondani, mert nagyon kétértelmű és groteszk volna, hogy nincs elég „utánpótlás”. De valamit — inkább csak sejtést, mint bizonyított igazságot — egy mondatban még megemlítek: bizonyos adatokból, tapasztalatokból arra lehet következtetni, hogy azok egy része — talán nagyobb része —, akik az utóbbi 1-2 évtizedben választottak új hazát, másként, racionálisabban, érzelemmentesebben nézik a

régi hazával való kapcsolat kérdését, mint a régebbi emigrációnak az a része, amellyel mi kapcsolatban vagyunk.

Változatlanul működött az elmúlt években másik hagyományos intézményünk is, a Sárospataki Nyári Kollégium. Itt a 14-18 év közötti fiatalok vesznek részt nyelvi, irodalmi, történelmi — magyarságismereti — foglalkozásokon. A látogatottság viszonylag állandó, az átlagos létszám 55-60 körül van. A kollégium szervezését a Városi Tanács Művelődési Osztálya, személy szerint Kanesüzt Lajosné látta és látja el — kiváló szakértelemmel és változatlan lelkesedéssel. A tanfolyamok munkájának eredményességét nagyban szolgálja több olyan kiadvány is, amelyet mostanában jelentettünk meg, s amelyet hasznosan tudunk felhasználni a foglalkozásokon. Újdonság az is, hogy a múlt évben lehetőség nyílt arra, hogy hazai, angol és német tagozatú középiskolákban tanuló fiatalok egy csoportja is bekapcsolódjon a kollégium életébe, részt vegyen a foglalkozásokon. A tapasztalatok szerint ez mind a külföldi, mind a hazai fiatalok számára hasznos kezdeményezés volt, s diákjaink ottléte a kollégium belső fegyelmére, rendjére is jó hatással volt.

Lényegében ugyanez az elgondolás hozta létre a bajai magyar nyelvi tábort is, amelyet az idén már harmadszor rendezünk meg, s amelyen magyarországi fiatalok magas fokú angol nyelvoktatása mellett magyar nyelvtanulási lehetőség van külföldi fiatalok számára. Ez az intézmény még alakulóban van; résztvevőinek létszáma bizonyosan növekedni fog, ha szélesebb körben tudomást szereznek róla a kinti magyarok.

Eddig a nyelvgyakorlásnak egy sajátos formájáról beszéltem, a néhány hetes táborokról, tanfolyamokról. Van azonban olyan intézményünk, kezdeményezésünk is, amelyben rendszeres iskolai oktatással kapcsolatos magyar nyelvtanulás folyik. Kettőt említek, egy régebbit és egy újabb keletkezésűt. Régebben indult el, de ma is működik az Albany-ban, az ottani alapfokú iskolában megszervezett magyaroktatás. Az általános iskolában jelenleg 8 csoportban 120 tanuló vesz részt magyar nyelvtanulásban is. A mi hozzájárulásunk az, hogy tanárokat küldünk ki az oktatás ellátására.

Újabb kezdeményezés, hogy a kőszegi Jurisich Miklós Gimnáziumban két évvel ezelőtt angol tannyelvű gimnáziumi oktatás kezdődött külföldi magyar származású tanulók részére. Egy ilyen lehetőség gondolatát külföldi útjaim során nekem is többen hangoztatták ottani barátaink közül; az idei tanévben az első önálló osztályok már el is indult az iskola, tavaly is voltak diákjaink, de magyar osztályokba beosztva.

Nem lényegtelen dolog a határainkon kívül élő magyar származású fiatalok magyar nyelvtanulása, magyar kapcsolatainak erősítése szempontjából az sem, hogy közülük évente igen sokan tanulhatnak, tanulnak is hazai felsőoktatási intézményben. A nyugatiak főként az orvosi egyetem iránt érdeklődnek; az idén száznál több iratkozott be a budapesti, debreceni és a

pécsi egyetemre. De majdnem ilyen létszámú egyetemi hallgató tanult nálunk a környező szocialista országokból is, ezek főként a műszaki egyetemekre, illetőleg a bölcsészeti karokra kérték felvételüket. Az egyetemi oktatásban való részvétel természetesen nem az Anyanyelvi Konferencia kezdeményezése, mi ehhez csak ösztöndíjakkal járultunk hozzá, valamint azzal, hogy időnként összehívtuk a hallgatókat egy-egy beszélgetésre.

A különböző szintű nyelvtanítás eredményességének feltétele a megfelelő pedagógus kiválasztása vagy kiképzése, a megfelelő tankönyvek megalkotása. Az Anyanyelvi Konferencia gondja kezdettől fogva az volt, hogyan segíthetnének azoknak az egyesületeknek, intézményeknek, amelyekben — hétvégi iskolákban alkalmi tanfolyamokon — magyartanítás folyik, a pedagógusok (pontosabban szólva tanításra vállalkozók) felkészítésében, továbbképzésében. (A tankönyvek s egyéb kiadványok kérdéséről később külön beszélek.) Ezért indítottuk el s működtettük folyamatosan Debrecenben a *pedagógus-továbbképző* tanfolyamot. Szervezője és gazdája Debrecenben a Tanítóképző Főiskola, igazgatója Földesi Béla főigazgatóhelyettes. A tanfolyam létszáma átlagosan 40 fő. Az utóbbi években a többséget a Svédországban magyar nyelvet tanító pedagógusok teszik, akiknek odahaza hivatalos továbbképzési formaként ismerik el a tanfolyamon való részvételt.

Svéd kapcsolatainknak különleges helye és szerepe van az anyanyelvi mozgalom történetében, munkájában. A svéd állam példamutató nagyvonalúsággal nemcsak engedi, hanem lehetővé is teszi, és igen jelentős anyagi áldozatokkal támogatja a náluk élő nemzetiségek gyermekeinek anyanyelvi oktatását. Gondoskodik megfelelő anyanyelvi tanárok alkalmazásáról, szakmai fejlődésükről továbbképzésükről. Jelentős eseménye volt kapcsolatainknak, hogy 1983-ban együttműködési megállapodást írtunk alá (az aláírók: a svéd Oktatási Minisztérium képviselője, a magyar Művelődési Minisztérium képviselője és az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének elnöke), amelyben vállaltuk, hogy a Svédországban dolgozó anyanyelvi tanárok alap- és továbbképzéséhez megfelelő segítséget nyújtunk. Ennek eredménye volt egyebek között az a háromhetes szakmai tanfolyam is, amelyet 1984 őszén szerveztünk a Szombathelyi Tanárképző Főiskolán azoknak a svédországi tanároknak, tanárjelölteknek, akik a malmői és a stockholmi tanárképző főiskola hallgatóiként oklevelet kívánnak szerezni ahhoz, hogy anyanyelvi tanárként működjenek.

Ugyancsak a pedagógus-továbbképzés körébe tartozik annak megemlítése, hogy a Dél-kelet Louisianai Állami Egyetem magyarszakos hallgatói (akik részint azzal a céllal is kezdték tanulmányaikat, hogy idővel el tudják látni Albanyban a magyar nyelv tanítását) kéthetes továbbképzésen vesznek részt a Debreceni Nyári Egyetemen.

Tisztelt Konferencia! Beszámolóm eddigi részében a nyelvgyakorlás, nyelvoktatás különféle lehetőségeiről, intézményeiről beszéltem. De — mint már utaltam is rá — az említett intézmények egyike sem korlátozódott a nyelvi ismeretek vagy különösen csak a grammatika tanítására.

Egyrészt: maga a nyelvtanítás is bizonyos nyelvi anyag segítségével, irodalmi értékű szövegek felhasználásával történik. A nyelvi órák egyben a magyar irodalom, a magyar történelem, a magyar jelen és múlt egy-egy fontos részletének, eseményének a megismerésére is alkalmat, lehetőséget adnak. De az irodalom, történelem, népdal, népmese nemcsak a nyelvtanítás eszközeként fontos a mi munkánkban, azaz nemcsak nyelvi illusztrációként szerepelnek, szerepeltek tanfolyamainkon, nyelvkönyveinkben, hanem annak felismeréseként is, hogy a magyar kultúra minél mélyebb megismeréséhez, a magyarságtudat elmélyítéséhez ezek az ismeretek a nyelv ismeretével azonos módon, sok esetben még hatványozottabban hozzájárulnak. Éppen ezért szorgalmazta Védnökségünk, hogy rendezvényeinken minél jelentősebb szerepet kapjanak az olyan előadások, foglalkozások melyek segíthetik a magyar irodalom jobb megismerését, ezért találkoztak tanfolyamaink résztvevői magyar írókkal, ezért iktattunk be programjainkba irodalmi elemzéseket, közöltünk s közlünk a Nyelvünk és Kultúránk minden számában verseket a mai magyar irodalom java terméséből, tanulmányokat a magyar irodalom nagyjairól, ezért készítettünk olyan kiadványokat, amelyek megkönnyíthetik, elősegíthetik kultúránk irodalmi vetületének megszerettetését. De ugyanez a törekvésünk a történelmi, a néprajzi és egyéb magyarságismereti témákkal kapcsolatban is, noha ezek — természetesen nem azonos arányban vannak jelen munkánkban.

Nagyobb hangsúlyt kapott a pécsi konferencia óta a vizuális kultúra: több alkalommal cikkekben, előadásokban foglalkoztunk a magyar képzőművészetek — festészet, szobrászat stb. — kiemelkedő alkotásaival, mestereivel, irányzataival.

Különleges szerepe van kulturális munkánkban a népdalnak, népzeneinek, néptáncnak. A magyar kultúrának vonzó, népszerű, értékes területei, formái ezek, de kulturális értékük, esztétikai hatásuk mellett felbecsülhetetlen az a hatásuk és erejük, amelyet a közösségalkotásban, közösségformálásban kifejtenek.

Most csak a néptáncsal kapcsolatos tevékenységünkről szólok néhány szót. Sokfelé és sokszor tapasztaltuk, milyen — határokat, népeket, nyelveket átfogó — ereje van ennek, mekkora örömet, milyen tartós élményt szerez a fiatalságnak a néptánc tanulása, a közös szerepelés. Mennyire vonzza ez őket akkor is, ha a nyelvet gyengén vagy már egyáltalán nem ismerik. Sőt — ez is gyakori eset — a magyar egyesületekhez, néptáncsoportjainkhoz csapódnak, Magyarországra jönnek olyanok is, akiknek a felmenői között egyáltalán

nincsenek, nem voltak magyarok. Érthető tehát, ha Védnökségünk, illetőleg kulturális bizottságunk mindent megtett, hogy ezt a mozgalmat ébren tartsa, továbbfejlődésében segítse.

Először is: támogattuk a kinti néptáncgyűteseket azzal, hogy hazai szakembereket, néptáncoktatókat küldtünk ki hozzájuk. Adatokat is említve: 1982-től máig 76 alkalommal utaztattunk néptáncoktatót és zenei szakembert, s 7 alkalommal járt külföldön népzenei együttes. Segítettük a táncmozgalmat szakanyagok, táncleírások, hanglemezek kiküldésével is. Azután: a kinti néptáncoktatóknak idehaza is tartottunk tanfolyamokat, kezdő és haladó fokon is. 1983 őszén — a kinti táncoktatók igénye alapján — három hónapos intenzív, alapfokú tanfolyamot szerveztünk a Népművelési Intézettel közösen. Az Ausztráliából, Kanadából, az USA-ból, Angliából, az NSZK-ból érkezett résztvevők néptáncoktatói bizonyítványt kaptak.

Több alkalommal rendeztünk a különböző országokból érkezett táncsoportok közreműködésével igen látványos, emlékezetes bemutatót is. Az idén az eddigieknél is mutatósabb, gazdagabb lesz a találkozó. A csoportok (11 országból 25 táncsoport és egy citerazenekar jelentkezett) az ország különböző részein fognak szerepelni, majd konferenciánk után (augusztus 15-20) a margitszigeti szabadtéri színpadon adnak „gálaműsort” — Magyar Népművészeti Fesztivál címen.

A következőkben arról adok számot, milyen *kiadványaink* jelentek meg a negyedik és az ötödik konferencia között, illetőleg mi készült el a veszprémi találkozóra tervezett kiadványainkból, s ami elmaradt, mikorra várhatjuk megjelenését.

Kezdjük nyelvkönyveinkkel! Csak emlékeztetőül: Pécsen az a határozat született, hogy bővítenünk kell az eddigi tapasztalatok alapján és a szükségletnek, az igényeknek megfelelően — a nyelvoktatás és a pedagógiai-didaktikai továbbképzés eddigi formáit. A javaslat szerint egyrészt nagyobb helyet kell adni „a magyar mint második nyelv” tanításának, másrészt haladéktalanul meg kell kezdeni egy tankönyvsorozat összeállítását olyan magyar származású gyermekek számára, akik magyarul már egyáltalán nem tudnak.

Ennek megfelelően három szerkesztő, Dovala Márta, Ginter Károly és Szende Aladár meg is kapta a megbízást az új tankönyvek összeállítására.

Konferenciánkra három kiadvány már meg is jelent: *Süni kalandjai*, *Aranyablak*, illetőleg *Magyar beszélgetések* címmel. Ezek a kiadványok a tervezett tankönyvek kisebb részletét tartalmazzák, a további részek a megvitatás után készülnek el, illetőleg a tankönyvek akkor kapják meg végleges formájukat.;

A sárospataki nyári kollégium hallgatói, illetőleg oktatói számára két segédkönyv is elkészült. Kováts Dániel: *Kevés szóval magyarul és Dörnyei László: Magyarságismeret* II., III. és IV. kötet.

Az irodalmi ismeretek bővítését segítő kiadványok megjelentetésére 1983-ban tartott ülésén tett javaslatokat Védnökségünk.

Ezek közül már elkészült a *Száz vers* című bibliográfia (megjelent a *Nyelvünk és Kultúránk* 56. számában), amely a magyar irodalom értékes terméséből száz költemény angol, francia, német fordításának bibliográfiai adatait, azaz lelőhelyét tünteti fel. A bibliográfiát Pomogáts Béla állította össze, s kiadásra könyv alakban való megjelentetésre előkészítette ennek a 100 versnek — magyar és idegen nyelvű szövegeinek — anyagát.

Ugyancsak Pomogáts Béla a szerzője annak a kiadványnak, amely *Magyar Irodalmi Kistükör* címmel most jelent meg a Múzsák Közművelődési Kiadónál: Konferenciánk idejére vártuk az irodalmi műsorok kézikönyvét is, amelyet Debreczeni Tibor állított össze *Nyitva van az aranykapu* címmel.

A magyar népdalok és népmesék megismertetésének, megszerettetésének gondjait enyhítik, céljait segítik a „Néprajz mindenkinek” sorozat újabb, szép kötetei: Szomjas-Schiffert-Csenki: *Népdalaink a magyar történelemben* (1984), Banó István: *Megfűjom sípomat erdő derekában* (1985).

Kiadványainkról szólva itt is meg kell említenünk, még pedig nyomtatékosan, az anyanyelvi mozgalom negyedévenként jelentkező *Nyelvünk és Kultúránk* című folyóiratát. A NyéK — ez a népszerű neve — időről időre pontos tájékoztatást ad a mozgalom hazai és külföldi eseményeiről, elvi, módszertani és gyakorlati jellegű cikkeket közöl a magyar nyelv tanításáról, valamint a kultúra terjesztésének kérdéseiről. Folyóiratunknak Imre Samu akadémikus szakszerű és gondos szerkesztésében most jelenik meg a 60. füzet. Értékét, használhatóságát még inkább emeli az első 50 füzet anyagát feldolgozó *Mutató*, amely az elmúlt évben jelent meg, s amely nagyban megkönnyíti a folyóirat értékes közleményeit felhasználni akaró olvasók, kutatók munkáját.

Tisztelt Konferencia! Az eredmények, a megvalósult tervek felsorolása után — úgy gondolom — bátran mondhatjuk, hogy nem végeztünk rossz munkát az elmúlt periódusban sem. Annyit persze nem mutathattunk fel, nem végezhetünk el, mint amennyit szerettünk volna. A kívánságlista jóval bővebb volt, mint amit most eredményképpen fel tudtam sorolni.

Szerettünk volna elindítani egy olyanféle tallózó folyóiratot, mint a *Látóhatár*, csak ez a tervezett folyóirat a teljes magyar irodalomról adna keresztmetszetet, tehát a válogatásnál figyelembe venné a határainkon kívüli magyar irodalmat is. A megvalósulás későbbre marad; hozzátehetem azonban, némi vigaszként, hogy kapcsolataink bővültek a határainkon kívüli magyar

irodalommal, növekedett a kinti szerzőktől itthon megjelenő művek (könyvek és folyóiratcikkek) száma.

Nem jelent meg az a prózai antológia sem, amelyet a *Vándorének* mintájára terveztünk. Örömmel jelenthetem viszont, hogy ez már sínre került, a határainkon kívül élő magyar írók prózai műveiből való válogatás — reményeink s mostani ismereteink szerint — jövőre meg fog jelenni.

Szerettünk volna a magyar fiatalok kezébe adni egy népszerűen megírt történelmi képeskönyvet is. Ez nem készült el, de megvan rá a reményünk, hogy hamarosan összeáll ez a nagyon fontos olvasókönyv, hiszen a tervezett kiadvány jelentős része összeállítható a Magyar Hírekben megjelent közleményekből. Megjegyzem, hogy szélesebb tematikával megindult egy új kiadványsorozat Magyar Tükör címmel, az első száma az ősz elején jelenik meg, ez is segít majd a történelmi tájékozódásban és tanításban.

Nem mondunk le arról a tervezett kiadványunkról sem, amely a nyelvtanító pedagógusok munkáját volna hivatva megkönnyíteni. Ezt a tanuláshoz hangulatot teremtő, kedvet ébresztő játékos gyakorlatok gyűjteményét mindenképpen és minél előbb a nyelvtanító tanárok kezébe szeretnénk adni.

Tisztelt Konferencia! Azt hiszem, beszámolómnak az elmúlt négy esztendő törekvéseiről, eredményeiről szóló részéből is kiderült, hogy mindig igyekeztünk újítani, terveinket, munkánkat a szükséghez, az új felismerésekhez képest alakítani. A fejlődés, a gazdagodás ténye, irányvonala még inkább szemlélhető akkor, ha az anyanyelvi mozgalom eddigi 15 évét tekintjük át.

Hogy az alapkérdéssel kezdjük, a 15 év távolából már világosan kirajzolódik, hogy tevékenységünk szemléletében, tartalmában milyen változások voltak ebben az időszakban.

Egészen röviden vázolja a helyzetet: kétségtelen, hogy az Anyanyelvi Konferencia a kezdetekor lényegében nyelvcentrikus volt. Ez tükröződik elnevezésében is, amely (már ti. az elnevezés) meg is maradt, csak tartalma időről időre változott, bővült.

Ez a változás a nyelvi vonalon belül is megmutatkozott. Debrecenben még a magyar nyelv hazai állapota, gondjai adták meg a modellt, ezeket felvázolva, ismertetve fogtunk hozzá, hogy közösen megfogalmazzuk, kialakítsuk azt a feladatsort, amely a határainkon kívül élőket segíti anyanyelvünk ápolásában, megőrzésében. (Csak emlékeztetek első konferenciánk nyelvi — vagy inkább nyelvészeti — programjára: a magyar kiejtésről, a magyar nyelvjárásokról, időszzerű nyelvhelyességi kérdésekről stb. beszéltünk a világ minden részéről összegyűlt hallgatóságnak.) Ez a szemlélet erősen tükröződik az Anyanyelvi Konferencia tankönyvsorozatának első darabjaiban is. A valóság azonban hamarosan bizonyos fokú szemléletváltásra készítette, kényszerítette nyelvpedagógus szakembereinket. Nevezetesen arra,

hogyan akiknek mi a tanfolyamokat szervezzük, a tankönyveket szerkesztjük, azok nyelvismeretét, nyelvhasználatát alapvetően a kétnyelvűség állapota jellemzi és befolyásolja. Törekvéseinkben, nyelvtanítási módszereinkben ezt a tényt tehát tekintetbe kellett venni, sőt alapvető szempontként kellett érvényesíteni.

Ez a szemlélet — s mindaz, ami feladatként, módszerként belőle fakad — ma is, a továbbiakban is érvényesül az anyanyelvi mozgalom munkájában, de az élet, a valóság az utóbbi években egy új feladatra is figyelmeztetett bennünket. Arra, hogy — mint már említettem — idők folyamán, mondhatjuk: napjainkra többségbe kerültek a kinti magyar származású fiatalok közül azok, akik magyarul már alig-alig vagy semmit sem tudnak. Ők tehát — ami a módszert illeti — úgy tanulják a magyar nyelvet, mint idegen nyelvet. (A mi esetünkben egy érzelmileg más töltetű kifejezést láttunk jobbnak alkalmazni az „idegen nyelv” helyett: a magyar mint származásnyelv.)

Ezt a belső fejlődési vonalat párhuzamosan követi egy külső is a nyelvi program alakulásában; ez a változás a nyelv és a magyar kultúra más jelenségeinek egymáshoz való viszonyában mutatkozik meg. Már szóltam erről néhány szót, most csak összefoglalóan és vázlatosan ismételtem: kezdetben a domináló nyelvi programnak csak szükséges és célszerű kiegészítője, segítője volt még az irodalom is. A magyar kultúra egyéb tényezői, megjelenési formái — népdal, népművészet, néptánc stb. — még inkább kísérő jelenségeként, kiegészítésként jelentkeztek. De hamarosan — már mozgalmunk első éveiben — megtalálták a maguk sajátos feladatát, s mint a szivárvány színei, egymást kiegészítve, egymásba fonódva, egyik a másikat segítve szolgálták a magyar kultúra megismertetését, mai szemléletünk és megfogalmazásunk szerint a magyarságtudat erősítését, megőrzését.

A szemlélet változását természetesen követte az újítás munkánk módszerében, a gyarapodás, gazdagodás a munka belső tartalmában, szakanyagában és az anyanyelvi mozgalom intézményeiben is.

A gyermeknyaraltatás fokozatosan átalakult szakszerű anyanyelv- és kultúraápoló intézménnyé, amelyet ma már kialakult, állandó (de fel is frissülő) pedagógusgárda vezet. Az egységes és színvonalartartó, színvonalbővítő táborvezetést a pedagógusok szakmai megbeszélései, a Védnökség részéről való látogatások s a különböző módszertani útmutatók biztosítják. Fokozatosan és folyamatosan bővült már említett intézményeinknek szakanyaggal való ellátása is. Az iskolák számára készült kiadványok mindig újakkal és újakkal egészültek ki a szükségnek megfelelően, de gazdagodott és használhatóbbá vált ez a szakanyag azáltal is,

hogy a tankönyveket fokozatosan kiebésítettük módszertani útmutatókkal; így is segítve a tanításban kevésbé járatosakat.

Mint a négy évről való beszámolómban már említettem, ez az intézmény rendszer, amely a magyar nyelv ápolását, a magyar kultúra megismertetését, ezzel a magyarságtudat megőrzését szolgálja, az utóbbi években is szépen, mutatósan gyarapodott. De ez a fokozatos és folyamatos gyarapodás az eltelt 15 esztendőre egészében is jellemző: az az egymásra épülő, egységes egésznek látszó oktatási-nevelési rendszer, hálózat, amelyről beszámoltam, nem egyszerre alakult ki, hanem fokozatosan, ahogy a szükség kívánta, és erőnk, lehetőségeink engedték.

Külön fejezetet — voltaképpen külön előadást, részletes boncolgatást érdemelne annak bemutatása, hogyan bővült, erősödött kapcsolataink rendszere a nagyon szerény kezdetektől fogva. Nemcsak azoknak a személyeknek a száma gyarapodott, akiket a magyar nyelvért, a magyarságtudat megőrzéséért való őszinte aggodalmuk, felelősségük hozott velünk kapcsolatba: egyre több egyesület, intézmény is felvette, illetőleg szorosabbra fűzte velünk a kapcsolatot. Félreértés ne essék, nincs szándékomban a valóságot rózsaszínűre festeni, s azt állítani, hogy az Anyanyelvi Konferencia valamilyen átütő politikai sikert aratott, s hogy az eddig velünk szemben álló intézmények kritika nélkül — vagy akár kritikával — csatlakoznak az anyanyelvi mozgalomhoz. Erről — így általában — szó sincs! Vannak egyének, egyesületek, intézmények, akik s amelyek elvileg s következetesen tiltakoznak minden fajta közeledés, együttműködés ellen. Velük — úgy gondolom — nem kell, nem szabad vitába szállnunk, legalábbis nem az anyanyelvi mozgalom keretében. Mert velük — ez a tapasztalat — nem a nyelvmegőrzés, kultúraápolás dolgáról kellene tárgyilagosan eszmecserét folytatnunk. De: és ezt szeretném még egyszer hangsúlyozni, egyre több olyan intézmény, egyesület is van, amely őszinte jóindulattal és segítőkészséggel nézi, bírálja és támogatja az anyanyelvi mozgalom ügyét.

Ennek az „együttműködésnek” — idézőjelbe tettem a szót — nagyon sokféle színe, szintje, fokozata lehet. Mondjuk: a Magyar Műhely köre az idén már itthon (Kalocsán) tartott jól sikerült és tartalmas, igényes összejövetelt, kinti és hazai résztvevőkkel. Más egyesületek esetleg még távol vannak ettől, de már szívesen látják összejöveteleiken a hazulról, Magyarországról érkező vendégeket, s hasznosnak tartják az így kialakuló eszmecserét. Nem említem meg ezeknek az egyesületeknek a nevét, mert az is lehet, hogy nem vennék jó néven. Talán. De egyet mégis megemlítek, a magam újabb tapasztalataiból.

Nem tudom, hogy a stockholmi Magyar Ház vezetősége mit válaszolna hivatalosan arra a kérdésre, hogy kapcsolatot tartanak-e az anyanyelvi konferenciával. Én magam sem tudom, hogy van-e egyértelmű válasz, de bevallom, nem is keresem. Nekem éppen elég az, hogy amikor —

meghívásukra náluk voltam, egyértelműen azt tapasztaltam, hogy amit csinálunk, jónak, fontosnak tartják, s a maguk munkájában — amit elismerésre méltó kitartással végeznek — szintén hasznosítani igyekeznek eredményeinket. Megbeszéléseinket mindig az ügghöz méltó korrekt vitastílus, az egymás iránti bizalom és megbecsülés jellemezte.

Nem bírálom, nem kifogásolom azoknak a döntését sem, akiket bizonyos fenntartások még távol tartanak az Anyanyelvi Konferencia tanácskozásaitól, de munkánkat, céljainkat becsülik. Mint az egyik cserkésziszt barátom is, aki meghívásunkat ugyan nem tudja elfogadni, de ezt írja:

„Azokat, akik nemes motívumoktól indítatva vesznek részt az anyanyelvi konferenciákon, érdemeik szerint becsben tartom. Működésüket, amennyire a körülmények engedik, érdeklődéssel kísérem. Ezt a nézetemet éppen olyan nyílt őszinteséggel és következetességgel vállalom és vallom, mint kritikusi függetlenségem fenntartását.

Tisztelettel és csodálattal észlelem a magyar népnek azon erőfeszítését, amellyel nemzetként való fennmaradásáért, lelki, erkölcsi, intellektuális és gazdasági síkon küzd. Az anyanyelvi mozgalmat lényegében ezen küzdelem egyik jelenségének tekintem.

Talán alkalmat ad még a Gondviselés arra hogy ezen témáról Budapesten vagy Ottawában egyszer személyesen is szót váltsunk.”

Amikor — úgy gondolom joggal — azt állapítom meg, hogy a kezdetektől fogva bővült a velünk lazább vagy szorosabb kapcsolatban együttműködők köre, azt is hozzáteszem hogy kapcsolataink légköre is örvendatosan, jó irányban változott. (A kettő nem független egymástól: ok és okozat is egyszerre.)

Eltűnt már kapcsolatainkból az a bizalmatlankodás, gyanakvás, amely az első éveket bizony még jellemezte. Azóta mozgalmunknak megszilárdult a hitele. Mert munkára, tényekre, eredményekre hivatkozhatunk, mert tevékenységünket, kapcsolatainkat nem hátsó szándékok, hanem őszinteség egyenesség irányítják, mert szilárdan ragaszkodtunk és ragaszkodunk ahhoz hogy az Anyanyelvi Konferencia az anyanyelvi mozgalom céljaiért van itt ezekért dolgozunk, ezekért értekezünk, s néha keményen vitázunk is. És kirekesztünk mindent, ami fő feladatunktól — s egymástól is — eltávolítana bennünket.

A kép realizálásához és teljességéhez az is hozzátartozik, hogy kapcsolataink köre és légköre nemcsak kinti, hanem hazai viszonylatban is érezhetően és kedvezően megváltozott. Enélkül — talán nem kell különösen bizonyítanom vagy részleteznem — lényegesen nehezebb lett volna eredményeket elérnünk az anyanyelvi mozgalomban.

Az Anyanyelvi Konferencia ügyét — mint napjainkban is tapasztaljuk — az egész magyar társadalom aggódó és szerető együttérzéssel figyeli.

Munkájában, irányításában a magyar kulturális élet színe-java, írók, tudományos kutatók, művészek, egyházi és közéleti vezetők vesznek részt, szervezésében sok segítséget adnak az Akadémia intézetei, az egyetemek, a minisztérium s más, oktató, kutató és kulturális intézmények. Az általános érdeklődés intenzitásának folyamatos növekedését mutatja az is, ahogy a magyar sajtó, rádió, televízió évről évre figyelemmel kíséri az anyanyelvi mozgalom eseményeit, eredményeit, s rendszeresen tudósítja róluk az olvasókat, hallgatókat, nézőket.

Hosszan sorolhatnám annak a jeleit, bizonyítékait, hogy idehaza több szinten is fokozódott, fokozódik az érdeklődés az anyanyelvi mozgalom iránt. Apróságnak látszik, de mi tudjuk, hogy nem az: a „*nagyszülő akció*”. Így szoktuk nevezni azt az állami intézkedést, melynek folyamányaként 1984 eleje óta engedélyt kaphatnak a hazai nagyszülők, hogy unokáik nevelését nyugaton vállalhatják oly módon, hogy azalatt nyugdíjukat is megkapják. Az idén pedig az eddig már több alkalommal szorgalmazott gyermekcsere feltételeit teremtette meg az új oktatási törvény.

Érzékeny pontja volt kapcsolatainknak a *nyugati* írók magyarországi jelenlétének, megjelenésének kérdése. Értekezleteinken, irodalmi tárgyú összejöveteleinken ez gyakran volt vita tárgya. Úgy gondolom, hogy ebben a kérdésben is sikerült előbbre jutnunk; az igényekhez képest talán nem eléggé, a 15 évvel ezelőtti állapothoz képest viszont jelentősen. A hazai (fővárosi vidéki) sajtó orgánumokban szép számmal jelentek meg az elmúlt években nyugati magyar írókról ismertetések, kritikák, híradások, még több alkalommal közzöltük saját műveiket: verseket, novellákat; több író önálló kötetet is publikált idehaza. Az persze, hogy mi a „szép számmal”, nagyon relatív. Többet mond talán az, hogy például 1983-85 között 22 nyugati magyar író műve jelent meg nálunk: 16 önálló kötet, szép számú vers, elbeszélés, cikk, műfordítás, interjú és kritika. Eredménynek kell tekintenünk a *Vándorének* címen megjelent versantológiát s a most elkészült prózai antológiát is. Tudjuk, hogy nyugaton is megjelent egy verses antológia, most pedig — a közelmúltban — napvilágot látott a Bécsben élő Sebestyén György összeállításában egy prózai gyűjtemény, *A hely, ahol élünk* címmel. Ezek a kiadványok nem teszik fölöslegessé, hanem kiegészítik egymást.

Tisztelt Konferencia! Az Anyanyelvi Konferencia kapcsolatainak bővüléséről szólva egy pillanatra ki kell tekintenünk mozgalmunk köréből, hiszen nem elszigetelt jelenségről van szó. A kapcsolatok általános bővülése kihat más területekre is. Ez egyrészt magyarázza, másrészt támogatja is a mozgalmunkkal kapcsolatos előbb idézett jelenségeket. Arra gondolok, hogy az utóbbi években egyre gyakoribbá válnak hazánkban az olyan találkozók, amelyeken nyugaton élő magyar származású szakemberek, művészek, tudósok, kutatók találkoznak hazai kollégáikkal, s beszélnek meg igényes,

magas színvonalú értekezleteken szakmájuk eredményeit, vagy mutatják be műveiket a magyar közönségnek. Csak emlékeztetőül, hiszen sajtónk sokszor megemlékezett ezekről: országos érdeklődést keltett a „Tisztelet a szülőföldnek” címen megrendezett nagyszabású kiállítás, amelyre 283 magyar származású művész hozta el munkáit. Azt sem lehet említés nélkül hagyni, hogy e mellett a nagy sikerű seregszemle mellett igen sok művész hozta haza műveit, s mutatta be a fővárosban vagy vidéken rendezett kiállításon. A bizalom erősödését, a kapcsolatok bővítését mutatják az olyan sikeres és széles körű szakmai összejövetelek, mint az orvosok találkozója. Az agrárszakemberek most készülnek szakmai összejövetelükre, a könyvtárosok pedig már második alkalommal gyűlnek össze közös gondjaik megbeszélésére. Első találkozásuk — ezt is megjegyezhetjük — az anyanyelvi mozgalom inspirációja folytán jött létre. Ugyancsak az anyanyelvi mozgalomból nőtt ki a *Magyar Fórum*, amely tavaly azokat hívta meg s hozta össze, akikre a magyar emigráció történetének kutatásában, megírásában számítani lehet. Az anyanyelvi mozgalomban mutatkozó kedvező folyamat tehát — így összegezhethetnénk az elmondottakat — egy általános folyamat része, de egyben alakítója is.

Tisztelt Konferencia! Beszámolómnak végére értem. Tudom, hogy ebben a szükségszerűen vázlatos visszatekintésben több mindenről nem tehettem, nem tettem említést, vagy nem olyan súllyal, mint sokan — főként a közvetlenül érdekeltek — szükségesnek vélnék. A hozzászólások, viták során mód nyílik majd a pótlásra, a helyreigazításokra.

Különben az elvégzett munka egyes kiemelkedő részeinek tüzetes megvizsgálása, értékelése a továbbiakban a konferencia teendője. S az is, hogy a lelkiismeretes, alapos felmérés eredményeképpen kitűzze a holnap, a következő évek feladatait.

Pedagógiai munkabizottságunk elsősorban az új tankönyvsorozatra nézve vár kritikát és javaslatot: hogyan látják a kinti és hazai szakemberek az elkészült próbafejezeteket, miben kellene rajtuk változtatni?

Kulturális munkabizottságunk most első ízben vállalkozik arra, hogy átfogóan megvizsgálja, milyen szerepük lehet a *képzőművészeteknek*, még általánosabban szólva a vizuális kultúrának a mi mozgalmunkban, a magyarságismeretnek, a magyarságtudat megőrzésének a szolgálatában. Új lendület, új kezdeményezések elindítója lehet — hisszük, hogy az is lesz — a magyar irodalomról való tanácskozásunk; annak a kérdésnek elvi és gyakorlati szempontból való megvizsgálása, hogyan szolgálhatja az irodalom egyrészt a nyelvtanítás, másrészt a magyarságismeret és a magyarságtudat fejlesztését.

Mindenekelőtt azonban — konferenciánk első témaként — abban a kérdésben szeretnénk eredményesen tanácskozni, hogy mit tettek, de főként

mit tehetnének *az egyházak és egyesületek* abban a közös ügyben, amelynek érdekében az anyanyelvi mozgalom próbálja együttműködésre, közös munkára összefogni a hazai és kinti magyarok legjobbjait. Az egyesületi vezetőkkel való kapcsolatunk állandó, ismerjük gondolataikat, nehéz és áldozatos küzdelmüket. Azt reméljük, hogy a mostani konferencián előre tudunk lépni abban is, hogyan lehetne eredményesebbé tenni az egyesületekben folyó nyelvoktatást kultúraápolást. Hogyan tudnának jobban élni azzal a lehetőséggel, amelyet, Védnökségünk ezen a téren is (kiadványok, módszertani anyagok, hazai szakmai továbbképzés stb.) nyújt számukra.

Tudjuk azt is, milyen fontos szerepük van az egyháznak a magyarság összetartásában, nyelve, kultúrája, hagyományai őrzésében, az ősök honával való kapcsolat ápolásában. A régi kivándorlók sorsának alakulásában, alakításában a legtöbb esetben döntő tényező volt az egyház, amely összetartotta, irányította őket. Templomuk a közösség, a magyarság szimbóluma, papjuk pedig nemcsak lelkiatyjuk, hanem ügyvédjük, bírójuk is. Ezt a szerepet az idők folyamán az egyházak megosztották a világi intézményekkel, politikai, társadalmi és egyéb egyesületekkel, de a közösség összetartásában, irányításában igen sok helyen ma is övék a vezető szerep. Ezt tudom a magam tapasztalatából is, nyugati útjaimon volt alkalmam sokféle gyülekezeti házban, összejövetelen és templomban is szólni ezeknek az egyházi szervezeteknek a tagjaihoz, volt alkalmam azt a sokrétű munkát látni, amelyet a magyarság érdekében kifejtenek. Érthető hát, hogy most az egyházak képviselőivel együtt erről a kérdésről szeretnénk beszélgetni, ebben szeretnénk közös megállapodásra jutni. Öröndetes és egyáltalán nem meglepő, hogy egyházaink hazai vezetői a legteljesebb mértékben egyetértettek velünk a kérdés napirendre tűzésében. Ők is tudják — nálam jobban tudják —, mit jelent a nyáj és a pásztor, az egyben maradó nyáj; s a nyájat jó irányba terelgető pásztor, hogy én is ezzel a gyakran emlegetett szép metaforával éljek.

Tisztelt Konferencia! Engedjék meg — befejezésül néhány szót arról, hogyan állt össze — személyileg — ez a tanácskozás, kiket hívtunk meg az ötödik anyanyelvi konferenciára.

Röviden megfogalmazva azt mondhatnám, hogy azokat, akik huzamosabb idő óta, folyamatosan részt vesznek az anyanyelvi mozgalom munkájában de azokat is, akik az utóbbi időkben bizonyították be tetteikkel, kiállásukkal, hogy készek a közös munkára, készek gondolataikkal, javaslataikkal, kritikájukkal munkájukkal támogatni a közös ügyet. (Azt persze, hogy minden jelentkező meghívjunk, lehetőségünk korlátozott volta nem engedte meg.) Egy kissé részletezve: meghívást kaptak természetesen a Védnökség tagjai. Aztán: azok akik egyes bizottságainkban, a Nyelvünk és Kultúránk szerkesztőségében állandó munkát végeznek, valamint tanfolyamaink,

iskoláink vezetői, képviselő. Meghívtuk azoknak a hazai intézményeknek a képviselőit is, amelyekre munkánkban leginkább támaszkodunk: az MTA Nyelvtudományi, Irodalomtudományi, Történettudományi Intézete, a Művelődési Minisztérium a Népművelési Intézet, az Országos Pedagógiai Intézet, a Magyar Írók Szövetsége, a Tankönyvkiadó Vállalat, az Országos Oktatási Központ stb. képviselőit. Az e napirendi témára való tekintettel is meghívtuk a hazai egyházak vezető képviselőit és az egyházi lapok szerkesztőit.

A külföldi meghívásokkal kapcsolatban is elsősorban az vezetett. bennünket hogy régi, tapasztalt munkatársaink itt legyenek, de — főként az ő javaslatukra — sok olyan barátunk is kapott meghívót, aki újabban kapcsolódott a munkába. Minthogy a mi munkánknak igen lényeges része az egyesületek életéhez fűződik, itt van sok baráti egyesület vezetője, képviselője is. Annál is inkább. mert az ő munkájukat, gondjaikat külön is meg akarjuk beszélni.

Fontos újítás volt a mostani konferencia szervezésében, hogy azt kértük az egyes külföldi magyar intézmények, iskolák stb. vezetőitől: ők jelöljék meg, kit szeretnének elküldeni erre a tanácskozásra. Úgy gondoljuk, hogy ez a „képviselési rendszer” demokratikusabbá, nyitottabbá és — reméljük — eredményesebbé teszi a mostani összefüggést és a következő konferenciákat, egész együttműködésünket.

Köszönöm szíves figyelmüket, türelmüket, s a további napokra mindnyájunknak friss erőt és eredményes eszmecserét kívánok.

Sinor Dénes (USA)

Hozzászólások

Megint csak összejöttünk! Örül a szív, az intellektus elégedett. Egy modern Horatius azt mondaná, hogy eljött a kölcsönös vállveregetések ideje. De vannak vállak, amelyek már nem viselnek földi terhet, amelyek már nem hordozzák a magyarság gondjait. Halottakat idézek. Elsősorban Gosztonyi Jánost, Béládi Miklóst, Hamza Andrást, akik — másokkal egyetemben — már nincsenek közöttünk. Elmúlásuk jelzi az idő múlását, az öregedést, egyben talán a fejlődést, a megújulást is. Az idő és változás fogalmai elválaszthatatlanok!

A világirodalom legtöbbet idézett, legtöbbet kommentált írójának egy megjegyzése jut eszembe. Szent Pál — mert órála van szó — a korintusiakhoz írt első levelében azt írja: „Gyermekekomban úgy beszéltem, mint egy

gyermek, úgy gondolkoztam, mint egy gyermek, úgy éreztem, mint egy gyermek. De amikor elértem a férfikort, elhagytam a gyermek szokásait”. Tizenöt évvel az első Anyanyelvi Konferencia után: elhagytuk-e a gyerek szokásait, elértük-e a férfikort? Ha igen, a gyerekkor naivitásával együtt elvesztettük-e annak ártatlanságát, idealizmusát is? Tudjuk-e még, miért jöttünk e világra?

Az Anyanyelvi Konferencia eredeti célja kristálytisztán fogalmazódott meg: a nyugati — ismétlem, a nyugati és nem a trianoni béke következményeként az anyaországtól elcsatolt — magyarság magyar anyanyelvűségének, magyarságtudatának megtartását tűztük ki célul. Nemes cél ez, sziszifuszi munka, sok szívet, pénzt, körültekintést igényel. Érdekében megállapodtunk abban is, hogy a magyarországi magyarok nem fogják ezeket a találkozókat politikai ideológiák terjesztésére felhasználni. Mi meg, nyugati magyarok, úgy mondtuk, hogy nem fogunk belebeszélni a magyar belpolitika ügyeibe.

Okos szándék, szép szándék — de sajnos — nem mindenki tartja be a játék szabályait. Márpedig szabály nélkül nincs játék. Voltak, talán vannak is, nagyzási hóbertban szenvedő kisdedek — mármint a szentpáli értelemben kisdedek — akik azt hiszik, sőt néha el is tudják hitetni, hogy mondjuk dél-patagóniai honukból, az ottani kuglizóegyletben szerzett államférfiúi tapasztalatok alapján pontosan — a magyar illetékeseknél helyesebben — tudják megítélni a magyar belpolitika, sőt — horribile dictu — a magyar külpolitika problémáit is.

Nyilvánvaló, hogy nem tartozik az Anyanyelvi Konferencia kompetenciájához megfigyelni, kommentálni az említett dél-patagóniai elvtárs otthon, mármint saját környezetében kifejezett véleményét. Beszéljen, írjon, amit akar, de kérve kérjük, tegye ezt másutt, ne itt, az anyanyelvi konferencián! Ne vesztessük az időt, az energiát olyan dolgok megvitatására, amelyek nem tartoznak sem a Világsszövetség, sem az Anyanyelvi Konferencia — ahogy mondani szokták — asztalára. Ritkán találkozunk, kevés időnk van — maradjunk a témánál!

Az 50-es évek elején a magyar élet sokak által nem kedvelt tünete volt haszontalan és hatástalan határozatok kényszerű tárgyalása, megszavaztatása. Olyasmire gondolok például, hogy mondjuk a pacsatütti vadkacsatenyésztők asztaltársasága kénytelen volt a dél-gujarati árvízsegély elégtelenségét keményen elítélő nyilatkozatot hozni. A történelem tanúsága szerint egy ilyen nyilatkozat nem segítette az árvíz sújtotta embereket, viszont ártott a pacsatütti — dél-gujarati viszonyoknak, és a kérdés tárgyalására fordított idő alatt nem lehetett vadkacsákat tenyészteni.

Ha az Anyanyelvi Konferencia a saját kompetenciáján kívül eső témák megvitatásának fórumává válnék — akkor megszűnne. Per definitionem — megszűnne! Ez ilyen egyszerű, kérem! Hogy egy közeli, nem magyar példát

adjak: amikor az amerikai kormány és közvélemény szerint az Unesco eltért kitűzött céljaitól, és bizonyos politikai ideológiák fórumává látszott válni, az USA kilépett belőle — és magával vitte a költségvetés 25 százalékát. Most Anglia követi példáját! Tanulság: suszter, maradj a kaptafánál!

A Magyarok Világszövetsége működésében talán legfontosabb eredménynek azt tekintem, hogy vezetőségünknek sikerült a magyarországi közvélemény nagy többségével megértetni és elfogadtatni eredeti — ismétlem: eredeti — célkitűzéseink jogosultságát, tisztességét, kivitelezhetőségét. Mindkét magyarság — az itteni is, mi is Nyugaton — hasznát láttuk ennek a közeledésnek. Ügyünk közügy lett Magyarországon. Ez örömdetes, sőt döntően fontos eredmény — ha a Világszövetség nem érte volna el, most nem lennénk itt, Veszprémben —, de persze valami rizikó is jár vele. A közügyekbe már a politika is beleszól vagy beleszólhat, és hogy egy bölcs barátom sóhajos szavait idézzem: „nehéz depolitizálni Magyarországon”.

Egy amerikai tisztelőm — azért nevezem annak, mert túlságosan nagy fontosságot tulajdonít ritka megnyilatkozásaimnak — írásban tette fel a kérdés hogy hol „egyeztetik Sinor akadémikus megnyilatkozásait a Magyarok Világszövetségének terveivel”? Szerinte — idézek — „az a gyümölcsöző rokon baráti kapcsolat, amely Sinor és a magyar kommunista rendszer kultúrkomiszárjai között — ezek, gondolom, Ti vagytok — az elmúlt évtizedek során kialakult, elegendő alapot szolgáltat arra, hogy ilyen gondolatok forduljanak meg fejünkben”. Ez az idézet vége. Hát a baráti kapcsolatok meglétét ne tagadom, de egyeztetni nemigen kell. Okos ember nem gyanít összeesküvést akkor és abban, ha egy futballmeccsen nyári zápor esetén tízezer ember egyszer nyitja ki az esernyőjét. Az akció csak annak gyanús, aki dél-patagóniai televízióon figyeli az eseményeket, és nem látja, hogy esik.

Ha el is értünk szép sikereket, ha a két magyarság közeledett is egymás megértésében és közös akciókban, maradt bőven megoldatlan probléma. Jó példa erre kapcsolatunk hiánya a nyugati katolikus klérussal. Az egyházak fontos szerepét az anyanyelv és a nemzettudat fenntartásában minden józan ember elismeri. Az Ifjúsági Szemlének adott és halála után megjelent interjújában Gosztonyi János arra a kérdésre, hogy „Melyek a nyelv megőrzésének legfontosabb intézményei a diaszpórában?”, imígyen válaszolt: „Elsősorban az egyházak. Régen is azok voltak, és azok ma is.” Mások is, magam is többször hangsúlyoztuk ezt a tényt. Így hát nem meglepő, hogy egyik központi témánk megint csak a magyar egyházak tevékenysége a magyar nyelv és kultúra ápolásában. Biztosra veszem, hogy sok okos megjegyzés fog ezzel kapcsolatban ülésünkön elhangzani. De eddig, akármit tettünk is, a nyugaton működő katolikus papság — tisztelet a kivételnek,

persze — nem mutatott sok megértést mozgalmunk céljai iránt. Ez nekem mint katolikusnak, különösen rosszul esik.

Beállítottságuknak lehetnek szubjektív okai — például rossz személyes emlékek — vagy objektív okai, mint a legtöbb szerzetesrend magyarországi működésének felfüggesztése. Ennek ellenére, úgy hiszem, hogy — mindent egybevetve — a fő ok inkább a helyi hívők nyomásában keresendő. Ha és ahol ez a magyarázat helytálló, meg kell értenünk magyar pap testvéreink helyzetét, akiknek első kötelességük a hívők lelki gondozása, és helytelen lenne, ha egy politikai állásfoglalással elijesztenék vagy elkedvetlenítenék őket a templomba járástól, vagy egy nem magyar templomba küldenék őket. Igaz, a jó lelkipásztor vezet — és nem követ. A jó pásztor nyája pedig nem széled szét. De akár együtt dolgozik velünk a nyugati katolikus papság, akár nem: amíg magyarul mondja a szentmisét, amíg magyarul prédikál, a közös ügyet, a mi ügyünket szolgálja. Amíg a ma párhuzamos magyar utak magyarok, van remény arra, hogy egyszer csak összefutnak.

Az egyház kétezer éves történetének folyamán minden vihart túlélte. Magyarország csak fele olyan idős, de szintén túlélte minden vihart. Az ezer év közös története alatt hányszor, de hányszor voltak konfliktusok az egyház és az ország között! Igazi, harmonikus együttműködést csak ritkán találunk, az többnyire vágyálom. Ha csak saját gyerekkoromra emlékezem, ma Istenben nyugodó jó paptanároim hányszor, de hányszor hánytorgatták fel az egyház sok sérelmét abban az országban, amelyben a római katolicizmus államvallás volt. De mégis katolikusnak és magyarnak neveltek bennünket, és amikor az ötvenéves érettségi találkozón felolvastuk az osztály névsorát, láthattuk: mind magyar maradt, mind katolikus maradt — egyetlenegy sem züllött el.

A magyar élet nem fenékgig tejfél. Tudja ezt mindenki, hirdeti a magyar rádió és a televízió is. De, ha a jogos panaszoktól eltekintünk, kétségtelen, hogy az elégedetlenség, a panaszkodás a magyar középosztály egyik jellemző vonása. Ha megkérdezik az amerikai, akinek házáat, mindenét pár órával előbb vitte el a tornádó — aztán, ami maradt, azt elrabolták —, tehát megkérdezik tőle, hogy hogyan van, azt fogja válaszolni „fine, just fine — remekül, köszönöm, remekül! És valószínűleg hozzáteszi majd, hogy milyen remek ország Amerika, ahol ilyen kedves kérdéseket tesznek fel. Ha viszont éppen fizetésemelést kapott magyar barátomnak, aki szebb lakásba költözik, hogy boldog házasságát megkezdje, ha tehát annak teszek fel hasonló kérdést, a várható válasz az: „Jaj, ne is kérdezd!”

Költőink valamikor kitalálták a nemzethalál fogalmát. A baj ezzel csak az, hogy a gyakorlatban nincs olyan sír, hol nemzet sülyyed el; bár ha volna, nem úgy néz ki a dolog, hogy mi kerülnénk bele. Erős nemzet ez! Nem a csatatéren ahol hosszú évszázadokon át még véletlenül sem tudtunk egy háborút megnyerni. Erős ez a nemzet az élni akarásában, szívósságában, okos

pragmatizmusában — egy nép, amely szentül hisz az álmoskönyvek tanította bölcsességben: Lúdhúst enni jó”. Ez a nemzet túlélte a hazájáért egy műszakban búsongó köznemesi mentalitást, a dicső nemzethalált hirdető költőket, a fanyalgó, néha patológikus intellektuelek mindent egyszerre gyógyító politikai balzsamait. A nagy magyar teljesítmény az, hogy vagyunk, és — valljuk be — lehetnénk, sőt voltunk sokkal rosszabbul is. Azok a bizonyos hivatásos elégedetlenek, akik a kákán keresik a csomót — noha egyebüktől van csomó bőven —, és abban reménykednek, hogy valami hatás vagy külföldi búsmagyar tudomást vesz róluk, és fájdalommentesen mártírrá avatja őket, nos, ezek olyan távol vannak a nép álmaitól, vágyaitól, de főleg mindennapi tevékenységétől, mint az említett dél-patagóniai nemzetmentők.

Miért mondtam mindezt? Mi köze van ennek az elmélkedésnek az anyanyelvi konferenciához? Hát hadd magyarázzam meg! Mi szükségszerűen a fiatalokért dolgozunk. Nekik írunk tankönyveket, nekik szervezünk tanfolyamokat, iskolákat, őket szolgálja Sárospatak, Kőszeg vagy a nyugati magyar cserkészlet. De aggodalommal gondolok arra, hogy sok helyen, sokaktól miről hallanak ezek a fiatalok. Miről mesélünk nekik: Mohácsról, Dózsa Györgyről, Rákócziáról; Kossuthról, két elvesztett világháborúról, Trianonról, Széllásiról, Rákosiról. Mindig csak panasz, elvesztett háborúk, száműzetések, öldösések... Nos — tisztelt konferencia — egy minden mérkőzését elvesztő futbalcsapat számára nehéz szurkolókat toborozni. Még ennél is helytelenebb taktika, ha mai, mondva csinált problémákkal traktáljuk őket, aprócska ügyekkel, hogy X költő vagy író milyen könnyen vagy nehezen helyezi el műveit. Hogy érdekelheti ez a kérdés a fiatalokat, mit jelenthet számukra — hogy egy más példát adjak — az a meddő vita hogy egy, a születésük előtt lezajlott rövid polgárháború, forradalom vagy ellenforradalom volt-e? Ők fütyülnek rá — én is!

Pest tele van nevető, jókedvű, élelmes fiatalokkal, akik vidáman élnek életüket, a magyar életet. Hol kell itt prédikálni? Ady gyönyörű soraira gondolok sajnos: „Dacos Hunnia álmodva vívja a régi csatát. Veri a Jövőt: balladát akar balladát, balladát”. A balladákból — köszönjük — eleget kaptunk. Közvetítsük inkább a Balassi Bálint életszemléletét: „Vitézek, mi lehet e széles föld felett szebb dolog a végeknél?” Értessük meg a fiatalokkal, az unokákkal, mutassuk meg nekik itt Magyarországon, no meg a saját példánkon, hogy magyarnak lenni nem kálvária, nem küldetés, nem sorstragédia, gyötrelem, kesergés. Hanem, magyarnak lenni: kihívás, virtus, vicc, kaland, jó mulatság — férfimunka.

Hozzászólás

Jól döntött az Anyanyelvi Konferencia előkészítő bizottsága, amikor az V. Anyanyelvi Konferencia színhelyét Szombathely és Pécs után, ismét itt, a szelíd Pannóniában, a történelmi emlékekben gazdag Veszprém városában jelölte ki. Nem kell külön szimbólumot keresnünk ebben a választásban, hiszen a *genius loci*, a hely szelleme, önmaga biztosítja a szimbolikát.

Írásbeliségünk első emléke, mely megelőzi az ismertebb Tihanyi Apátság alapítólevelét, tudvalévóleg a veszprémvölgyi apácák görög nyelvű adománylevele, amelyet Szent István szövegeztetett meg 1002 előtt, és amely Könyves Kálmán 1109. évi latin nyelvű renovációjával együtt maradt ránk, s melyet, ha jól tudom, az Országos Levéltárban őriznek jelenleg. Ez a veszprémvölgyi okirat adja tehát a kulcsszavakat mostani megbeszéléseinkhez. Világi hatalom és egyház; egyház és írásbeliség; magyar szavak idegen nyelvű szövegkörnyezetben.

De a *genius loci* sugallja az Anyanyelvi Konferencia alapvető törekvését is, a tudatos hagyományörzés és a megfontolt újítás harmonikus kiegyenlítődésére való törekvésünket. Mert egyensúlyt kell találnunk történelmi tudatunk, hagyományaink és a tőlünk függetlenül változó világ szükségyszerűségei között, olyan formában, hogy ebből mind a hazaiak, mind a külföldiek gazdagodjanak, gyarapodjanak emberségben és magyarságban.

Azt hiszem, nyugodtan állíthatom, hogy az anyanyelvi mozgalom első korszaka, a hőskor befejeződött. Tizenöt év hosszú idő. Lassan már a külvilág, a kívülállók is perspektívában látják az anyanyelvi mozgalmat, s munkánk arányait is értékelni tudják. Nem lenne ugyanis helyénvaló önmagunk ünneplése.

Nemrégiben jelent meg a nyugati magyar értelmiség vezető folyóiratában a főszerkesztő tollából az anyanyelvi mozgalom értékelése. Ő így lát bennünket, így látja a „magyar-magyar” kapcsolatok mérlegét:

„Az anyanyelvi mozgalom elkönyvelhet több jelentős eredményt is. Nem kétséges, hogy serkentette a külföldi magyar nyelvoktatást; támogatta a hétvégi iskolákat és tanfolyamokat; a tanárokat és nevelőket, az ének- és táncoktatókat megismertette a magyarországi pedagógiai módszerekkel és tapasztalatokkal; segítette a külföldi egyetemeken dolgozó magyar lektorok és előadók munkáját; kiadott néhány használható tankönyvet; előmozdította idegenben élő magyar fiatalok magyarországi tartózkodását és magyar beszélő készségük javulását. Kiállításokat rendezett nyugati magyar

képzőművészeknek, megszervezte egy költői antológia megjelenését, lehetőségeket adott külföldön élő magyar szakembereknek rendszeres találkozókra és hazai kartársaikkal való eszmecserére. Ezek kétségtelenül értékes teljesítmények, és elsősorban azoknak a kitűnő nyelvészeknek, tanároknak, pedagógusoknak, íróknak az érdeme, akik magát az ügyet tartva szem előtt, politikától függetlenül is tehetségüket és tudásukat a magyar nyelv külföldi megmaradásának szolgálatába állították.”

Nehéz lenne az idézethez bármit is hozzátenni, hiszen világosan rendezett, átgondolt katalógusa ez a mozgalom eredményeinek. Ha viszont arra kérnének meg Önök, hogy az anyanyelvi mozgalom jelentőségére mutassak rá, első helyen azt a tényt említeném, hogy a mozgalom, mozgalmunk lehetővé tette, sőt elősegítette, hogy a magyar értelmiség hazai és külhoni tagjai között meginduljon az ozmózis. Elnézésüket kérem, hogy növényteni szakszót használok hasonlatként emberek közötti intellektuális kapcsolat megvilágítására. Mit is jelent ez az ozmózis? A hétköznapi értelmező szótár így határozza meg: „Az a természeti jelenség, amelynek során folyadékok vagy gázok valamely szilárd anyagú akadály finom lyukacsain át lassan s kölcsönösen egymásba áramlanak, összekeverednek.” Példamondatot szentenciát is tud az értelmező szótár az ozmózis jelentőségére: „Az ozmózisnak nagy szerepe van a növények életében.”

A szellemi ozmózisnak is nagy szerepe van a magyarság életében. Megfogalmazta ezt a gondolatot másképpen hazai magyar író is. Csoóri Sándorra gondolok. Őt idézi könyve mottójául Nagy Károly, mert Csoóri beszél egy olyan „tudatot gazdagító” munkamegosztásról, „amelyre különféle bezártságunk miatt egész történelmünk során sohasem volt lehetőségünk”.

Jelenlegi adottságainkat és lehetőségeinket tekintve okunk és jogunk van az optimizmusra: a magyar értelmiség sohasem élt ilyen geográfiai tágasság által nyitottá tett erőterben. Mintha a lehetőségei és keretei körvonalazódnának annak a minőséget szorgalmazó magyar műhelynek, melyről a harmincas évekbeli reformista fiatal elmék ábrándoztak talán nem a legszerencsésebb történelmi pillanatban. Tragédiája volt az egy minőségért forrongó nemzedéknek, hogy a történelem ingája iszonyatos erővel kilendült az egyik irányba, majd nem kevesebb violenciával az ellenkező irányba.

Ahhoz, hogy akadálymentes szóértés jöjjön létre, mert elsősorban erre van szükségünk, beszélnünk kell a századközép infernójának még mindig tökéletlenül megemésztett élményanyagáról. Hogy ez így van, elég ahhoz kinyitni bármelyik hazai vagy külhoni folyóiratot. De a szóértés, mely a hatvanas évek közepén még csak vágyalom volt, a hetvenes évek közepére keretet kapott, s ma pedig optimizmusra feljogosító realitás. A szellemi ozmózis ugyanis serkenti és korrigálja a múlt terhes örökségének

maradéktalan feldolgozását. S ez a folyamat — ennek örülünk — megfordíthatatlan, irreverzibilis.

Ebben látom én tehát az Anyanyelvi Konferencia korszakos jelentőségét: létrehozta az akadálymentes szóértés intézményesített kereteit, s ezáltal elősegítette az ozmóizist a külhoni és a hazai értei miség között. Az a politika pedig, mely az anyanyelvi mozgalomnak zöld lámpát biztosított, és következetesen napirenden tartja a „magyar-magyar” kapcsolatok állandó javítását, a magyarság hosszú távú érdekei szerint gondolkodik s ilyen szellemben cselekszik.

Ezzel szemben a külföldi magyar értelmiség egy része időnként hajlamos elfeledkezni arról a tényről, hogy a magyarság mint külön entitás csupán ezen a 93 ezer négyzetkilométernyi területen rendelkezik állammal, s arról méginkább, hogy ez a terület egész Európa területének csupán egy százalékát képezi. Ebből a káros feledékenységből adódik azután, hogy még mindig akadnak olyan „kibicek”, akikről tudvalévó, hogy nekik semmi sem drága, mivel nem az ő bőrükre megy a játék. Ezek a kibicek nagyhatalmi politikát vagy legalábbis felelőtlen nyilatkozatokat követelnek vezércikkben és glosszában egy, Európa egy százalékát kitevő terület fölötti szuverenitással rendelkező államtól, bár kétségtelen, hogy az ilyen kívánalmak mögött a nem magyar felségterületen élő magyarok emberi és állampolgári jogainak indokolt féltése áll.

Tudomásul kell venniük, hogy a hivatalos magyar politika az eszköztárában rendelkezésére álló legcivilizáltabb elvet alkalmazza, a paritás elvét, mely szerint csak azt várja el a szomszédos államoktól, amit saját maga ad az itt élő nemzetiségeknek. Más kérdés persze az eszköztárak hatékonyságát általában megvizsgálni, illetve lemérni. De ilyen mérlegelésre csak akkor kerülhetne sor, ha az eszköztáron belüli választási lehetőségek a csodával határos módon megszorodnának. Mivel az értelmes vizsgálódásnak az ilyen szükséges előfeltétele nemlétezőnek tekinthető, a vele kapcsolatos kívánalmakat eszünkkel az illúziók világába utasíthatjuk. Ott a helyük.

Utólagos engedelmeiket kell kérnem, hogy erről a külhonban és itthon is neuralgikus pontnak nevezhető jelenségről beszéltem. Tettem ezt abban a hitben hogy ezzel, ismét Szabó Zoltán tömör és lényeglátó kifejezésével élve, az akadálymentes szóértést szolgálom. Engem ugyanis az Anyanyelvi Konferencia operatív bizottsága nem arra kért fel, hogy az anyanyelvi mozgalom jelentőségéről vagy a szóértést akadályozó tényezőkről beszéljek, hanem arra, hogy az irodalom szerepéről beszéljek a magyarságismeret szolgálatában. Erről szeretnék tehát most röviden szólni.

Énszerintem az anyanyelvi mozgalom, Mészöly Miklós kifejezésével élve, „a tágasság iskolája”, mivel sokcsatornás kapcsolatok kiépítésére vállalkozott

intézményes formában. Ennek a sokcsatornás kapcsolatrendszernek egyik, talán a legfontosabb tényezője az irodalom. Az irodalom ugyanis a magyarságismeret eszköze is. Van az irodalomnak olyan meghatározása — a lengyel Nobel-díjas költő, Czesław Miłosz megfogalmazására gondolok —, mely az irodalomnak ezt a funkcióját hangsúlyozza. Czesław Miłosz szerint az irodalom az azonos nyelvet beszélők közös élményanyagának írásba rögzítése és kollektív tárolása. Ez a meghatározás az irodalom autochton jellegét, egyszeri és megismételhetetlen voltát hangsúlyozza.

Az irodalom tehát, ha az értékállag megőrzéséről gondoskodunk, a megismételhetetlen élményanyagot továbbítja az újabb nemzedékek felé, bárhol is éljenek azok. Ennyiben szolgálja a magyarságismeretet az azonos nyelvet beszélők számára: erősíti az együvé tartozás mítoszát, az etnikumtudatot. Ugyanakkor a más nyelvet beszélő, tehát idegenek számára is fontos információértéke van.

Hogy a külföldi hogyan tudja ezt az információrendszert dekódolni, annak technikai feltételei vannak, melyekkel a fordítás és a tanítás szakemberei foglalkoznak. Ezzel kapcsolatos véleményemet több alkalommal volt alkalmam kifejteni, legutoljára a Kossuth Klubban az idén tavasszal, a legrészletesebben pedig a Tiszatájban, több mint tíz évvel ezelőtt, a magyar nyelvészek II. kongresszusa idején. Az ott elmondottakhoz érdemileg többet hozzátenni ma sem tudnék.

Az imént azonban említettem az értékállag-megőrzést. Említettem, hogy az irodalom annál hatásosabb eszköze a magyarságismertnek, a hungarológiának — hogy Gragger Róbert berlini egyetemi tanár szakszavát alkalmazzam —, minél tágasabb szemléleti alapjai vannak. A szemléleti tágasságot nemcsak az interdiszciplináris közelítésmód jelenti, hanem elsősorban az, ha irodalmunk korpuszának minél nagyobb részét tudjuk konzerválni, s az utánunk jövő nemzedékek számára hozzáférhetővé tenni. Utalhatnék ezzel kapcsolatban a hazai egyre nyitottabbá váló kiadói politikára, amely ma már — úgy tűnik — az értékállag-megőrzést is elsőrendű feladatának tekinti, még mondjuk — hogy csak egy példát említsek —, Hamvas Béla esetében is: de én itt elsősorban a nyugati magyar irodalom értékeinek hazai megőrzéséről szeretnék beszélni.

A nyugati magyar irodalom struktúrája megújulás előtt áll: intézményrendszerének erővonalai éppen átrendeződnek. A nagy öregek két legaktívabb, legjelentősebb egyénisége, Szabó Zoltán és Cs. Szabó László az elmúlt év második felében elhunyt: ők gyakorolták azt a kohéziós erőt, amely a nyugati magyar irodalmat egybefogta, s ezáltal jellegének meghatározásában prominens módon részt vettek.

A nyugati magyar irodalom hazai recepciója megvalósulófélben van. Ennek a recepciónak paramétereit akkor volt alkalmam kitapogatni, amikor

az egyik budapesti kiadó kérésére a nyugati magyar irodalommal foglalkozó, összefoglaló kézikönyvet lektoráltam, s, láthattam, hogy azt a fáradságos munkát, melyet Béládi Miklós végzett nagy szakértelemmel és szeretettel, vannak akik tovább vigyék.

Örömmel tapasztaltam azt is, hogy az idei könyvnapok alkalmával „Külföldi magyar irodalom” feliratú könyvsátorban együtt szerepeltek a szomszédos államokban élő magyar írók ottani kiadású, valamint nyugaton élő magyar szerzők pesti kiadóknál megjelent művei is, az illyési „ötágú síp” koncepciójának szellemében. Reméljük, remélni szeretnénk azt, hogy ez az újítás már csupán néhány lépésnyi távolságra van attól, hogy a nyugati könyvkiadók külön sátorral jelentkezzenek a magyar kultúra Amerikában élő mindenesének, Püski Sándornak a szervezésében.

Tudom, hogy ez a gondolat nem most merül fel először, s azt is tudom, hogy a IV. pécsi Anyanyelvi Konferencián, melyen nem tudtam részt venni, szóba került a nyugati magyar kiadók könyveinek forgalmazása. Azt is hozzá kell tennem, hogy ez a javaslat nem nyerte el akkor az Anyanyelvi Konferencia támogatását, hivatkozással „a direkt politikától való tartózkodás további érvényességére”. Végül Szántó Miklós kitűnő és koncepciózus emigrációtörténetéből tudom, hogy e könyvek „barátságatlan” minősítést nyertek.

Közben azonban öt év telt el. A mai helyzetünkben én inkább azt szeretném, ha az értékállag megőrzésének prioritására tennénk a hangsúlyt. Mivel értékeinket mások nem őrzik meg helyettünk.

Közös feladatunk tehát, hogy a magyar irodalom korpuszát minél teljesebb formában hagyjuk az utánunk jövőkre. Közös érdekünk, hogy a nyelvünket beszélők élményanyaga maradéktalanul konzerválódjék utódaink tanulságára. S mivel ennek az élményanyagnak egyik öntörvényű tárháza a nyugati magyarság sorsát, vágyait, elképzeléseit és tanúságtételét rögzítő írásbeliség, melynek; ismerete nélkül a magyarságismeret, önismeretünk, identitástudatunk csonka és töredékes lenne, az a kérésem, tisztelt Anyanyelvi Konferencia, hogy gondolatmenetem figyelembe vételével talán ismét beszéljünk a nyugati magyar iroda- lom jelenlétéről az országban. S ha lehet értsünk szót!

Talán éppen ez alatt, hogy itt a nyugati irodalom sorsán tűnődünk, Londonban ládába csomagolják Cs. Szabó László könyvtárát és személyes relikviáit hogy végakarata értelmében a sárospataki kollégium patinás falai között nyerjenek méltó és szakszerű elhelyezést. Kéziratai és Kazinczy-terjedelmű levelezése pedig a Petőfi Irodalmi Múzeumba kerülnek, hogy ott szakszerűen tárolják azokat, s amikor a végrendelet megkötései ezt lehetővé teszik, a kutatók rendelkezésére álljon az anyag. Örömmel tölt el ez engem, hiszen az értékállagmegőrzés szép, gyakorlati példája. Cs. Szabó életművének

jelentős része ma már a hazai közönség rendelkezésére áll, s tudomásom szerint műveiből újabb kötetek készülnek pesti kiadóknál. Cs. Szabó életművének útja emblematikusan hirdeti a nyugati magyar irodalom állagmegőrzésének prioritásába vetett hitünket.

Befejezésül engedjék meg, hogy javaslatot tegyek. Amikor ismét találkozunk öt év múlva, 1990-ben, találkozunk Sárospatakon: legyen a VI. Anyanyelvi Konferencia színhelye Sárospatak! Tiszteletadás lenne ez az akkorra már végleges formába rendezett Cs. Szabó emlékkönyvtárnak; szép és szimbolikus összekapcsolása lenne az élő mozgalomnak, és a hazájába visszatért, halott nyugati magyar író szellemének. Annak az írónak, akinek sírja „félúton Kölcey és Kazinczy sírja között” hirdeti az egyetemes magyar irodalom eleven erejét.

Újszászy Kálmán

A magyar egyházak tevékenysége a magyar nyelv és kultúra ápolásában

Ismert statisztikák szerint tizenöt millió magyar él a földkerekségen. Kétharmaduk az anyaországban, egyharmaduk a szomszédos országokban, kisebbségben, mint nemzetiség, valamint szerte a világon, szétszórtságban, szórványként, főleg Észak- és Dél-Amerikában, de egyre növekvő számban Ausztráliában és a nyugat-európai országokban is.

Nem véletlen, hogy ennek a bevezetőnek a témája, a címe nem tesz említést arról, hogy a háromfelé tagolt magyarság melyikénél, melyik körében élő magyar egyházak nyelv- és kultúraápoló tevékenységével foglalkozunk. Egyformán feltehető a kérdés mind a három esetben.

Ismerjük az egyházak szerepét a hazai magyar iskolázás történetében, s ezáltal is magyarságmegtartó szerepüket a nemzet életében, és mindnyájan tudunk arról, mint jelentett a török utáni kolonizáció idején a magyar templom, a magyar prédikáció, a magyar zsoltár. Azt is tudjuk, hogy vannak milliós magyar kisebbségek, amelyeknek az egyházaik az olyan közösségeik, amelyekben anyanyelvükön szólnak hozzájuk, s ha mással nem tehetik, pusztán ezzel a nyelvükön szólással táplálhatják nemzeti identitásukat, magyar mivoltukat. Azt pedig, hogy a magyar egyházak, ha nem is mindenütt, nélkülözhetetlen szükségességei az identitás megélésének, a magyar diaszpóra bizonyítja, amely történetének immár száz esztendeje alatt — ahol gyökeret vert — mindig kitermelte magából az egyházat vagy az

egyházakat, egyéb közösségi alkalmak, intézményei, egyesületi, klubjai, körei mellé vagy fölé.

Ez utóbbinak miertjét és hogyanját, azaz annak bemutatását, hogy hol, mikor kellettek és kellenek a magyar diaszpórának a magyar egyházak, és lesznek a magyar nyelvnek, kultúrájának több mint ápolói, megőrzői — tartom voltaképpen feladatommak. Egyfelől azért, mert ismerve az Anyanyelvi Konferencia munkájának irányultságát, úgy vélhetem, hogy ez az, amit tulajdonképpen várnak ettől a bevezetőtől; másfelől pedig azért, mert ha meglepően, sőt megkérdőjelezhetően hangzik is, a diaszpóra az a magyar etnikai közösségi forma, amely oldottságával, képlékenységgel — így is mondhatnánk — szabadságával a legtöbb és legsokfélebb lehetőségét biztosítja az egyházak anyanyelvet őrző és kultúrát tápláló tevékenységének. Mint ilyen ugyanakkor termékenyítően és ösztönzően visszahat a kisebbségi magyarságnak, sőt az anyaország egyházainak a magyar identitást nyelvben, kultúrában szolgáló tevékenységére is.

Bár a magyar diaszpórában világrészenként is kialakulnak bizonyos, csak a földrész diaszpóráira jellemző vonások, és ezekre tekintettel más és más feladattal, sőt profillal helyezkednek el a diaszpórában az egyházak, és bár ezeknek ismerete a diaszpóra jelenének összképéhez nélkülözhetetlen — mégis, ha enélkül is általánosítható és érvényes megállapításokhoz akarunk jutni, kétségtelen hogy elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában megtelepedett magyar diaszpórára kell gondolnunk. Ezt indokolja mindenekelőtt az észak-amerikai magyar diaszpóra számbeli jelentősége. Ennek népessége — mint tudjuk — sokszorosa a más világrészeken keletkezett magyar diaszpórának, s ezért érvényesebben tükrözi a diaszpóra-életnek általános velejáróit, köztük azt is, hogyan helyezkednek el az egyházak a diaszpórában, hol a helyük, mi a szerepük a diaszpóra életében.

Indokolja azonban ezt az észak-amerikai magyar diaszpóra mögött álló csaknem százéves múlt is, amely idő alatt nemcsak kialakulhattak, hanem ki is próbáltathattak, sőt meg is szilárdulhattak a diaszpóra egyházainak a magyar identitást — ideértve a származástudatot is — szolgáló tevékenységei. Ezt indokolja továbbá az észak-amerikai magyar diaszpórával foglalkozó hatalmas, hazai és külföldi, a diaszpórával szinte egyidős, elsősorban történeti jellegű irodalom. S végül ezt indokolja az is, hogy ennek a diaszpórának van a leggazdagabb dokumentációja. A továbbiakban tehát az említett irodalom mellett erre a dokumentációra támaszkodva kísérelem meg vázlatát adni annak: hogyan ápolják az észak-amerikai diaszpórában a magyar egyházak a magyar nyelvet és kultúrát? Állíthatom azonban, hogy olyant, amit a jelenlévőknek a zöme nem tudna — nem tudok mondani!

Az észak-amerikai magyar diaszpóra története azt bizonyítja, hogy a diaszpóra egyházai főleg négy területen végzik nyelv- és kultúraápoló, s ezzel

magyarságmegtartó tevékenységüket. Ezek: az egyházak istentiszteletei — úgy is mondhatjuk: liturgikus alkalmai —, iskolái, sajtója és „rendezvényei”. Amit ezek áttekintésekor hangsúlyozni kell, az az, hogy mind a katolikus, mind a protestáns egyházak — az én ismereteim szerint — azonos „hozzáállással” végzik ezt a szolgálatukat mind a négy területen. Ahol ebben eltérés mutatkozik, az nem a készség különbözőségéből, hanem a szervezeti és szerkezeti eltérésekből adódik. Legszembetűnőbb ez az istentisztelet helye és alkalmai, valamint az ezektől egészen távol esőnek vélt, de szintén közösségi jellegű rendezvénye esetében. A diaszpórában, főleg annak kezdeti legyökerezésének évtizedeiben magyar protestánsok — és itt elsősorban a túlnyomó részüket képező reformátusokról tudok beszélni — hatványozottan magukon hordták az anyaegyházaknak a hitvallások, még inkább a történelem és társadalom formálta jellegzetes vonásait. Ennek következtében maguktól idegennek érezték a magyarországi református egyházzal egyébként testvér német, skót, holland származású, de a már angol nyelvű reformátusoknak az istentiszteleteit, templomait, azoknak a származásukat magukon hordozó légkörét.

Természetesen idegennek kellett hogy érezzék — hiszen nem is értették — az istentisztelet, főleg a prédikáció nyelvét, idegennek a magyar református kegyességben olyan jelentős alkalmak, mint az úrvacsorázás liturgiáját. Ezért ha azt akarták kapni templomtól, egyháztól, ami odahaza, az anyaországban — pontosabban a falujukban — kaptak, maguknak kellett az otthoni mintára egyházközséget, gyülekezetet szervezni, templomot építeni, igehirdetőről gondoskodni. Azaz maguknak kellett megteremteniük a maguk törődésével és a maguk költségén vallásos életüknek azokat a feltételeit, amelyeket falujukban megszoktak, s ami nélkül nem voltak teljes értékűek a vasárnapjaik, a népszokások felelevenítése dacára is csonkák maradtak sátoros ünnepük, a karácsony, a húsvét és a pünkösd.

Mindez, szemben a diaszpóra katolikus magyarjával, aki, ha szüksége volt rá, eltekintve a prédikációtól, a misében is, az áldozásban is ugyanúgy, ugyanazt kapta, mint odahaza. Külsőségeiben, légkörében nemcsak hasonló, hanem a hazaival azonos vagy a differenciákat legalábbis könnyebben áthidalható közösségben találta magát a német vagy ír katolikusok templomában. Nem volt tehát oly mértékben szüksége a saját maga alkotta egyházi közösségre olyan általánosan és olyan hamar, mint a református magyarnak, aki csak magyarságával, nyelvével együtt élhette hitéletét, ha ezzel egyfajta szegregációba ágyazta is bele magát. Hogy legalább kétszer annyi katolikus magyarnak fele annyi temploma van mind az egyesült államokbeli, mind a kanadai magyar diaszpórában — annak ez a magyarázata.

Viszont itt lehet a valószínűsége annak is, hogy az egyébként származásukban is heterogénebb magyar katolikus tömegek miért lehetnek arányszámukon felül képviselve a nem egyházi közösségekben: egyletekben, társulásokban, hazafias vagy egyéb szakmai közösségekben. Ezekben találják meg, pótolják azokat az alkalmakat is, amelyeknek a református diaszpóra — a már említett, maga alkotta nagyobb szabadságából következően is — a maga falai között, a maga teremtetten közösségben ad helyet.

Es itt nem azokra a kifejezetten gyülekezeti életéhez kötött rendezvényekre gondolok, amelyek az egyházközség társas életét s egyben fenntartási költségeit is hivatva voltak szolgálni, azonos amerikai példa nyomán, s amelyek éppúgy megtalálhatók a katolikus magyar egyházközségekben, mint a reformátusokéban; hanem olyanokra, amelyek kifejezetten az egyetemes magyar nyelv és a magyar kultúra szolgálatában állanak, s amelyeket nem esetlegesen, hanem köteleességszerűen, az egyházi kereteket messze túllépő feladatként vállaltak és vállalnak a református egyházközségek.

Hogy ilyenekről a katolikus diaszpórában kevesebbet hallunk, olvasunk, tudunk, s hogy az ilyeneknek inkább közreműködői, mint rendezői ők, az ugyanúgy nem annyira a hozzáállás különbözőségéből, mint inkább a katolikus egyháznak a szervezetében is nyitottabb református egyházakétól eltérő szervezeti és az ezzel járó szubordinációs különbözőségéből és csak kisebb részben abból a szemléleti különbözőségekből származik, amelynek meghatározója az, hogy a nem kifejezetten egyházi rendezvények gondját, különösen ha azok mögött áttételesen sem érdekelt a katolikus egyház — viselje a társadalom.

Míg a templom, a templomi istentiszteletek és a rendezvények vonatkozásában szinte túlhangsúlyoztuk a katolikus és a református diaszpóra nyelv- és kultúramegőrző munkájában a sokszor inkább árnyalati különbözőségeket — azáltal, hogy ezeknek elvi és gyakorlati okait is érintettük —, a magyar diaszpórának magyarságmegtartó másik két, az előbbieknél kifejezettebben a magyar nyelv és kultúra ápolását szolgáló tevékenységi területe, az egyházi sajtó és az egyházi iskolázás ilyenre nem ad okot.

A clevelandi magyar katolikusok éppúgy, mint a bridgeporti magyar reformátusok egyként meg voltak győződve az utóbbinak, a magyar nyelvű iskolázásnak valamilyen formában történő szükségességéről, és arról, hogy ez a magyar diaszpóra legátfogóbb közösségeinek, szervezeteinek, az egyházaknak a feladata. Hogy milyen szerepe volt ebben más nemzetiségű és megtelepedésükben a magyar diaszpórákat megelőző közép-európai diaszpórák — elsősorban szlovákok és lengyelek — példájának, hogy milyen ösztönzéseket kaptak az amerikai egyházaktól, protestánsoktól és

katolikusoktól egyaránt, és milyen szerepe volt ebben az anyaországnak, azon túl, hogy tankönyvekkel, tanítók kiküldésével támogatta ebben a szolgálatukban az egyházakat, s továbbá, hogyan találta meg az amerikai magyar iskolázás az iskoláknak a maga, a szülők és nem utolsó sorban a „beiskolázottak”, tehát az ifjúság által is elhordozható formáját — arról a rendelkezésre álló anyagra támaszkodva köteteket lehetne írni.

Egy azonban enélkül is tény: az, hogy a század első évtizedeiben beiskolázott második generáció ezeknek az iskoláknak a révén alkalmas volt arra, hogy amikor annak ideje érkezett, átvegye és tovább vigye — a szülőkétől lényegesen eltérő körülmények között, immár az amerikai társadalomba beépülten — az amerikai magyar egyházaknak, s ezzel együtt minden más, a magyarságot szolgáló közösségnek a vezetését. Hogy egyáltalában van magyar diaszpóra, hogy a diaszpóra létehez nélkülözhetetlen egyházak aktív magyar származástudattal egzisztálnak Észak-Amerikában, és hogy a diaszpóra egyházai megvannak, megvannak a templomaik, és hogy van magyar egyházi sajtó —, azt a magyar egyházak hétvégi gyülekezeti és átfogóbb nyári iskoláinak köszönhetjük. Mint ahogy ezeknek köszönhetjük és ezek vezetőinek, gyülekezeti munkával terhelt lelkipásztoroknak, feleségeiknek, ösztöndíjas diákoknak, fiatal szerzeteseknek és apácarendeknek, hogy máig él, hat és szükséges az amerikai magyar diaszpórában az egyházi sajtó — az egyházak magyar nyelvet és kultúrát megtartó munkásságának ez a jelentős területe.

És itt elsősorban az időszaki sajtó, az újságok, folyóiratok, hetilapok jelentőségét emelem ki; köztük az egyes egyházaknak és azok denominációinak hivatalos lapjait, amelyek nagyrészt a századelőn indulva, ha egyre ritkábban és egyre kisebb példányszámban és egyre kisebb terjedelemben megjelenve is, átfogják szinte a teljes észak-amerikai egyházi diaszpóra életét.

Jelentőségüket, de a tömegek által használhatóságukat is messze fölülmúlja az amerikai magyar diaszpóra — tudtommal — ma egyetlen hetenként megjelenő lapja, a még az első magyar katolikus lelkipásztor által Clevelandbe Katolikus Magyarok Vasárnapja címmel indított hetilap, s amelyik ma a „Amerikai Magyarok Vasárnapja” címmel útban van ahhoz, hogy az egész amerikai magyar diaszpóra egyházi hetilapjává váljék. Mégis, nem említve az egyházak és egyházi intézmények naptárait, évkönyveit, jubileumi albumait, a magyar diaszpóra jövőjére is gondolva, én az eddig említetteknél hasonlíthatatlanul kisebb volumenű gyülekezeti alapokra gondolok hittel és reménységgel elsősorban. Az olyanokra, mint a Los Angeles-i magyar reformátusok Egyházi Értesítője, amely a gyülekezeti életbe ágyazva, és nem attól függetlenül, afölött lebegve igyekszik szolgálni mind a hitélet, mind a magyar nyelv és kultúra ügyét. Ugyanúgy, mint ezt — szintén

Kaliforniában — egy másik magyar gyülekezet lelkipásztora teszi; mégpedig egy olyan egyházi közösségben — és ezt nem véletlenül említem meg —, amelyben és amely körül olyan magyarok helyezkednek el, akik még erősen a szekularizáció szellemében nevelkedtek, és szintén szekularizálódó Amerikában telepedtek meg, és ilyeneknek is maradtak. Hogy ezek az „újonnan érkezők” — akik napról napra érkeztek — szekularizálva felnőve, és ilyennek is maradván, hogyan szükségelik az egyházat, élni tudják-e más közösségben magyar életüket — s itt van az egyleteknek a jelentősége a mai magyar diaszpórában —, és hogy ez mi módon változtatja meg az egyházaknak (protestánsoknak és katolikusoknak) a „profilját”, a szolgálatát — ez is olyan kérdés, amivel a hozzászólások majd nyilván bővebben foglalkoznak.

Pótolhatatlanok ezek az értesítők, church-visitorok, pótolhatatlanok a ma már nagyrészt kétnyelvű bulletinok is, a vasárnapi istentiszteleti renddel együtt a heti gyülekezeti híreket is magukban foglaló kiadványok. Négy oldalon, két nyelven jelennek meg, de kézbe véve és olvasva többet jelentenek a származástudat fenntartása, megőrzése szempontjából is, mint a nagyobb és összefoglaló természetű folyóiratok.

Ezzel — igen tisztelt konferencia — én a megadott föladatomat a megszabott idő keretei között maradván — jól, rosszul — elvégeztem. Mégis, úgy érzem, csak akkor befejezett a munkám, ha ahhoz, amit itt vázlatként előadtam, s ami — mint már említettem — alig több annál, amit a kérdés szakemberei mindnyájan tudnak, és közhelyként tartanak számon, hozzáteszem azt, amit nem tartalmaz a kapott feladat, de amiért vállaltam ezt a szolgálatot. Én hiszek az amerikai, de bárhol másutt is létesült magyar diaszpóra jövőjében; abban, hogy a magyar diaszpóra előbb mint nyelvi és kulturális, később mint a származástudatot is ébren tartó etnikai életkeret megmarad. Megmarad akkor is, ha a diaszpórának az anyanyelvet már egy másik nyelv, a befogadó nép nyelve jelenti. Megmarad akkor is, amikor az egymást követő nemzedékek ajkán elhal nem is a szülők, hanem az elődök anyanyelve, és marad egyetlennek a gazdanép nyelve. Megmarad, mert mint etnikai életkeret egyik formája — állandósul.

Azt jelenti ez, hogy a diaszpóra keletkezése többé nem alkalmi, időben és térben egymástól elszigetelt történeti események függvénye, politikai, vallási, társadalmi, gazdasági változásoké, mint még a közelmúltban volt, sőt ma is lehet. Nem csupán kuriózum a diaszpóra ma, hanem világjelenség. Mindenütt van, és a jövőben még inkább mindenütt lesz diaszpóra. Népek, nemzetek — és ez mind az öt világrészen így van — nemcsak kibocsátanak, hanem be is fogadnak diaszpórákat, mindenképpen diaszpórákkal együtt élnek. Akarva, nem akarva tudomásul kell vennünk, hogy az etnikai együvé tartozás ma már a mi világunkban nem abban a formában él, amiben korábban. Tudomásul

kell vennünk, hogy nincs olyan etnikum, amely úgy van helyhez kötve, mint ez korábban általános volt. A diaszpóra nem betegsége, hanem kiteljesedése az etnikumnak, egyfajta missziója — és mint ilyen: világjelenség. És azért mert világjelenség — van holnapja, jövője. S azért mert világjelenség — azon a szinten kell vele foglalkozni!

Pomogáts Béla

Irodalmunk a nemzet szolgálatában

Azok között a fogalmak között, amelyeket a magyar történelem szentesített, és a közmegegyezés elfogadott, a nemzet és az irodalom fogalma mindig egymással szoros kapcsolatban állt. Teremtő kölcsönösség jött létre közöttük. Egyfelől a nemzeti történelem s azok a törekvések, amelyek e történelem során érvényesülni kívántak, és igen gyakran vereséget szenvedtek, mindig meghatározták irodalmunk vállalt feladatait, küldetéstudatát. Igen gyakran abban az értelemben, hogy ennek az irodalomnak kellett helyreállítania a nemzet megbomlott szellemi egyensúlyát vagy megtört politikai és kulturális egységét, másfelől hagyományosan az irodalomban összegződtek azok a személyiségjegyek, amelyeknek összessége a magyarság nemzeti jellegét teszi. Máshol a nemzet fogalmának ilyen vonzatai voltak: nemzet és dicsőség, nemzet és hatalom, a magyar történelem évszázadai során Balassi Bálinttól Berzsenyi Dánielig, Vörösmarty Mihálytól Ady Endréig és Illyés Gyulától Nagy Lászlóig viszont a nemzet és az irodalom alkottak egymással lényegi kapcsolatban álló fogalmakat. Ez a fogalompáros valóságos Janus-arccal néz ránk a múltból, s bizonyára a jelenből: ami az egyik oldalról szemlélve egy történelmi emberközösség küzdelme a megmaradásért, az a másik oldalról magasrendű művészi értékek történeti folytonossága és rendszere, s ami az egyik nézetben gondolat, költői kép és versforma, az a másik nézetben emésztő küzdelem és győtrelem azért, hogy néhány millió ember otthon találjon a népek közösségében, s képes legyen kibontakoztatni a maga szellemi, erkölcsi értékeit.

Innen ered a magyar irodalom mindmáig ható tudatos elkötelezettségvállalása a nemzeti történelem, a nemzeti élet „sorskérdéseinek” megoldása iránt, az a közösségi és közéleti éthosz, amely ennek az irodalomnak még a formateremtő erőfeszítéseit, merész kísérleteit, akár önfeledt játékait is áthatja. Nem kell feltétlenül politikus írónak, író-politikusnak lenni ahhoz, hogy valakinek a műveiben erősebb visszhangot verjenek ezek a „sorskérdések”. Nemcsak Zrínyi Miklós, Petőfi, Ady, József

Attila és Illyés ad számot a nemzeti történelem törekvéseiről és fájdalmainról. Mint titkos vízjel ott rejlik ez a történelmi és közösségi érdeklődés, küldetéstudat, felelősségvállalás, az Istenhez forduló Balassi Bálint, a szerelmi évődésbe feledkező Csokonai Vitéz Mihály, a romantikus végtelennel küzdő Vörösmarty, a köznapi józanságot hirdető Arany, az európai szellem értékeit mentő Babits vagy az ősi mítoszok tanításán okuló Weöres Sándor műveiben is. Valóban, nincs magyar író, aki függetleníteni tudta vagy akarta volna magát a közös tapasztalatoktól, gondoktól és tennivalóktól, s ha a magyar irodalmat, mint a történelem alkotását és mint szellemi intézményt tekintjük, meg kell bizonyosodnunk arról, hogy ez az irodalom mindenekelőtt a nemzeti élet alakítója, a nemzeti tudat őre és letéteményese.

Illyés Gyula egy ma már klasszikus paraboláját szeretném idézni, azt amely által — Németh László *Iszony* című regényének francia kiadása alkalmából — irodalmunk sajátos természetének dolgában szerette volna eligazítani az idegen olvasót. „Képzeli el — írja Illyés —, hogy egy kiváló tehetségu ember arról ír regényt, hogy mit szenved egy falu a Duna kiöntései miatt. Csak gratulálni tudunk, hogy művészetével ilyen nemes tárgyat emel föl. Képzeli el aztán, hogy ugyanannak a népnek legnagyobb drámaírója arról ír tragédiát, miért nem sikerült valakinek a Duna áradásait megakadályozni. De a legnagyobb költő is arról írja első, második, sőt tizedik verseskönyvét, hogy a Dunát sürgősen szabályozni kell. Majd a kritikusok is azon a mérlegen mérik az alkotások egyensúlyát, hogy milyen fokban szolgálják azok az árvizek meggátlását, s mindannak a népbetegségnek, közlekedési, mezőgazdasági és közoktatási bajnak, amit a zabolátlan folyók okoznak. Elképzeli mi is a hangot, amely az áradások s azok kifogyhatatlan következményeinek huszadik ábrázolása után ingerülten fölcsattan: Hát hol a vízügyi hivatal? Hol az egészségügyi miniszter, a földművelésügyi, a hadügyi? Érthetetlen, miért gyötri magát ezekkel épp az irodalom.”

A magyar irodalom karakterével ismerkedő külföldi olyan parabolát kap oktatás gyanánt, amely — miként a pár vonással megrajzolt arc- és jellemképek — lendületesebben húzza meg a jellegzetes vonalakat. A valóságos képen azonban mindez nem sokat módosít: a magyar irodalom hét évszázados története során valóban igen gyakran kényszerült arra, hogy a nemzeti élet első számú intézménye, közös törekvések első megfogalmazója és állandó képviselője, történelmi érdekek letéteményese és nagyszabású feladatok valóra váltásának szervezője legyen. És noha a jelenben működik, mi több, igen jól működik a vízügyi hivatal, s kevés panaszunk lehet a földművelésügyi kormányzat munkájára is, ez még nem jelenti azt, hogy irodalmunk visszavonulhat a művészeti élet és alkotó munka belső körébe, s felhagyhat azzal a kezdeményező, javaslatokat tevő, közös cselekvésre mozgósító és a közélet minden dolgában szabadon bíráló tevékenységével,

amelyet hagyományosan vállalt és végzett a történelem során. A jelenben, ugyancsak Illyés Gyula szavával, legalábbis az országon belül a történelem jótékony „szélárnyékában” élünk, a magyar társadalom olyan reformokkal tehet kísérletet, amelyek állandósítani és fejleszteni képesek gazdasági és társadalmi stabilitását, ez azonban nem jelenti azt, hogy irodalmunknak ne volnának igen nagy, sürgető közösségi feladatai. Ezeket a feladatokat ma elsősorban a magyarság közösségi kohéziójának, nemzeti identitásának gondozása, mentális egészségének helyreállítása és erősítése jelöli meg. Elégképp közismertek azok a szociológiai adatok, amelyek a magyarság jelenlegi mentálhigiéniás zavarait jelzik: a demográfiai mutatók kedvezőtlen alakulására, a társadalmi méretekben ható devianciákra, az anyagiasság túlzott érvényesülésére, a kulturális és erkölcsi értékek fellazulásának nyugtalanító jelenségeire gondolok. Mindezeket igen alaposan dokumentálja és értelmezi napjaink társadalomtudományi szakirodalma, a szociográfiai irodalom, illetve a szépirodalom, s a közös gondok megoldásában kétségtelenül termékeny együttműködés, nemegyszer a cselekvés céljait és módszereit tisztázó vita jön létre az irodalom és a politika között.

A magyar életnek van azután egy igen jelentékeny köre, amelyben az irodalomnak továbbra is a maga hagyományos nemzetfenntartó munkáját kell végeznie. A szomszédos országok magyar nemzetiségi irodalmaira gondolok, amelyeknek más szellemi intézmények híján ma is elsőrendűen vállalniuk kell a nemzeti tudat, a közösségi összetartozás, a szellemi hagyományok fenntartásának, védelmének és gondozásának történelmi feladatát, s emellett nem könnyű helyzetben ápolniuk kell a Duna-tájon élő népek történelmi összetartozásának eszméjét is. A nemzetiségi irodalom, Németh László szavával élve, ma is „a szellemi élet mindenese”, és a nemzetiségi író helyzetét tekintve is érvényes az, amit Németh mondott a kelet-európai íróról annak idején: „Az írónak, ha író akar lenni, be kell ülnie a néptanító katedrájába, nyakába kell venni a béna tudományt, s hogy levegőhöz jusson, tisztítania kell a levegőt és irányítani a politikát.” Igen, ez a közösségi küldetés, egyszersmind felelősségvállalás a kisebbségi magyar irodalmak forrása és éltető ereje ma is: az irodalomnak hiányzó kulturális intézményeket, felső iskolákat, kutatóműhelyeket kell pótolnia, s az író sem lehet művész csupán, vállalnia kell a történész, a szociológus, a néprajztudós, a publicista, a kultúraszervező feladatait is. Nem kevés örömmel mondhatjuk, hogy a magyar nemzetiségi irodalmak, miközben vállalják és végzik e sokféle, sok irányba mutató feladatot, esztétikai értelemben is magasrendű művészi értékeket hoznak létre, talán elegendő, ha az erdélyi Sütő András, Méliusz József, Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Bálint Tibor, Szilágyi István, Szőcs Géza, a szlovákiai Dobos László, Duba Gyula, a vajdasági Gion

Nándor, Domokos István, Tolnai Ottó és a kárpátaljai Kovács Vilmos műveire hivatkozom.

A nemzeti tudat fenntartásában, a közösségi érzés gondozásában nagy szerep vár irodalmunkra a nyugati világban szétszórta élő magyarság körében is. Ha a magyar diaszpórát, ahogyan a pécsi anyanyelvi konferencián ez megfogalmazást kapott, valaminő „sziget-tengernek” tekintjük, amely állandó és eleven kapcsolatban áll az anyaország, illetve a történelmi magyar nyelvterület kontinentális tömbjével, akkor azt is megállapíthatjuk, hogy az „archipelágosz” és a „kontinens” szellemi vérkeringését, ha nem is teljes, de igen nagy mértékben az irodalomnak kell kialakítania. Az irodalom ebben a szellemi vérkeringésben a közösség formálásának erejét, a történelmi és kulturális tudat kialakítóját, a nemzeti identitás megőrzésének legfontosabb garanciáját jelentheti. Az úgynevezett „kettős identitás” körülményei között is, hiszen a magyar irodalommal találkozáva, a nyugati magyarság leszármazottai, mi több, azok is, akik már nem beszélnek vagy olvasnak magyarul, megismerhetik sok évszázados kultúránkat, küzdelmes történelmünket, és érzelmi kapcsolatot, esetleg tudatosan ápoltságunkat alakíthatnak ki szüleik, nagyszüleik eredeti hazájával, azzal az emberi közösséggel és kulturális hagyománnyal, amelybe családi gyökereik visszanyúlnak. Ezért is fontos, hogy a magyar irodalomnak — mondhatnám — „alapművei” hiteles és művészi tolmácsolásban, elsősorban angol nyelven az érdeklődők rendelkezésére álljanak, illetve érdeklődést teremtsenek.

A magyar irodalom megismerésének és megismertetésének ezért távlatos célja van, az irodalom nem egyszerűen a nyelvtanulás médiuma, a nyelvgyakorlat eszköze. Részen ismereteket kíván közvetíteni, hiszen a magyar táj, a magyar történelem ismeretét, a nemzeti hagyományokat és szokásokat mi más s is közvetíthetné hatékonyabban, egyszerre mozgató meg az értelmet és az s érzelmeket, mint maga az irodalom? Mondhatnám így is: a magyarság lelkülete, s ezen azt a nehezen megnevezhető valamit értem, amit a sok évszázados történelmi fejlődés, a nemzeti nyelv és kultúra hozott létre, tehát a magyarság lelkülete mindenekelőtt a magyar költészetben, elbeszélő és drámai irodalomban, a magyar könyvben nyilatkozik meg, ezek ismerete a nemzet történelmi és szellemi egyéniségéhez visz közel. A magyar irodalom birtokbavétele azonban nemcsak ismereteket ad, személyes kapcsolatot is teremt a New Yorkban, Torontóban, Londonban, Párizsban, Münchenben élő magyar és a nemzeti közösség között, az emberi személyiség történelmi és kulturális identitásának alkotó részévé válik. Olyan pedagógiai és erkölcsi erőt jelent, amellyel semmiféle nyelvtanulási kézikönyv, idegenforgalmi kiadvány vagy ország- és népművelő előadás nem képes versenyezni. A nemzet nemcsak nyelvében él, hagyományaiban, kultúrájában, s ezen belül leginkább talán irodalmában is. Akinak tudatában és szívében él a

magyar irodalom, annak valamiképpen köze van a magyarság dolgaihoz is, az illetékes a magyarság dolgaiban, még akkor is, ha egyszersmind részese egy másik nép életének és kultúrájának.

Irodalmunk egyszerre „tükre” és „mintája” a nemzet életének: „tükör”, amely híven mutatja a magyarság történetét, akár a nemzeti tudat mélyebb övezeteiben végbemenő változásokat, és „minta”, amely vonzó és elismert értékeket állít a nemzet elé. Ennek a mintának egyéni és közösségi magatartásszabályozó szerepe van, a magyar irodalom nagy egyéniségei vagy az irodalmi alkotások népszerű hősei olyan tulajdonságokat, jellemvonásokat mutatnak, amelyeknek erkölcsi kisugárzása, világkép- és jellemformáló hatása igen nagy szerepet tölt be a nemzeti tudat történelmi folytonosságának fenntartásában. Balassi Bálint, Zrínyi Miklós, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Ady Endre, József Attila és Illyés Gyula alakja morális példát is jelent, valóságismeretre, közösségi hűségre, eszmei következetességre tanít, és hasonló szerepük van Eötvös József, Kemény Zsigmond, Jókai Mór, Móricz Zsigmond, Németh László regényeinek, e regények nemzeti és egyetemes értékeket képviselő hőseinek is. Az irodalmi művekből kisugárzó eszmék és gondolatok, az általuk kialakított magatartásminták, az írói alkotások érzelmi hatása és személyiségformáló ereje igen fontos feladatokat láthatnak el az országtól távol élő magyarok nemzeti identitásának megtartásában.

Irodalmunkat úgy kell tekintenünk tehát, mint a nemzeti tudat letéteményesét, fenntartásának legfontosabb eszközét, s az anyanyelvi mozgalomnak is ennek megfelelően azon kell fáradoznia, hogy irodalmunk eljusson a világban szétszórt magyarsághoz, a magyar származásúakhoz is, jelen legyen mindennapi életükben, és segítse őket abban, hogy megismerjék a magyarság múltját, jelenét, de abban is, hogy általa őrizték magyarságukat. Bizonyos, hogy ezek a célok és feladatok csak nemzeti irodalmunk teljes örökségének, illetve eme örökség valódi értékeinek megismerése és megismertetése által válthatók valóra. A teljes irodalmi örökséget kell birtokba vennünk, tehát a magyar végzetel viaskodó Ady mellett az európai küldetést őrző Babits, a nemzeti programon dolgozó Németh László mellett a modern művészet egyetemességét hirdető Kassák, a népi mozgalomnak elkötelezett Illyés mellett az urbánus Radnóti, a kommunista József Attila mellett a katolikus Pilinszky szellemi örökségét. És nem szabad beérnünk pusztán a magyarországi irodalom birtokbavételével, arra kell törekednünk, hogy az egyetemes magyar irodalmi kultúrát közvetítsük, illetve sajátítsuk el, tehát a nemzeti irodalmi hagyományok gondozásba vétele során számolni kell az erdélyi Dsida Jenő és Méliusz József, Sütő András és Kányádi Sándor, a vajdasági Fehér Ferenc és Gion Nándor, a szlovákiai Dobos László és Tőzsér Árpád, a nyugatra távozott Cs. Szabó László és Kovács Imre, Faludy György és Tűz Tamás munkásságával is. Az irodalmi hagyományok, az egyetemes

magyar irodalom eredményeinek teljességre törekvő birtokbavétele mellett ügyelni kell az értékelés és ennek nyomán a kiválasztás igényességére is, mégpedig arra, hogy irodalmunknak azokat az alkotó egyéniségeit, azokat a műveit ismertessük meg a nyugati világban élő magyar vagy éppen idegen olvasóval, akik és amelyek művészi, illetve erkölcsi értékeik következtében alkalmasak a nemzeti tudat ápolásának alátámasztására. Már csak azért is, mert az igazán tartalmas nemzeti tudat és anyanyelvi kultúra csakis a valóságos értékek szellemi birtokbavétele nyomán fejlődhet, és maradhat épségben, a hamis művek, a kérészéletű sikerek támogatása nem építi, hanem éppenséggel rombolja egy emberi közösség kulturális kohéziós erejét. Meggyőződéssel mondhatjuk, hogy nem valamiféle nemzeti retorika teremt értéket, hanem az igaz érték hozza létre a nemzeti kultúra karakterét, s alapozza meg a nemzeti tudatot. Arra kell törekednünk tehát, hogy nemzeti irodalmunk múltjának és jelenének igaz értékeit közvetítsük a nyugati világban élő magyarság számára, s ennek a közvetítő munkának a során természetesen fel is fedezhetünk ismeretlen, új fénybe állíthatunk kevésbé ismert, félig-meddig elfeledett értékeket is.

A magyar irodalom gazdag örökségének és ugyancsak szellemi értékekben bővelkedő jelenének a nyugati magyarság körében való megismertetése éppen ezért igen tervszerű és módszeres munkát követel, olyan tevékenységet, amelynek támogatása érdekében össze kell hangolni, össze kell fogni a hazai kulturális élet és a nyugati magyarság erejét, vállalkozó kedvét, lehetőségeit. Éppen ennek a munkának, ennek a szellemi összefogásnak a kialakításához kérjük az V. Anyanyelvi Konferencia résztvevőinek támogatását, tanácsait és javaslatait. Elgondolásainkat azért bocsátjuk a közös eszmecsere baráti nyilvánossága elé, hogy az elhangzó vélekedések, nézetek és javaslatok nyomán dolgozhassuk ki a magyar irodalom nagy értékeinek megismertetésére és ezáltal a magyar nyelvnek és a magyar nemzeti kultúrának a nyugati magyarság körében való megtartására irányuló hosszú távú közös programokat. Azt hiszem, abban mindannyian egyetérthetünk, hogy irodalmunknak igen nagy szerepe lehet a magyarságtudat megtartásában, illetve kialakításában, további feladatunk tehát az lehet, hogy ennek a munkának a gyakorlati módozatait, a minél hatékonyabb eszköztárát alakítsuk ki, s aztán ennek az eszköztárnak a birtokában erősítsük meg ismét, az anyanyelvi mozgalom sajátos munkájának a körében, a nemzet és az irodalom fogalmainak teremtő kapcsolatát.

Zárónyilatkozat

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége — az előző konferencia javaslatának megfelelően — 1985 augusztusában összehívta az V. Anyanyelvi Konferenciát. A konferencia résztvevői kegyelettel emlékeztek meg az előző konferencia óta elhunyt barátainkról, munkatársainkról, akik áldozatos tevékenységükkel nagymértékben hozzájárultak az anyanyelvi mozgalom keretében folyó munka nemzetközi méretű kiszélesítéséhez és elmélyítéséhez; így a Védnökség tagjai közül: Bácskai Jánosról (Ausztrália), Béládi Miklósról, Gosztonyi Jánosról, Hamza Andrásról (USA), Horváth Lászlóról (NSZK), Illyés Gyuláról, Kolossváry Béláról (USA), Merki Ferencről (Jugoszlávia) és Tölly Ernőről (Ausztria).

Helyesléssel vette tudomásul a konferencia, hogy a Védnökség ez alkalommal is a Bárczi Géza Emlékérem adományozásával fejezte ki elismerését azoknak, akik az anyanyelvi mozgalomban folyamatosan kiemelkedő munkát végeztek.

A konferencia áttekintette és értékelte az utóbbi négy évben végzett munkát. Megállapította, hogy az anyanyelvi mozgalom ez alatt az idő alatt is jelentős eredményeket ért el a szóránymagyarság körében, a magyar nyelv és kultúra terjesztésében: külföldi és hazai bázisai megerősödtek, tevékenysége sokrétűbbé és céltudatosabbá vált, és egyre jobban igazodott a többnyire országunként is eltérő, sajátos körülményekhez.

Helyeslik a konferencia résztvevői, hogy az Anyanyelvi Konferencián a mozgalom tematikája tovább bővült, előadás hangzott el például a képzőművészetnek a magyarságismeret szolgálatába állítható szerepéről. Kíváncsúnak és szükségesnek tartják, hogy ez a tematikai nyitottság és rugalmasság érvényesüljön az anyanyelvi mozgalomban a jövőben is.

Jelentős eredménynek tartják a konferencia résztvevői, hogy az anyanyelvi mozgalom alapeszméje az anyanyelvi mozgalom keretein kívül is erősödött és bővült, s az anyanyelvi mozgalomban szerzett tapasztalatokat jól lehetett hasznosítani más területek szakemberei (közgazdászok, orvosok, könyvtárosok, képzőművészek, mezőgazdászok, a szórányság kutatói stb.) szakmai-tudományos találkozóinak megszervezésében, és jelentős szerepük volt az anyanyelvi konferenciáknak az irodalmi kapcsolatok elmélyítésében is.

Helyeselték a konferencia résztvevői, hogy a Védnökség több olyan kiadványt megjelentetett, amelyek jól felhasználhatók lesznek a szórányságban folyó magyar kulturális nevelésben, s örömmel fogadták azt a tájékoztatást, hogy 1986-ban megjelenik a nyugaton és tengerentúlon alkotó magyar írók prózai antológiája.

Megelégedéssel vették tudomásul, hogy az anyanyelvi mozgalom tevékenysége iránt a magyarországi közvélemény továbbra is kitüntető érdeklődést mutat, céljaival egyetért, azokat támogatja, és hogy az V. Anyanyelvi Konferencia tanácskozásainak mind a magyar napisajtó, mind a rádió és a televízió megkülönböztetett figyelmet szentelt.

Az V. Anyanyelvi Konferencia egyetértett a Védnökség legutóbbi ülésén az anyanyelvi konferencián részt vevők meghívásának új módjára hozott határozattal. Ez a határozat a konferencia szavazati joggal bíró résztvevőinek körét az alábbiak szerint jelölte ki: a Védnökségnek a konferencia által megválasztott tagjai; a szórványságban működő egyesületek, egyházak, csoportok és intézmények megbízott képviselői; valamint a Védnökség által meghívott kiemelkedő személyiségek. Ezzel az Anyanyelvi Konferencia új arculatot kapott, a mozgalom irányítását meghatározóan a mozgalomban részt vevő intézmények választott testülete látja el.

A konferencia megállapította, hogy a IV. Anyanyelvi Konferencia ajánlásainak többsége megvalósult.

- A Sárospataki Nyári Kollégiumban az oktatás, a tánccsoportvezetők, valamint a külföldi magyar nyelvoktatók nyári továbbképzése eredményesen folyt, sokrétűbbé vált.

- A balatoni nyelvtanító táborok résztvevőinek száma az utóbbi években csökkent. Ennek okait a konferencia elemezte.

- A magyar nyelv tanulására, a magyar kultúra megismerésére új lehetőségeket nyújt a kőszegi gimnázium angol-magyar nyelvű tagozata, illetve a Bajai Ifjúsági Tábor.

- Elkészültek a magyarul már nem vagy alig tudó gyermekek és fiatalok számára készülő tankönyvek próbafelvezeteli, ezeket a konferencia megvitatta.

- Korszerűsödtek a Sárospataki Nyári Kollégium oktatási anyagai, új számokkal bővült a „Néprajz mindenkinek” sorozat.

- Eredményesen folyt a néptánc- és más művészeti csoportok ellátása szakmai anyagokkal, tanácsokkal.

- A tervezett történelmi olvasókönyv nem készült el, de helyette szélesebb tematikával Magyar Tükör címmel megindul egy kiadványsorozat, amely áttekintést fog adni a magyar történelemről is.

- Több országban folyt a magyar nyelvoktatók helyi továbbképzése — esetenként magyarországi szakemberek részvételével.

- Örömmel vette tudomásul a konferencia, hogy a Védnökség kezdeményezésére, a Magyarok Világszövetsége közbenjárásával lehetővé vált, hogy nyugdíjas nagyszülők — nyugdíjuk folyósításának megszakítása nélkül — hosszabb időt tölthessenek külföldön, és a szórványságban élő unokáikat szüleik-nagyszüleik anyanyelvére oktassák, annak szeretetére és megbecsülésére neveljék.

- Megelégedéssel vette tudomásul a konferencia, hogy a magyarországi felsőfokú oktatási intézményekben egyre több magyar származású fiatal tanul. Helyesli, hogy a Védnökség ezt a folyamatot ösztöndíjakkal erősíti, és alkalmanként közös találkozási lehetőséget biztosít a Magyarországon tanuló fiatalok számára.

- Megállapította a konferencia, hogy a Védnökség tájékoztatója — a Nyelvünk és Kultúránk — tartalmában gazdagodott, szakmai-módszertani, kulturális ismeretterjesztő közleményei jól segítették az anyanyelvi mozgalom céljainak megvalósítását.

Az előző, IV. Anyanyelvi Konferencia zárónyilatkozata részletesen elemezte a szórványmagyarság körében végbement, az anyanyelvi mozgalom szempontjából is jelentős változásokat, és kijelölte az ebből következő leglényegesebb teendőket. Az V. Anyanyelvi Konferencia úgy látja, hogy az elmúlt négy év tapasztalatai igazolják: ez az elemzés helytálló volt, és helyesek voltak a kijelölt feladatok is.

Mindezek és a mostani tanácskozáson elhangzottak alapján a konferencia az alábbi javaslatokat ajánlja a Védnökség figyelmébe.

- Ahhoz, hogy az anyanyelvi mozgalom céljai a jövőben az eddiginél is szélesebb körben valósulhassanak meg, a konferencia igen kíváncsún várja, hogy a szórványmagyarság egyházai az eddiginél hatékonyabban vegyék igénybe nyelvőrző és kultúraápoló tevékenységükben az anyanyelvi mozgalom adta lehetőségeket. A római katolikus egyház és lelkészei számára például ehhez új és szinte kimeríthetetlen lehetőségeket ad a magyar nyelvű liturgia. A konferencia javasolja a Védnökségnek, kérje ehhez a hazai egyházak hathatós segítségét.

Az Anyanyelvi Konferencia résztvevőinek és az anyanyelvi mozgalom minden hívének e téren végzett példamutató magatartása és a szavaknál sokkal meggyőzőbb munkálkodása hitelt adhat e nemes törekvéseknek.

- Az anyanyelvi mozgalom céljainak megvalósításában támaszkodjék a Védnökség az eddiginél jobban a szórványmagyarság egyesületeire. A szórványságban ugyanis az egyesületek és az egyházak a legjelentősebb letéteményesei a magyar nyelv és kultúra megőrzésének, ápolásának.

- Fontosnak tartja a konferencia, hogy az egyesületi munkában szerzett gazdag módszertani tapasztalatokat a közösségek vezetői rendszeresen kicseréljék egymással. Kíváncsún várja ezeknek a tapasztalatoknak a gyűjtése, rendszerezése és elemzése, valamint folyamatos közzététele.

- Tartsa fenn a Védnökség továbbra is a magyar nyelv oktatásának, a pedagógiai, didaktikai és kulturális továbbképzésének eddigi eredményes formáit, és az újonnan jelentkező igényeknek megfelelően bővítsé őket. Gondoskodjék arról, hogy az ezek keretében folyó munka korszerűsödjék.

Teremtsen lehetőséget az ének-zenei együttesek vezetőinek nyári továbbképzésére.

- A konferencia javasolja a szóránymagyarságban működő magyar iskoláknak, egyesületeknek, hogy — ahol erre mód van — maguk is teremtsenek lehetőségeket a továbbképzésre. Ezeket a kezdeményezéseket a Védnökség karolja fel és — amennyiben szükséges — hazai szakemberek kiküldésével segítse.

- A tapasztalatok szerint az elmúlt években egyre inkább előtérbe került a magyarnak mint második nyelvnek a tanítása. Ennek tárgyi-személyi feltételei lényegében kialakultak. Egyre nagyobb lesz azonban azoknak a magyar származású fiataloknak a száma, akik magyarul nem tudnak. Ezért a konferencia javasolja, hogy mielőbb készüljenek el végleges formában a pedagógiai munkabizottságban megvitatott újabb tankönyvek.

- A konferencia résztvevői fontosnak tartják, hogy tovább szélesedjenek, erősödjenek, és váljanak zökkenőmentesebbé az irodalmi, művészeti és tudományos kapcsolatok. A Védnökség a különböző magyarországi fórumokon — a maga lehetőségei szerint — segítse ennek megvalósítását.

- Javasolja a konferencia a Védnökségnek: szorgalmazza egy, a magyar Látóhatárhoz hasonló jellegű tallózó folyóirat megindítását, amely segítené a határainkon kívüli magyar irodalom jobb megismerését.

- A Védnökség — a maga lehetőségei szerint — támogassa továbbra is a külföldön folyó felsőfokú magyaroktatást, tudományos kutató munkát.

- A magyar irodalom és a magyar történelem ismerete meghatározó módon járulhat hozzá a szóránymagyarságban élő fiatalok magyarságtudatának kialakításához és megerősítéséhez. Ezért a Védnökség segítse továbbra is az ezt a célt szolgáló különböző irodalmi és történelmi kiadványok, oktatási segédanyagok elkészítését és megjelentetését.

- Az utóbbi három Anyanyelvi Konferencia munkájában részt vettek a Magyarországgal szomszédos szocialista államok nagy többségéből magyar nyelvoktatók, a magyar kulturális élet szakemberei. Jelenlétük és közreműködésük hathatósan segítette a mozgalom szakmai feladatainak kialakítását. Kíváncsú, hogy ez a jövőben szélesedjék és rendszeresebbé váljék az anyanyelvi mozgalom különböző szakterületein is.

- A konferencia kéri az anyanyelvi mozgalom különböző területein működő szakembereket, hogy szakmai-módszertani tapasztalataikról rendszeresen számoljanak be a Nyelvünk és Kultúránkban. Ez érdemben segítheti a folyóirat szerkesztését, emelheti színvonalát. A tapasztalat átadása pedig támogathatja a hasonló területeken tevékenykedő szakemberek munkáját.

- A konferencia megbízza a Védnökséget, hogy — az eddigihez hasonlóan — biztosítsa megfelelő formában a konferencia előadásainak

megjelentetését. Tegyen meg mindent az elfogadott javaslatok megvalósítására, készítse elő, és megfelelő időpontban. — lehetőleg 1989-ben — hívja össze a VI. Anyanyelvi Konferenciát.

A konferencia résztvevői teljes mértékben átérzik a szóránymagyarság körében folyó magyar nyelvi és kulturális nevelés terén rájuk háruló feladatok fontosságát. Ezért megvalósításukat nem csupán a Védnökségtől várják, hanem személy szerint maguk is teljes felelősséggel vállalják, hogy részt vesznek a közösen kijelölt nemes feladatok elvégzésében. És ebben számítanak a magyar családok megértésére, közreműködő segítségére.

A magyar nyelv megtartása, a magyar kultúra ápolása, terjesztése, a magyarságtudat ébren tartása és erősítése közös ügye minden magyarnak. Ezért a konferencia résztvevői — az előző anyanyelvi konferenciák szellemében — kéri a magyar nyelv és a magyar kultúra megőrzésének, ápolásának és terjesztésének minden hívét, tanácsaikkal, mindennapos önzetlen tevékenységükkel járuljanak hozzá ahhoz, hogy az anyanyelvi mozgalom nemes és tiszta céljai időben és eredményesen megvalósulhassanak.

Veszprém, 1985. augusztus 9.

Az V. Anyanyelvi Konferencia résztvevői

Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének névsora

Elnök:

LŐRINCZE LAJOS az MTA
Nyelvtudományi Intézetének
tudományos tanácsadója, c.
egyetemi tanár

Titkár:

BARTOS GYÖRGY az MVSZ
munkatársa

A Védnökség tagjai:

Amerikai Egyesült Államok:

ÉLTETŐ LAJOS egyetemi tanár
FEKETE PÁL a Magyar Öregdiák
Szövetség elnöke

HARASZTI SÁNDOR orvos, baptista
lelkész

NAGY KÁROLY egyetemi tanár
SINOR DÉNES egyetemi tanár

Anglia:

CZIGÁNY LÓRÁNT egyetemi tanár
NÉMETH ERZSÉBET a Manchesteri
Kossuth Klub titkára

ROMHÁNYI LÁSZLÓ az Angliai Magyar
Egyesületek Koordináló Bizottságának
elnöke

Ausztria:

GALAMBOS FERENC római katolikus
lelkész

MOÓR JÁNOS a Burgenlandi Magyar
Kultúr-egyesület elnöke

ROSSMY RUDOLF az Ausztriai
Egyesületek Képviselő Bizottságának
elnöke

SOLYMOS LÁSZLÓ a Grazi Magyar
Egyesület alelnöke

Belgium:

MOÓR JÁNOS a Tubize-i Kulacs
Néptáncsoport vezetője

TASNÁDY T. ÁLMOS műfordító

Dánia:

FAERSTAIN KATALIN egyetemi lektor

Franciaország:

NAGY PÁL költő, lapszerkesztő
NYÉKI LAJOS egyetemi tanár

Hollandia:

DEDINSZKY ERIKA költő

Kanada:

CSAPÓ MARGIT egyetemi tanár
KOMJÁTHY ALADÁR református lelkész

Német Szövetségi Köztársaság:

WEISS VALÉR a Brémai Német-Magyar
Egyesület vezetője

Olaszország:

FERRARI MÁRIA a Milánói Magyar Klub
vezetője

Svédország:

LÁZÁR OSZKÁR egyetemi tanár
RUTTKAI IVÁN a Svéd-Magyar
Kultúrklub vezetője

Magyarország:

BÁNK JÓZSEF váci érsekpüspök

BARTÓK BÉLA a Magyar Unitárius
Egyház főgondnoka

BOGNÁR JÓZSEF akadémikus, az MVSZ
elnöke

CZINE MIHÁLY egyetemi tanár
DEBRECZENI TIBOR a Népművelési
Intézet osztályvezetője

FÖLDESI BÉLA a debreceni pedagógus-
továbbképző tanfolyam igazgatója

GINTER KÁROLY a Védnökség
Pedagógiai Bizottságának társelnöke

IMRE SAMU akadémikus, a Nyelvünk és
Kultúránk szerkesztője

KÁLMÁN BÉLA akadémikus, ny. egyetemi
tanár

KANESÜTZ LAJOSNÉ a Sárospataki Nyári
Kollégium igazgatója

KÁRPÁTI JÓZSEF az MVSZ ny. főtíkára
KERESZTURY DEZSŐ akadémikus, költő,
az MVSZ alelnöke

MARÓTI GYULA a Védnökség Kulturális
Bizottságának elnöke

MOLNÁR ZSUZSA a balatoni nyelvi
táborok szakfelügyelője

POMOGÁTS BÉLA az MTA
Irodalomtudományi Intézetének
tudományos munkatársa

RANDÉ JENŐ az MVSZ főtíkára

RÁNKI GYÖRGY akadémikus, egyetemi
tanár

SZABÓ ZOLTÁN az MVSZ ny. főtíkára, a
Magyar Fórum elnöke

SZAMOSKÖZY ISTVÁN ny. református
püspök, az MVSZ alelnöke

SZATHMÁRI ISTVÁN egyetemi tanár, az
Egyetemi Oktatók Fórumának vezetője

SZENDE ALADÁR a Védnökség
Pedagógiai Bizottságának társelnöke

SZENNAY ANDRÁS pannonhalmi főapát
SZÍTTS PÁL az MVSZ főtíkárhelyettese

TÓTH KÁROLY református püspök

TÓTH SÁNDOR a Kőszegi Jurisich Miklós
Gimnázium igazgatója

A Bárczi Géza Emlékéremmel kitüntetettek névsora

Bújdosó Alpár (Ausztria)
Debreczeni Tibor (Magyarország)
Dedinszky Erika (Hollandia)
Dörnyei László (Magyarország)

Földesi Béla (Magyarország)
Friedrichs Gizella (USA)
Gergely Ferenc (Franciaország)
Hamza András (USA)

Haraszi Sándor (USA)
Herterich Katalin (Svédország)
Kemény Mihály (Franciaország)
Lónyai László (Ausztria)

Pomogáts Béla (Magyarország)
Simay Zsuzsa (Magyarország)
Solymos László (Ausztria)
Tasnády T. Álmos (Belgium)

Az V. Anyanyelvi Konferencia résztvevőinek névsora

Adriányi Gábor (NSZK)
Andai Ferenc (Kanada)
Assendelft Krisztics Ilona (Hollandia)
Balassa Iván (Budapest)
Balikó Lajos (Ausztria)
Balogh Sándorné (Kanada)
Bánk József (Vác)
Baranyai Tamás (Domony)
Bartók Béla (Budapest)
Bartos György (Budapest)
Bayerle Gusztáv (USA)
Békési Ildikó (Dánia)
Béky Halász Iván (Kanada-Budapest)
Bényi József (Budapest)
Beöthy Erzsébet (Hollandia)
Berthel Marlné (Franciaország)
Bíró Béla (USA)
Bíró Ruth (USA)
Bode A. György (USA)
Bognár József (Budapest)
Borodi László (USA)
Böröcz József (Budapest)
Budai Imre (Budapest)
Bújdosó Alpár (Ausztria)
Czigány Lóránt (Anglia)
Czine Mihály (Budapest)
Csapó Margit (Kanada)
Csapó Zoltán (Veszprém)
Cservenska Judit (Budapest)
Csécsy Magdolna (Franciaország)
Csókos Györgyi (Budapest)
Csonka Ernő (Budapest)
Csoóri Sándor (Budapest)
Csnrba Tibor (Lengyelország)
Darázdsdi József (Hollandia)
Deák Zoltán (USA)
Debreceni Emőke (NSZK)
Debreczeni Tibor (Budapest)
Dobó Attila (Ausztria-Pécs)
Domán István (Budapest)
Dovala Márta (Budapest)
Dováth Anna Mária (Nyugat-Berlin)
Duroveez András (Kanada)

Dús László (USA)
Ebergényi Nándor (Svédország)
Előd László (USA)
Éltető Lajos (USA)
Erdős József (Budapest)
Fábián Pál (Budapest)
Faerstain Katalin (Dánia)
Faragó Ferenc (Jugoszlávia)
Farkas Pál (Belgium)
Fazekas Tiborc (Budapest-NSZK)
Fekete Gyula (Budapest)
Fekete Pál (USA)
Fenyvesi István (Anglia)
Ferrari Mária (Olaszország)
Földesi Béla (Debrecen)
Gacsó László (Uruguay)
Galambos Ferenc (Ausztria)
Galántai Ambrus (Budapest)
Gara Mihály (NSZK)
Garay Melinda (Budapest)
Gaszó Gáborné (Venezuela)
Genzwein Ferenc (Veszprém)
Ginter Károly (Budapest)
Gombár Edit (Svédország)
Graf Rezső (Budapest)
Gyuricza László (Veszprém)
Halász György (Budapest)
Hanák Péter (Budapest)
Haraszi Sándor (USA)
Hascher Erzsébet (NSZK)
Havasi Zoltán (Budapest)
Hegyesalmi László (Veszprém)
Heil Bálint (Veszprém)
Herterich Katalin (Svédország)
Hoffmann Béres Zsuzsanna (NSZK)
Hollósi Klára (Kanada)
Horváth Judit (Budapest)
Horváthné Baranyay Márta (Budapest)
Hölvényi György (Budapest)
Hörsik Richárd (Sárospatak)
Imre Miklós (Veszprém)
Imre Samu (Budapest)
István János (Veszprém)

Juhász Ferenc (Veszprém)
 Káldy Zoltán (Budapest)
 Kálmán Béla (Debrecen)
 Kardos István (Anglia)
 Karl Irén (NSZK)
 Kárpáti József (Budapest)
 Kasnyik András (Budapest)
 Kemenes Kettner Béla (Kanada)
 Kemény Mihály (Franciaország)
 Ker csmár Janez (Jugoszlávia)
 Kerékgyártó István (Budapest)
 Kerékgyártó László (Budapest)
 Kereszty Sára (Budapest)
 Kesztyűs Tibor (NSZK)
 Kisch Klára (Svédország)
 Komlós Attila (Budapest)
 Korzenszky Richárd (Pannonhalma)
 Kovách Attila (Veszprém)
 Kovács László (USA)
 Kovács Márton (Kanada)
 Kovács Réka (Franciaország)
 Kovács Dániel (Sárospatak)
 Kozári Zoltán (Budapest)
 Kőmives János (NSZK)
 Köpeczi Béla (Budapest)
 Kulcsár Zsuzsanna (Csehszlovákia)
 Kulifay Imre (Franciaország)
 Laczkovits Emőke (Veszprém)
 Lázár Oszkár (Svédország)
 Lehel László (Budapest)
 Lelkes Lajosné (Budapest)
 Lillywhite Paróczy Sára (Anglia)
 Lóczy Miklósné (Anglia)
 Lónyai László (Ausztria)
 Lőrincze Lajos (Budapest)
 Lukács László (Budapest)
 Majtinszkaja Klára (Szovjetunió)
 Mangold Gyula (Dánia)
 Marác László (Hollandia)
 Maróti Gyula (Budapest)
 Mészáros Mária (Jugoszlávia)
 Miklóssi István (Kanada)
 Molnár Attila (Veszprém)
 Molnár István (Budapest)
 Molnár Kinga (USA)
 Molnár Zsuzsa (Budapest)
 Moór János (Ausztria)
 Nagy János (Debrecen)
 Nagy Károly (USA)
 Nagy Pál (Franciaország)
 Nagy Piroska (USA)

Nagy Zsuzsanna (USA)
 Navracsics Tibor (Veszprém)
 Németh Erzsébet (Anglia)
 Némethy Lászlóné (Kanada)
 Nyéki Lajos (Franciaország)
 Nyéki Mária (Franciaország)
 Nyíri Tamás (Budapest)
 Ormándy László (Anglia)
 Orosz Sándor (Veszprém)
 Pakusza Vilmos (Kőszeg)
 Papp Erzsébet (Anglia)
 Papp Sándor (Veszprém)
 Pásztor Andrej (Csehszlovákia)
 Pátka László (Veszprém)
 Pereszlenyi Pintér Márta (USA)
 Pomogáts Béla (Budapest)
 Poppe Ilma (NSZK)
 Pozsonyi László (Budapest)
 Randé Jenő (Budapest)
 Ránki György (Budapest)
 Ráth Iván (Ausztria)
 Rátki András (Budapest)
 Révész Bertalan (Csehszlovákia)
 Romhányi László (Anglia)
 Rozmán Lajos (NSZK)
 Ruttkay Iván (Svédország)
 Ruzicska Józsefné (Budapest)
 Sallai Mária (Veszprém)
 Simon Sylviane (Kanada)
 Sinor Dénes (USA)
 Sipka Ferenc (Budapest)
 Soltész Jánosné (Budapest)
 Solymos László (Ausztria)
 Somorjai József (Budapest)
 Sonkoly Pál (Veszprém)
 Sozan Éva (USA)
 Steip Ferenc (Ausztria)
 Steip Ferencné (Ausztria)
 Szabó Ferenc (Svédország)
 Szabó Géza (Budapest)
 Szabó Kornél (Ausztrália)
 Szabó László (Budapest)
 Szabó Zoltán (Budapest)
 Szadló Éva (Anglia)
 Szakály Éva (Anglia)
 Szalkai József (Veszprém)
 Szamosközi István (Budapest)
 Szántó Miklós (Budapest)
 Szász Dénes (Budapest)
 Szélesi Józsefné (Anglia)
 Szende Aladár (Budapest)

Szende Virág (Budapest)
Szendi József (Veszprém)
Szendrői Erzsébet (Svédország)
Szennay András (Pannonhalma)
Szépe György (Budapest)
Szepessy Sándor (Franciaország)
Szilágyi Ferenc (Budapest)
Szilassy Attila (Budapest)
Szloboda János (Jugoszlávia)
Szűts Pál (Budapest)
Tatár Mária (Norvégia)
Tenke Sándor (Budapest)
Timár Vera (Veszprém)
Tosaki Jánosné (Franciaország)
Tömössy László (Kanada)
Töröcsik Zoltán (Veszprém)
Trombitás Dezső (USA)
Újszászy Kálmán (Sárospatak)
Umensten Éva (Svédország)
Ürögi Ernő (Csehszlovákia)
Vajda György (Budapest)
Várdy Béla (USA)
Várdy Huszár Ágnes (USA)
Varga Béla (Veszprém)
Varga Imréné (Budapest)
Varga Mihályné (Budapest)
Várnai Pál (Kanada)
Viczián János (Budapest)
Weiss Valér (NSZK)

Az V. Anyanyelvi Konferencián elhangzott előadások

Az együttes ülések anyaga

Megnyitóbeszéd: Bognár József, Heil Bálint, István János
Lőrincze Lajos: Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének beszámolója
Hozzászólások: Sinor Dénes (USA), Czigány Lóránt (Anglia)
Újszászi Kálmán: A magyar egyházak tevékenysége a magyar nyelv és kultúra ápolásában
Hozzászólások „az egyházak és az egyesületek tevékenysége a magyar nyelv és kultúra ápolásában”
témához: Nyíri Tamás, Kulifay Imre (Franciaország), Galambos Ferenc (Ausztria), Trombitás
Dezso (USA), Bartók Béla, Kemény Mihály (Franciaország), Bánk József, Baranyai Tamás,
Szabó Géza, Bíró Béla (USA), Lukács László, Fekete Pál (USA), Romhányi László (Anglia),
Komlós Attila, Korzenszky Richárd, Rozmán Lajos (NSZK), Hölvényi György
Pomogáts Béla: Irodalmunk a nemzet szolgálatában
Hozzászólások: Fekete Pál (USA), Nagy Pál (Franciaország), Hoffmann Béres Zsuzsanna (NSZK),
Kesztűs Tibor (NSZK), Nagy Károly (USA), Cservenka Judit, Haraszi Sándor (USA), Maróti
Gyula, Nagy János, Kovács László (USA), Steip Ferenc (Ausztria), Nagy Pál (Franciaország),
Béky Halász Iván (Kanada-Budapest), Kerékgyártó István, Pomogáts Béla
Beszámoló a bizottságok munkájáról
Ginter Károly-Szende Aladár: Pedagógiai munkabizottság
Maróti Gyula: Kulturális munkabizottság
Kálmán Béla: Egyetemi oktatók fóruma
Lőrincze Lajos: Megjegyzések, gondolatok, tanulságok
Hozzászólások: Nagy Károly (USA), Várdy Béla (USA)
Köpeczi Béla: Tájékoztató művelődéspolitikai kérdésekről
Záróbeszéd: Randé Jenő, Bognár József

A pedagógiai munkabizottság ülésének anyaga

A készülő tankönyvek próbafelvezeteinek vitája
Dovala Márta: Süni kalandjai
Szende Aladár: Aranyablak
Ginter Károly: Magyar beszélgetések
Vita a tankönyvekről
Süni kalandjai
Csécsy Magdolna (Franciaország)
Umensten Éva (Svédország)
Ginter Károly
Szabó Ferenc (Svédország)
Böröcz József
Molnár Zsuzsa
Aranyablak
Böröcz József
Csécsy Magdolna (Franciaország)
Kisch Klára (Svédország)

Somorjai József

Magyar beszélgetések

Herterich Katalin (Svédország)

Horváthné Baranyay Márta

Szendrői Erzsébet (Svédország)

Kováts Dániel

A magyar nyelv külföldi tanításának helyzete, tapasztalatai, tervei

Erdős József: Egy új nyelvkönyv idegeneknek

Sallai Mária: A Hungarian Words and Pictures hanganyagáról

Szabó Ferenc (Svédország): Egy nemzetközi tankönyv- és tanszer-
jegyzék Svédországban

Bíró Ruth (USA): Megjelenőben az első magyar-angol képes szótár

Sonkoly Pál: Az Országos Oktatástechnikai Központ műsorkazettái

Pakusza Vilmos: A községi program

Molnár Zsuzsa: A balatoni nyelvi táborokról

Csécsey Magdolna (Franciaország): Választás és sorrendbe fűzés: út a beszédkézség elsajátításához

Gombár Edit (Svédország): A magyarságismeret elmélyítése

Umensten Éva (Svédország): Magyartanárképzés Svédországban

Herterich Katalin (Svédország): A magyar nyelv tanítása Svédországban

Kisch Klára (Svédország): Anyanyelvi oktatás Svédországban

Karl Irén (NSZK): Német felnőttek tanítása magyar nyelvre

Poppe Ilma (NSZK): Német felnőttek tanítása magyar nyelvre

Andai Ferenc (Kanada): Egy tanulmányi verseny hasznos következményei Kanadában

Szépe György: Több helyen több időt töltsenek külföldön a tanárjelöltek!

Kovács Réka (Franciaország): Magnószalag és füzet — együtt

Graf Rezső: Kosztolányi Dezső nyelvművelő öröksége

A kulturális munkabizottság tanácskozásainak anyaga

Maróti Gyula: Elnöki bevezető

Hozzászólások: Kerékgyártó István, Csókos Györgyi, Dús László (USA), Hoffmann Béres Zsuzsanna (NSZK), Romhányi László (Anglia), Maróti Gyula, Némethy Lászlóné (Kanada), Ruzicska Józsefné, Balassa Iván, Faerstain Katalin (Dánia), Ruttkay Iván (Svédország), Csorba Tibor (Lengyelország), Béky Halász Iván (Kanada-Budapest), Durovecz András (Kanada), Kemény Mihály (Franciaország), Rozmán Lajos (NSZK), Kerékgyártó István

Az egyetemi oktatók fórumának anyaga

Nyéki Lajos (Franciaország): A párizsi felsőfokú magyaroktatás helyzete

Hozzászólások: Éltető Lajos (USA), Sinor Dénes (USA), Révész Bertalan (Csehszlovákia), Nyéki Lajos (Franciaország), Marác László (Hollandia), Fazekas Tibor (Budapest-NSZK), Imre Samu, Marác László (Hollandia), Imre Samu, Kálmán Béla

Hanák Péter: A magyar történelem oktatásának, terjesztésének céljai és módszerei

Hozzászólások: Papp Sándor, Hanák Péter, Lázár Oszkár (Svédország)

Várdi Béla (USA): Az amerikai magyar történettudomány és a magyar öntudat ápolása

Hozzászólások: Sinor Dénes (USA), Ránki György, Adriányi Gábor (NSZK), Majtinszkaja Klára (Szovjetunió), Hollósi Klára (Kanada), Nagy János, Kálmán Béla, Révész Bertalan

(Csehszlovákia), Farkas Tibor (Budapest-NSZK), Faerstain Katalin (Dánia), Várnai Pál (Kanada)

Az egyesületi vezetők tanácskozásának anyaga

Szűts Pál: Vitaindító előadás

Hozzászólások: Szepessy Sándor (Franciaország), Fenyvesi István (Anglia), Kárpáti József, Tömössy László (Kanada), Ferrari Mária (Olaszország), Papp Erzsébet (Anglia), Szloboda János (Jugoszlávia), Moór János (Ausztria), Kemenes Kettner Béla (Kanada), Dováth Anna Mária (Nyugat-Berlin), Lillywhite Daróczy Sára (Anglia), Szűts Pál, Durovecz András (Kanada), Galántai Ambrus, Romhányi László (Anglia), Debreczeni Tibor, Hoffmann Béres Zsuzsanna (NSZK)

Szűts Pál: Elnöki zárás

**VI. ANYANYELVI
KONFERENCIA,
1989,
KECSKEMÉT**

Bevezető

Szeretettel, nagyrabecsüléssel köszöntöm mindnyájukat a VI. Anyanyelvi Konferencia megnyitó ünnepségén. Köszöntöm azokat a régi munkatársakat, akik már sok év óta részt vesznek mozgalmunkban, s szívből örülök annak, hogy olyanokat is üdvözölhetek a mostani találkozón, akik első ízben jelentek meg, jelenhettek meg az anyanyelvi konferencián.

Köszöntöm Pozsgay Imre államminiszter urat, s köszönöm, hogy meghívásunknak eleget tett; köszönöm Gaborják József tanácselnök úrnak s rajta keresztül Bács-Kiskun megye és Kecskemét városa vezetésének, hogy szeretettel fogadtak bennünket, s helyet adtak ennek az anyanyelvi konferenciák eddigi életében talán legfontosabb eseménynek, a mai nappal kezdődő tanácskozásnak.

Mozgalmunk életében mindig is fontos volt a 3-4 évenként megrendezett összejövétel, amikor is számvetésre, elszámolásra összegyűltünk — hazaiak és határainkon kívüliek —, hogy eszmét cseréljünk az eredményekről és a gondokról, az Anyanyelvi Konferencia végzett munkájáról és feladatairól.

A mostani alkalom meg kétszeresen is jelentős vállalkozásunk életében. Egyrészt azért, mert úgy is vehetjük, hogy kerek évfordulója van mozgalmunknak. Az idén huszadik életévébe lépett az Anyanyelvi Konferencia: 1970 nyarán ültünk össze először a közösen végzendő munka megbeszélésére. Másrészt pedig — és ez a fontosabb —: a mostani összejövétel új korszak kezdetét jelentő momentum az anyanyelvi konferenciák történetében. Olyan időben gyűltünk most össze, amely új lehetőségeket biztosít, kínál számunkra működési területünk eddig csak óhajtott kibővítésében, s a munkában részt vállalók körének kiszélesítésében. Nem fejtem ki bővebben, hiszen a következő napokon jórészt erről fogunk majd beszélni, vitázni: milyen új lehetőségeket, feladatokat, kötelezettségeket jelent az Anyanyelvi Konferencia számára az a hazánkban végbemenő vagy végbement szemléletváltozás, amelynek következményeként ma már hivatalosan, nyilvánosan is foglalkozhatunk a környékbeli államok kisebbségi létben élő magyarságának gondjaival, segíthetjük őket magyar anyanyelvük, magyar kultúrájuk őrzésében, ápolásában. És hogy milyen kapukat tárt ki, milyen új, igazában még föl sem mért lehetőségeket biztosított ez a változás a magyar-magyar kapcsolatokban. Mindez arra kötelez bennünket, hogy rendezzük sorainkat, átvizsgáljuk eddigi munkánkat, fontosságuk szerint sorra vegyük a jövő feladatait: *mit* vállalva, *kikkel*, *milyen módszerrel* és ez sem

közömbös — *milyen szervezeti* formában dolgozva kezdjük el közösségünk harmadik évtizedét.

Meg kell hát újítani mozgalmunkat, ez mindnyájunk közös és jogos kívánsága. S ennek a tartalmi és formai, belső és külső megújulásnak; a színhelyéül — úgy gondolom — keresve se találunk megfelelőbbet, mint ez a nagy múltú, a magyar örökség legértékesebb részét mindig őrző, a magyar kultúra legjobb eredményeit érzékenyen felismerő és felkaroló város, Kecskemét. És méltán írhatjuk zászlónkra szimbólumként Kecskemét nagy szülöttjének nevét, Kodály Zoltánét, aki nemcsak a magyar zene nyelvének kutatója, feltárója, hanem a nyelv, a magyar nyelv zenéjének is őrzője volt. Aki a Magyarok Világszövetségében első képviselője volt az Anyanyelvi Konferencia gondolatának, hűséges és kitartó szószólója a kisebbségben élő magyarságnak. De legfőként: aki Berzsenyi szavait felerősítve véste generációk szívébe, hogy: *Nem sokaság, hanem lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.* A megrázó erejű, múltfelidéző, jelenerősítő, jövőépítő *Psalmus hungaricus* és a *Zrínyi szózata* megalkotója..

Akit 80. születésnapján így köszöntött Illyés Gyula — „Bevezetés egy Kodály-hangversenyhez” című versével — a kecskeméti színházban:

Föllendül azonnal a karmester-pálca

...
megzendül ami van (ó s fiatal!)
síri mező,
majtényi, mohácsi, muhi mező,
anyádért, apádért,
esendő hazádért
ami volt sírba és sárba vesző,
ami volt hősvértől pirosult gyásztér,
egri üszök és drégelyi várfok,
onnan tör elő,
amit hallani vártok —
e zenekari mélyből árad elő,
de nem a jaj, —
rosszul vártátok, nem, nem, nem a jaj,
hanem az erő,
az a gyökérmélyű erő,
az a múlt-táplálta erő, mely érted
száll harcba, jövő:
örökös élet.

Köszöntő

A magyar kormány nevében őszinte tisztelettel, jó barátsággal köszöntöm a VI. Anyanyelvi Konferencia minden résztvevőjét. Öröm számomra, hogy itt lehetek, sok kedves ismerős arcot láthatok, s egy sokaságot, amely a magyarságért e fordulóponton lévő, fordulópontra érkező hazában tenni akar valamit.

Hölgyeim és Uraim! Az elnöki bevezetőből már hallhatták, hallottam magam is: a mozgalom megújulásra készül. Nos, milyen magyarországi környezet ösztönözte, hívta elő ezt a megújulási szándékot? — Nekem talán erről kell szólnom; s bár ünnepi megnyitóra kértek föl, ha túlzottan tárgyyszerű és informatív lesz az, amit elmondok, akkor tudják be annak: tájékoztatni szeretném azokat, akik talán nem mindennap érintkezhetnek a magyar közélettel, s tapasztalataikat másodlagos, harmadlagos forrásokból szerzik, arról, hogy mi készül itt, mi történt eddig; mi ment végbe a legutóbbi Anyanyelvi Konferencia óta.

Úgy hiszem persze, hogy bármily forrásból tájékozódtak is, akik ide eljöttek, azok tudják, mit jelent itt, ma, Közép-Európában magyarnak lenni, Magyarországon élni, s Magyarországról kinyújtani a kezünket a világban élő magyarság felé, remélve, hogy tapogatózásunk előbb-utóbb célirányossá válik, és meg is fogják ezt a kezét. Eddig egyik olyan szál, egyik olyan kapcsolattartó forma volt az: anyanyelvi konferenciák rendszere, amelyről nagyon szép gondolatokat, emlékeztető gondolatokat hallhattunk Lőrincze Lajos professzor bevezető szavaiból.

Nem adhatok tanácsokat arra, hogy mi legyen az Anyanyelvi Konferencia sorsa. Nincs jogom erre. De éppen, mert ez volt az egyik szál, amely a világban élő magyarságot a mai Magyarországhoz kötötte, mérlegelni, elemezni kell a körülményeket, a környezetet, a különböző összefüggéseket ahhoz, hogy Önök döntsék el: e megújulási szándékból mi kerekedjék ki, miféle mozgalom fejlődjön tovább. Mi adja meg a fejlődés, a megújulás lehetőségét.

Azt mondtam, fordulóponton vagyunk. 1985 óta történt egy és más ebben a hazában. Mindenekelőtt egy sorsdöntő fordulat, amely éppen a hatalmat gyakorlók körében ment végbe, nem minden megfontolás nélkül, és nem minden kényszer nélkül. Egy válságba jutott és válságával küszködő ország hatalmat gyakorló vezető pártja fordult úgy, kezdeményezett valamit: hogy talán véget kellene vetni annak az elképzelésnek, amely előlegezett ideák,

messzire kitűzött célok oltárán az ember szabadságát föláldozva valami elérhetetlent és boldogítót tűz ki maga elé.

Véget kellene vetni annak a gondolkodásmódnak, mely szerint egyedül a politika hivatott arra, hogy az egyetemet, a mindenséget megvalósítsa, s a megvalósulásért kényszereket alkalmazhasson. Nos, megismétlem! Nem minden előzmény nélkül, e gondolat nyomán súlyos válságba került ország körülményei között ennek a hatalomnak legjobb képviselői, akik a nemzethez kötötték sorsukat, úgy határoztak, hogy egy diktatórikus, szocialisztikus eszmekép helyett egy szabad, független jogállami formát időszerű megteremtteni itt, Közép-Európában, Magyarországon. Én ezt az elhatározást tartom a legfontosabb fordulatnak legutóbbi találkozásunk, magyarországi látogatásuk óta, vagy itt élő honfitársam, magyar barátaim életében.

Amikor a hatalmat említettem, már is el kell hessegetnem a gondolatot, hogy itt valami kisajátításféle zajlik; ha ez tetszene ki szavaimból, akkor talán rosszul fogalmaztam meg gondolataimat. Tudjuk, hogy nem a hatalom szokása és természete a könnyű belátás és a gyors fordulat. Megismétlem tehát azt, amit beleszórtam előbbi gondolataimba is. Itt, működtek kényszerek, elsősorban a válság hatása. De én a válságból nem a katasztrófa előszelét érzem, s ezt megint csak szeretném kimondani. Nem katasztrófára gondolok, hanem nagy-nagy információhalmazra, gondolathalmazra, -tömegre, amely tudósít arról, hogy a dolgok a régi módon nem mehetnek tovább. S ezt tartom a válság lényegének, nem a benne rejlő fenyegetést, hanem ezt az üzenetet.

Én azt hiszem, a mai Magyarország állampolgári összefogással és egy civil társadalom rekonstrukciójának céljával eljutott ehhez a fölismeréshez; s ebben bár már feltűnnek a pártoskodó viták, amelyeket szintén jótékony dolognak tartok, mégis nemzeti köznegegyezés érhető el: abban, hogy egy diktatórikus szocializmusról, egy nemzet akaratával és cselekvőképességével békés úton el lehet jutni a demokratikus jogállami formák közé, egy szabad, független Magyarország megteremtéséhez. Ennek vannak-e politikai eredményei, ennek a szándéknak? Megmutatkoznak-e már az észlelhető, kitapintható eredményei?

Sokak szerint még nem, sokak szerint itt még nem dőlt el semmi, vagy legalábbis a lényeg nem. Én azt mondom, hogy önfeladó, éppen a nagy-nagy megoldandó feladat előtt összeomló lelkiállapot nem segíthet bennünket. Segíthet inkább az, hogyha számba vesszük: mégis csak történt itt valami! Mi itt a közös ügyünk, amelyért összejöttünk, éppen Kecskeméten, ezen a csodálatos Duna-Tisza közí tájon? Nos, ehhez a gondolathoz hadd tegyem hozzá, hogy a szabadabbá válás és a szabad állampolgári társulás törvényhozási feltételeiben is sok minden történt, annak kialakításában, létrehozásában, nagyon sok minden történt, s ezt tartom a világban élő magyarsággal építendő kapcsolatunk legfontosabb meghatározó elemének. Ugyanis: ezek a

kapcsolatok Magyarország és a magyarság között; a világban oly mértékben lehetnek szabadok, amilyen mértékben itthon szabadon élnek az emberek.

Ezt az állampolgári szabadságot tartom én az előrehaladás szempontjából a legfontosabbnak. A felelősségről majd még szólnom kell de ezt az előfeltételt nem hagyjuk számításon kívül. S ha erről van szó, akkor itt egészen közönséges, földhöz ragadt módon azt kell mondanom, hogy Magyarország s benne a kormány is, két dologban a magyarság ügyének szemléletében fontos előrehaladást ért el.

Az egyik, hogy ha itthon szabaddá válnak a politikai viszonyok, akkor megváltozik a szórványmagyarság és az emigráció értelme, tartalma is. Ezt Önöknek kell újragondolniuk, akik a világ különböző részeiről érkeztek ide, és valami módon eddig is meghatározták viszonyukat Magyarországhoz, ehhez a 93 ezer négyzetkilométerre leszorított országhoz. A másik nagyon lényeges ügy, amelyben — azt hiszem — előrehaladás történt bár itt sem mindig a belátás, inkább sokszor a kényszerek hatása alatt, hiszen voltak honfitársaink, akik régtől és elszántan és sokszor veszélyeket is vállalva erre már felhívták a figyelmet, s akkor a kormányzatban e figyelemkeltő szó süket fülekre talált. Nos ez az ősi földjén élő, de határainkon kívül került magyarság sorsa és az azért érzett felelősség. Ebbe a felelősségbe sok jó hazafi mellett beletársult a kormány is, és a politika is. Ezt fontos haladásnak tartom, még akkor is, ha nagyon nehéz lenne itt ma még vívmányokról és eredményekről beszélni. Kérem, azonban, hogy a szándékot méltányolják! S azzal, hogy ezt nyilvánosság elé vitte a magyar kormány, s itt vallott — kényszerült vagy nem kényszerült, de vallott —, ez haladást jelent — szerintem — a magyarság dolgainak intézésében.

Ezt a két pontot, két összefüggést szerettem volna megemlíteni, mielőtt felelősségről szólok. Mert akkor a felelősség — bár egyetemes magyarságról szólhatunk ezentúl — mégis egy kicsit differenciáltan oszlik meg. Amilyen mértékben, mondtam az előbb, itthon szabadokká válunk, oly mértékben nő a felelősségünk a világban élő magyarság iránt. De kérdés: milyen a felelőssége a világban élő magyarságnak a mai Magyarország iránt? S erre azt kell mondanom, hogy ez a felelősség csak differenciált lehet. Amilyen mértékben szabad polgárként él egy magyar valahol a világban, olyan mértékben növekszik a felelőssége Magyarország iránt. Ahol pedig megnyomorítják, elnyomják, ott csak tettet, szolidaritást és közreműködést várhat. Ettől a magyartól mi csak csekély mértékben várhatunk felelősséget a mai Magyarország iránt. Én erre az összefüggésre gondoltam akkor, amikor ezt a megtisztelő, szép feladatot vállaltam a magam szerény eszközeivel kimondani, hogy mit tehet Magyarország a világban élő magyarságért, s miként, mi módon gondolja újra a haza a maga politikáját e tekintetben.

Információkat még adhatnék, de ezek valóban már mindannyiunk keze ügyébe esnek. Mondhatnám a világban való mozgás szabadságának kitágítását, megalapozását. Mondhatnám, említhetném — a vasfüggöny lebontását. Megemlíthetném ezzel kapcsolatban egyáltalán annak a kormányzati deklarációnak a jelentőségét, mely szerint mi az 1975-ös helsinki megállapodás minden pontját, válogatás nélkül vállaljuk a jövőre nézve. Beleértve azt a sokáig kényesnek s szemérmesen elhallgatottnak tetsző pontot is, mely az emberek, eszmék szabad áramlásáról szól. S ehhez, hogy ily deklarációkat tehessen egy kormány, garanciákat is kell nyújtania. Hiszem, hogy az a törvény, amelyik a magyarság szabad mozgásáról szól majd, amelyik az emberek, eszmék szabad áramlását egy úgynevezett emigrációs törvény formájában is kifejezheti, nem az itthon élő magyarságnak lesz biztatás arra, hogy földönfutóvá váljék, hanem a szabadság érzésével itthon megáldott magyarságnak a szándékát erősíti, hogy visszavárja vagy hazavárja, vagy éppen vendégül várja azokat, akik ilyen vagy amolyan módon meghatározták viszonyukat ehhez az országhoz, amelyet Magyarországnak hívnak.

S hogy ez mind biztonságosabb és bátorítóbb legyen, ahhoz még egy fordulatra szükség lesz. Egy szabad választásokon alapuló, megméretett pártrendszerben kifejeződő új törvényhozásra, amely — reméljük — megismétli, ha nem is a Szent István-i tettet, de legalábbis meghaladja a kiegyezési politikát, amennyiben egy új államiságot teremtet Európára nyitva szemünket, s Európára irányítva figyelmünket, bizonyítva nagy néprajztudásunknak, Györffy Istvánnak a gondolatát, hogy mi nemcsak tanulékonyok, hanem alkotóképességünkben is európaiak vagyunk.

Ehhez a gondolathoz járulhat hozzá a VI. Anyanyelvi Konferencia, amelyben — úgy hiszem — a szabadság, a civil szerveződés és az önkormányzati elv együtthatása azt is világossá teszi, hogy ha itthon szabad a különböző szándékú társulások alapján a szerveződés a magyarság számára, a világban élő magyarok is a maguk módján alakíthatják ki szervezeti formáikat, közösségi intézményeiket, s ezeket a közösségi intézményeket ez a Magyarország egy új alkotmányosság talaján állva, világosan és ellenségeség nélkül fogja fogadni. Mert — s ezzel szeretném befejezni e rövidre szánt, de mégis megcsúszott megnyitót — ha ez a fajta közállapot elérhető lesz a magyarság számára, akkor ez azt is jelenti majd, hogy a magyar szellem közlekedése előtt sem lesz akadály, mert csak egyetlen és szabad nyilvánossága lesz ennek a hazának és a magyarságnak, a jelenlét választás és elhatározás dolga lesz.

Kérem, ezen a konferencián ehhez járuljanak hozzá. Én csak biztatást mondhatok, eszközeim elég fogyatékosak. De ha eszközeimet, a kormány eszközeit latba vethetjük, a kormány szerepvállalásának és nem gyámkodó

szándékának megfelelően, egy megújult, megreformált mozgalom ügyeibe hívásuk szerint mi is bekapcsolódunk. Sok sikert kívánok!

Ginter Károly és Szende Aladár

Beszámoló a Pedagógiai Szekció munkájáról

Visszapillantásképpen a veszprémi konferencia óta eltelt időszakra, s számba véve az eseményeket, a következőket jelenthetjük a Pedagógiai Munkabizottság részéről.

Évenként rendszeresen ismétlődő, foglalkoztató rendezvényeink bevált keretek között, mégis meg-megújuló programmal folytak le.

I. Húsz év óta működő balatoni gyermektáboraink közül három, a hagyományosan szervezett fonyódi, boglári és lellei üdülve tanuló, kéthetes tanfolyamok közül az idén már a fonyódi sem nyílt meg. Helyükbe fokozatosan szerveződtek a fejlettebb nyelvi és kulturális munkára alkalmas formák. Két évvel ezelőtt Balatonberényben (a Vas megyei gyermeküdülőben megrendezett) forma már újdonsággal mutatkozott be: itt a gyerekek nem a hazai magyar gyerekek rajaiban elosztva — tehát egymástól elkülönítve —, hanem külön csoportot alkotva és egy helyen elszállásolva vettek részt a tábori életben. Így már megvalósult tanárok és gyerekek folyamatos és végig közvetlen kapcsolata. Nemcsak a nyelvtanítás lehetett így hatékonyabb, hanem az együttes kirándulások, sport és más programok is összekovácsolták a különböző országokból érkezőket. A tanárok pedig a délelőtti „szabályos” tanórákon kívül a közvetlen nyelvtanítás módszereit is gyakorolhatták a pillanatnyi helyzeteknek megfelelő nyelvi anyag alkalmazásával és alkalmaztatásával.

Második alkalommal találkoztak az idén Esztergomban, a tanítóképző főiskola épületében elszállásolva egy — ma már beváltnak mondható — és „magyarságismeretinek” tartható táborozáson 9-14 éves gyerekek. Szaktanárok irányításával nyelvtudásuknak megfelelő csoportokban részesültek nyelvoktatásban. Az újdonság a tábor tematikájának komolyságában és a környezettanulmányozás mozgalmas formáiban rejlik. Szinte naponta — autóbusszal — keresik fel a Dunakanyar műemlékeit, művészeti nevezetességeit, nevezetes történelmi helyeit, s a genius loci szellemével átitatva, érzelmi hatások nyomán belső élményekkel formálódhat magyarságtudatuk.

Az idén első ízben nyílt meg a „Játékos magyar nyelvi tábor” néven meghirdetett tanfolyam a balatonalmádi angol-magyar tanítási nyelvű

gimnázium új és korszerűen berendezett, videóval, fonotékával, könyvtárral, számítógépes termekkel, nyelvi laboratóriummal felszerelt épületében. Veszprém és Tihany körzetében tett tanulmányutakon ismerkedtek meg a gyerekek hazánk jellegzetes tájával és történelmével, kellemessé tette ott-tartózkodásukat a Balaton közvetlen közelsége, hiszen a strandolás élményei is emlékeztetessé tehetik számukra a tanfolyamot. Ez a tábor éppen a konferencia napjaiban is működik, a második turnus ugyanis július 13-ától augusztus 13-áig tart.

Hagyományainkhoz is híven minden tanévben továbbképzésben részesülnek azok a tanárok, akik vállalják ezt a nehéz munkát. Hiszen nemcsak a napirend köti le szolgálati idejüket, hanem a tábor eszmeiségének magas színvonalú megvalósítása, a különféle fakultatív (választható), szinte tantárgyszerű rendben megvalósuló, szakfoglalkozások” fegyelme is, meg persze a sportesemények s a felkészülés a záró ünnepélyre stb.

Használtuk a korábban kiadott tankönyveinket és egyéb segédleteinket, de most először került az asztalokra két új nyelvkönyvünk: a *Süni kalandjai* a legkisebbek és az *Aranyhíd* a 8-12 évesek számára. Mindkét könyv családi vagy kiscsoportos használatra készült, s a magyarnak mint idegen vagy félidegen nyelvnek vonzó tanítására-tanulására szolgál.

Az első, amelynek hőse a világuőrből Földünkre csöppenő Süni. Ő a képes nyelvkönyv lapjain ismerkedik a számára ismeretlen világgal: emberekkel és helyzetekkel. A tanuló szerepét tölti be, akit csak utánózni kell annak, aki foglalkozik a könyvvel. A szülő (tanító) ízelletti a magyar szavakat, mondogatja és érteti meg vele — a maga nyelvét (is) használva — a képekhez kapcsolódó rövid történeteket, bekapcsolja a gyereket a szövegbe ilyen vagy olyan mértékben, tanítgatja olvasni is. Így a beszéd és a kép összekapcsolásával indul a tanulás, folytatódik feladatok megoldatásával, gyakorlással. Gyermekdalok, gyermekversek szoktatják a magyar nyelv hangzásához. A könyvbe épített társasjátékok, kivágások, rajzok adnak folyamatos lehetőséget a vonzó foglalatosságra: színezésre, rajzolásra, játékra s ezekkel együtt a megfelelő szavak, kifejezések, párbeszédelsajátítására. A szerzők: Dovala Mária mint szerkesztő és munkatársai: Jarovinszkij Alekszander, Molnár Gyuláné, Zsolnai Józsefné.

Az Aranyhíd szimbolikus című nyelvkönyv. A közvetett nyelvtanítás módszerét folytatva egyre több közvetlen elemet épít bele a gyereknek most már az iskolában elsajátított grammatikai ismereteibe (hiszen az iskola nyelvén már tud írni-olvasni is). Egyre több alkalmat kap az önálló munkára: feladatoknak minták után történő megoldására, párbeszédelsajátítására és jelenetek „eljátszására”, rajzzal kísért beszédre, kivágható társasjátékokra stb. A tematika a családi körből indul, s tart a táguló környezet irányába. Így ismerkedhet meg a gyerek a természettel és a társadalmi élettel, valamint történeti

eseményekkel (persze mondai szinten). Egyszóval magyarságismerettel. Dalok, dalos játékok, verses és prózai alkotások könnyű szövegei szolgálják az érzelmi kötődést a magyar nyelvhez és az országhoz. Afféle mikrohungarológiai tartalmú és formájú könyv ez, amely külön szemelvénygyűjteményével is segíti — a nyelv és kultúra egybeépítésével — a gyerek tudatvilágának táplálását. A könyv szerkesztő szerzője — munkatársaival (Somorjai József és Szende Virág) együtt Szende Aladár. Ez a könyv könyvárusi forgalomba is került.

Mind ez ideig nem jelenhetett meg a harmadik, tervbe vett nyelvkönyv, a *Magyar beszélgetések*, melyet a szerkesztő-szerző Ginter Károly és munkatársai (Horváth Judit, Kereszty Andrásné, Kováts Dániel) készítettek, s amelyet a veszprémi konferencián be is mutattak már. Benne a nyelvi anyag párbeszédéből épül föl, amelyeket képek kísérnek. Az állandó szereplők a hazai életben gyakori beszédhelyzeteket mutatnak be, s ezekből — az eddigiektől eltérő — grammatikai rend szerint épül fel egy redukált nyelvi váz, amely a tanuló igényei szerint bővíthető további szóanyaggal. A tananyag egy magyar nyelvű alapkönyvből áll az említett párbeszédekkel, szöszedettel, nyelvi táblázatokkal, szóbeli — hangszalagra szánt — és írásbeli gyakorlatokkal, végül magyarságismereti kiegészítésekkel. Ezt angol, német, francia, svéd nyelvű tanulói füzet egészíti ki, amely kétnyelvű szöszedet, valamint az adott nyelven magyarázatokat ad, és logikailag is megközelíthetővé teszik az automatizált, illetve automatizálendő jelenséget. A két éve elkészült kézirat a Tankönyvkiadónál van, a rajzok, a színes nyomás elkészítésének tetemes költségei késleltetik megjelenését.

Megemlítendő, hogy a Művelődési Minisztérium a külföldi magyar intézetek alapozó nyelvtanfolyamai számára készített könyvet. Ez kevesebb képpel illusztrálja a párbeszédet, a képek inkább csak az alaphelyzetet érzékeltetik, egyébként azonban alapelvei hasonlóak a *Magyar beszélgetések*hez. Remélhetőleg 1990 őszén már rendelkezésünkre áll.

2. A Sárospataki Nyári Kollégium az idén tizennyolcadszor nyitotta meg kapuit. Évek óta 60-70 között állapodik meg a külföldi magyar fiatalok száma, s hozzájuk csatlakozik négy év óta 20-30 hazai magyar kortársuk, akik az angol. és a német nyelvet tanulják, míg a külföldiek a magyart, s bekapcsolódnak nem egyszer „kiselőadásokkal” — a magyarságismereti foglalkozásokba, és természetesen valamennyien együtt vesznek részt minden kulturális, játékos, szabadidős programban. Így biztosítjuk a korábban hiányolt magyar ifjúsági környezetet. Minthogy a hazaiak az ország tizenkilenc megyéjéből verbuválódnak, változatos helyismereti, országismereti élményanyagot hoznak a kollégiumba. Ez jól kiszélesíti a történelmi emlékekben gazdag északkelet-magyarországi emlékegyüttest, amelyet évről évre bemutatunk az ifjaknak. Mind a magyar fiatalok jelenléte, mind az

országismereti kirándulások alkalmat adnak a mai élet, a napi gondok és örömek megismerésére. Újabb szórakoztató ismeretforrás a video, s élményforrás a Bodrogon megindult hajózás.

Minthogy a tanári kar egy része évről évre kicserélődik, szükségszerű az éves továbbképzés. Ez rendre elemzi az előző nyár munkáját, feltárja a javítandó pontokat. Vizsgáltuk Kováts Dániel kezdő magyar nyelvi jegyzetét, s megállapítottuk, hogy — tíz év után — igény lesz új anyag előállítására. A magyarságismereti jegyzetet és munkafüzetet évek óta szeretnénk színes könyv formájában kiadni, amely alkalmas lehetne a külföldi magyar fiataloknak otthoni használatra is. Az ő érdeklődésükre számítva felhívtuk a tanárok figyelmét a hazai változások fokozott nyomon követésére, történelmünk XX. századi fejezeteinek vizsgálatára.

3. A debreceni pedagógus-továbbképző tanfolyam — az idén nyár kivételével, s ezt a gazdasági helyzet és a szerencsétlen gazdasági szabályozók okozták — 1975 óta minden évben két hétre összehívta a jelentkező külföldi magyartanárokat, 40-50 főt. Hagyományosan sokan jöttek Svédországból, utánuk a legnépesebb csoport Szlovákiából érkezett. A tanfolyamok tartalmi kérdéseiről évente olvashattunk a Nyelvünk és Kultúránkban; az utóbbi évek változása, hogy irodalmi, történelmi, magyarságismereti témák napirenden tartása mellett csökkent a nyelvtan helye (elsősorban történeti nyelvészeti témák maradtak meg), s megnövekedett a módszertan — életkorokra, nyelvi szintekre, oktatási formákra tagolva. Igen sikeresek voltak a Sárospatakon tett tanfolyam-látogatások, ahol a külföldiakkal hasonló tanulói körben láthatták a vendégek magyar kollégáik módszereit, erőfeszítéseit, s üdvözölhették alkalmanként saját otthoni tanítványaik egyikét-másikát. A látogatások során a pedagógusok sárospataki és környékbeli emlékhelyeket is felkerestek.

4. A bajai angol nyelvi tábor a patakinak céljaiban és arányaiban a megfordítottja: Bács-Kiskun megyei magyar középiskolások intenzív angol nyelvtanfolyamára hívnak anyanyelvi kisegítőnek angol nyelvterületről olyan fiatalokat, akik a tábori keretben szívesen tanulnának magyarul is, és szabad idejüket a magyarok között töltik angol nyelvű beszélgetésekkel, közös tanulmányaikat segítő játékkal, versenyekkel. Ezt a rendezvényt a vendéglátó megye hozta létre, az Anyanyelvi Konferencia tanácsadó, toborzó tevékenységgel támogatja.

5. A kőszegi Jurisich Miklós Gimnázium külföldi magyar, kétnyelvű tagozata a korábban kialakított tanterv szerint dolgozik, folytatja munkáját. Ennek az oktatási formának mintegy kiszélesítése lehetne, ha a külföldi magyar fiatalok bekapcsolódnának a két éve megindult kétnyelvű gimnáziumok programjába: itt idegen nyelven tanulhatnak a hazaiakkal együtt bizonyos tantárgyakat (matematikát, biológiát, történelmet stb.).

Hasonlóképpen mind nagyobb vonzóerőt gyakorolhatnak a meglévő és a most szerveződő egyházi középiskolák (a fasori evangélikus gimnázium, a Baár-Madas stb.).

6. Az Anyanyelvi Konferencia felsőoktatási ösztöndíjasainak a száma csekély, de mind gyakrabban feltűnnek a budapesti Nemzetközi Előkészítő Intézetben vagy az ELTE-n olyanok, akik államközi egyezményes alapon vagy saját költségükön végeznek magyar nyelvi és művészeti, magyarságtudományi tanulmányokat, esetleg éppen az Anyanyelvi Konferencia vagy a debreceni pedagógus-továbbképző tanfolyam valamelyik résztvevőjének mint tanárunknak az ajánlásával, pl. Dániából, az NSZK-ból. Természetesen vannak magyar származásúnak a műszaki és az orvostudományi egyetemeken is.

7. Nyelvkönyveink a korszerű módszerek alkalmazásával kívánják szolgálni az Anyanyelvi Konferencia nyelvi és egyben kulturális programját. Elkészítésük munkája során gyűltek föl azok a tapasztalatok, amelyek időszerűvé teszik egy olyan módszertani kötet elkészítését, amely jellegénél fogva elég általános, mégis gyakorlati következmények levonásának is alapjául szolgálhat, s ezzel okvetlenül szükségletet elégítene ki. Útmutatásul adnánk kezébe minden tanításra vállalkozó — akár:képzett, akár képzetlen — felnőttnak, felvilágosítva a modern nyelvészetnek tudományos közmegegyezésen alapuló eredményeiről, mégpedig közérthető tálalásban, továbbá a „tananyagnak” kiszemeléséről, elrendezéséről, mélységéről, hozzáigazítva a tanítás minden körülményéhez: életkorhoz, környezethez, országonként is változó állami körülményekhez stb. Tájékoztatást nyújtana az oktatás sokféle szervezeti formájáról, a követhető módszerekről, valamint a technikai segédeszközökről — egészen a számítógépes technikáig.

Azok után a biztatások után, amelyek előző konferenciánkon és a védnökségi tárgyaláson elhangzottak, ideje volt a módszertan koncepciójáról nyilatkoznunk. Ezt a célt szolgálta a Nyelvünk és Kultúránkban megjelent és vitaindítónak szánt elgondolás, amely a 73-75. számokban Szende Aladár, Tasnády Álmos, Ginter Károly, Horváth Mátyás tollából, valamint más, részletekre vonatkozó írásokból együttvéve kialakulóban van, s alapul szolgálhat a módszer tan szakszerű kidolgozásához. Koncepciónk természetesen nem határolódhat el a kultúr ápolás és -terjesztés metodikájától. Bizonyítja ezt a kulturális szakterületbe vágó, hasonlóan vitára bocsátott, Maróti Gyula írta tanulmány, amely szintén a Nyelvünk és Kultúránkban jelent meg olyan írásokkal együtt, amelyek már a művészet területét differenciált feldolgozásban tárgyalják, s közlik a kutatók gondolatait a tánc, ének, bábjáték, drámapedagógia, gyermekjátékok, képzőművészet oktatásának-művelésének módszereiről.

Összefoglalás : A szekcióban a rendelkezésünkre álló — a résztvevők szerint sajnálatosan rövid — időben információkban, gondolatokban igen

gazdag műhelymunka folyt. Szende Aladár ismertette az elmúlt négy év, illetve a védnökségi ülés óta eltelt időszak hazai pedagógiai tevékenységét, elsősorban az újabb szervezeti formákat: az esztergomi tanítóképző iskolájában és a balatonalmádi új kétnyelvű középiskolában folyó munkát. Mindkettőben megerősödött a 8-14 éves gyermekek nevelésének családi jellege azért, hogy nem egy nagyobb tábor kis egységeként éltek. Programjuk élményszerűbb, több magyarságismereti elemmel bővült, jól kihasználták a két város és környéke adta lehetőségeket, de hagytak időt a sportra, fürdésre, szórakozásra is. Esztergomban húsz és harminc között állapodott meg a létszám, Balatonalmádiban százötven gyermeket fogadtak.

A gyermekek programjának továbbépítéséhez igen hasznos támpontokat adott Csapó Margit felmérése a kanadai gyermekek között arról, hogy mit szeretnének megismerni egy másik országból, milyen találkozási formákat képzelnek el annak az országnak a népével, szokásaival, mindennapi életmódjával. Javasolta néhány hetes újszerű kulturális program kidolgozását magyarul nem beszélő gyerekek számára, amelyben a nyelvtanulás egy magyar társ segítségével mintegy informálisan folyna; ezt hagyományos és mai énekek, táncok tanítása követné, majd egyhetes időszakot a magyar gyermekek szüleinél, tehát egy magyar család életében részt véve töltenének el, végül hátizsákos, kiscsoportos országjárás és összefoglaló megbeszélés, értékelés, kiegészítés zárná a programot.

A középiskolások korosztályának sárospataki rendezvénye évről évre példásan teljesíti nyelvtanító és magyarságismereti funkcióját. Saját jó hagyományait megőrizve igazítja az igényekhez programját, használja ki a környezet országismereti lehetőségeit.

Többször elhangzott a debreceni pedagógus-továbbképző tanfolyam megtartására való igény. A felszólalók, illetve a javaslattevők támogatták a szomszéd országok magyarságából nagyobb számú pedagógus fogadását úgy, hogy részvételük költségeihez alapítványok vagy a nyugati magyarság intézményei járuljanak hozzá. Bizottságra szeretnék ruházni a program kialakítását, előre szeretnék megszervezni a részvétel visszaigazolását, a díjak befizetését, s több szabad időt kérnek a tíznapos tanfolyam idejére.

A szerkesztők ismertették a két újonnan megjelent tankönyvet, a Süni kalandjait és az *Aranyhíd*-at, amelyeknek a célja, hogy családi vagy tanfolyami keretek között használva a nyelvismerettel a magyarságtudatot és -élményt is elültessék a gyermekekben. Érdeklődéssel várják, hogy milyen tapasztalatokat szereznek a könyveket használó kollégák, akik a szervezők nagylelkűsége folytán haza is vihetnék a tankönyveket. A pedagógusok remélik, hogy sor kerülhet a harmadik tananyag, a 14 évesnél idősebbek számára készült Magyar beszélgetések kiadására is.

A szekció megvitatta Nagy Károly javaslatait az Anyanyelvi Konferencia tankönyveiről. Megelégedéssel vette tudomásul, hogy az Aranyhíd hazai könyvárusi forgalomba is került, és hogy a korábbi anyagok a Magyarok Világszövetsége Benczúr utcai központjában beszerezhetők; ezzel az első javaslat — legalább részben — teljesült. Elfogadta a második javaslatot arról, hogy új tankönyveink vagy a korábbiak új kiadásai foglalják magukba „a külföldön küldetesként is vállalt magyarságtudat, az összmagyarság segítésére való külföldi készség példáit és jelentőségét”. A harmadik javaslat első részét, hogy készüljön egy olyan történelmi tankönyv, amely napjainkig dokumentálja, és a valósághoz híven értékeli a modern kor magyar történetét, ma még — anyagi és tematikai okokból egyaránt — korainak tartotta. A második, irodalmi tankönyvre vonatkozó részét viszont időszerűnek látta és támogatta. E kiadványnak korszakokat összefoglaló rövid bevezetőket, összekötő és magyarázó szövegekkel kísért szemelvényeket kellene tartalmaznia a magyar irodalom legkiemelkedőbb alkotásaiból a népköltészettől és a nyelvemlékektől napjainkig. — Kaptunk olyan javaslatot, hogy a legkiválóbb magyar irodalmi műveket lerövidítve, egyszerű szavakkal átírva, képekkel illusztrálva adjuk ki, s így tegyük elérhetővé a külföldön élő magyar fiatalok számára. E javaslat elvi problémákat is hordoz magában, mert kérdéses, hogy nem veszít-e túl sokat értékéből, hiteléből valamely mű, ha megrövidítve átírják, „megkönnyítik” olvasását.

Az előadók és felszólalók jóvoltából részletesebb képet nyertünk a külföldi oktatási intézmények, körök munkájáról, külső és belső körülményeiről, nehézségeiről és eredményeiről. Bonyolult feltételrendszerekről szereztünk tudomást, amelyek nem csekély helytállást, hozzáértést és elkötelezettséget kívánnak meg a magyar nyelv és kultúra oktatóitól és a tanúgyeket intéző társadalmi szervektől. Ahány ország, annyi változat okoz gondot abban, hogy még az őshonos magyarság is öntudattal vállalja a magyar iskolázást olyan környezetben, amely a magyar nyelv társadalmi leértékelésének irányában hat. Ezeken a helyeken igencsak időszerű a két évszázadnyi távolságból visszhangzó nemzeti program „a magyar nyelv felemeléséről”. A kisebbségi tudat összmagyarsági tudattá fejlődő kíváncsi folyamatában új formák keresése, megvalósítása kecsegtet sikerrel. Ilyenek: ünnepségek házon belül és kívül, megemlékezések országos és helyi nagyjainkról, klubok céltudatosan összeállított programjai stb. Egy azonban minden felszólaló szavaiból kiviláglott: az, hogy a magyar nyelv megőrzése, a nyelvhasználat dolgában központi szerepe van, a pedagógusnak. Ezért kell bővíteni a kapcsolatokat tanárok, iskolák, országok között közvetlen találkozásokkal, mint a debreceni (vagy másutt megrendezendő) pedagógus-továbbképzések, táborlátogatások, ottani „beugró” tanítás, vagy közvetett úton, a modern technika eszközeinek felhasználásával (tanórák, nyelvi foglalkozások videofelvételei s ezek későbbi

elemzése). Felvetődött a hazai és a szomszédos országokbeli tanárok, tanítók számára szervezett továbbképzéseken való részvétel lehetősége is. Az ezeken szellemileg és érzelmileg felkészülő pedagógus adhatja át a leghitelesebben a nyelv rendszerében is benne rejlő esztétikumot, s a szavak hangulatát, a köznapi jelentés feletti, azt átfogó szépségét, amint erről Nagy János beszélt tárgyát jól érzékeltető szép formában.

Ahogy a gyermek, ifjú tudatvilágára hatnunk kell, hogy a magyarságtudat felé vezegtessük, pszichológiai oldalról szintén erősíteniünk kell a magyarság-élményét; ez azután további alapot ad a tudat kiépítéséhez. Úgy hisszük, hogy nyelvünket nem nehéz érzelmi megközelítésben is bemutatnunk; ebben éppen esztétikuma segít bennünket.

A pedagógusok lelki, szellemi feltöltekezéséhez is szükséges, hogy többet tudjunk meg a külföldi iskolák, tanfolyamok és más oktatási formák számáról, helyéről, vezetőiről, szervezőiről, tanáraitól.

Terveztük az ún. „általános módszertan” problémáinak megbeszélését. Tett erről említést Lőrincze Lajos is, amikor megpendítette azt a gondolatot, hogy — bizonyára minimális programként — a Nyelvünk és Kultúránkban megjelent tanulmányokból állítsunk össze egy gyűjteményt. A szekció az idevágó, vitára bocsátandó vázlatot csak késve olvashatta, így érdemben nem foglalkozhatott a kérdéssel. Úgy tűnik azonban, hogy a cikkgyűjteménynél szervesebben összetartozó, minden jelentősebb oktatási problémát tárgyaló anyagra lenne igény.

Az Anyanyelvi Konferencia nyitottságáért emelt szót a kecskeméti pedagógustársadalom megjelent képviselője. A szekcióülést és magát a konferenciát hasznos és színvonalas továbbképzési alkalomnak tartva kérte, hogy helyi pedagógusok is látogathassák a konferencia előadásait, rendezvényeit.

A szekció meghallgatta Graf Rezsőnek az Anyanyelvápolók Szövetségéről adott tájékoztatóját. Ez az egyesület az anyanyelvi műveltség társadalmi szintű fejlesztését tűzte ki céljául. Elnöke Bánffy György színművész, országgyűlési képviselő. Feladatai között szerepel, hogy támogassa az egyetemes magyarság nyelvművelő törekvéseit, felajánlja kapcsolatát az anyanyelvi konferenciának. A résztvevők közül négyen közölték belépési szándékukat.

A délutáni szekcióülés valóságos versenyfutás volt az idővel. Az előadók a helyszínen rövidítve eltervezett szövegüket a lényegre igyekeztek közkinccsé tenni, s a hozzászólások, kérdések sorát az idő előrehaladta vágta el. Mégis úgy érezzük, hogy a szekció szakmai munkája a magyar mint származásnyelv tanításának módszertanáról tartalmaz, hasznos volt a hazai és a külföldi résztvevők számára egyaránt.

Beszámoló a Kulturális Szekció munkájáról

Vitaindító előadásom témája tömören összefoglalva: a fiatal nemzedékek magyarságtudata felkeltésének, ébrentartásának és erősítésének lehetőségei és módszerei a nyugati magyarság körében; az egyházak, ifjúsági intézmények, egyesületek tevékenysége.

Nem formális törődésre kell gondolnunk, hanem most konkrét távlati cselekvési programot kell kidolgoznunk, elfogadnunk és közösen megvalósítanunk — amíg nem késő! Az idő ugyanis ellenünk dolgozik. A természetes asszimilációs folyamat az egész világon, ahol nagyobb tömbben magyarok élnek, oly mértékben felgyorsult, hogy töprengésre nincs időnk: *cselekednünk* kell!

A kérdés úgy vetődik fel, hogy képesek vagyunk-e az anyanyelvi mozgalom tartalmi és szervezeti megújítására? Ezen azt kell érteni, hogy az új helyzetben, azaz a megváltozott körülmények között meg tudjuk-e tölteni mozgalmunkat olyan tartalommal, amelynek valóra váltás, a elvezet bennünket a kitűzött cél, a külföldön élő magyarság — különösen a fiatalság — magyarságtudatának felkeltéséhez, ébrentartásához és folyamatos erősítéséhez. Lényeges szempont, hogy a tartalom megvalósításához meg tudjuk-e újítani eszköztárunkat, hogy képesek legyünk az új kihívásoknak is megfelelni. Ha a feltett kérdésekre kedvező válaszokat tudunk adni, az anyanyelvi mozgalom jövőjét biztosítottuk. Ellenkező esetben kevés reményünk marad két évtizede igen hasznosan működő mozgalmunk életben tartására.

A körülmények megváltozásáról és az új kihívásokról többféle megközelítésben is szólnunk kell.

1. A hazai demokratizálódási folyamatok az eddiginél jóval kedvezőbb körülményeket teremtenek a szórványban élő magyarsággal való kapcsolatteremtő munkánkhoz. Ez azért is fontos, mert együttműködésünk mind tartalmi, mind szervezeti vonatkozásban megújításra szorul. Személyi és tárgyi értelemben egyaránt bővítésre vár kapcsolatrendszerünk, az együttműködés formái és lehetőségei, sőt módszerei is változtatásokat követelnek. Nem mindegy, hogy ehhez a törekvésünkhöz *itthon* bővíteni tudjuk-e a segíteni kész szakemberek és szakintézmények körét; hogy számíthatunk-e a külföldi egyházi szervezetek és intézmények, a magyar cserkészlet és az eddig velünk szemben tartózkodó egyesületek, hétvégi iskolák bekapcsolódására.

2. Szerencsés körülmény, hogy a jövőben kitűzhetjük célul a szomszédos országokban kisebbségben élő magyarokkal, főleg a fiatalokkal való közvetlen kapcsolatok kiépítését is. Ez — többek közt — azt jelenti, hogy ezentúl az anyanyelvi mozgalomban is az egyetemes magyarság érdekeit tarthatjuk szem előtt. Ám ez egyben kihívás is számunkra: magyarságtudatot, sőt küldetéstudatot erősítő munkánkban számolnunk kell azzal a jelentős eltéréssel, amely a szomszéd országokban és a szórványban élők ilyen irányú tevékenységében megmutatkozik. Ez az eltérés tartalmi vonatkozásban nem túl jelentős, de eszközeiben és módszereiben igen számottevő lehet. Ráadásul a szomszéd országokban élők helyzete, így kiépíthető kapcsolataink is más-más megítélést igényelnek. Ennek a kihívásnak mindenképpen meg kell felelnünk.

3. A tartalmi megújulás követelménye sem elhanyagolható szempont, amit az utóbbi években az anyanyelvi oktatás-művelés-pallérozás terrénumának fokozatos csökkenése tett időszzerűvé. További kihívás: e szűkülési folyamat erősödése esetén van-e ellenszerünk, eszköztárunkat meg tudjuk-e újítani a szükséges mértékben? Mi, itthoniak arra a meggyőződésre jutottunk, hogy nem vagyunk tétlenségre kárhoztatva, nem állunk a kihívás előtt tanácstalanul. Legalább is nem azokat illetően, akikkel már eddig is igen jó, termékeny munkakapcsolatunk alakult ki: a szórványban élőkkel. Nehezebb, de talán egyben szervezeti szempontból szerencsésebb a helyzet a szomszéd országokban élőkkel való együttműködés megteremtésében, hiszen mind a helyzetfelmérést, mind a kölcsönös tennivalók kijelölését megkönnyíti a földrajzi közelség. Javaslatainkat most elsősorban a szórványban élőkre nézve tesszük meg; a szomszédban élőkre vonatkozóan elsősorban az őket konferenciánkon képviselők véleményére és tanácsaira kívánunk építeni.

Ha tehát nem vagyunk tanácstalanok a szórványban élőkkel való további együttműködésünk tartalmi és módszerbeli kérdéseit illetően, akkor mi *legyen* a teendőnk? Mindenekelőtt mondjuk ki világosan, hogy mit *nem lehet!* Nem lehet az új hazában született és esetleg magyarul alig vagy egyáltalán nem tudó fiatal szándéka, akarata *ellenére* kvázi „megtéríteni”! Rászorítani, hogy tanuljon meg tisztességesen magyarul. Mindenféle erőszakos módszer alkalmazása az ellenkező irányba hat: erősíti, elszántabbá teszi a fiatal ellenállását. A józan, logikus beláttatás, az öntudatára apellálás, a szülői, pedagógusi, lelkeszi, cserkészisztiti tekintély latba vetése hozhat átmenetileg némi eredményt, de az esetek túlnyomó többségében ez nem elegendő céljaink eléréséhez.

Ezzel szemben: van egy rendkívül fontos fejlődés-lélektani tény, amelyet gyakran még a pedagógusok sem becsülnek eléggé, s még kevésbé a szülők. Az ti., hogy a tizen- és huszoneves fiatalok érzelmileg különösképpen fogékonyak. Igaz, a jóra és a rosszra egyaránt, ám rajtunk múlik, hogy milyen

cél érdekében építsünk erre a szerencsés adottságra. Aki módszereiben ezt nem csak számításba veszi, hanem arra is képes, hogy nevelési céljaink érdekében az érzelmi szálakat összekösse az értelmi-logikai-racionális szálakkal, annak nyert ügye van!

Eddig céljaink elérése érdekében a magyarságtudat formálásában a leghatásosabb, legalapvetőbb eszközünket, az anyanyelv, a származásnyelv alapos ismeretét szorgalmaztuk. A magyar nyelv olyan szintű birtoklását állítottuk magunk elé elérendő célként, hogy a tanuló-hallgató számára tudása ne csak „hozzáférhetővé” tegye a magyar irodalom értékeit, hanem hogy segítségével annak művészi rétege — a népköltészet, a szépirodalom, a műköltészet, az egyre szaporodó történelmi és életrajzi munkák — is eredetiben olvasva, számára átélhetővé, mi több: élvezhetővé váljanak. Csakis ez vezet el az olvasott anyag értelmi és érzelmi „megemésztéséhez”, magyarságtudatának pozitív befolyásolásához. Ilyen tudásszint eléréséhez — köztudott —, a leggondosabb szülői igyekezet sem elegendő. Ezt a feladatot az iskolák a szülőktől még az olyan országokban sem tudják átvállalni, ahol a nemzetiségi nyelv tanítása hivatalos tantervi feladat (mint pl. Svédországban). Maradt az a továbbképzési, tökéletesítési lehetőség, ami eddig is volt, azaz: amit az ottani kollektív magyar gondoskodás nyújtani képes; hétvégeken, szabadidőben, egyházi és egyesületi nyelvtanfolyamokon, cserkészfoglalkozásokon, esetleg alkalmi akciókon (mint pl. jelenleg az itthon nyaranként szervezett nyelvi táborok a Balatonnál és Sárospatakon).

Itthonról ehhez a tevékenységi formához a nyári nyelvi táborok mellett számos egyéb módon is (tankönyvek, tantervek, pedagógiai tanácsok, nyári pedagógus-továbbképzés) az elmúlt két évtizedben — úgy vélem — hasznosan, eredményesen tudunk segíteni kinti kollégáinknak, sőt legutóbb (Szende Aladár Aranyhíd című kötetével) már a szülőknek is.

Az ilyenfajta erőfeszítések eredményei és határai azonban kétségtelenül szűkülnek. Akadnak országok, ahol az anyanyelvápolásnak ez a forrása végleg elapadt. Vajon ezeken a helyeken le kell-e mondanunk a gyermekek, a felnővekvő ifjúság megnyeréséről, magyarságtudatának ébresztgetéséről, küldetéstudatának megalapozásáról? Mi úgy véljük: nem! Csupán az *eszköztárunkat* kell megújítanunk, olyanra, amely — ha a nyelvtudást nem is helyettesítheti — hatásában alkalmas az identitástudat kifejlesztésére, s egy idő után esetleg a nyelvtanulás fáradalmainak vállalásáig is elvezet.

Tom Lantos magyar származású amerikai közgazdász, a washingtoni törvényhozás demokratapárti képviselője nemrég a magyar televízió riporterének a kérdésére válaszolva bevallotta, hogy bizony az ő unokái sem tudnak már magyarul. A szülők nem tanították meg őket. Arról azonban semmiképpen sem mond le, hogy mint nagypapa unokáiban a magyarságtudatot felkeltse, és fokozatosan kiformalja. A hogyan? kérdésére csupán ennyit felelt: „Elég

gyakran: énekelgetünk együtt szép magyar nótákat. Azt nagyon szeretik. Szívesen énekelnek magyarul!” Szerte a világban számos helyen (Párizsban, Kanadában, a belgiumi Tubize-ben stb.) működnek olyan magyar néptáncscsoportok, amelyekben több az idegen ajkú, mint a magyar. S csodák csodája: nemcsak jól érzik magukat ebben a közösségben, hanem némelyikük szebben, érzékletesebben lejt a sajátosan magyar néptáncot, és éneklí a ritmusos magyar népdalokat, mint a született magyarok. S ezzel mondanivalóm lényegéhez érkeztem.

A nyelvi kapocs gyengülésével ezeken a helyeken az eddiginél is nagyobb hangsúlyt kell kapniuk az ifjúság megnyerésében és tudata formálásában a *művészeteknek!* Úgy is, mint fontos ismeretközvetítő és pedagógiai eszköznek, de legfőképpen mint lelkesítő, érzelmi azonosulást egyengető, az értelmi ráhatáshoz nélkülözhetetlen, hangulati töltést adó eszköznek. A művészetek — az ének-zene, a tánc, a versmondás, a színjátszás, a bábozás, a népi gyermekjátékok különféle fajtájának érzelmekeltő, hangulatteremtő képessége közismert — ha tudnak vele bánni! Sőt! Minden más megismerési móddal szemben a művészeteknek ez a fő jellegzetessége. Az érzelmi azonosulás előidézéséhez semmi mással nem pótolható eszköz a szakember, a pedagógus kezében. A mi céljaink elérésében pedig teljes értékű segítőtárs.

Szerencsés körülmény — s a mi esetünkben további előny —, hogy az érzelmi azonosuláshoz nem előfeltétel, az alkotások magas művészi színvonala, művészi értéke. Nekünk ugyanis munkánk során csupa amatőrrel, a művészetekkel éppen csak ismerkedő gyerekekkel vagy fiatalokkal kell érzelmeket keltő hatást elérnünk. A műsorszámok megválasztásában néha megalkuvásra kényszerülünk. Kosztolányinak „A mi nótáink” című, 1933-ban kelt írásában olvashatjuk: „Olykor sivár környezetbe kerülök, olyan emberek közé, akikkel egyetlen közös élményem, olvasmányom sincsen. Nem is tudok velük társalogni. De ha ezekkel este benyitok egy vidéki vendéglőbe, és ott a cigány a Sárga cserebogarat húzza, már egyik vagyunk. Azon vitatkozhatunk, hogy a nótáink művészi értékek-e vagy sem. De hogy ez a hangulati közösség érték, arról nincs értelme vitatkozni.”

1986-ban Sárospatakon módunkban volt részt venni annak a nyelvi kulturális tábornak a záróünnepélyén, amelyen a világ minden részéből érkezett magyar származású fiatalok ismerkedhettek négy héten át egymással és a magyar kultúrával. Záróműsoruknak ők voltak a szereplői: énekeltek, táncoltak, verset mondtak és komédiáztak, szívből, lelkesen. Amiket előadtak, nem volt kultúránk, művészetünk színe-java. Előadásuk naiv csetlés-botlás volt csupán, hiszen a napi tanulás mellett önként vállalt szerepekkel maguk készültek fel a produkcióra. S lám, nemcsak a nézőtételen ülő társaik üdvörlgása bizonyította a telitalálatot, hanem az is, hogy nekünk, hazaiaknak, bizony kibuggyant a könnyünk.

Abban a cselekvési programajánlatunkban, amelyet most Önök elé tárunk, nem ölelhetjük föl a művészetek valamennyi válfaját, lehetőségét. Elsősorban azoknak akartunk munkánkban elsőbbséget biztosítani, amelyek a legkisebektől a huszonéves fiatalokig minden korosztály érdeklődésére számot tarthatnak, s amelyek alkalmazásában mi, itthon sokféle pedagógiai megoldás járhatóságát már kikísérleteztük, így bizton ajánlhatjuk alkalmazásra. Az előfordulhat, hogy ajánlott módszereink a kinti gyakorlatban változtatás nélkül nem alkalmazhatók, ám ez nem hiba, ez magától értetődik. A helyi körülmények még itthon is oly változatosak, hogy mindenhol, bármilyen összetételű közösségre ráillő módszerek szinte elképzelhetetlenek. Mindenütt a pedagógus, a művészeti vezető feladata az adaptálás. Ajánlatunk az *ének-zenére, a néptáncra és a népi gyermekjátékokra* vonatkozik. (Utóbbinak többféle fajtájára: a zenés, táncos, bábos, dramatikus játékokra.)

Mostani találkozásunkra készülődve a Nyelvünk és Kultúránk legutóbbi számaiban az említett művészeti területeken itthon elért eredményeinkről, pedagógiai tapasztalatainkról a téma hazai szakembereinek tollából beszámolókat tettünk közzé, bevallottan kedvesnáló szándékkal. Szerzőik itt vannak közöttünk, és utánam mindhárom művészeti ágban szóban is kiegészítik mondanivalójukat, hogy majd a szekcióüléseken eszmecsereére serkentsék Önöket, kinti partnereinket. Akik szólnak: Vass Lajos Erkel-díjas zeneszerző, a Vasas Művészegyüttes énekkarának és szimfonikus zenekarának karmestere; Maácz László folklór szakember, a Táncművészet című lap főszerkesztője és Debreczeni Tibor, akit már nem kell bemutatnom, hiszen nem először találkoznak vele konferenciánkon és a Nyelvünk és Kultúránkban közölt műsorajánlataink szerkesztőjeként.

Nyilvánvaló, hogy nem minden gyermeknek és ifjúnak vannak művészi ambíciói. Nem mindenkinek van hajlama, adottsága, tehetsége a művészi önkifejezésre, ezért nem törekedhetünk minden fiatal szervezésére. (Noha éppen most hallhattuk Sidó Zoltántól, hogy Szlovákiában 800-ra tehető a jól működő, fiatalokat tömörítő művészeti csoportok száma, amelyeknek a színvonala vetekszik a szlovák, cseh és lengyel fiatalok hasonló együtteseinek színvonalával. Ez is nagy eredmény, de 800 együttes számszerűen is tekintélyes tömeg: ha együttesenként csak 10-15 fővel számolunk, akkor is 8-10 ezer magyar fiataalt jelent!) Viszont ha szereplésre nem is, de közreműködőnek könnyen megnyerhetjük azokat is, akik színpadi fellépést nem vállalnak. Olyanokra gondoljunk, akik szívesen tartoznának a közösséghez, mert ismerősük, rokonuk, barátjuk odajár. A művészeti jellegű foglalkozások és együttesek ugyanis bőségesen kínálnak — ugyancsak sikerrel kecsegtető — egyéb foglalatosságokat is. Lehetnek pl. szervezők vagy segédrendező; a fény- és hangtechnika megtervezői és kivitelezői; ezek

irányítói a fellépések alkalmával; videofelvételek készítői; lehetnek konferálók vagy műsorvezetők; díszlettervezők és kivitelezők; színpadi ügyelők vagy egyszerűen csak a függöny húzogatói; lehetnek az együttesben szertárosok, kelléktárosok, kottatárosok, és ki tudja még hányféle fontos szerepkört ellátók, amelyek egyike-másika néha látványosabb sikert hozhat a vállalkozó számára, mint a műsorban fellépő szereplőknek.

Tisztában vagyunk azzal is, hogy a hétvégi iskolákban, egyesületekben, cserkészcsapatokban nem nyüzsögnek a karmesterek, rendezők, koreográfusok, legfeljebb ilyen-olyan végzettségű pedagógusok, lelkesek. Pontosabban szólva: az ilyen foglalkozásokat vezetők között csak elvétve akad az illető szakmában *képzett* szakember. (Egyetlen kivétel a néptánc, hála a nyári vezetőképző tanfolyamok eredményességének, illetve az ezek iránt megmutatkozó népes érdeklődésnek.) Azt tapasztaltuk, hogy legtöbb helyen ugyanaz a személy a kicsinyek művészi foglalkozásainak vezetője, aki egyben a nyelvi órákat is vezeti. (Ezt láttam Amerikában számos cserkészfoglalkozáson is.) Legtöbbször kitűnő produkciók kerültek ki a kezük alól. Csakhogy sem a műsorválasztásban, sem az előadás színvonalában nem lehetünk elégedettek a minimális adottságokkal, a kivitelezés rögtönzésével. Kosztolányi említett írásában csak az általunk énekelt-hallgatott dal értéke feletti vitát fogadta el, az *előadását* nem. Hogy az általa említett hangulati közösség létrejöhessen, a cigánynak képesnek kell lennie arra, hogy azonos „hullámhosszra” kerüljön hallgatóival. Ha ez igaz, már pedig igaz, akkor sem a gyermekek, sem a fiatalok művészi felkészítését, produkciója sikerét nem lehet a véletlenre bízni. Ennek igen nyomós oka van. Nem annyira a közönség, a hallgatóság miatt, hanem a fiatalok, a szereplők miatt. Annak a fiatalnak ugyanis, aki hetekig, hónapokig eljárogat a próbákra, szüksége van a sikerélményre, arra, hogy ne csak a közönség, hanem ő is a jól végzett munka gyümölcsözöttségét érezze. Vagyis: Nem szabad csalódnia! Mert ha egyszer is csalódik, soha többé vagy csak nagy erőfeszítések árán lesz újra megnyerhető az éneklésben, zenélésben, táncolásban való részvételre. Sorrendben nem a közönség megnyerése az elérendő nevelési cél, hanem inkább azoké, akik szabad idejükben ellenszolgáltatás nélkül hajlandók tanulni, gyakorolni, hogy a megszülető produkciót, a tanultakat mások számára is hozzáférhetővé tegyék. Csakis így ébreszthetünk bennük vágyat arra, hogy „a játékban” továbbra is részt vegyenek.

Mi hát a teendő? Természetesen ilyen szakemberek képzése „kérdéze-felelek”-játékkal vagy „levelezés” útján nem valósítható meg. Am nem megoldhatatlan feladat, csak némi akarat, elszántság és türelem kell hozzá. De vajon ennyit nem várhatunk el azoktól, akik a felnövekvő nemzedékek magyarságtudatának formálásában hajlandók szerepet vállalni? Azok a nélkülözhetetlen *általános* didaktikai *elvek* ugyanis, amelyek az elinduláshoz,

az első művészi produkciók előkészítéséhez szükségesek, magánúton, egy kis odafigyeléssel megszerezhetők. Csak némi pedagógiai hajlam és adottság kell hozzá, amivel — szerencsére — igen sok honfitársunk rendelkezik; gyakran a szülők egyike-másika is.

Ebből az alaptételből indultunk ki, amikor a *Nyelvünk és Kultúránk* 74. számában — ha vázlatosan is — áttekintést adtunk az alapfokú, általános művészeti didaktikai ismeretekből. Ha azután az első sikerek újabb vállalkozásokra serkentik a vezetőt és szereplőt, s egyszer csak olyan nehézségekbe ütköznek, amelyek csak az adott művészeti ág szakdidaktikájában és irodalmában való jártassággal küzdhetők le, akkor a vezetőnek tovább kell lépnie a fejlődés útján. S akkor mi ismét a segítségére leszünk: szerkesztőségünk felhatalmazott annak közlésére, hogy kívánságra 8-10 művészi témában, kezdők számára szakdidaktikai ismereteket bocsátunk rendelkezésükre. Előbb részletekben folyóiratunkban, majd később — igény szerint — témánként külön füzetek formájában.

Abban bízunk, hogy az első sikerek nemcsak a szereplőket, hanem a vezetőt is fellelkesítik. Miért ne hihetnénk, hogy néhány ilyen sikerélmény után a vezetőben is megérlelődik az elhatározás a témában való alaposabb elmélyedésre, bármilyen végzettsége vagy foglalkozása legyen is? Erre számítunk, amikor kijelentjük: készek vagyunk bármely művészeti ágban, bármely művészeti tevékenységi formában a néptáncosokéhoz hasonló *nyári vezetőképző táborokat* létesíteni. Ehhez a hazai legjobb szakemberek közreműködését ígérhetjük. Célunk rövid idő alatt minél többet nyújtani. Szó lehet kezdő, haladó és felsőfokú tanfolyamokról, amennyiben kellő számú jelentkező akad. Egyébként vannak olyan hazai tanfolyamok, amelyekbe máris bárki bekapcsolódhat, ha annak követelményeit győzi, illetve vállalja.

De ki fedezi ennek a költségeit? — kérdezhetné bárki, hiszen ez nem olcsó vállalkozás. A kérdés azért is jogos, mert a Magyarok Világszövetsége új státusában a jövőben — legalábbis egyelőre — nem több, hanem kevesebb állami támogatásra számíthat. Tovább gyengítheti ezt az esélyt az anyanyelvi mozgalom autonómiájának megvalósulása. Mégis! Induljunk ki abból, hogy céljaink megvalósításához képzett szakemberekre van szükségünk, mindenütt, ahol csak ilyen feladatra vállalkozókat találunk. Ezért a képzésben és továbbképzésben való részvételt nem tekinthetjük magánügynek, mert amiért dolgozunk, az közérdek, sőt nemzeti, azaz magyar érdek. Ehhez pedig meg kell — és bizonyára meg is lehet — szerezni a szükséges anyagi fedezetet. Honnan? Szponzoroktól! Miért ne fordulhatnánk a legnagyobb bizakodással ez ügyben pl. Soros György nemes célú alapítványának kuratóriumához: ösztöndíjak létesítésével szíveskedjenek támogatni ezt az épkézláb, az egyetemes magyarság közös ügyét szolgáló akció sikerét. S ha nem sikerül, fel kell hajtanunk más „Soros”-okat, akik hajlandók mellénk állni. S ha ez is

sikerül, akkor ne két-, hanem hathetes tanfolyamok legyenek, mert ezekben a témákban két hét a bemelegítésre elég csupán. Maximális eredmények elérésére kell törekednünk!

Távlati cselekvési programajánlatunkkal koránt sem akarjuk azt sugallni, hogy ezentúl kevesebb energiát fordítsunk a direkt nyelvoktató munkára. Sőt! Hangsúlyozni szeretnénk, hogy az általunk most ajánlott művészeti ágak és tevékenységi formák többségükben kiváló egyengetői, erősítői, kiegészítői a nyelvi és a beszédképesség fejlesztésének. Lehet rájuk építeni! Különösen kézenfekvő ez, ha a nyelvi oktató és a művészeti vezető azonos személy, ám így kell lennie akkor is, ha a kettő nem azonos.

Néhány mondat a művészeti jellegű foglalkozások *műsoranyaggal* való ellátásáról, műsorszerkesztési ötletekkel való támogatásáról! Mi az eddigi gyakorlatot szándékozunk folytatni: A Nyelvünk és Kultúránkban továbbra is közreadunk ilyen írásokat; válogatást ajánlunk olvasóinknak a témában itthon hozzáférhető és használható irodalomból, s majd ha erre anyagi fedezetet tudunk teremteni, füzet vagy gyűjtemény formájában is kézbe adjuk a Nyelvünk és Kultúránkban 15 év alatt közölt szerkesztett műsorokat, előadási darabokat. Az utóbbiak között bármilyen alkalomra találunk műsorra tűzhető anyagot.

Befejezésül: Tudjuk, hogy javaslatunkkal valójában nem mondtunk újat. Nem fedeztünk föl semmit, amire eddig más nem gondolt. Tudatában vagyunk annak, hogy mind a szórványmagyarság körében, mind a szomszéd országokban a magyar egyesületek, szervezetek és intézmények munkájában és eredményeiben jelentős helyet foglalt el eddig is a művészetekkel való nevelés. Mi csak azt szeretnénk, ha a jövőben az ilyen jellegű gyermek- és ifjúsági foglalkozások gyakoribbak, színesebbek és így vonzóbbak, színvonalasabbak és ezzel hatásosabbak, tervszerűbbek és szakszerűbbek lennének; éppen a fiatalok magyarságtudatának az élesztgetése és fejlesztése érdekében. Ha javaslatunk előbb a konferencián, majd a gyakorlati életben is kedvező fogadtatásra talál, meggyőződésünk szerint ez azt jelentené, hogy *az anyanyelvi mozgalomnak nemcsak múltja, hanem jövője is van!* Ez esetben joggal tarthatunk igényt itthon az államnak, a kormánynak és a Magyarok Világszövetségének a további támogatására.

Összefoglalás: A tanácskozás során a felszólalók, a bevezetőt kiegészítő hozzászólók meggyőztek bennünket, hazaiakat arról, hogy az ifjúság megnyerése a magyarság számára valóban az anyanyelvi mozgalom jövőjének; kulcskérdése. Ha közösen megtaláljuk a hozzájuk vezető utat, magyarságtudatuk megalapozásának és erősítésének a lehetőségeit, formáit és módszereit, akkor mozgalmunknak a következő években és évtizedekben bőven akad tennivalója, lesz távlati cselekvési programja. A természetes asszimilációs folyamat erősödése megköveteli tőlünk, hogy javítsuk és

gyorsítsuk munkánkat; hogy eszköztárunkat megújítsuk, és módszereinket a megváltozott körülményekhez igazítsuk. Mind a szomszéd országokban, mind a szétszórtságban élő magyar fiatalok körében.

Többen is hangsúlyozták, hogy tevékenységünkben az eddiginél nagyobb hangsúlyt kell kapnia a *játéknak*, a hobbi jellegnek — méghozzá a fiatalok korosztályára való tekintet nélkül. A cserkésznek pl. abban rejlik a népszerűsége és eredményessége a fiatalok körében, hogy még a direkt nyelvtanításban is a játékos módszereket részesíti előnyben. Az egész cserkészlet — mondta Eltető Lajos (USA) — egy jól szervezett játék, amely keretet ad a fiatalok legkülönbözőbb hobbjának a kiéléséhez, ezek társas formáihoz; mindenhez, ami magyarságtudatukat erősítheti. Így van ez az egyházak hétvégi ifjúsági foglalkozásain, rendezvényein is.

Egyetértés alakult ki a tekintetben is, hogy a játékosságnak, mint módszernek az érvényesítésében különleges és kiemelt szerep illeti meg a közös éneklést-zenélést, a néptáncot és a sokféle népi gyermekjátékot, főleg akkor, ha azt képzett pedagógus irányítja. A jól szervezett, tervszerűen működő ilyen csoportok a benne részt vevő fiataloknak életre szóló élmények sokaságát képesek nyújtani, olyan élményeket, amelyek az aktivitásukat, alkotói hajlamuk kibontakoztatását segítik, és amelynek nyomán a céljainkkal való érzelmi azonosulás létrejöhet. Az ilyen azonosulás olyan fokú is lehet, hogy a gyermeknek, a fiatalnak az eddig háttérbe szorult magyar nyelvi jártasság megszerzéséhez is megfelelő elszántságot kölcsönöz.

Ezért kívánatos, hogy a következő hónapokban, években ezeken a területeken a legszorosabb együttműködés jöjjön létre a hazai és kinti szakemberek, intézmények, pedagógusok között. Pedagógusokon ez esetben lelkészeket és cserkészvezetőket is értünk. Azon kell fáradoznunk, hogy a szakemberek találkozáshoz jól kidolgozott programok és az ezek megvalósításához szükséges eszközök rendelkezésre álljanak. Nekünk, itthoniaknak pedig el kell érniünk, hogy szakembereink figyelemmel kísérhessék e tevékenységi formák működését, eredményeit és nehézségeit, hogy az itthoni szakmai műhelyekben a megfelelő segítség (módszer, irodalom, műsoranyag, szakdidaktika stb.) mindig nyomon kísérhesse az igényeket. A jövőben azt is el kell érniünk, hogy a hazai és a kinti szakemberek minél gyakrabban találkozhassanak, és eszmét, tapasztalatot cserélhessenek egymással. Nem az eddigi konferenciák időközében, hanem annál gyakrabban, de csak kisebb, főleg területi csoportosításban. Célszerű lenne konferenciánk eddigi mindenese, ömlesztett jellegét is megváltoztatni olyasfélére, mint az MVSZ „fórum”-ai: a kiválasztott témák szakemberei és a nekik működési terepüket biztosító egyesületi, klub-, cserkész-, iskolavezetők vegyenek részt rajta, de természetesen az itthoni szakintézmények képviselői is. Csakis ilyen differenciált programmal és

részvevővel képzelhető el konkrét program és együttműködés a közös cél eléréséhez. A kapcsolattartásnak ennél egyszerűbb formáit és módozatait kínálja a szomszédos országokban kisebbségben élőkkel való együttműködésünk megteremtése. De az időközi konferenciákon a programokat mégis úgy kellene kijelölni, hogy abban mind a szomszédokban, mind a szétszórtságban élő magyar fiatalok képviselői egyeztethessék eredményeiket, gondoljaikat; bízva abban, hogy előbb-utóbb egymás közötti tapasztalatcserékre is sor kerülhet.

Ha a konferenciának ezeket a tanulságait komolyan vesszük, és mielőbb kiaknázzuk a kedvezőbbé vált együttműködési feltételeket, akkor anyanyelvi mozgalmunkat újra friss tartalommal tölthetjük meg, ami feltétlenül eredményességhez fog vezetni. Mi, itthoniak igyekszünk ennek érdekében minden tőlünk telhetőt megtenni. Hisszük, hogy kezdeményeinket mindenütt kedvezően fogadják, ahol szakemberek és közösségi vezetők céljainkkal, a fiatalok magyarságtudatának, sőt küldetéstudatának megalapozásával egyetértenek.

Szathmári István

Beszámoló az Egyetemi Fórum munkájáról

1. Már az előző, veszprémi anyanyelvi konferencián többen utaltak arra, hogy a mozgalom első korszaka, a hőskor befejeződött, és ezután valami újnak kell kezdődnie. Azóta, különösen 1988 májusa óta, nagy horderejű politikai és egyéb változások mentek és mennek végbe Magyarországon. A nagyobb demokrácia, a nyitottság sok, korábban elképzelhetetlen dolgot lehetővé tett. A hazaiak világútlevelet kaptak; nyugatra kikerült honfitársaink szabadon jöhetnek haza; a nyugati magyar irodalom termékei immár itthon is kaphatók; kimondatott, hogy ez az irodalom a magyar irodalomnak szerves része; és így tovább. Nem csoda hát, hogy már előzőleg is, és mostani konferenciánkon is az elmúlt napokban olyan véleménye: is elhangzottak, hogy szervezetünkben gyökeres változtatásokra van szükség, illetve, hogy — például Czigány Lóránt megfogalmazása szerint — az Anyanyelvi Konferencia oszlassa fel önmagát, és alakuljon át a magyarok világkongresszusát előkészítő fórummá. Hogy ez-e a legjárhatóbb út számunkra, nem tudom igazán megítélni, de abban biztos vagyok, hogy nyelvtanító, kultúramegőrző és -átadó, a hungarológiai oktatást és kutatást segítő munkánkat folytatnunk kell! Sőt a jövőben ezt az eddiginél nagyobb intenzitással tehetnénk, mivel — remélhetőleg — ezután a megfelelő politikai légkörért, a sokoldalú és zavartalan érintkezésért nem kell harcot

vívni. Persze mindennél fontosabb és sürgetőbb lenne az anyanyelvi mozgalomnak a hatókörét a környező országokra érdemben kiterjeszteni. De hogy abban, amiben állami szinten is alig van előrelépés, mit tud tenni az anyanyelvi mozgalom, azt nem látom. Csupán annyit tudok, hogy mindenkinek minden eszközt meg kell ragadnia a jelenlegi tarthatatlan helyzet megváltoztatása érdekében!

2. Áttérve most már közelebbi dolgainkra, először az egyetemi fórum terveiről szólok, majd a hungarológiai oktatás kérdésköréből a hungarológiai központok működésével kapcsolatban teszek néhány megjegyzést, s közben kitérek a Finnországban folyó hungarológiai oktatásra és kutatásra.

Mint ismeretes, az egyetemi fórum legfiatalabb munkabizottsága az anyanyelvi mozgalomnak. Csak 1981-ben, a IV. Anyanyelvi Konferencián alakult meg, és gyűlt össze először tanácskozássra. Bár ott, továbbá a következő konferencián, Veszprémben, valamint a közbeeső védnökségi üléseken igen sok hasznos javaslat hangzott el, a fórum tevékenységi köre, munkamódszere és ezzel együtt a további terve csak a legutóbbi, 1987-ben megrendezett sárospataki védnökségi ülésen határolódott körül reális módon.

Lássuk röviden: hogyan? Az anyanyelvi mozgalom célja: minden erőnkkel segíteni a hazánk határain kívül élő magyarokat és leszármazottaikat abban, hogy megőrizték, sőt erősítsék magyarságtudatukat. Ehhez az egyetemi fórum két módon tud hozzájárulni: a külföldön folyó felsőfokú hungarológiai oktatásnak és kutatásnak a támogatásával, amelynek viszont feladata az is, hogy megismertesse a tág értelemben vett magyar kultúrát a külföld minél szélesebb köreivel. Csakhogy ugyanilyen feladatokat lát el több intézményünk. Mindenekelőtt tehát — figyelembe véve fórumunk szerény lehetőségeit — egyeztetni kellett elképzeléseinket az említett intézményekkel, hogy reálisan kijelölhessük a saját, valóban elvégezhető teendőinket.

Melyek ezek a jelzett intézmények, és mit tesznek a hungarológiai oktatás és kutatás érdekében?

a) Először említem a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságot. Ez 1975-ben alakult meg, azzal a céllal, hogy összefogja és támogassa a külföldi hungarológiai műhelyeket. Folyóirata a Hungarológiai Értesítő és a Hungarian Studies. A mi szempontunkból különösen fontos az 1981-ben „Hungarológiai oktatás régen és ma” címmel Budapesten megrendezett első kongresszusa. A hasonló címen napvilágot látott könyv (szerk.: M. Róna Judit. Tankönyvkiadó, Bp., 1983.) is világosan tanúskodik arról, hogy ez a kongresszus — csak helyeseltetően — a külföldön folyó hungarológiai oktatás és kutatás felmérését szolgálta, és alkalmat adott az ebben működő tudósoknak, szakembereknek, akik a világ minden részéből — az USA-tól Japánig, Skandináviától Indiáig — eljöttek a találkozásra, eszmecserére. Itt már szóba került az is, hogy mit kell ma hungarológián érteni. De színes

képet kapunk a hungarológiai oktatás különböző modelljeiről, a tantervekről, az alkalmazott — gyakran igen eltérő módszerekről stb. De az előadások azt is világosan tükrözik, hogy a külföldi magyar oktató- és kutatóhelyek munkáját össze kell hangolni.

A Filológiai Társaság 1986-ban Bécsben megrendezett második kongresszusának már a szélesebb értelemben vett hungarológia volt a témája: a Duna-völgyi népek kultúrája közötti kölcsönhatások, különös tekintettel a XVIII-XIX. és a XIX-XX. század fordulójára, középpontba állítva a magyar nyelv, a magyar irodalom, a történelem, a néprajz stb. akkori szerepét, helyzetét.

A társaságnak célja továbbá az is, hogy valamennyi hungarológiával foglalkozó kutatót egy egységes szervezetben fogjon össze, és azonos szolgáltatásokkal lásson el. A tagoknak könyveket küldenek, kutatási témajavaslatokat adnak, meghívják őket rövidebb tanulmányutakra. Mindezzel azt kívánják elősegíteni, hogy nemzeti tudományunk nemzetközivé váljon, és hogy a külföldön elért kutatási eredményeket itthon is megismerhessék.

b) A hungarológiai oktatásnak és kutatásnak — mondhatnánk — központi intézménye a Magyar Lectori Központ. 1983-tól növekvő intenzitással szervezi és segíti a külföldi felsőfokú magyaroktatást és a hungarológiai kutatásokat. Fontosak az általa szervezett évenkénti munkaértekezletek, illetve a magyar lectioni konferenciák. 1987-ben megindította „A hungarológia oktatása” című folyóiratot, amelynek eddig két számát vehettük kezünkbe. Ezenkívül kezdettől fogva küldi a szakkönyveket, szakfolyóiratokat, a szépirodalmi munkákat, a legkülönbözőbb taneszközöket, valamint az ajánló bibliográfiákat az egyes hungarológiai műhelyeknek. Megszervezi az újonnan külföldre menő lectionok, vendégtanárok felkészítését. Mégis talán a legfontosabb, hogy a Lectori Központ kutatócsoportja elkezdte és végzi az egyes helyeken folyó hungarológiai oktatás összehasonlító elemzését. Nagy kár, hogy anyagiak hiányában — reméljük, csak időlegesen — nem indíthatott meg más, nagyon lényeges kutatásokat pl.: a magyar mint idegen nyelv oktatásának módszertani alapkérdései; az országismeret néven emlegetett, nagyon összetett diszciplínának a biztosabb megalapozása; stb.).

Ahhoz, hogy a Magyar Lectori Központ — például a megfelelő finnországi intézményhez, az UKAN-hoz hasonlóan — láthassa el feladatát, jelentős lépés volt a Hungarológiai Tanács megalakítása. A Hungarológiai Hírlevélnek, a Hungarológiai Tanács és a Lectori Központ tájékoztatójának ez évi első számából — egyébként negyedévenként fog megjelenni — megtudjuk, hogy a Hungarológiai Tanács 1988. november 3-án tartotta első ülését. Elnöke Köpeczi Béla, tagjai az egyes tudományágak szakemberei (például az irodalom területéről Pomogáts Béla és Czine Mihály), valamint bizonyos

kapcsolódó intézmények képviselői (például a Művelődésügyi Minisztériumé, a Magyarok Világszövetségéé stb.). Az eddig megtartott három ülés emlékeztetője azt jelzi, hogy ez a testület felelősen kezébe vette a hungarológiai oktatás és kutatás megfelelő szervezeti és tudományos összefogását, irányítását. Végül hadd jelezzem, hogy a Lectori Központ e hónap végén megrendezi az első nemzetközi hungarológiai oktatási konferenciát, négy szekcióban.

c) Harmadikként említem a néhány évvel ezelőtt létrejött Magyarságkutató Intézetet. Ez a fontos intézményünk a magyarság múltbeli és jelen helyzetét vizsgálja, a hangsúlyt — helyesen — a kisebbségben élő magyarokra helyezve. Hétfőn hallottuk Juhász Gyula igazgató előadását a magyarságkutatás helyzetéről, illetve Tóth Pál Péter beszámolóját a szomszédos országokban élő magyarság iskolaügyéről. Van bőven tennivalójuk! Kutatásaik mellett fontosak és hasznosak a kiadványaik is.

Az elmondottakat és lehetőségeinket figyelembe véve, azt mondhatjuk, hogy az egyetemi és főiskolai oktatók fóruma az anyanyelvi mozgalomnak olyan munkacsoportja, amely a külföldi hungarológiai oktatást és kutatást folyamatosan figyelemmel kíséri, tanácsaival, javaslataival és lehetőségeihez képest közvetlen munkájával is támogatja.

3. Hogy részleteiben mit tehetünk, mit teszünk e feladat megvalósítása érdekében, azt részben a sárospataki védnökségi ülésen (I. Nyelvünk és Kultúránk 69. sz.: 41-43), részben egy későbbi összefoglalásomban (73. sz.: 10-12) felsoroltam. Ez utóbbiból idézem a fontosabb részleteket.

A) A hungarológiai oktatás területén:

1. Segítjük a külföldi felsőoktatási intézmények együttműködését lehetővé tevő tapasztalatcsere szervezését (a modellek, programok, tantervek, módszerek kérdései; az egyes tárgyakkal kapcsolatos problémák; a felhasznált szakkönyvek, segédletek, taneszközök; stb.).

2. Megtárgyalunk fontos idevágó elméleti és gyakorlati témákat (milyen nyelvelmélet alapján készüljenek a nyelvtanárrok?; a nyelvelírás módjai a nyelvkönyvekben; a kétnyelvűség; stb.).

3. Szorgalmazzuk a kontrasztív nyelvészeti kutatásokat a magyar és más nyelvek viszonylatában.

4. Főként tagjaink és a tanáregyesületek (előszörben az Amerikai Magyar Tanárok Egyesülete) révén igyekszünk odafigyelni, hogy a hungarológia szempontjai érvényesüljenek a különböző külföldi egyetemeken, szélesebb értelemben is, azaz például a néprajz, a szociológia, a közgazdaságtan, az orvosi és a műszaki tudományok oktatásában.

5. A mai nyitottabb légkört felhasználva arra törekszünk, hogy — mint például Finnországban, de tudomásom szerint Lengyelországban és Szlovákiában is — a magyar nyelvet és a hungarológiai tárgyakat tanító, nem magyar állampolgárságú oktatók is részt vehessenek konferenciáinkon, munkaértekezleteinken.

B) A hungarológiai kutatás területén és a hungarológiai központokkal kapcsolatban:

1. Támogatjuk a hungarikák gyűjtését és a hungarológiai központok munkáját.

2. Megtárgyalunk idevágó kérdéseket (például a hungarológiai központok működése; hungarológiai központok létesítésének lehetőségei és feltételei).

3. Szorgalmazzuk szimpóziumok, konferenciák megszervezését, illetve megemlékezések, kiállítások megrendezését.

4. Szorgalmazzuk továbbá, hogy angol stb. nyelven magyar irodalmi, nyelvészeti, történelmi, néprajzi, illetve természettudományi és műszaki könyvek, ismertetések jelenjenek meg.

C) A hungarológiát általában segítő módok:

1. Javaslatokat teszünk a hungarológiai oktatás és kutatás egyes részlegeivel kapcsolatban, és ezeket továbbítjuk az illetékes társintézményekhez.

2. Tájékoztatjuk fórumunk tagjait a hungarológiát érintő új dolgokról, jelenségekről, eseményekről.

3. A magyarságtudat megőrzése, illetve ápolása érdekében segítjük pedagógiai és kulturális munkabizottságunk tevékenységét. Nem utolsósorban például azzal, hogy szorgalmazzuk a felsőoktatás keretében minél több olyan hungarológus kiképzését, akik később tanítják a magyar nyelvet, az irodalmat stb., akár alsó fokon is. Továbbá szakmai bírálattal hozzájárulunk ahhoz, hogy az elkészülő tankönyvek, szakmunkák minél színvonalasabbak legyenek.

4. Szorgalmazzuk külön fórumok rendezését a hungarológia egyes területeivel foglalkozók részére. Ahogy ugyanis — csak nagyon helyeseltetően — össze tudtak jönni eszmecserére az orvosok, a közgazdászok, a történészek, a könyvtárosok stb., föltétlenül kívánatos, hogy hasonló módon találkozhassanak a külföldi magyar nyelvészek, a magyar nyelvet felsőfokon tanító tanárok, az irodalommal stb. foglalkozók, illetve a fordítók, tolmácsok.

5. Minden tudomány és oktatás alapja a megfelelő könyvtár. Szorgalmazzuk, hogy az oktató- és kutatóhelyeken legalább úgynevezett alapkönyvtár legyen, illetve hogy a régebben létrehozott könyvtárak lépést tartsanak az új művek beszerzésével.

6. Nyelvi és szakmai bírálattal segítjük a szélesebb értelemben vett magyar kultúrát bemutató füzetek, idegen vagy kétnyelvű könyvek, sorozatok színvonalas kidolgozását.

Tevékenységünk színterei: az anyanyelvi konferenciák, a védnökség ülései, alkalmi találkozások, továbbá a Nyelvünk és Kultúránk egyes rovatai.

Van tehát gazdag, de — úgy gondolom — reális tervünk, és ha olyan tenni akarás jellemzi megbeszéléseinket, mint a korábbi tanácskozásokat, akkor fórumunk betölti feladatát.

4. Mostani bevezetőm másik témaköre a hungarológiai központok működése. Erre azért érdemes sort keríteni, mert a felsőfokú hungarológiai oktatásnak és kutatásnak ezek a legfontosabb intézményei, továbbá mert kevésbé ismerjük őket. És ne felejtjük el, hogy számuk mostanában megnőtt, illetve napjainkban is hallunk effélék alakulásáról.

Nem lenne érdektelen részletesen megvizsgálni, hogyan jöttek létre, és hogyan változtak a hungarológiai műhelyek. Ezúttal azonban meg kell elégednünk annak megállapításával, hogy a mai értelemben vett hungarológiai intézmény gondolata Gragger Róberttől származik. Ennek a kiváló tudósnek és szervezőnek a célja a következő volt: a húszas évek elején Berlinben megalapított intézet révén megismertetni a németekkel a magyar kultúrát (I. Keresztury Dezső dolgozatát: Hungarológiai oktatás régen és ma 82-86). Szerencsénkre napjainkban, főként a hetvenes évektől a hungarológia művelése nemzetközivé lett. Egy 1988. márciusi hivatalos beszámoló szerint huszonhat ország kilencven egyetemén és főiskoláján mintegy négyezer hallgató foglalkozik hungarológiával. Ezen intézmények jelentős hányada inkább hungarológiai műhelynek nevezhető, de új, nagyobb igényű hungarológiai központok is létrejöttek. Toronto, Bloomington, Bécs, Róma, Párizs után néhány éve megkezdte működését a hamburgi Zentrum für Hungarologie, a múlt évben pedig az ungvári Hungarológiai Központ. Úgy hírlík, hogy a hollandiai Groningenben szintén alakulóban van egy hasonló intézmény. Bár tudtommal nincs pontosan elhatárolva a „hungarológiai központ”, a „hungarológiai műhely”, a külföldi „magyar tanszék”, illetve a „magyar intézet” stb. fogalma, mégis itt idézem az említett Hungarológiai Hírlevél alapján (I. sz.:13-14.) a Művelődési Minisztérium illetékesének a Hungarológiai Tanácsban elhangzott egyik bejelentését: „... a magyar intézetek hálózata tovább bővül, rövidesen megkezdí működését a moszkvai, a pozsonyi és a stuttgarti magyar intézet”. A hungarológiai központok közötti egyre élénkülő kapcsolatokról tanúskodik a következő négy híradás. 1988.

november 17-e és 19-e között a brüsszeli Állami Felsőfokú Fordító- és Tolmácsképző Intézet a mi Filológiai Társaságunkkal és belga intézmények közreműködésével nemzetközi hungarológiai kollokviumot rendezett „Magyar kultúra: egy évezredes kölcsönhatás néhány kiemelkedő mozzanata” címmel (vö. Nyelvünk és Kultúránk 74. sz.: 102-103); ez év májusában a torontói egyetem magyar tanszéke szervezett hungarológiai konferenciát; hasonlóképpen az ungvári hungarológiai központ május 28-a és 31-e között; végül pedig a hamburgi Zentrum für Hungarologie tudományos tanácsa évi összejövetelét Budapesten fogja tartani szeptember 16-a és 20-a között.

Sok mindent el lehetne mondani a megjelent írások, illetve részben személyes tapasztalat alapján a hungarológiai központokról, de inkább hallgassuk meg, az ott működő kollégákat. Mielőtt átadnám nekik a szót, magam is ilyen minőségben kívánok még elmondani néhány gondolatot a finnországi hungarológiai oktatásról, jöllehet — legalábbis egyelőre — ott nincs se külön magyar tanszék; se olyan hungarológiai központ, mint — mondjuk — Rómában vagy Hamburgban. Viszont van, pontosabban lett „magyar nyelv, irodalom és kultúra” szak, és megkezdődtek — egy úgynevezett Hungarológiai Bizottság irányításával a hungarológiai kutatások is.

Induljunk ki ebből: mi szükséges ahhoz, hogy külföldön a hungarológia mint szak létrejöhön? Röviden: kell hozzá egy befogadó egyetem, s azon belül egy befogadó tanszék (intézet); kellenek érdeklődő hallgatók; továbbá megfelelő oktatógárda; átgondolt program, tanterv és alkalmas könyvtár, ideértve a szükséges segédleteket is. Hogy azonban ezek a feltételek megszülessenek, ahhoz a külföldiek részéről bizonyos ráhangoltságra, vonzódásra is szükség van, s ez minél nagyobb, annál biztosabb a szak sikeres elindítása. Finnországban — szerencsénkre — ez a vonzódás erős: a rokonságtudat, a két ország közötti sokféle és gyakori érintkezés (Finn-Magyar Társaság, testvérvárosi kapcsolatok, együttműködés az evangélikus egyházon belül, illetve a jelenleg még kismértékű, de remélhetőleg növekvő számú közös ipari és kereskedelmi vállalkozások stb.), a különböző ösztöndíjak, mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a finn hallgatók szívesen jöttek és jönnek a magyar szakra. És ennek a következménye — vagy ennek is a következménye —, hogy a Helsinki Egyetem, közelebbről a Finnugor Intézet készséggel befogadta a magyar szakot, és vezetői minden erejükkel azon voltak és vannak, hogy a hungarológia minél jobb eredményeket tudjon felmutatni.

A jelzett vonzódás azonban nem mai keletű. Mindannak az alakulása, története, amit közelebből vagy távolabbról a finnországi hungarológia körébe sorolunk, a nyelvi rokonság felismerésének, illetve egyre tárguló tudományos vizsgálatának a függvénye. A magyar Reguly Antaltól és a finn

Matias Aleksanteri Castréntól máig mindkét országban számos kiváló nyelvtudós munkálkodásának eredményeképpen a finnugrisztika rangos helyet vívott ki magának a világ nyelvtudományában. Ez azonban más eredményt is hozott: a finn és magyar nyelvészeknek egyre inkább bővülő együttműködését, barátságát, továbbá az, hogy jobbra e tudósok érdeméből már a XIX. század második felében mind Finnországban, mind nálunk a finn-magyar rokonság eszméje behatolt a művelt nagyközönség körébe is, és érdeklődést támasztott mindkét országban a másik nép iránt. A múlt század két utolsó évtizedétől az együttműködés még jobban kiszélesedett, áttért a kultúra és az élet más területeire: az irodalomra, a néprajzra, a színházra, a zenére, az építészetre, a képzőművészetekre stb. is. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a Helsinki Egyetemen — bár a magyar nyelvet 1869-től oktatták — 1924-ben magyar lektorátust szerveztek, ami 1928-tól Unkarilainen Laitos (Magyar Intézet) néven látja el feladatát. 1962-től államközi szerződés alapján magyarországi lektor tanít rendszeresen az egyetemen. 1982-től pedig magyarországi vendégprofesszor működik közre a hungarológia oktatásában. Ilyenformán, mintegy szerves folytatásként az 1985/86-os tanévben megindul a „magyar nyelv, irodalom és kultúra” szak is, mellékszakként.

A tantervet az ELTE eljárás módját, valamint a finnországi szokásokat figyelembe véve állítottuk össze. Valójában az úgynevezett „kiszélesített filológiai modell”-t követjük. Ez azt jelenti, hogy a nyelvészeti és irodalmi tárgyak mellé felsorakozik a gazdasági élet alakulását is vizsgáló és több tudományágnak (történelem, földrajz, néprajz, művelődés- és művészettörténet stb.) az eredményeit értékesítő kultúrtörténet. Éppen ez utóbbiaknak, továbbá egy-egy szakterületről alkalmilag felkérendő szakemberek előadásainak, valamint az úgynevezett specializált (a szaknyelvek szempontjait tekintetbe vevő) nyelvi óráknak a segítségével ez a modell is alkalmas arra, hogy legalább elindítsa az érdeklődő hallgatókat a hungarológia más, nem filológiai jellegű szakterületei felé.

Megjegyzem még a következőket, mint talán általánosabb jellegű és esetleg hasznosítható vonásokat:

a) A hungarológiai oktatás alapja a magyar nyelv. Az ideális az, ha a vendégprofesszor előadásait — mint magam is tettem — ezen a nyelven tartja. Természetesen támaszkodva a fogadó ország nyelvére (a terminus technikusok megadása az illető nyelven; olyan magyar szépirodalmi művek elemzése, amelyeknek van megfelelő műfordításuk; stb.).

b) A hungarológiai oktatásban szükség van úgynevezett diszciplinárisításhoz. Tudniillik — már csak az oktatók kis száma miatt is — képtelenség minden tárgyat külön előadni. A leíró nyelvtan például alkalmas arra, hogy egyes grammatikai jelenségek (kivételek!) megmagyarázása érdekében kitérjünk — természetesen csak a kíváncsi mértékben — azok

történeti vonatkozásaira. A stilisztika, a stílustörténet pedig segítheti az irodalom megismerését is.

c) Arra kell törekednünk, hogy végzett hallgatóinkat ne veszítsük el a hungarológia köréből, illetve szolgálatából. Érdemes például bevonni őket — mint ahogy Helsinkiben is tettük — a kontrasztív nyelvészeti vagy más hungarológiai jellegű kollektív munkálatokba, illetőleg eredményes és hasznos lehet időnként fordítói szemináriumot rendezni számukra.

Úgy látszik, a szak érdekében nem dolgoztunk hiába. Az egyetem vezetősége ugyanis e tanév őszétől a magyart mellékszakból főszakká tette. Ez még nagyobb rangot ad, nem utolsósorban azzal, hogy ezentúl úgynevezett elmélyítő (speciális) tanulmányokat is lehet a szak keretében folytatni, és meg lehet szerezni az ottani tudományos fokozatokat.

Összefoglalás: A harmadik szekcióban az egyetemi és főiskolai oktatók fórumának központi témája a hungarológiai centrumok működése volt. Hogy azonban előző megbeszéléseinkkel a folytonosságot biztosítsuk, a bevezető előadás visszatekintett a korábbi témakörökre, továbbá pontokba szedve felvázolta, hogy milyen lehetőségei és milyen feladatai vannak az anyanyelvi mozgalom a munkabizottságának.

Részletes előadást hallgattunk meg a hungarológia külföldi egyetemi oktatásának rendszeréről, illetve a Magyar Lektori Központ tevékenységéről; a bevezető előadásban a finnországi magyar nyelv, irodalom és kultúra szak megindulásáról; aztán a jugoszláviai Hungarológiai Intézet húsz év alatt elért eredményeiről; majd a hamburgi Zentrum für Hungarologie szervezeti felépítéséről. Egy előadás az adai-portlandi nyári egyetem tanulságait elemezte. Ezenkívül a beszámolókból szó volt még a könyvtárnak a hungarológiai oktatásban betöltött, szerepéről, valamint az amerikai intézetek hungarológiai könyvtáráról; továbbá egy magyarságismereti kiskönyvtár szükségéről. Végül örömmel hallottunk az Erdélyi Múzeum újraindításáról.

Az előadásokat, beszámolókat élénk vita követte; fél hét után inkább be kellett rekeszteni a találkozót, semmint elmondhattuk volna, hogy megbeszéltük akár csak a legfontosabbakat is.

Mintegy rövid összegezként azt állapítottuk meg, hogy a hungarológiai központokat, a hungarológia egyetemi és főiskolai oktatását inkább a különbözőség és a sokrétűség jellemzi. Nincs egységes modell, ami egyébként érthető, márcsak azért is, mert mindegyik intézménynek föltétlenül alkalmazkodnia kell a befogadó egyetemhez.

Fórumunk egyébként szükségesnek látná, hogy gyakrabban, legalább két évenként összejöhessünk. Következő tervezett témánk: a hungarológia mint szak, illetve a hungarológia kiterjedése, határai a külföldi felsőoktatásban. Követelményként írtuk elő, hogy az előadások és beszámolók majd inkább problémafelvetők legyenek, problémafelvetőbbek a mostaniaknál.

Javaslataink közül egyet emelek ki: kérjük egy nyolc-tíz kötetből álló, magyar és idegen nyelvű magyarságismereti (történelem, néprajz, magyarok a nagyvilágban stb.) kiskönyvtárnak a sürgős megjelentetését, gondolva mindenekelőtt a második és harmadik generációra, amelyik már nagyon nehezen vagy egyáltalán nem beszél magyarul, viszont esetleg több okból mégis kötődik a magyarsághoz.

Pomogáts Béla

Beszámoló az Irodalmi Szekció munkájáról

Az elmúlt esztendő a korábbi három évtizedhez képest a szinte hihetetlen változások időszaka volt, s nyilvánvaló, hogy irodalmunk életének is radikálisan át kellett alakulnia. Ez az átalakulás egyaránt érintette a művelődéspolitikát, az irodalom szervezeti rendjét, a könyvkiadást, a folyóirat-irodalmat, s előbb-utóbb, ahogy a gyorsuló idő eredménye beérk, érinteni fogja az elkészülő és megjelenő műveket is. Számot vetve a jelennel, mindazonáltal vissza kell tekintenünk arra a — mondjuk — egy évtizednyi időszakra, amely ezekhez a nyilvánvaló, mindenképpen látványos és nemegyszer zavarba ejtő átalakulásokhoz elvezetett. Visszanézve, úgy tetszik, a nyolcvanas évek időszaka irodalmunk szabadságharcának, igaz, kissé hosszúra nyúlt korszaka volt. Hasonló szellemi függetlenségi küzdelem ment végbe 1955-1956 folyamán, az 1956 nyarán jóformán visszaszerzett irodalmi autonómiát az októberi felkelés leverése igen radikálisan és fájdalmasan szüntette meg. A nyolcvanas években ez az autonómiáért viselt küzdelem lassabban haladt előre, voltak átmeneti visszaesései, sőt súlyos kudarcai is. Az az irodalompolitika, amely az ötvenes évek „felvilágosulatlan” abszolutizmusát a hatvanas évek közepén — a politikai konszolidáció eredményességével párhuzamosan — a „felvilágosult” abszolutizmus mostanában mind többet bíralt paternalista gyakorlatával váltotta fel, egészen 1988 tavaszáig érvényben maradt, és csak az MSZMP májusi pártértekezletét követő földcsuszamlásszerű átalakulások következtében szűnt meg, pontosabban szenvedett most véglegesnek tűsző vereséget.

Az irodalompolitika igen hosszú időn keresztül fenn kívánta tartani az irodalom egységének azt a fikcióját, amely mellett a különböző irányzatoknak és mozgalmaknak nem lehetett szervező szerepe, elzárkózott az ilyen mozgalmak határozottabb fellépése és megnyilatkozása elől, és ingerülten, nemegyszer hisztérikus intézkedésekkel reagált minden olyan jelenségre, amely a központilag elgondolt irodalommodelltől eltért, vagy éppenséggel a

hivatalos állásponttal szemben valamilyen ellenzéki pozíciót képviselt. Hosszasan lehetne sorolni azokat az eseteket, amidőn az irodalompolitika vagy az irodalompolitikát képviselő kritikai gárda minden tolerancia nélkül lépett fel írók, művek és folyóiratok ellen. Így jutott a betiltás sorsára Illyés Gyula *Szellem és erőszak* című esszékötete és emellett több szépirodalmi és tudományos munka; részesült „szilenciumban” Konrád György, Petri György, később Csoóri Sándor, Csurka István, Köteles Pál és Nagy Gáspár; került sor rendőrségi, illetve bírósági eljárásra Konrád György, illetve Haraszi Miklós ellen „szervezték át” az Irodalomtudományi Intézet Kritika című folyóiratát, majd a *Mozgó Világ*ot, a győri Műhelyt és a *Tiszatájt*: az „átszervezés” mindig a korábbi szerkesztőség leváltását és a folyóirat arculatának átalakítását jelentette; indítottak büntető hadjáratot a Bibó Emlékkönyv létrehozói és szerzői, illetve azok ellen az írók és esztéták ellen, akik az „első nyilvánosságból” kitiltott írásaikkal kénytelenek voltak a „második nyilvánosságban”: a szamizdat folyóiratokban vagy az emigráns magyar sajtóban jelentkezni. Különösen ez utóbbi eljárás: az úgynevezett „konzultációs lista” összeállítása és állandó jellegű, fenyegető lobogtatása háborította fel az irodalmi életet.

Számtalan erőszakos vagy manipulatív irodalompolitikai intézkedést és beavatkozást lehetne még említeni, ezekben a pártközpont agitációs és propaganda osztálya, illetve a Tájékoztatási Hivatal munkatársai jártak elől, a művelődéspolitikai apparátus viszonylag visszafogottabban viselkedett. A legtöbb magyar írónak és kritikusnak — e sorok írójának is — vannak személyes tapasztalatai arról, hogy a „felvilágosult abszolutizmus” paternalista irodalompolitikája milyen módszerekkel, mesterkedésekkel, időnként milyen olcsó trükkökkel működött. Éppen az utolsó esztendőben tapasztalt retorziók keltették fel minden korábbinál erősebben az irodalom autonómiájának ösztönét, amely, aztán az 1988 májusától kibontakozó általános politikai átalakulás légkörében már radikálisan elutasítja azt az erőszakos gyámolítást, ami a paternalista irodalompolitika lényegi ismérve volt.

Az irodalom autonómiájának visszaszerzése ugyanakkor még erőteljesebben veti fel azt a hagyományos kérdést vagy dilemmát, hogy tudniillik az irodalomnak a jelen körülményei között a politikai vagy a művészeti szférában kell-e elhelyezkednie. Más szóval, az íróknak a politikában, publicisztikában vagy a szépirodalmi alkotó munkában kell-e inkább feladatokat, küldetést vállalniuk. A kérdésfelvetés, mint mondtam, nem új, tekintettel arra, hogy irodalmunk, a többi közép- és kelet-európai irodalomhoz hasonlóan, szinte mindig arra kényszerült, hogy a nemzet sorskérdéseiben állást foglaljon, és pedig nemcsak művészetként: erkölcsi és esztétikai értékek létrehozása révén, hanem közvetlenül a politika színpadán

is. Így történt ez az 1945-ben bekövetkezett történelmi fordulat után is, midőn a magyar irodalom időnként a nemzet elemi érdekeit sértő hatalommal szemben volt kénytelen felemelni óvó szavát, és megszervezni a szellemi ellenállás rendszerét.

A közéleti és politikai szerepvállalással egyidejűleg megfogalmazódott olyan igény is, amelynek értelmében az írónak nem a néptribun vagy a barrikádharcos szerepét kell vállalnia, hanem az alkotás belső körében kell dolgoznia, érvényes erkölcsi és esztétikai értékeket kell létrehoznia, minthogy ezek az értékek minden politikai kiállásnál és szerepvállalásnál eredményesebben szolgálják a nemzet mentális épségének és szellemi önazonosságának védelmét. Nem szeretném különösebben kiélezní az úgynevezett „politizáló” és az úgynevezett „értékteremtő” irodalom polémiáját, illetve ellentétét, ez az ellentét ugyanis, véleményem szerint igazából nem is létezik. Csak megállapítanám, hogy ezek a polémiák a jelenben is élnek, legalábbis az írószövetségen belül zajló eszmecserék vagy a múlt évben rendezett Debreceni Irodalmi Napok tanácskozásai erre vallanak. Az irodalom közéleti szerepvállalása körül folyó vitákat mindenesetre erősen befolyásolja az a tény, hogy a nyolcvanas évek végén rohamos tempóban kezd kiépülni a hosszú évtizedeken keresztül elfojtott magyar politikai kultúra, és ez az irodalmat mintha tehermentesítené a korábban kényszerűen elvállalt és elvégzett közvetlen politikai szerepvállalástól.

Elégé közismert, hogy néhány esztendővel ezelőtt az ország egyetlen komolyabb politikai fóruma az írószövetség közgyűlése volt, az íróközgyűlés ebben az időben virtuális parlamentként működött, tekintettel arra, hogy a valóságos országgyűlésnek legfeljebb dekorációs szerep jutott a posztstálinista hatalmi struktúra homlokzatán. Azóta viszont minden korábbi elképzelést és reményt messze fölülmulva kezd kiépülni a hazai demokratikus politikai kultúra, illetve ennek eszköz- és feltételrendszere: az alkotmányos hatalomgyakorlás, a jogállamiság, a társadalmi érdekcsoportoknak az a független érdekképviselése, amely egészen a többpártrendszer elvi deklarálásáig, illetve számos autonóm politikai szervezet és mozgalom fellépéséig jutott el. Ugyancsak kiépült az a széles körű politikai nyilvánosság, amely talán a mai magyar fejlődés leglátványosabb eredményeit hozta, helyreállítva a szólás- és sajtószabadságnak azokat a normáit, amelyeket az európai demokratikus fejlődés megszabott az elmúlt több mint száz esztendő során. Az irodalom politikai szerepvállalása ilyen körülmények között szinte feleslegessé válik, elvégre, ha a magyar országgyűlés a jogállamiság és a politikai pluralizmus elvének megfelelően működik, nincs szükség arra, hogy az írószövetség közgyűlései kvázi-parlamentként működjenek.

Ez a megállapítás azonban csak két (jelentős) megszorítással igaz: egyrészt azok az írók, akik érdeklődnek a politikai tevékenység iránt, mint

állampolgárok, bizonyára részt fognak venni ennek a politikának a mozgalmában, ahogy az új független szervezetekben számos írónak máris vezető szerepe van. Másrészt az irodalomnak akkor is van közéleti szerepe és jelentősége, ha maguk az írók távol maradnak a politikai küzdelemtől, és nem kívánnak részt venni a különböző pártok és mozgalmak életében. Az irodalomnak mindenképpen vállalnia kell ezt a közvetettebb közéleti szerepet, azt, hogy a nemzeti identitás és kultúra védelmezője, egy virtuális erkölcsi kódex szószólója és fenntartója legyen. Az irodalomnak ez az erkölcsi jellegű közösségi szerepvállalása nélkülözhetetlen abban, hogy a különféle diktatórikus berendezkedések nyomása alatt megsérült vagy megroppant erkölcsi és szellemi értékek ismét hatékony történelmi erőt jelentsenek. Ilyen módon az irodalom akkor is az új, európai politikai kultúra felépítését szolgálja, ha szigorúan megmarad a maga szakmai-művészeti keretei között.

Most, hogy leomlani látszanak azok a korlátok, amelyeket a korábbi paternalista irodalompolitika emelt, az irodalomnak, mint szépirodalomnak is bővíthetnek a lehetőségei. A különféle irányzatok és áramlatok, beleértve a kísérleti jellegű avantgárd irodalmat, tulajdonképpen minden különösebb akadály nélkül érvényesülhettek már a korábbi években is. Az irodalmi szabadság teljesebb megvalósulása ezért elsősorban „tematikai” és „intézményi” értelemben hozhat érdekesebb eredményeket. Ez egyrészt azt jelenti, hogy megszűntek vagy megszűnőben vannak azok a tematikai tilalmak, amelyek hosszú időn át akadályozták például az 1956-os forradalom hiteles irodalmi ábrázolását, s valóban a közelmúltban több olyan regény is megjelent, mindenekelőtt Konrád György *A cinkos* és Nádas Péter *Emlékiratok könyve* című munkájára gondolok, amelyek a korábbi szépirodalmi köntösbe öltöztetett rágalomokkal ellentétben a valóságnak megfelelően mutatták be 1956 őszének drámai eseményeit. Természetesen nemcsak ennek az időszaknak a hiteles és elemző bemutatása kívánatos, az irodalom, remélhetőleg, igaz képet fog adni a mögöttünk lévő emberöltőnek azokról a tragikus eseményeiről — például a Rákosi-féle diktatúráról, az internálótáborokról, a kitelepítésekről, az erdélyi magyarság rettenetes tapasztalatairól is —, amelyeknek tüzetesebb és valószerűbb ábrázolását a korábbi elbeszélő próza nem végezhetette el.

Az irodalmi élet „intézményi” szerkezetének átalakulása tekintetében ugyancsak a nagyobb szabadság elve érvényesül. A korábbi irodalompolitika egyszerűen irtózott attól, hogy az irodalmi folyóiratok valamilyen szellemi irányzatot képviseljenek, még inkább attól, hogy a politikai hatalomtól függetlenül működjenek. Az első tabu legalábbis érthetetlen volt, hiszen például a szovjet irodalom legtermékenyebb időszakában: a húszas években az akkor kialakult folyóirat-kultúra az egymással versengő és küzdő irodalmi irányzatok, műhelyek s lapok pluralizmusára épült. Nálunk a Révai József

nevéhez fűződő irodalompolitika, természetesen a Zsdánov-féle modell szolgái követése következtében felszámolta, az egymással versengő, egymást ösztönző irodalmi irányzatokat, és jóllehet a későbbiekben az erőszakos irodalmi egységnek ez a koncepciója megbukott, az irodalmi életnek arra a pluralizmusára, amely különféle folyóiratok műhelymunkájában is alakot ölt, nem volt igazán lehetőség.

Ehelyett bizonyos „kvázi” pluralizmus jött létre oly módon, hogy a különböző folyóiratok, főként a vidékiek egy-egy hagyományosabb irodalmi és szellemi áramlat reprezentálását vállalták. Így például a pécsi Jelenkor a „nyugatos” és „újholdas”, a debreceni Alföld a „népi” irodalmat, a szegedi Tiszatáj a magyar kisebbségek kultúráját, illetve a közép- és kelet-európai gondolatot, a szombathelyi Életünk az avantgárdot és az emigrációs irodalmat, a kecskeméti Forrás pedig a szociográfiai munkát, az úgynevezett „valóságirodalmat” támogatta. Újabban az irodalmi irányzatok ügyét vállalták fel az írószövetség keretében megalakult különféle irodalmi társaságok is, így a Móricz Zsigmond, a Berzsenyi Dániel, a Németh László, a Veres Péter, a Nagy Lajos vagy az Örley István Társaság. Ugyancsak az irodalmi élet pluralizmusát, egyszersmind függetlenségét képviselik az újonnan létrejött folyóiratok és almanachok, így az Újhold Évkönyv, a „harmadik út” eszmevilágát képviselő Hitel és a közép-európai polgárosulás hagyományait folytató 2000, nem beszélve a legkülönbözőbb politikai lapokról és magazinokról, amelyek nemegyszer már áttekinthetetlenül teszik a hazai sajtóéletet.

A magyar irodalom — vállalt hagyományai, nemzeti tudata és esztétikai értékrendje értelmében — egységes szellemi entitás, ennek a szellemi entitásnak azonban több központja, mondhatnám azt is, több történetileg kialakult intézményrendszere van. A magyar nemzeti irodalom struktúrája ennek következtében sajátos irodalmi „respublicára” hasonlít: ebben a „köztársaságban” a hazai irodalom mellett el nem hanyagolható szerepe van a romániai, a csehszlovákiai, a jugoszláviai, a kárpátaljai, illetve a nyugat-európai és tengerentúli magyar irodalomnak. Ennek az irodalmi „respublicának” az egység és a különbözőség a lényegi tulajdonságai: egység az irodalom nyelvi, etnikai, történelmi és kulturális sajátosságaiban, különbözőség társadalmi feltételeiben, konkrét nemzetiségi feladataiban. A jelenben bizonyára, az egység gondolatát, a nemzeti és szellemi összetartozás ügyét kell előtérbe állítanunk, már csak, azért is, mert ez a gondolat és ez az ügy védelemre szorul. Elsősorban a romániai magyarság, az ottani magyar kultúra tekintetében, amely a minden korábbinál erőszakosabb román kisebbségi politika következtében végső veszélybe került. Közismert eseményekre és intézkedésekre hivatkozom: az erdélyi magyarságnak már régen nincs politikai képviselete, hacsak a most már Magyar Származású Dolgozók

Tanácsának elnevezett hivatalos látszatszervezetet, vagy a bukaresti nemzetgyűlésben ülő magyar janicsárokat nem tekinti valaki ilyennek, de az elmúlt néhány esztendőben szinte összeomlott az ottani magyarság kulturális intézményrendszere is. Nemcsak a magyar főiskolai oktatást számolták fel, hanem a közép- és az alsó fokú oktatás tetemes részét is, az erdélyi magyar iskolaköteleseknek nagy része ma már román oktatási intézményekben kénytelen tanulni, a magyar pedagógusok a Kárpátokon túli román vidékekre kényszerülnek, helyükbe hoznak magyarul nem tudó román pedagógusokat, még a székely városokba és falvakba is. A nemzetiségi kultúra számos korábbi intézménye megszűnt, más intézmények többé-kevésbé elveszítették nemzetiségi arculatukat, rákényszerülnek arra, hogy egyszerűen a román propaganda magyar nyelvű szócsövei legyenek. A romániai cenzúra mind több kézirat megjelenését akadályozza meg, nemegyszer a kinyomott könyvek válnak az irodalomrendőri intézkedések áldozataivá, s ma már számos erdélyi magyar író — így Balogh Edgár, Méliusz József, Sütő András, Kányádi Sándor és Beke György — csak Magyarországon tudja megjelentetni műveit, mások — közöttük Szilágyi István, Pusztai János és Farkas Árpád — pedig cenzurális tiltások következtében szinte hallgatásra kényszerültek. Az is eléggé ismert, hogy mind több erdélyi magyar író választja az áttelepülést vagy a menekülést: az elmúlt évtizedben közel negyven romániai magyar író kényszerült arra, hogy szülőföldjét elhagyva Magyarországon vagy a nyugati világban keressen magának új otthonát. A romániai magyar irodalomnak ebben a példátlanul súlyos helyzetben kell vállalnia hagyományos felelősségét a nemzeti tudat és kultúra fenntartása iránt.

A többi magyar kisebbség helyzete sem ad okot különösebb megnyugvásra, ámbár éppen az utóbbi esztendőben észrevehetünk biztató jeleket is. Enyhült az a politikai nyomás, amely a szlovákiai magyar irodalomra nehezedett a nyolcvanas évek első felében, midőn a magyar iskolák egész sorának megszüntetése, a Duray Miklós ellen elrendelt politikai per vagy a pozsonyi Madách könyvkiadó vezetésében tapasztalt sztálinista jellegű irodalompolitika igen megnehezítette olyan kiváló írástudók alkotómunkáját, mint Dobos László, Duba Gyula, Tőzsér Árpád, Cselényi László, Koncsol László vagy Zalabai Zsigmond. Az enyhülés jele volt, hogy a szlovákiai magyarság kulturális szervezete, a CSEMADOK ismét visszakapta korábban elveszített alkotmányos státusát, s bizonyos liberalizálódás következett be a kiadói politikában is. Jugoszláviában, az ország mind katasztrofálisabb gazdasági válságának, a mind hevesebben jelentkező nemzeti és nemzetiségi küzdelmeknek, illetve a nagyszerb nacionalizmus megerősödésének következményeként ugyancsak a nyolcvanas években vált súlyosabbá a magyar nemzetiség helyzete. Magyar iskolák bezárása, értelmiségiek ellen folytatott politikai perek, a cenzúra szigora és nem utolsósorban a Vajdaság

autonómiájának lényegi megszüntetésére irányuló nyomás jelezték a korábban kedvezőbb körülmények baljós átalakulását. Mindez azonban megnövelte a vajdasági magyar értelmiség ellenálló készségét is, az újvidéki Magyar Szóban mostanában jelentkező bátrabb kritikai hangvétel, a megélénkülő tiltakozó mozgalmak vagy egyszerűen az a tény, hogy a politikai és művészi avantgárd jegyében dolgozó Új Symposion című újvidéki folyóirat korábban leváltott és súlyosan megbírált szerkesztője: Sziveri János legutóbb egy Budapesten megjelent verseskönyvéért rangos irodalmi díjban részesült. Nos, mindez azt mutatja, hogy a jugoszláviai magyar irodalmi élet is kezdi összeszedni erőit, és szembe tud szállni azzal az intoleranciával, amelyet a hatalmi bürokrácia és a színre lépő hivatalos nacionalizmus képvisel.

Végül a kárpátaljai magyar szellemi élet az, amelynek helyzetében egyértelműen pozitív változásokat tapasztalhatunk. Korábban talán ez a szellemi élet küzdött a legnehezebb gondokkal, legalábbis voltak idők, amikor az erdélyi magyar irodalom jóval nagyobb függetlenség birtokában élt és dolgozott, mint a kárpátaljai. A szovjet politikai életében kibontakozó demokratizálás következtében mindenesetre az ottani magyar értelmiség és irodalom is mindinkább magára talál, s ma már azon dolgozik, hogy létrehozza a maga kulturális intézményrendszerét: megalakult a kárpátaljai magyar kulturális egyesület és az ungvári egyetem Hungarológiai Központja, és remélhetőleg hamarosan létrejön a kárpátaljai magyarság első irodalmi folyóirata. A kisebbségi öntudat megnövekedését jelzik a fiatal írónemzedék képviselőinek, különösen Balla D. Károlynak és Vári Fábián Lászlónak a művei: ezek az írások ma már az egyetemes magyar felelősségtudatot is megszólaltatják. Talán ezek az ungvári események a nyolcvanas évek végének legfontosabb magyar kisebbségi fejleményei: azt igazolják, hogy kedvezőbb légkörben az oly sokszor szétvert és megalázott magyar nemzetiségekben még van kellő kezdeményező készség, küzdeni akarás és életerő.

A nyugati magyar irodalom az elmúlt évtizedben vált ismertebbé a hazai olvasók körében. A befogadásában bekövetkezett fordulatban kétségtelenül szerepe van politikai életkörülményeink radikális átalakulásának, annak, hogy megszűnőben vannak vagy talán már meg is szűntek, azok a politikai jellegű elfogultságok, amelyek az emigrációs irodalom hazai recepcióját hosszú évtizedeken át lehetetlenné tették. Ma már általánosan elfogadott az a nézet, amely szerint a nyugati magyar irodalom alkotásainak természetes helyük a hazai irodalmi kultúrában van, és a befogadásnak ez a készsége nemcsak a szépirodalomra, hanem a történelmi és politikai irodalomra is vonatkozik. Számos nyugati magyar író találta meg természetes helyét a hazai szellemi életben: így Cs. Szabó László mellett, aki haló poraiban és életművében végleg hazatért, Határ Győző, Faludy György, Domahidy András, Gombos Gyula, Tűz Tamás, Thinsz Géza és Ferdirandy György, valamint a Magyar

Műhely három szerkesztője: Bujdosó Alpár, Nagy Pál és Papp Tibor, sőt a Magyar Műhely mint intézmény is, tekintettel arra, hogy 1985-ös kalocsai találkozóját követve az idén Szombathelyen tartott összejövetelt, ahol a szerkesztők bejelentették, hogy a magyar avantgárdnak ez a párizsi folyóirata a továbbiakban Magyarországon folytatja tevékenységét, s már megjelent a Műhely-könyvsorozat első budapesti kiadványa is.

Hazai kiadó adta közre Méray Tibor Nagy Imréről írott életrajzát, Király Béla könyvét a magyar honvédségről vagy Szász Béla emlékiratait a Rajk-per sötét titkairól. Ugyancsak a nyugati magyar irodalom hazai befogadását segíti elő a már megjelent költői és prózai és a készülőben lévő esszéírói antológia is. Mindez azzal a következménnyel jár, hogy remélhetőleg meg fog szűnni a nyugati magyar irodalom elkülönülő státusa, már csak annak következtében is, hogy remélhetőleg nem áll előttünk olyan történelmi kataklizma, amely a korábbiakhoz hasonlóan ismét a fiatal írástudók egész csapatát kényszerítené emigrációba. Talán joggal bízhatunk abban, hogy az emigrációs magyar író helyzetét most már a bécsi, párizsi, londoni vagy New York-i magyar író helyzete váltja fel, és nemzeti irodalmunk látható egysége legalább ebben a vonatkozásban helyreállj

Talán az eddigiekből is kitetszik, hogy a bizalom és az aggodás egyaránt jelen van akkor, amikor irodalmunk jelenéről beszámolunk. Bizalom a hazai fejlemények, a kisebbségi magyar irodalmak iránt megnyilvánuló, mind erőteljesebb érdeklődés vagy éppen a nyugati magyar irodalom befogadásának legújabb eredményei következtében; aggodalom elsősorban az erdélyi magyar irodalom mind súlyosabbá váló létfeltételei miatt. Hogy mit hoznak a következő esztendők, sőt hónapok, azt egyelőre homály fedi: nekünk, akik elköteleztük magunkat a magyar irodalom ügyének, mindenesetre azon kell fáradoznunk, hogy nemzeti irodalmunk, következőképp a történelem által megosztott, magyarság egysége tovább erősödjék. Ezt a feladatot hagyták ránk elődeink, és ennek szolgálatát fogják rajtunk számon kérni az utánunk érkezők.

Pomogáts Béla

Bevezető a vitafórumhoz

A korábbi anyanyelvi konferenciákon rendezett és igen jól bevált fórum hagyományának jelentékenyebb átalakítására tett sikeres kísérletet a kecskeméti konferencia. Korábban ugyanis ennek a fórumnak a résztvevői az időszerű politikai kérdéseket — például a magyar kormány kül- és

gazdaságpolitikájának törekvéseit vagy éppen az erdélyi magyarság mind súlyosabb helyzetével kapcsolatos tapasztalatokat — vitatták meg. Erre most nyilvánvalóan nem volt szükség, tekintettel arra, hogy bármiféle politikai kérdés nyilvánosan szóba kerülhetett a konferencia tanácskozásai során, és senki sem gondolta úgy, hogy ezek a kérdések esetleg megzavarnák az összejövetel hagyományosan jó légkörét. Viszont mindinkább beszélni kellett arról, hogy az Anyanyelvi Konferencia mint mozgalom és mint intézmény milyen helyet tölt be: a magyarság egészének fejlődő kapcsolatai idején, s milyen szerepet kell vállalnia abban a korábbtól igen nagy mértékben eltérő közéletben és intézményrendszerben, amelyet a rendkívül gyors ütemben változó magyar politikai helyzet létrehozott. Az Anyanyelvi Konferencia új mozgalmi és intézményi feladatainak meghatározását kívánta a Magyarok Világszövetségének átalakulása is, pontosabban az, hogy a világszövetség — az új magyar egyesülési törvény követelményeinek megfelelően széles körű nemzetközi egyesületté alakult át. Éppen ennek a fejleménynek a következtében voltak olyanok, akik — így pl. Czigány Lóránt, a védnökség tagja (Anglia) — annak a véleménynek adtak hangot, hogy az Anyanyelvi Konferencia elvégezte feladatát, és ezért a kecskeméti konferencián fel kellene oszlatnia önmagát, illetve át kellene alakulnia a magyarok világkongresszusát előkészítő fórummá. Mások — különösen Nagy Károly, szintén a védnökség tagja (USA) — viszont azt az álláspontot képviselték, hogy az anyanyelvi konferenciának meg kell maradnia, sőt tevékenységét ki kell bővítenie, és mint a Magyarok Világszövetségétől független szervezetnek — mint Nemzetközi Magyar Kulturális és Oktatási Kongresszusnak — kell a jövőben tevékenykednie.

Szükségessé vált tehát ebben a helyzetben, hogy az anyanyelvi konferenciákon immár szokásossá vált fórum keretében ezúttal az Anyanyelvi Konferencia jelen körülményeivel és jövőendő feladataival összefüggő kérdések kerüljenek megvitatásra. A fórumot ezért *Az anyanyelvi mozgalom jövője a mai magyar helyzet tükrében* címmel rendeztük meg. A vitát eredetileg egy fél napra, augusztus 7-én délutánra terveztük, de mivel igen sokan kívánták kifejezni a véleményüket, még a következő nap délelőttjén is folytattuk. (Beszámolóm ennek a két félnapon át tartó vitának csak a nagyon tömör összegezését adja.)

Első felszólalóként Nagy Károly fejtette ki álláspontját az anyanyelvi mozgalom átalakulásának, függetlenségének elveiről, külön rámutatva arra, ezt a függetlenedést elsősorban az követeli meg, hogy a mozgalom kapcsolatot építhessen ki olyan nyugati magyar szervezetekkel — így az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetemmel, a Pax Romanával, a Svédországi Magyarok Egyesületével —, amelyek a korábbiakban nem kívántak részt venni a konferencia munkájában az Anyanyelvi Konferencia és a Magyarok

Világszövetsége tevékenységének szoros összefüggése miatt, illetve azért, mert az anyanyelvi mozgalom helyzetét és működését a világszövetség közvetítésével a Magyarországon kormányzó kommunista párt politikája határozta meg. Ezt a nézetet többen — közöttük Fekete Pál (USA), Lázár Oszkár (Svédország), Sente Imre (Svédország), Hanák Péter és Csoóri Sándor (Magyarország) — támogatták a felszólalók közül. Néhányan bírálták a mozgalom, illetve a világszövetség vezetési gyakorlatát, és volt olyan felszólalás is — így Nagy Pál (Franciaország) részéről — amely élesen vitatta a mozgalom, illetve a szövetség korábbi munkáját. Ez a felszólalás azonban a jelenlevők nagy részének ellenkezését váltotta ki. Mások arra figyelmeztettek, hogy az Anyanyelvi Konferencia munkája, amelynek értékét a legtöbben nagyra becsülik, aligha lett volna sikeres a világszövetség támogatása nélkül. Az általánosan helyeselt autonómiát ezért úgy képzelik el, hogy ez ne bontsa meg alapvetően az anyanyelvi mozgalom és a világszövetség közötti kapcsolatokat. Ezt az álláspontot képviselte többek között Ludányi András és Várdy Béla (USA), Moór István (Belgium), Faerstain Katalin (Dánia), Ferrari Mária (Olaszország), Czine Mihály, Imre Samu, Lőrincze Lajos, Maróti Gyula, Pálffy G. István (Magyarország).

A hosszúra nyúlt, ám igen értékes tanácskozás végül is olyan eredménnyel zárult, amely minden fontosabb nézetet és javaslatot figyelembe vett, és remélhetőleg mindenki számára elfogadható. Ez a megegyezéssel javaslat magába foglalja az Anyanyelvi Konferencia politikai és szellemi autonómiájának elvét, egyszersmind azt, hogy a konferencia mint mozgalom kíván tevékenykedni, tehát nem válik szervezetté, illetve egyesületté, megőrzi a világszövetséggel való kapcsolatait, már csak, amiatt is, mert a Magyarok Világszövetsége szintén pártoktól független, önkormányzati szövetséggé kíván a jövőben dolgozni. Felvetődött az a kívánság is, hogy az anyanyelvi mozgalom tartalmi értelemben is keresse a megújulás lehetőségeit, továbbá, hogy a magyarság egyetemességét érintő budapesti politika kialakításában is hallassa szavát, és ennek érdekében küldjön képviselőt a Pozsgay Imre államminiszter kezdeményezésére létrejött. a kormány tanácsadó testületének működő Nemzetiségi Kollégiumba (jelenlegi hivatalos nevén: Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégiumba). A mozgalom megújítását szolgáló javaslatok kidolgozását a védnökség végül is egy munkabizottságra bízta. Ez a bizottság még Kecskeméten megtartotta első ülését, és Szabó Zoltánt választotta meg elnökévé. A védnökség pedig a bizottság munkájának megkönnyítésére egy „szándéknyilatkozat”-ot fogadott el, amit a konferencia plénuma is jóváhagyott. Reméljük, hogy a kecskeméti fórum eszmecseréinek-vitáinak eredményeként az anyanyelvi mozgalom megújulva és megerősödve lát majd hozzá sokasodó feladatainak elvégzéséhez, és a továbbiakban is

betölti azt a küldetést, amelyet mint az egész magyarság virtuális „kulturális parlamentje” vállalt magára annak idején.

Lőrincze Lajos

Záróbeszéd

Tisztelt Konferencia! Kedves Barátaim! Engedjék meg, hogy — tanácskozásaink befejezésekor — néhány percre visszatekintsek az elmúlt napok eseményeire. Mondandómat viszonylag rövidre foghatom, annál is inkább, mivel már elhangzottak az egyes munkaterületek gazdáinak, az egyes szekciók vezetőinek összefoglalói; nem óhajtom őket ismételni. Nem annyira visszatekintés, mint a jövő gondjainak számbavétele a céloim, feladatom. Ezek is inkább általánosságokban, mintsem részletezve. Azokra a kérdésekre térek ki, amelyek — a szakmai gondok, feladatok mellett, sőt előtt — a konferencia résztvevőit elsősorban érdekelték: a megújulás, az átalakulás kérdéseire.

Konferenciánk eszmekörét, vitatémáit korunk határozta meg, tanácskozásaink abban a gondolatmenetben, abban az atmoszférában folytak, amelyet korszakunk jelölt ki számára. Amely megmutatta a szükségleteket, a követelményeket, a lehetőségeket, tehát azt, hogy az új helyzetben mit kell, mit lehet az anyanyelvi konferenciának vállalnia, végeznie. S az új lehetőségek és feladatok milyen tartalmi és szervezeti változásokat igényelnek.

Hogy ebben az igen fontos, jövőnket is meghatározó kérdésben ne kelljen gyorsan és esetleg meggondolatlanul dönteni, első tárgyalási napunk délutánján a fórumon egy három tagból álló bizottságot (Dobos László, Nagy Károly, Pomogáts Béla) jelöltünk ki, hogy széles körű tájékozódás után — ez tegyen javaslatot a védnökségnek, illetőleg a konferenciának a változtatásokra.

A bizottság egyik javaslata az volt, hogy már most erősítsük meg az Anyanyelvi Konferencia vezetőségét. Jogos ez a kívánság, az új feladatok miatt, de azért is, mert igen sokan vagyunk, akik már a kezdetektől fogva részt veszünk a munkában, s a mozgalom vezetésében; új, fiatal erőkre tehát nagyon is szükség van.

Javaslatot tett ez a bizottság először is arra, hogy a védnökség elnöke mellé társelnököket is válasszunk. A védnökségi ülés elfogadta ezt a javaslatot, és személy szerint hazai részről Pomogáts Bélát, a határainkon kívül, kisebbségben élők képviseletében Gál Sándort (Csehszlovákia), a nyugati magyarság részéről pedig Nagy Károlyt (USA) választotta meg társelnöknek.

Valamelyes magyarázat talán kell ehhez a névsorhoz. Az első gondolat az volt, hogy a kisebbségi magyarság részéről Dobos Lászlót nyerjük meg erre a tisztségre, de ő elhárította, mondván, hogy a Világszövetségben már fontos funkciót lát el. De javasolta maga helyett Gál Sándort, akit ő már régóta ismer: lelkes munkása a magyar ügynek, kiváló újságíró.

Azután: minthogy a védnökség is kiegészítésre szorul, javasolta a bizottság, hogy egészüljön ki ez a grémium is új tagokkal. Ezek: a már említett Gál Sándor, továbbá a kárpátaljai magyarok képviselőjében Dupka György. A hazai tagok közé Komlós Attilát, a Reformátusok Lapja szerkesztőjét és Csoóri Sándort javasolták. A védnökség a javaslatot el is fogadta. Ez volt az első bejelentésem — szíves tudomásul vétel végett.

A következő az, hogy a már említett háromtagú bizottság a fórumon elfogadott javaslatnak megfelelően összeállított egy szélesebb körű bizottságot, mert nagyon bölcsen azt a megjegyzésüket mondták el nagyon sokan, hogy nem lehet a jövő dolgában — a jelentős változások és újabb területek gondjainak, feladatainak felmérése dolgában, különösen pedig szervezeti kérdésekben — megfontolatlanul azonnal szavazni; ezt alaposan meg kell vizsgálni, időt kell adni a döntés előtt az alaposabb megfontolásra. A cél nem az, hogy mindenképp és azonnal kívánjuk, hogy ettől vagy attól az intézménytől elhatároljuk magunkat, hanem az, hogy minél jobban, sikeresebben tudjon az Anyanyelvi Konferencia dolgozni, hogy minél több és jobb kapcsolatot tudjon létesíteni a közös feladatok vállalására, hogy közös erővel minél több intézménnyel, minél több szervezettel kapcsolatot tudjunk létesíteni.

Ennek a kidolgozására először egy 15 tagú bizottságot javasoltunk, aztán 20 tagú, végül a kiegészítések, javaslatok során már 25 tagú lett a bizottság. Azonnal hozzáfűzöm, hogy nyilván Önök is mondanak majd neveket, hogy talán még ez is, az is részt vehetne a munkában, bizottsági tagként. Úgy gondolom azonban, hogy a további kiegészítésnek, bővítésnek nincs különösebb jelentősége, hiszen ennek a bizottságnak úgy kell dolgoznia a következő hónapokban, hogy kikérje és mérlegelje minél szélesebb körök, minél több ember véleményét. Ez biztosítja majd ennek a kérdésnek a demokratikus, hasznos, célravezető megoldását.

Most felolvasom, hogy kikből áll ez a bizottság, amelynek tehát nagyjából fél éven belül, legkésőbb a jövő év közepére valamilyen módon össze kell állítania egy javaslatot, amelyet azután még szélesebb körben megvitattunk, s a védnökség elé terjesztünk.

Magyarországi tagok: Czine Mihály, Hanák Péter, Imre Samu, Komlós Attila, Lőrincze Lajos, Maróti Gyula, Pomogáts Béla, Szabó Zoltán; a környékbeli államokból: Csörgits József (Jugoszlávia), Dupka György (Szovjetunió), Galambos Ferenc (Ausztria), Gál Sándor (Csehszlovákia),

Köteles Pál — a maga nevében is, de jelképesen — (Románia); a nyugati magyarság köréből: Beöthy Erzsébet (Hollandia), Csapó Margit (Kanada), Faerstain Katalin (Dánia), Fekete Pál (Egyesült Államok), Ferrari Mária (Olaszország), Herterich Katalin (Svédország), Lázár Oszkár (Svédország), Lovas Margit (Franciaország), Nagy Károly (Egyesült Államok), Romhányi László (Anglia), Várdy Ágnes (Egyesült Államok), Világhy Katalin (NSZK).

Ez a bizottság lényegében az alább közölt „szándéknyilatkozat” alapján, a további működésünk általános irányvonalát, elveit tartalmazó elgondolást dolgozza ki részleteiben, amelyet a 3 tagú bizottság állított össze, s amelyet a védnökségi ülés el is fogadott.

„Szándéknyilatkozat — Az Anyanyelvi Konferencia autonóm, demokratikus, nemzetközi magyar mozgalomként kívánja folytatni munkáját. Ennek érdekében a magyarországi, a szomszédos országokban élő kisebbségi és a nyugati országokban élő magyarság ismert személyiségei közül munkabizottságot kér fel, amely széles körű konzultációk alapján, az 1990-es év közepéig benyújtja az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének a mozgalom megújulását szolgáló javaslatait. Kidolgozza annak Lehetőségét, hogy a védnökség az egyetemes magyarság három nagy csoportját képviselő választmánnyá alakuljon át, és a jövőben ez a választmány irányítsa a mozgalom tevékenységét. Javaslatot tesz a mozgalom munkájának megújítására és tartalmi gazdagítására. Módszereket dolgoz ki a mozgalom munkájában résztvevő szervezetek, csoportok és egyének körének bővítésére. Javaslatot tesz arra, hogy a mozgalom hogyan működjék együtt a megújuló Magyarok Világszövetségével és más, hasonló munkát végző intézményekkel. Gondoskodik arról, hogy a védnökséget, illetőleg a későbbiekben a választmányt két küldött, egy Magyarországon és legalább egy nem Magyarországon élő képviselje a minisztertanács mellett működő Nemzetiségi Kollégiumban.

A bizottságot munkájában az a meggyőződés vezérli, hogy az anyanyelvi konferenciának az egyetemes magyarság összefogását, kulturális együttműködését és a magyar nemzeti tudat széles körű ápolását kell szolgálnia, és az eddigi közös munka során létrehozott szellemi és intézményi értékeket kell gazdagítani.”

Ami most már az egész konferenciát illeti, hadd mondjak egy-két szót erről is. Azt hiszem, mindnyájan egyetértenek velem abban, hogy ezekben a napokban felelősen, a jövőre tekintve, a jelen és jövő lehetőségeivel élő, élni akaró vita, beszélgetés, tanácskozás, munka folyt itt. A VI. Anyanyelvi Konferencia jelentőségét, fontosságát mutatja a jelenlevők száma és összetétele is. Nagyon sokan vannak itt a konferencián olyanok, akiket eddig nem láthattunk összejöveteleinken. Azt is tudjuk, hogy mennyien szerettek volna még itt lenni. En magam is igen sok üzenetet, telefont, levelet kaptam

ebben az ügyben. Egy levelet elő is veszek, nemrég kaptam kézhez, a Vajdasági Nyelvművelő Egyesület elnöke, Kaszás Károly írta:

„Az Ön Édes Anyanyelvünk című vasárnapi rádióadásából értesültünk, hogy a VI. Anyanyelvi Konferenciát Kecskeméten tartják a napokban. Nagy érdeklődést tanúsítunk e rendezvény iránt is, s az ott elhangzottak bizonyára útmutatásul szolgálhatnak részünkre. Meghívót eddig még soha sem kaptunk, de még értesítést sem. Köszöntve a konferencia résztvevőit, az összejövetelnek pedig sikeres működést kívánunk, és egyben kérnénk, hogy a jövőben tegyél lehetővé részvételünket.”

Figyelmeztet bennünket ez a levél a szervezési fogyatékokra, de a örömteli érdeklődésre, együttműködési készségre is. Vannak ugyan itt köztünk Jugoszláviából is magyarok, de jobb, ha minél több képviselője van itt ennek az ügynek.

A tanácskozás hangjára, hangvételére vonatkozólag azt lehet mondani, hogy őszinte volt. Azt, hogy mindenki kertelés nélkül elmondta, elmondhatta a véleményét. Néha érdes volt a hangnem, néha nem egészen volt pontos az értesülés, aminek alapján „oda mondogatott” valaki, néha régi beidegződések következtében még mindig sértődések, bizalmatlanságok is megnyilvánultak. De a lényeg: jó irányba megyünk most ebben a dologban is.

Az elszámolás, amelyre mi összejöttünk, nem alakult ki felszámolássá, még kevésbé leszámolássá, aminek a hangulata ugyan egy kissé benne volt a levegőben. Ez a munka, amely most elkezdődik, nyilvánvalóan meg fogja újítani, fel fogja frissíteni tevékenységünket, új gondolatokat, új témákat, új feladatköröket hoz a munkánkba. Amennyiben szükséges, a szervezeti formát is megváltoztatja, és remélhetőleg gazdagítani fogja kapcsolatrendszerünket — mert hiszen ez a lényeg. Az, hogy minél több emberrel, minél több intézménnyel tudjunk együttműködni ebben a munkában, idehaza egymással, aztán mi és a kintiek, ugyanakkor a kintiek egymás között is. Meg kell mondanom: nekünk idehaza nincs különösebb bajunk sem a világszövetséggel, sem azokkal az intézményekkel, amelyekkel természetesen kapcsolatban voltunk eddig is, és kapcsolatban leszünk ezután is. A mi itthoni kapcsolatrendszerünkkel, kapcsolataink bővítésével és működtetésével — meggyőződésem szerint — semmi gond. Volt, amit a Magyar Tudományos Akadémia segítségével, közreműködésével, volt, amit a Művelődési Minisztériummal, illetőleg valamelyik intézményével együtt oldottunk meg, de nagyon jól együtt tudtunk működni a Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal is.

S az intézmények és kapcsolatok változnak, változhatnak. Változóban van a Magyarok Világszövetsége is, amely éppen a közelmúltban alakult át társadalmi egyesületté, s amely nyilván ebben az irányban fog tovább fejlődni a jövőben. Véleményem szerint szervezetileg leginkább ebbe illik bele, vagy

ehhez tud társulni a mi mozgalmunk is, megőrizve természetesen az önállóságát, autonómiáját a munka lényegét, tartalmát tekintve. Nekem legalábbis ez a véleményem, de — mint már szó volt róla — ebben a döntés a jövő feladata.

Azt is remélem, hogy a határainkon kívül élő magyaroknak egymás közti és velünk való kapcsolatában is jó irányú változások fognak majd bekövetkezni.

Az is meggyőződésem, sőt: tapasztalatom, hogy lassan-lassan csökken az a bizalmatlanság, amely talán még mindig fennáll az Anyanyelvi Konferencia és bizonyos kinti intézmények között. Tisztelet, becsület azoknak, akik akkor álltak mellénk, vállaltak bennünket, amikor még nagyon súlyos vádak érték őket, Nagy Károlyt, Nyeste Zoltánt és másokat.

A bizalmatlanság, az elfogultság, a kapcsolatok ellen való tiltakozás csökken és meg is fog szűnni a valóság megismerése, a tények bizonyító ereje nyomán. Aki tárgyilagosan nézi eddigi munkánkat, és aki valóban akarja a magyar nyelv és kultúra ápolását segíteni, fennmaradását szolgálni, be fogja látni ennek a mozgalomnak hasznos voltát s az együttműködés szükségességét.

Most még csak egy kedves kötelességem van hátra: a Bárczi Géza Emlékérem átadása azoknak, akik régóta részt vesznek ebben a munkában, akik áldozatos munkájukkal segítik az Anyanyelvi Konferencia céljainak megvalósítását. Most — az előző alkalmakhoz hasonlóan — 15 ilyen emlékérmét adunk át. Egyenként nem méltatom azoknak az érdemeit, akiknek most az emlékérmét adjuk: mindnyájan ismerjük a munkásságukat, hiszen a magyarországiak szinte mindnyájan a kezdetektől, de a nyugatiaknak is a legtöbbje jó ideje, több mint egy évtizede részt vesz ebben a munkában. Kérném tehát tisztelettel, hogy jöjjenek ki, és vegyék át az emlékérmét!

Bánk József (Magyarország), Csapó Margit (Kanada), Éltető Lajos (USA), Faerstain Katalin (Dánia), Galambos Ferenc (Ausztria, Burgenland), Kálmán Béla (Magyarország), Kárpáti József (Magyarország), Lázár Oszkár (Svédország), Moór István (Belgium), Nyéki Lajos (Franciaország), Romhányi László (Anglia), Szabó Zoltán (Magyarország), Szamosközi István (Magyarország), Szélesi József és Szélesi Józsefné (Anglia), Weiss Valér (NSZK).

Köszönöm mindnyájuknak az eddig végzett önzetlen, áldozatos munkát. Kívánok mindenkinek erőt, egészséget, s kérem, hogy az elkövetkező években is segítsék, támogassák az Anyanyelvi Konferencia munkáját.

Tanácskozásunk befejezése előtt állunk. Most már nekem csak az a kötelességem marad, hogy őszinte szívből köszönetet mondjak Kecskemét városa és a megye vezetőségének, hogy szívesen láttak bennünket; köszönöm mindnyájuknak a lelkes, lelkiismeretes együttműködést, és köszönöm —

mindnyájunk nevében — a Magyarok Világszövetsége munkatársainak munkáját, amelyet a konferencia előkészítésében, lebonyolításában kifejtettek.

VÉDNÖKSÉGI ÜLÉS
1990,
RÓMAI-FÜRDŐ

Tanácskozott az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége

Az 1989 augusztusában Kecskeméten megrendezett VI. Anyanyelvi Konferencia tanácskozásainak központi témája a „Hogyan tovább?” kérdése volt.

A konferencia résztvevői teljes mértékben egyetértettek abban a — lényegében inkább elvi jelentőségű — kérdésben, hogy az anyanyelvi mozgalomnak meg kell újulnia tartalmi és szervezeti vonatkozásban egyaránt. Ezt a Magyarországon lefolyt politikai-társadalmi változások lehetővé, a szomszédos országokban — elsősorban Csehszlovákiában és a Szovjetunióban — megindult változások pedig elodázhatatlanul szükségessé teszik.

A megújulás gyakorlati megvalósítását, főképpen bizonyos szervezeti kérdésekben, mindenekelőtt a Magyarok Világszövetségével való kapcsolatot illetően azonban már igen jelentős véleménykülönbség alakult ki a megbeszélések-viták során.

Abban viszont ismét egyetértettek a konferencia résztvevői, hogy ezekben a fölmerült, a mozgalom jövőjét is jelentős mértékben meghatározó kérdésekben csak kellő előkészítés és a felmerült érvek-ellenérvek alapos mérlegelése után lehet és szabad dönteni. Ennek megfelelően a változások iránti szándékát és igényét a konferencia egy „Szándéknyilatkozat”-ban rögzítette (ez folyóiratunk 76. számának 42. lapján olvasható), és kiküldött egyúttal a tanácskozásokon részt vevők közül egy nemzetközi bizottságot — az ún. „Huszas Bizottság”-ot, amely később a „25-ös Bizottság” nevet kapta — azzal a feladattal, hogy készítsen javaslatot a mozgalom tartalmi és szervezeti megújítására, és ezt a javaslatot 1990 közepéig terjessze a konferencia védnöksége elé.

Ez a javaslat elkészült, és 1990. augusztus 1-jén Budapesten megtartott ülésén az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége megvitatta.

Anyanyelvi konferenciák rendezésére általában négyévenként kerül sor. A kialakult gyakorlat szerint két konferencia közötti időszakban a védnökség egy vagy két alkalommal szokott ülést tartani. Az 1990 augusztusában megtartott védnökségi ülés tehát tulajdonképpen egy megszokott eseménye lett volna az anyanyelvi mozgalomnak. A mozgalom történetében azonban kiemelkedő jelentőségű eseménnyé emelte ezt a védnökségi ülést az új magyar kormányzat kitüntető érdeklődése az anyanyelvi mozgalom iránt.

Az ülés megnyitásán részt vett ugyanis Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság — akkor még ideiglenes — elnöke.

Az ülés elején elhangzott beszédében, majd a konferencia résztvevőivel folytatott — majdnem egyórás — kötetlen beszélgetés során Göncz Árpád elismeréssel szólt az anyanyelvi mozgalom eddigi munkájáról, beszélt a

mozgalomra a jövőben váró feladatokról, hangsúlyozta, hogy a mozgalom keretében mindig jelen kell lennie az értékőrző és az értékmegújító tevékenységnek.

Jeszenszky Géza külügyminiszter fogadást adott a védnökség tagjai részére, és üdvözlő beszédében szintén elismeréssel szólt a mozgalom eddigi munkájáról, és támogatást ígért további tevékenységéhez is.

Meglátogatta a tanácskozást Kiss Gyula tárcanélküli miniszter, a kormánynak a szórványmagyarság ügyeivel foglalkozó tagja is.

Göncz Árpád

Gondolatok az Anyanyelvi mozgalomról

Megmondom őszintén, nem készültem ünnepi beszédre. Nagy örömmel jöttem ide maguk közé, de nem azért, hogy szónokoljak, hanem inkább azért, hogy beszélgessünk, hogy én is elmondhassam néhány gondolatomat az anyanyelvi konferenciáról.

Talán 6-8 évvel ezelőtt voltam jelen először az anyanyelvi konferencia egyik tanácskozásán. Nagy élmény volt számomra. Én abban a tudatban mentem el erre a tanácskozásra, hogy — amerikai utamon szerzett tapasztalataim szerint — Nyugaton bizonyos ellenérzések is vannak az Anyanyelvi Konferencia iránt. Én nem értettem egyet ezekkel a nézetekkel, az volt ugyanis a benyomásom, hogy az Anyanyelvi Konferencia munkája mindig is a magyar nyelv, a magyar nemzeti identitás megőrzését szolgálta. Ismétlem, nem értettem egyet ezekkel a nézetekkel, annak ellenére, hogy meg tudtam érteni azokat a gyanakvásokat, azt az óvatos közelítést — mondhatnám talán azt is: hátsó gondolatokat — amit az Egyesült Államokban is tapasztaltam az Anyanyelvi Konferencia iránt. Úgy gondolom: ez a mostani az első olyan tanácskozás az anyanyelvi mozgalom keretében, amelyen semmiféle ilyen érzéssel nem kell megküzdünk.

Magyarországon az utóbbi egy esztendőben — távolabbról szemlélve szédületesen gyors, közelebbről nézve számunkra még mindig lassú — átalakulás ment végbe. Ez az átalakulás azonban nem jelenti azt, hogy egyik napról a másikra minden megváltozott, ez egy folyamat, mégpedig minden bizonnyal hosszú folyamat, amihez csak nagy türelemmel és megértéssel lehet közelíteni. Ennek az átalakulásnak azonban mindenképpen egyszerre kell értékmegőrzőnek és értékmegújítónak lennie.

Ebbe a folyamatba kell beilleszteni az anyanyelvi konferenciát is, a konferencia alapeszméjét azonban feltétlenül meg kell őrizni. Én

természetesnek tartom, hogy az anyanyelvi mozgalom szervezetében is, szellemében is megújuljon, de nagyon őrizkedni kell attól, nehogy a fürdővízzel együtt kiöntsük a gyereket is, mert a gyerek sokkal értékesebb, mint a fürdővíz.

Azt hiszem, az anyanyelvi mozgalmat, és magát az anyanyelvet is a fához hasonlíthatnám. A fa törzse lehet nagyon öreg, de a hajtásai mindig fiatalok. Tehát a fa egyszerre öreg is, és fiatal is, egyszerre hal el, és él, és újul meg. Minden organikus mozgalom olyan mint a fa, és olyan mint a nyelv: egyidőben hal el és újul meg.

Ha megnézzük nyelvünket, ami immár több, mint egy évezrede összekötő eszköze nagyon is heterogén etnikai csoportoknak, ami nemzeti identitásunk és nemzeti kultúránk tulajdonképpen hordozója, akkor azt kell látnunk, hogy törzsanyaga lényegében változatlan, kifejező eszközei viszont szakadatlanul változnak, mindig új elemekkel egészülnek ki.

Ez a nyelvek életére általában jellemző folyamat egészen sajátos módon tükröződik a magyar nyelv életében. Nyelvünk Nyugaton, Erdélyben, a Felvidéken vagy idehaza némileg más-más módon változik, gazdagodik, de ez egészen nyilvánvaló. Népünk más-más körülmények között, más környezetben élő csoportjai természetesen magukba olvasztják azokat a hatásokat, amelyek környezetükből sugároznak rájuk.

Az anyanyelvi mozgalmat a felismert szükség hozta létre, és a szükségnek megfelelően kell változnia is. A mozgalom is őrizze meg magában teljes nyugalommal azt, ami a régeből értékes, folytatandó, de fogadja magába az újat is: tartalmi, nemzeti — sőt személyi — vonatkozásban egyaránt.

Ez azonban két dolgot is jelent: szeretettel és örömmel kell fogadnunk azokat, akik újonnan kapcsolódnak be ebbe a munkába, és nem szabad a mozgalomnak kivetnie magából azokat, akik korábban a mozgalom komoly értékeit létrehozták, és egy jelentős ellenzékkal szemben az anyanyelvi mozgalmat évtizedeken keresztül megőrizték. Tehát itt is a megőrzés és megújítás kettősségének kell valahogy érvényesülnie, ami minden organikus szervezetben, minden organikus társadalmi jelenségben és természeti jelenségben megmutatkozik. Én valószínűnek tartom, hogy mindnyájan egyetértetek ebben, és ha az Anyanyelvi Konferencia szervezetében és működésében a megújulás jeleit fogjátok tapasztalni, a megújulás voltaképpen akkor is a régeből fogja szívni a nedveket.

Emlékeztető az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének üléséről

(Római-fürdő, 1990. augusztus 1.)

Lőrincze Lajos, a védnökség elnöke az ülést megnyitja, üdvözli Göncz Árpádot, a Magyar Köztársaság elnökét, és felkéri beszédének megtartására.

Pomogáts Béla ismerteti a védnökség ülésének napirendjét:

1. A „25-ös bizottság” jelentésének megvitatása (Pomogáts Béla)
2. A VII. Anyanyelvi Konferencia összehívására vonatkozó elképzelések (Imre Samu)
3. Tájékoztató a Nyelvünk és Kultúránkról (Imre Samu)
4. A védnökség kiegészítésére vonatkozó javaslatok (Pomogáts Béla)
5. Jelölőbizottság választása (Pomogáts Béla)

Pomogáts Béla az 5. ponttal kapcsolatban 7 tagú testület megválasztását ajánlja, és ehhez személyi javaslatokat kér a védnökségtől. Javasolja továbbá egy nyilatkozat kiadását az ülésről, megszövegezésére pedig a védnökség 3 társelnökét (Gál Sándort, Nagy Károlyt, Pomogáts Bélát) javasolja.

A védnökség a napirendet és a szövegező bizottság összetételét egyhangúlag elfogadja. Jegyzőkönyvvezetésre Bartos György titkárt kéri fel.

Az ülésen jelen van a védnökség szavazatra jogosult 28 tagja. Írásban vagy szóban kimentésüket kérték 14-en.

I. napirendi pont — Pomogáts Béla szóbeli bevezetőt ad a „25-ös bizottság” írásbeli jelentéséhez. Javasolja a jelentés bekezdésenkénti, illetőleg; pontonkénti megvitatását és elfogadását.

A vita során a védnökség tagjai 2 ellenszavazat és 3 tartózkodás mellett elfogadják az Anyanyelvi Konferencia elnevezés megtartását. — A pontonkénti szavazás és jóváhagyás után a testület egészében elfogadja a „25-ös bizottság” jelentését a vita során tett módosító javaslatokkal és kiegészítésekkel.

- Pomogáts Béla kéri az ad hoc bizottság felmentését, miután a védnökség által ráruházott feladatát elvégezte. A védnökség megköszöni a „25-ös bizottság” minden tagjának az eredményes munkát, és megadja a felmentést. Végül Pomogáts Béla javasolja az Elnökségi Munkabizottság hatáskörébe utalni az alábbi írásban és szóban beterjesztett javaslatok megvizsgálását: Fekete Pál, Nagy Károly, Tasnády T. Álmos, Várdy Ágnes írásos javaslata.

- Egy adatbank létrehozására (név- és címjegyzék, azonos feladatokat vállaló intézmények adatai) vonatkozó javaslat. — A javaslatokat a védnökség egyhangúlag elfogadta.

2. *napirendi pont* — Imre Samu szóban kiegészíti az anyanyelvi konferenciákkal kapcsolatos tartalmi és szervezeti változtatásokra vonatkozó, Maróti Gyulával közösen készített írásbeli előterjesztésüket. Maróti Gyula szükségesnek tartja kiegészíteni az előterjesztést azzal, hogy konferenciákat követően kerüljön sor pontosan körülhatárolt témákban szakmai megbeszélésekre is. Lőrincze Lajos javasolja, hogy a VII. Anyanyelvi Konferencia a Magyarok III. Világkongresszusához (1992. augusztus 19-22.) kapcsolódjék, illetőleg célszerűen időben előzze ezt meg.

Határozati javaslat: A VII. Anyanyelvi Konferenciára vonatkozóan az Elnökség 1990. december 31-ig kérjen az alábbi kérdésekben javaslatokat, és dolgozza ki a konferencia tervezetét: 1. A konferencia plenáris ülésen tanácskozzék, azt követően rendezhető néhány szekcióban szakmai megbeszélés. — 2. A konferencia témája. — 3. A résztvevők köre. — 4. Pénzügyi keretek, feltételek. — A javaslatot a védnökség egyhangúlag elfogadta.

3. *napirendi pont* — Imre Samu beszámol a Nyelvünk és Kultúránk 70. számához mellékelt kérdőíves felmérés eredményéről. A kb. 1300 kiküldött kérdőívre mindössze 10 válasz érkezett. Ez nem értékelhető.

A szerkesztőbizottság szükségesnek tartja a Nyelvünk és Kultúránk megújítását az alábbi területeken:

- tartalmi megújulás, ehhez azonban több információra lesz szükség a szomszédos országokban folyó nyelvi és kultúramegőrző munkáról; korszerűbb címlapra történő áttérés;

- a címlista folyamatos felfrissítése;

- előfizetésre való áttérés lehetőségének és célszerű voltának újból való megvizsgálása;

- a szerkesztőbizottság átalakítása, kibővítése.

A védnökség bízta meg a konferencia operatív bizottságát, hogy erre tegyen javaslatot, és a védnökség tagjai írásban szavazzanak a javaslatról. — A javaslatot a védnökség egyhangúlag elfogadta.

4. *napirendi pont* — Pomogáts Béla a „25-ös bizottság” nevében javasolja, hogy a legutóbbi konferencia óta lemondott, illetőleg különböző okok miatt távol maradó védnökségi tagok munkáját köszönje meg a védnökség elnöke, és helyettük új tagokat kooptáljon soraiba a testület.

Személyi javaslatok a védnökség tagjainak a sorába történő kooptálásra: Csörgits József (Jugoszlávia), Világhy Katalin (NSZK), Cs. Gyimesi Éva (Románia), Herterich Katalin (Svédország).

Szavazás: a védnökség 2 tartózkodás mellett elfogadja a javasoltak kooptálását.

5. napirendi pont — A „25-ös bizottság” javasolja, hogy a védnökség hozzon létre egy jelölőbizottságot, és bízza meg azzal, hogy készítsen javaslatot az 1992-ben megrendezendő Anyanyelvi Konferencián kialakítandó választmány személyi összetételére.

A jelölőbizottság tagjai: Beóthy Erzsébet (Hollandia), Gál Sándor (Csehszlovákia), Imre Samu (Magyarország), Kántor Lajos (Románia), Lőrincze Lajos (Magyarország), Nagy Károly (USA), Pomogáts Béla (Magyarország).

Pomogáts Béla a szövegező bizottság nevében a testület elé terjeszti az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége Nyilatkozatát. Vita után bizonyos módosításokkal és kiegészítésekkel a védnökség egyhangúlag elfogadja a nyilatkozatot.

Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének ülése Lőrincze Lajos zárszavával befejeződött.

Budapest, 1990. augusztus 15.

Bartos György

Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének határozata a „25-ös Bizottság” javaslata alapján

Az 1989-es VI. kecskeméti Anyanyelvi Konferencián megbízott, úgynevezett „25-ös Bizottság” az alábbiakban terjeszti jelentését az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége elé.

Az Anyanyelvi Konferencia autonóm, demokratikus, pártoktól független, nemzetközi magyar mozgalom, amely a Magyarországon kívül kisebbségi helyzetben és szórványban élő magyarok anyanyelvi és kulturális oktatását és művelődését támogatja, magyar nemzeti tudatának megtartását és fejlesztését segíti. A mozgalom munkájában részt vehetnek a világ magyarságának szervezetei, intézményei, egyházai, egyesületei, fórumai és személyiségei, illetve bárki, aki elfogadja és támogatja az Anyanyelvi Konferencia céljait.

Az Anyanyelvi Konferenciának a magyarországi átalakulás és rendszerváltás következtében meg kell újulnia. Ennek a megújulásnak az eddigi közös munka során létrehozott szellemi és intézményi értékekre kell épülnie, azokat kell gazdagítani és fejlesztenie.

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik eddig önzetlenül tevékenykedtek a mozgalom céljai érdekében, és számít arra, hogy továbbra is támogatják a közös munkát.

A Védnökség az alábbiakban jelöli meg a mozgalom további helyzetét és feladatait:

Az Anyanyelvi Konferencia eddig végzett munkája mellett a jövőben fokozottabban és határozottabban támogatja a szomszédos országokban a kisebbségi helyzetben élő magyarság anyanyelvi kultúrájának és nemzeti tudatának megtartását, illetve fejlesztését. Ebben a tevékenységében nagymértékben támaszkodik a Magyarországon és bárhol másutt élő magyarságra. Az összmagyarság egyetemes nemzeti felelőssége és kölcsönös szolidaritása alapján minden téren szervezi és fejleszti a „magyar-magyar” kapcsolatokat. Fenntartja és fejleszti a nyugati szóránymagyarság körében végzett eddigi munkáját.

2. Az Anyanyelvi Konferencia a fentiekben megjelölt nemzeti feladatokat elsősorban pedagógiai és kulturális tevékenysége által végzi. Ennek a tevékenységnek a körébe tartoznak az időszaki tanácskozások, az oktatási és kulturális gyermek- és ifjúsági táborok, diákcseremozgalmak, a pedagógustovábbképző tanfolyamok, a konferencia által kiadott vagy támogatott tankönyvek, forrásmunkák és más kiadványok, szakelőadók kiküldése és cseréjének megszervezése, a Nyelvünk és Kultúránk megjelentetése. Feladatának tekinti a célkitűzéseinek megfelelő tájékoztatást és érdekvédelmet is.

3. Az Anyanyelvi Konferencia autonóm mozgalomként, a Magyarok Világszövetségével stratégiai egyetértésre törekedve, azzal szoros együttműködésben kíván dolgozni. A mozgalom szervezeti, pénzügyi és hivatali tekintetben a világszövetségre támaszkodik, költségvetése a világszövetség költségvetésének elkülönített része. Az együttműködés részleteit az Anyanyelvi Konferencia és a Magyarok Világszövetsége vezetőségének írásbeli megállapodása szabályozza.

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége meglelégedéssel veszi tudomásul a Magyarok Világszövetsége életében bekövetkezett változásokat, és bizakodással tekint a világszövetség megújulására és új vezetőségére.

4. Az Anyanyelvi Konferencia együttműködésre törekszik mindazokkal a hazai, magyar kisebbségi és a szórányban működő magyar társadalmi, kulturális, egyházi és ifjúsági intézményekkel és szervezetekkel, illetve a szerveztek oktatási és kulturális szekcióival, amelyek a közös nemzeti felelősség és a kölcsönös nemzeti szolidaritás alapján maguk is képviselik és támogatják az anyanyelvi mozgalom céljait

5. Az Anyanyelvi Konferencia mozgalmi keretek között dolgozik. A mozgalom időszakonként (legalább négy évenként) nyilvános konferenciát

rendez. A konferencia mint a mozgalom legfőbb határozathozó szerve hivatott arra, hogy kialakítsa vagy szükség szerint módosítsa a mozgalom céljait, illetve feladatait, továbbá megválassza annak vezető szerveit és tisztségviselőit. A konferencián szavazati joggal a társadalmi, kulturális, tudományos, egyházi és ifjúsági szervezetek, mozgalmak, egyesületek és intézmények küldöttei, valamint az elnökség által az anyanyelvi mozgalomban végzett munkájuk alapján meghívott és a választmány által jóváhagyott személyek rendelkeznek.

Két konferencia között az anyanyelvi mozgalom tevékenységét az Anyanyelvi Konferencia Választmánya irányítja. A 60 tagú választmány egyharmad-egyharmad-egyharmad arányban képviseli a hazai, a szomszédos országokban, illetve a szórványban élő magyarságot.

A választmány tagjait az anyanyelvi mozgalom munkájában részt vevő, az előbbieken felsorolt testületek javaslata alapján a védnökség — illetve a továbbiakban a választmány — által felkért bizottság jelöli, és zárt ülésen a konferencia választja meg.

Az anyanyelvi mozgalom legfőbb vezető szerve az Anyanyelvi Konferencia 4 tagú elnöksége. Tagjai az elnök és az egyetemes magyarság három nagy csoportját képviselő három társelnök.

Az elnökség irányítja és egyezteti az Elnökségi Munkabizottság és az egyes bizottságok tevékenységét, összehívja és vezeti az Anyanyelvi Konferenciát és a választmány üléseit. Az elnökség, illetve az elnök képviseli hazai és külföldi intézmények előtt az Anyanyelvi Konferenciát.

Az elnökség tagjait a választmány által megbízott jelölőbizottság javaslata alapján a konferencia választja meg. Az elnökség tagjai újraválaszthatók. Tevékenységéért az elnökség a konferenciának felelős.

Az Anyanyelvi Konferencia Elnökségi Munkabizottsága folyamatosan szervezi és egybehangolja az anyanyelvi mozgalom szakmai munkáját. A testület szakmai kérdésekben az elnökség tanácsadó testülete. Az elnökségi munkabizottság tagjai a bizottságok vezetői és az Anyanyelvi Konferencia titkára.

A mozgalom bizottságok révén végzi szakmai tevékenységét. Ezek a bizottságok a következők:

- pedagógiai
- tankönyv-
- felsőoktatási és tudományos
- irodalmi
- történelmi, honismereti és hagyományörző
- művészeti (képzőművészet, folklór, zene, tánc stb.)
- egyházi
- jogvédelmi bizottság,

- a Nyelvünk és Kultúránk szerkesztőbizottsága,
- és a szükségletnek megfelelően létrehozandó más bizottságok. A bizottságok vezetőit az elnökség egyetértésével az elnök kéri fel. A folyamatos ügyintézés és szervező munkát az elnökség megbízásából és irányításával a titkárság végzi.

A titkárság vezetője az Anyanyelvi Konferencia titkára. A titkárság foglalkozik az Anyanyelvi Konferencia gazdasági és pénzügyeivel is. A titkárság tagjait az elnökség egyetértésével az elnök javaslata alapján a Magyarok Világszövetségének a főtitkára nevezi ki. Tevékenységükért az elnöknek és a Magyarok Világszövetsége főtitkárának felelősek.

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége megbízza az elnökséget, hogy az Anyanyelvi Konferencia alapszabályának és működési szabályzatának kidolgozására egy bizottságot hozzon létre.

Az Anyanyelvi Konferenciának az egyetemes magyarság összefogását, kulturális együttműködését és a magyar nemzeti tudat széles körű ápolását kell szolgálnia, az eddigi közös munka során létrehozott szellemi és intézményi értékeket kell gazdagítani.

Budapest, 1990. augusztus 1.

Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének nyilatkozata

Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének 1990. augusztus 1-jei ülése döntött az anyanyelvi mozgalom megújítása felől. Elfogadta az 1989-es kecskeméti Anyanyelvi Konferencián kiküldött különbizottság jelentését, úgy határozott, hogy a jövőben autonóm, demokratikus, pártoktól független, nemzetközi magyar mozgalomként végzi munkáját, és egyetértésre törekedve, szoros együttműködésben dolgozik a Magyarok Világszövetségével. Az Anyanyelvi Konferencia megújulásának az eddigi közös tevékenység során létrehozott szellemi és intézményi értékekre kell épülnie, azokat kell gazdagítani és fejleszteni.

A megváltozott közép- és kelet-európai helyzet lehetővé és szükségessé teszi, hogy az anyanyelvi mozgalom eddig végzett munkája mellett a jövőben fokozottabban és határozottabban támogassa a szomszédos országokban kisebbségi helyzetben élő magyarság anyanyelvi kultúrájának és nemzeti tudatának megtartását és fejlesztését. Ezeket a nemzeti feladatokat elsősorban pedagógiai és kulturális, valamint tájékoztatási és érdekvédelmi tevékenysége által végzi el. Ebben a munkájában nagymértékben támaszkodik a

Magyarországon és bárhol másutt élő magyarságra, és kéri ennek még szélesebb körű és hatékonyabb közreműködését.

A védnökség határozott az anyanyelvi mozgalom vezető szerveiről, és meghatározta ezek feladatait és jogkörét. A vezető szervek: a konferencia, a választmány és az elnökség. E szerveket a hazai, a kisebbségi sorban és a szórványokban élő magyarság arányos képviselőit kívánja építeni. Konferencián szavazati joggal a társadalmi, kulturális, tudományos, egyházi és ifjúsági szervezetek, mozgalmak, egyesületek és intézmények küldöttei, valamint az elnökség által az anyanyelvi mozgalomban végzett munkájuk alapján meghívott és a választmány által jóváhagyott személyek rendelkeznek.

Az egyetemes magyarság iránt érzett felelőssége és szolidaritása alapján az Anyanyelvi Konferencia kész támogatni és segíteni a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem helyreállítását és a komáromi magyar főiskola megalapítását. Felhívással fordul a világ magyarságához, hogy nyújtson gyakorlati segítséget e két létfontosságú magyar intézmény létrejöttéhez.

A védnökség megerősíti azt, hogy az Anyanyelvi Konferenciának az egyetemes magyarság összefogását, kulturális együttműködését és magyar nemzeti tudatának ápolását kell szolgálnia.

Budapest, 1990. augusztus 1.

LŐRINCZE LAJOS elnök
GÁL SÁNDOR (Kassa)
NAGY KÁROLY (Edison, USA)
POMOGATS BÉLA (Budapest)
társelnökök

Nagy Károly

Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének ülése

1989-ben Kecskeméten az Anyanyelvi Konferencia kimondta: autonóm, demokratikus, nemzetközi magyar mozgalomként kívánja folytatni munkáját magyarországi, a szomszédos országokban kisebbségben és nyugaton élő magyarokat egyaránt képviselő választmánnyal. A mozgalom megújulásának kidolgozására felkért 25 tagú nemzetközi bizottság 1990. július 31-ig kidolgozott javaslatait az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége augusztus 1-jén határozatban elfogadta.

Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság — akkor még két napig ideiglenes — elnöke baráti szavakkal nyitotta meg az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége augusztus 1-jei ülését. „Talán hat-nyolc évvel ezelőtt voltam először anyanyelvi konferencián, nagy élmény volt, nagyon tetszett” — mondta bevezető szavaiban. „Évtizedeken át komoly ellenzékkel szemben komoly értékeket hozott létre és őrzött meg ez a mozgalom.” Egy órás beszélgetés során az államfő hangsúlyozta: „Az Anyanyelvi Konferencia a legjobb eszközt választotta a magyarság összefogására, azt, ami identitásának alapja: a nyelvet, így e mozgalom bizonyos mértékig modellértékű. Nemzetközi magyar lobby, amelynek célja a magyar nyelv és identitás megmentése. Mint társadalmi szerv, a most születő demokráciákban sokkal nagyobb lehetőségei vannak, nagyobb mozgástere van, mint az állami szervezeteknek. Ezért is tulajdonítok fokozott jelentőséget az Anyanyelvi Konferencia önszerveződésének és organikus fejlődésének, megőrzésének és megújulásának.”

Jeszenszky Géza külügyminiszter hétfőn, július 30-án adott fogadást az Anyanyelvi Konferencia munkabizottságainak és Védnökségének. Köszöntő beszédében a magyarországi szabad választások első kormánya nevében fejezte ki nagyrabecsülését a mozgalom eddigi munkássága iránt, és biztosította a konferenciát az új kormányzat határozott támogatásáról. Hangsúlyozta, hogy azok, akik az elmúlt nehéz évtizedeken át külföldi demokratikus, bátor és minőségi ellenzéként építették a magyar-magyar kapcsolatokat, hazajártak, és otthoniakat külföldi előadókörutakra meghívtak, jelentős mértékben járultak hozzá a mostani rendszerváltást munkálók tájékozódásához és tájékoztatásához.

A háromnapos tanácskozást meglátogatta többek közt Beke György kolozsvári és Dobos László pozsonyi író, Kiss Gyula miniszter, valamint a Minisztertanács Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Titkárságának a munkatársa, P. Szabó Judit is.

A kisebbségi magyarság támogatása — Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége augusztus 1-jén nyilatkozatot adott ki, melyben húszéves munkálkodásának egyik létfontosságú és eddig „ahogy lehet” módon végzett — de tavalyig a diktatúrák által korlátozott — részét ezentúl egyik fő munkaterületként jelöli ki:

„A megváltozott közép- és kelet-európai helyzet lehetővé és szükségessé teszi, hogy az anyanyelvi mozgalom eddig végzett munkája mellett a jövőben fokozottabban és határozottabban támogassa a szomszédos országokban kisebbségi helyzetben élő magyarság anyanyelvi kultúrájának és nemzeti tudatának megtartását és fejlesztését. Ezeket a nemzeti feladatokat elsősorban pedagógiai és kulturális, valamint tájékoztatói és érdekvédelmi tevékenysége által végzi el. Ebben a munkájában nagymértékben támaszkodik a

Magyarországon és bárhol másutt élő magyarságra, és kéri ennek még szélesebb körű és hatékonyabb közreműködését.”

„Az egyetemes magyarság iránt érzett felelőssége és szolidaritása alapján az Anyanyelvi Konferencia kész támogatni és segíteni a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem helyreállítását és a komáromi magyar főiskola megalapítását. Felhívással fordul a világ magyarságához, hogy nyújtson gyakorlati segítséget e két létfontosságú magyar intézmény létrejöttéhez.”

A mozgalom ugyanakkor továbbra is folytatja, fejleszti a nyugati szóránymagyarság körében és érdekében végzett eddigi munkáját, és az egyetemes magyarság nemzeti szolidaritása alapján igyekszik szervezni a magyar-magyar kapcsolatokat.

A Nyilatkozatot a Konferencia elnöke, Lőrincze Lajos, valamint három társelnöke: Gál Sándor (Kassa), Nagy Károly (Edison, USA) és Pomogáts Béla (Budapest) írták alá.

Szakmai tevékenység — Az Anyanyelvi Konferencia a jövőben a következő, eddig is működő, illetőleg új bizottságok révén munkálkodik: pedagógiai; tankönyv-; felsőoktatási és tudományos; irodalmi; történelmi, honismereti és hagyományörző; művészeti (képzőművészet, folklór, zene, tánc stb.); egyházi; jogvédelmi bizottság. E bizottságok tevékenységi körébe tartozik az időszaki tanácskozások (anyanyelvi konferenciák stb.), az oktató-nyaraló gyermek- és ifjúsági táborok, a pedagógus-továbbképző tanfolyamok megrendezése, tankönyvek kiadása és támogatása, forrásmunkák és szakelőadók küldésének, diákok cseréjének szervezése, a Nyelvünk és Kultúránk című folyóirat megjelentetése, valamint a folyamatos tájékoztatás és érdekvédelem. Az Anyanyelvi Konferencia évi költségvetése kb. 5 millió Forint (mintegy 70 000 dollár).

Összmagyarságot képviselő választmány — Átalakul az Anyanyelvi Konferencia szervezeti felépítése, hogy ezentúl demokratikusan működhessék. Az új szerkezet vázlata a következő:

„Az Anyanyelvi Konferencia autonóm demokratikus, pártoktól független, nemzetközi magyar mozgalom, amely a Magyarországon kívül kisebbségi helyzetben és szóránnyban élő magyarok anyanyelvi és kulturális oktatását és művelődését támogatja, magyar nemzeti tudatának megtartását és fejlesztését segíti. A mozgalom munkájában részt vehetnek a világ magyarságának szervezetei, intézményei, egyházai, egyesületei, fórumai és személyiségei, illetve bárki, aki elfogadja és támogatja az Anyanyelvi Konferencia céljait.”

„A mozgalom időszakonként (legalább négy évenként) nyilvános konferenciát rendez. A konferencia mint a mozgalom legfőbb határozathozó szerve hivatott arra, hogy kialakítsa vagy szükség szerint módosítsa a mozgalom céljait, illetve feladatait, továbbá megválassza annak vezető szerveit és tisztségviselőit. A konferencián szavazati joggal a társadalmi,

kulturális, tudományos, egyházi és ifjúsági szervezetek, mozgalmak, egyesületek és intézmények küldöttei, valamint az elnökség által az anyanyelvi mozgalomban végzett munkájuk alapján meghívott és a választmány által jóváhagyott személyek rendelkeznek.

„Két konferencia között az anyanyelvi mozgalom tevékenységét az Anyanyelvi Konferencia Választmánya irányítja. A 60 tagú választmány egyharmad-egyharmad-egyharmad arányban képviseli a hazai, a szomszédos országokban, illetve a nyugati szórványokban élő magyarságot.

A választmány tagjait az anyanyelvi mozgalom munkájában részt vevő, az előbbieken felsorolt testületek javaslata alapján a védnökség — illetve a továbbiakban a választmány — által felkért bizottság jelöli, és zárt ülésen a konferencia választja meg. Az anyanyelvi mozgalom legfőbb vezető szerve az Anyanyelvi Konferencia négy tagú elnöksége. Tagjai az elnök és az egyetemes magyarság három nagy csoportját képviselő három társelnök.

Az elnökség irányítja és egyezteti az Elnökségi Munkabizottság és az egyes bizottságok tevékenységét, összehívja és vezeti az anyanyelvi konferenciákat és a választmány üléseit. Az elnökség, illetve az elnök képviseli hazai és külföldi intézmények előtt az Anyanyelvi Konferenciát.

Az elnökség tagjait a választmány által megbízott jelölőbizottság javaslata alapján a konferencia választja meg. Az elnökség tagjai újraválaszthatók. Tevékenységéért az elnökség a konferenciának felelős.

Az Anyanyelvi Konferencia Elnökségi Munkabizottsága folyamatosan szervezi és egybehangolja az anyanyelvi mozgalom szakmai munkáját. A testület szakmai kérdésekben az elnökség tanácsadó testülete. Az elnökségi munkabizottság tagjai a bizottságok vezetői és az Anyanyelvi Konferencia titkára.”

Az Anyanyelvi Konferencia folyamatos ügyintézését és szervező munkáját az elnökség megbízásából és irányításával a titkárság végzi.

„A titkárság vezetője az Anyanyelvi Konferencia titkára. A titkárság foglalkozik az Anyanyelvi Konferencia gazdasági és pénzügyeivel is. A titkárság tagjait az elnökség egyetértésével az elnök javaslata alapján a Magyarok Világszövetségének a főtitkára nevezi ki. Tevékenységükért az Anyanyelvi Konferencia elnökének és a Magyarok Világszövetsége főtitkárának felelősek.”

Az Anyanyelvi Konferencia védnöksége megbízta az elnökséget, hogy az Anyanyelvi Konferencia alapszabályának és működési szabályzatának kidolgozására egy bizottságot hozzon létre.

Anyanyelvi Konferencia és a Magyarok Világszövetsége — A munkaértekezletek résztvevői alaposan megvitatták, és gondosan kidolgozták az Anyanyelvi Konferencia és a Magyarok Világszövetsége egymáshoz való viszonyát is. A társszervezeti, egyenjogú, mellérendelt, működés gyakorlati

megtervezését az is segítette, hogy a munkabizottság tavaly felkért védnökségi tagjaként részt vett a tárgyalásokon többek közt Czine Mihály, aki egyúttal a Magyarok Világszövetsége alelnöke is, valamint Komlós Attila református lelkész (volt princetoni teológus hallgató, a Reformátusok Lapja főszerkesztője), aki szeptembertől elvállalta a Magyarok Világszövetsége főtitkári teendőinek ideiglenes ellátását, a szervezet újjáalakulásának munkálását: (A Magyarok Világszövetsége tiszteletbeli elnöke június 23. óta Sütő András.) A munkabizottság és a védnökség végül a következőképpen döntött ebben a kérdésben:

„Az Anyanyelvi Konferencia autonóm mozgalomként, a Magyarok Világszövetségével stratégiai egyetértésre törekedve, azzal szoros együttműködésben kíván dolgozni. A mozgalom szervezeti, pénzügyi és hivatali tekintetben a világszövetségre támaszkodik, költségvetése a világszövetség költségvetésének elkülönített részét alkotja. Az együttműködés részleteit az Anyanyelvi Konferencia és a Magyarok Világszövetsége vezetőségének írásbeli megállapodása szabályozza.

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége megleléssel veszi tudomásul a Magyarok Világszövetsége életében bekövetkezett változásokat, és bizakodással tekint a világszövetség megújulására és új vezetőségére.

Az Anyanyelvi Konferencia együttműködésre törekszik mindazokkal a hazai, magyar kisebbségi és a szórányban működő magyar társadalmi, kulturális, egyházi és ifjúsági intézményekkel és szervezetekkel, illetve a szervezetek oktatási és kulturális szekcióival, amelyek a közös nemzeti felelősség és a kölcsönös nemzeti szolidaritás alapján maguk is képviselik és támogatják az anyanyelvi mozgalom céljait.”

A tanácskozások során Gál Sándor (Kassa) a Csemadok és Dupka György (Ungvár) a Kárpátaljai Magyarok Kulturális Szövetsége nevében bejelentették, hogy képviselt szervezeteik készek együttműködési szerződést kötni az Anyanyelvi Konferenciával.

Új védnökök, új tankönyv, forrásmunkák kisebbségi tanároknak — A VII. Anyanyelvi Konferenciát Budapesten rendezi a védnökség 1992 augusztusban, a Magyarok III. Világkongresszusa idején. Az addig tevékenykedő védnökség munkájában való részvételre most új tagokként felkérték Cs. Gyimesi Évát (Románia), Csörgits Józsefet (Jugoszlávia), Herterich Katalint (Svédország), Kántor Lajost (Románia) és Világhy Katalint (Németország) is.

A közelmúltban jelent meg az Anyanyelvi Konferencia legújabb tankönyve Aranyhíd címmel. A 240 oldalas, képes, kottás, magyar nyelvű könyv és szöveggyűjtemény (szerkesztő: Szende Aladár) olyan 8-12 éves gyermekek számára készült, akik a magyar nyelvet nem vagy alig ismerik, azért, mert más nyelvi környezetben élnek.

Határozatot hozott a védnökség arról is, hogy könyvkiadóktól adománykönyveket kér, és azokat ajándékként eljuttatja a Magyarországgal szomszédos országok magyar tanárainak, hogy ők a tényeknek megfelelő dokumentumokat, forrásanyagokat használhassanak oktatói munkájukhoz addig is, amíg az ottani új tankönyvek elkészülnek.

Tudományos felmérés, diákcsera — A Magyarországgal szomszédos országok kisebbségi magyarságának demográfiai, művelődési és egyéb adatai legalább hozzávetőlegesen ismertek. A nyugati országokban élő magyarság különböző csoportjairól kevés felmérés készült eddig, jelenlegi adataik jórészt ismeretlenek. Ezért az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége elhatározta, hogy tudományos felmérést készíttet a nyugati országokban élő magyarság körében a magyar nyelv és kultúra oktatásának jelenlegi adatairól, adottságairól, helyzetéről, szükségleteiről és terveiről.

Egyre szélesebb körű tapasztalat az, hogy magyar családok szívesen látnak vendégül egy-egy 14-16 éves, másik országban élő magyar tanulót egy iskolai évre vagy félévre. Ez idő alatt a vendég tanuló a vendéglátó család országának iskolájába jár, annak kultúrájával ismerkedik, szükségszerűen meglévő nyelvtudását fejleszti. Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége vállalta, hogy időnként közreadja a vendéglátást vállaló családok és vendéglátást kérő tanulók nevét és címét, hogy ők egymással közvetlen kapcsolatot létesíthessenek. A jelentkezők írjanak a következő címre: ANYANYELVI KONFERENCIA, 1905 Budapest, POB. 292. Hungary.

Pomogáts Béla

Magyar-magyar párbeszéd az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének ülése után

A „magyar-magyar” párbeszéd, azaz a hazai és a határokon túl kisebbségben vagy szórványban élő magyarságnak az az együttműködést teremtő dialógusa, amelyet a nemzeti szolidaritás és a kölcsönös felelősségvállalás eszméi irányítanak, valamikor a tiltott dolgok közé tartozott. Később különféle, talán nem is mindig őszinte szándéktól vezérelt programok tárgya volt, és most talán természetessé válik, mint amikor két rokon, két barát, két ismerős találkozik. Legalábbis ezt a természetességet fejezte ki az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének nemrég lezajlott budapesti összzejövelete, amely arra vállalkozott, hogy megújítsa az anyanyelvi mozgalom küldetését és munkáját.

Ez a mozgalom ugyanis kezdetben a hazai és az emigrációban élő magyarság dialógusát volt hivatva szolgálni, s valóban nagy eredményeket hozott akkor, midőn lehetővé tette, hogy a nyugati világban élő magyar írók, tudósok, művészek itthon jelen legyenek, megszólaljanak és közszereplést vállaljanak.

Nem tudom, vajon az anyanyelvi mozgalom és az általa rendezett konferenciák nélkül ez a jelenlét és szerepvállalás miként, és főleg mikor következett volna el. Hiszen a korábbi magyar kormányok úgynevezett „emigrációs politikát” folytattak, azaz megpróbálták leszerelni és megosztani a politikai emigrációt, az emigráció szervezetei pedig elhatárolták magukat minden magyarországi kapcsolattól, s több ilyen szervezet még azt sem vette jónéven, hogy tagjai magánügyben látogatást tegyenek szülőföldjükön.

*

Az anyanyelvi mozgalom ilyen módon egy — szeretném hangsúlyozni — tisztességes és eredményes kompromisszum műve volt. A hazai tudományos, egyetemi és művészeti értelmiség néhány tagja, a kezdeményezők és vezetők között olyanok, mint Kodály Zoltán, Keresztury Dezső, Illyés Gyula, Bárczi Géza és Lőrincze Lajos felismerték annak fontosságát, hogy a nyugati világba kényszerített magyarságot, amennyire lehet, be kell vonni a hazai szellemi életbe, s a kormányzati hatalom, ha mederben kívánta és tudta is tartani ezt a folyamatot, nem akadályozta meg. Azt már Borbándi Gyula kitűnő emigrációtörténete is megállapította, hogy az anyanyelvi mozgalom gondolatának magyarországi képviselői, azért kaptak lehetőséget, hogy a magyar nyelv külföldi sorsa és a magyar irodalom egyetemessége érdekében munkálkodhassanak, mert feltehetőleg nyilvánvalóvá tudták tenni az ebből folyó politikai hasznot is.” „A hatalom megbízottai — fejtegeti Borbándi Gyula — sohasem tagadták, hogy nekik a politikai érdekek legalább olyan fontosak, ha nem fontosabbak, mint a művelődésiek.”

A kompromisszum azért lehetett tisztességes, mert a hazai értelmiségiek nem mondtak le azokról az alapvető értékekről: a magyar kultúra egységének eszméjéről és a nyugati világban született magyar szellemi értékek integrálásáról, amelyeket az anyanyelvi mozgalomban akartak képviselni. A hatalom pedig rábólintott erre, minthogy a kialakuló folyamatból: a nyugati magyar értelmiség hazai jelenlététől és szerepvállalásától politikai hasznot remélt. Nekem határozott meggyőződésesem, hogy a nemzeti szolidaritás és az egyetemes magyar kultúra jóval többet „profitált” az anyanyelvi mozgalomtól, mint a politika. Még akkor is, ha ennek az egyetemes magyar szolidaritásnak és kulturális integrációnak a képviselői időnként lavírozni kényszerültek a

politika által meghatározott helyzetben és az alkalmi, nem is mindig ügyes manipulációk között.

*

Az anyanyelvi mozgalom kétségtelenül kompromisszumok terméke volt, s mint ilyen, egyáltalában nem eredménytelen, nem is tisztességtelen. Örövendeni kellene, ha a magyar értelmiség, amelynek nem egy szószólója most oly meledőngető retorikával ítéli el a diktatúra köznapi politikáját, csakis ehhez hasonló kompromisszumokat kötött volna. Mert hát, ismerjük be, más kompromisszumok tékje nem a nemzeti kultúra egységének helyreállítása volt, hanem a tanácsi villalakás, a nyugati kiküldetés.

Éppen ezért éreztem méltánytalannak a védnökségi ülésen is elhangzott javaslatot, amely szerint a múlttal szemben szükséges elhatárolódás jegyében az Anyanyelvi Konferencia nevét meg kellene változtatni, hogy ezzel is kifejezésre jusson: az anyanyelvi mozgalom nem vállalja azt a szerepét, amelyet számára a korábbi diktatórikus hatalom kijelölt. Mintha az Anyanyelvi Konferencia valamiképpen a hatalmi gépezet ideológiai és politikai struktúrájának, része lett volna, s most meg kellene tagadnia önmagát. A konferencia természetesen része volt annak a magyar társadalomnak és szellemi életnek, amely az elmúlt évtizedekben létrejött: annak ilyen-olyan módon része volt minden, még az ellenzéki vagy féellenzéki tevékenység is. De nem épült be a hatalmi szerkezetbe, nem képviselt hatalmi manipulációs tevékenységet, ellenkezőleg, képviselői időnként éles vitákat folytattak a hatalom embereivel. Egyébként személy szerint ugyanazokkal, akiket most, a védnökségi ülés alkalmával, mint az új kormányzat „emigrációs” politikájának vezető szakértőit volt szerencsénkük viszontlátniuk. Arra, hogy az Anyanyelvi Konferencia, mint mozgalom és mint értelmiségi kezdeményezés, meg tudta őrizni magát attól, a „kézi vezérlésnek” becézett irányítástól, amely máskülönben általánosan érvényesült, egyszerűen az előbb említett kompromisszum adott alapot.

A mozgalom nevének átalakítására tett javaslatok, melyeket a védnökségi ülés végül is nagy többséggel elvetett, arra is utalnak, hogy a nyugati magyarság néhány képviselője, szeretném hangsúlyozni, hogy nem a javaslattevőkre gondolok, időnként erkölcsbíróként kíván fellépni a hazai értelmiséggel szemben. Az „emigráció” valóban önzetlenül szolgálta azokat a politikai és kulturális értékeket, például az 1956-os forradalom eszmei örökségét, amelyeket Magyarországon könyörtelen tiltás sújtott, s hadd emlékeztessenek arra, hogy ezt a szerepet én nem most, hanem még a „pártállami” korszakban méltányoltam. Azt azonban naivság volna feltételezni, hogy a hazánkban végbemenő történelmi átalakulás az emigráció

műve volt. Magyarország sorsának alakulását ugyanis, a világpolitikában bekövetkezett szerencsés fejlemények és a magyar nép mindinkább fokozódó elégedetlensége mellett, azoknak az irodalomban, a tudományban és a sajtóban tevékenykedő értelmiségieknek a szívós munkája befolyásolta, akik vállalva a magyar nép sorsát, itthon töltöttek be kisebb-nagyobb szerepet a diktatórikus rendszer ellen viselt küzdelemben. Úgy gondolom, egyszer ezt is ki kell mondani.

Az anyanyelvi mozgalom korábban nagyrészt az „emigrációs” magyarsággal kialakított dialógus intézménye volt, most — mint a védnökségi ülés is rögzítette — ebben a tekintetben is radikális átalakulás várható. Az „emigráció” ugyanis lényegében megszűnt, ma már senkinek sincs oka arra, hogy politikai emigránsként éljen külföldön, a nyugati világban élő magyarok itthon is gyakorolhatják jogaikat, s részt vehetnek a gazdasági, politikai és kulturális életben. (Habár, azt sérelmezte valaki a védnökségi ülés résztvevői közül, hogy a nyugaton élő magyaroknak, ahelyett, hogy önműködően visszakapnák elveszített magyar állampolgárságukat, a konzulátusokon mindenféle bürokratikus procedúrával járó kérvényeket kell jogaik helyreállítása végett benyújtaniuk.)

A nyugati magyarsággal kialakított kapcsolatokat természetesen tovább kell ápolni, a körükben vagy részvételükkel végzett anyanyelvi és kulturális programokat tovább kell építeni, az anyanyelvi mozgalomnak mindazonáltal mostantól kezdve elsősorban a szomszédos országokban kisebbségi sorban élő magyarsághoz kell fordulnia. Ez a kisebbségi magyarság ugyanis a maga nemzeti kultúrájának és identitásának védelmében, a korábbi évtizedekben elveszített intézményeinek helyreállítása céljából maga is várja az egyetemes magyarság elkötelezett, esetleg áldozathozatalra is kész támogatását.

A mozgalom tevékenységében bekövetkező „fordulatot” rögzíti a védnökségi ülésen közreadott nyilatkozat is: „A megváltozott közép- és kelet-európai helyzet lehetővé és szükségessé teszi, hogy az anyanyelvi mozgalom eddig végzett munkája mellett a jövőben fokozottabban és határozottabban támogassa a szomszédos országokban kisebbségi helyzetben élő magyarság anyanyelvi kultúrájának és nemzeti tudatának megtartását és fejlesztését. Ezeket a nemzeti feladatokat elsősorban pedagógiai és kulturális, valamint tájékoztatási és érdekvédelmi tevékenysége által végzi el. Ebben a munkájában nagymértékben támaszkodik a Magyarországon és bárhol másutt élő magyarságra, és kéri ennek még szélesebb körű és hatékonyabb közreműködését.” Ennek az elkötelezettségnek a következményeként pedig a következőket rögzíti a nyilatkozat:

„Az egyetemes magyarság iránt érzett felelőssége és szolidaritása alapján az Anyanyelvi Konferencia kész támogatni és segíteni a kolozsvári Bolyai

Tudományegyetem helyreállítását és a komáromi magyar főiskola megalapítását. Felhívással fordul a világ magyarságához, hogy nyújtson gyakorlati segítséget e két létfontosságú magyar intézmény létrejöttéhez.

*

Az Anyanyelvi Konferencia pártoktól független, autonóm nemzetközi magyar mozgalomként kíván szerepet vállalni az egyetemes magyarság nemzeti stratégiájának kialakításában, s mint ilyen együttműködésre törekszik az új magyar kormányzattal, s minden olyan társadalmi, egyházi és kulturális szervezettel, amely hasonló célokat követ. Éppen ezért okozott bizonyos elégedetlenséget az, hogy egyelőre még nem érzékelhetők eme összmagyar stratégia intézményi felépítésének a körvonalai. A kormányon belül több főhatóság is foglalkozik a határokon túl élő magyarság ügyeivel, az országgyűlésben pedig nem létesült olyan bizottság, amely ennek az összmagyar stratégiának a kidolgozását szolgálná. Zavart okoz, hogy más-más főhatóság hatáskörébe tartoznak a kisebbségi sorban élő és a nyugati magyarság ügyei, s egyáltalán az ezen a területen felállított kormányzati struktúrát nem valami rendszerelméleti megfontolás, hanem egyszerűen a koalíciós egyezkedés taktikája szabta meg. Ez a taktikai érdek természetesen nem kedvezett annak sem, hogy az irányításban a szakértelem jusson primátushoz.

A konferencia védnökségi ülésének légkörét mégsem az apróbb zavarok, hanem a közös munka elvégzésének szándéka és a mozgalom jövőjébe vetett bizalom határozta meg. Ezt a cselekvőkészséget és önbizalmat erősítette meg a már idézett nyilatkozat is: „A védnökség megerősíti azt, hogy az anyanyelvi konferenciának az egyetemes magyarság összefogását, kulturális együttműködését és magyar nemzeti tudatának ápolását kell szolgálnia.”

***VII. ANYANYELVI
KONFERENCIA,
1992,
ESZTERGOM***

Köszöntő

Szeretettel köszöntöm a VII. Anyanyelvi Konferencia résztvevőit, s mindnyájuknak sikeres tanácskozást kívánok.

Betegségem meggátol abban, hogy személyesen részt vegyek ezen a nagyon fontos, a múltat felmérő, a jövő feladatait kijelölő összegyűjtésen, ezért engedjék meg, hogy néhány sorban vázoljam azokat a gondolatokat, amelyeket a konferencia elé szerettem volna tární.

Az előzetes tárgyalások során felmerült az a gondolat, hogy változtassuk meg az Anyanyelvi Konferencia nevét, legyen ezentúl Anyanyelvi Társaság.

En ezt a változtatást — több szempontból is — fölöslegesnek tartom. 1. Akik ismerik az anyanyelvi konferenciák kialakulásának, kibontakozásának történetét, tudják, hogy ez sajátos, egyedi név, amely utal a mozgalom különböző fázisaira, fejlődésére. Az első — a debreceni 1970-ben — valóban egyetlen konferencia volt, annak megbeszélése, hogyan, mivel tudnánk segíteni a határainkon kívüli, kisebbségben élő magyarságot abban, hogy anyanyelvét ápolja, őrizze. Ezt konferenciák sora követte, amikor is az eredményeket, a gondokat számba vettük, a további feladatokat kijelöltük.

Végül: az *intézmény*, a mozgalom neve is a már ismert, elfogadott Anyanyelvi Konferencia lett.

2. Nincs okunk rá, hogy új név mögé rejtőzködjünk, az Anyanyelvi Konferencia sikeres, hasznos jó vállalkozás volt, amelynek idehaza is, határainkon kívül is tekintélyes támogatói voltak. Amerikai látogatásaim során tapasztaltam, hogy olyanok is pártolták ezt az ügyet, akik a „hivatalos” magyarsággal nem óhajtottak semmiféle kapcsolatot felvenni. Tankönyveink, kiadványaink, rendezvényeink teljesen politikamentesek és széles körben használatosak voltak. Tudunk róla, hogy nyelvi, irodalmi olvasókönyvünknek „kalózkiadása” is volt, amelyről lemaradt az Anyanyelvi Konferencia neve; de a környékbeli államokban is használták ezeket, például Jugoszláviában.

3. Az *Anyanyelvi Társaság* név sokféle nyelvművelő, nyelvvédő intézményre, társulatra is utalhat. Összetéveszthető például az *Anyanyelvápolók Szövetségével*, amely sok szempontból azonos feladatokra vállalkozott, mint a mi mozgalmunk.

Ha a nevében nem is, a tartalmi munkában mindenképpen szükség van a változtatásra.

Új, fiatalabb erőket kell felkutatnunk s bevonnunk. Meg kell vizsgálni, milyen szükségleteket tárnak fel, milyen lehelősegeket kínálnak a világban (népünk életében s az emigráció helyzetében is) bekövetkezett változások. Nyilvánvaló, hogy tevékenységünk a jövőben főként a környékbeli államok kisebbségi magyarságának gondjaira szorítkozik. Számomra az is nyilvánvaló, hogy továbbra is kapcsolatban kell lennünk a Magyarok Világszövetségével, hangsúlyozva, hogy mi *szakmai* feladatokat látunk el. A fő és elérendő cél persze a minél teljesebb önállóság volna, ennek pontos megfogalmazására azonban ma még aligha vállalkozhatunk. De a vélemények kinyilvánításának, megvitatásának már itt az ideje.

Budapest, 1992. augusztus 10.

Dobos László

A magyar nemzettudat az ezredfordulón

A Magyarok Világtalálkozója nagy programsorozatának az Anyanyelvi Konferencia az első állomása, mondhatnánk azt is, mi vagyunk a kapunyitók, mi vagyunk a nyitány. Az elmúlt hetekben és hónapokban a magyarságról új fogalmak alakultak, s kerültek a köztudatba. Már beszélünk az egyetemes magyarságról, a világmagyarságról, a világ szórvány- és szigetmagyarságáról, a Kárpát-medence magyarságáról. A határon kívüli kisebbségeket nem nemzetiségként, hanem nemzeti kisebbségként, utóbb nemzetrészként nevezzük meg.

Beszélünk magyarságlétről s a magyarságlét stratégiájáról.

Igen, elmozdult az idő, elmozdultunk évtizedek kényszerű vesztegléseiből, fogságaiból, a szétszórtság helyzeteit és állapotait jelző szavak és fogalmak helyébe gyűjtőmeghatározások, összesítő fogalmak lépnek. A szellemi és politikai mozgást élénken követi a nyelv is.

Jellemezhetnénk e helyzetet az egyszerű számtani műveletek nyelvén is: az évtizedekig tartó végtelen osztások és kivonások után — összeadás. Élők és holtak neveinek összeadása. A veszteséglisták, a nemzeti névsorolvasás, a nemzeti népszámlálás — ahogy csaták utónapjaiban.

Nyolcvankilenc nyarán a kecskeméti Anyanyelvi Konferencián a magyarságlét jövőjén tűnődve az egymáshoz közelítést, az integrálódást próbáltuk programmá fogalmazni. Négy év múltán elmondhatjuk: a diktatúrák bukása után, ma már az erősebb kötések, a megalapozottabb kötődések, a szorosabb kapcsolatok, a természetes szövetségek alakításának

napjait éljük. Galilei szavaival, amelyet mi Jókai legendás hírű regényének címe után ismerünk, mondhatnánk: Eppur si muove, És mégis mozog a föld.

Az elmúlt hetekben a magyar sajtó hasábjain számos jeles személyiség mondott véleményt egy témáról: Magyarság az ezredfordulón. Megközelítően ez lesz az alaptétel az Esztergomi Anyanyelvi Konferenciának is: magyar nemzettudat az ezredfordulón. Bölcsket és az egyszerű értelmet egyaránt gondolkodásra késztető mondat. Magyar tájakon mondvá, s magyar pódiumokon ismételve, első hallásra biblikusan hangzik.

Az ezredforduló... A magyar történelem nagy visszapillantó tükre; ez a tükör csábítóan vonzó, s ugyanakkor kényszerítő erő is. Az ezredforduló, alig néhány év, mégis a jövő, a jövő ideje.

A mai civilizáció egyik meghatározó ismérve az utazás, máshová menni, máshol lenni, látni, amit még nem láttunk, ismerni, amit még nem tudunk. A Magyarország határain kívül élő magyarság nagy része gondolatban, szimbolikusan vagy valóban útban van a szülőföld, a nyelvi, a szellemi haza felé. Igen, a nagy magyar történelmi utazás idejét éljük.

Utazás a jövő felé, a történelem visszapillantó tükreben.

Útban van maga Magyarország is, önmaga belső igazságait; belső törvényeit keresendő.

Magyar nemzeti tudat az ezredfordulón. Innen nézve meg lehet-e határozni? Teljes hitelességgel nehéz. Jóslásokba bocsátkozni felelőtlenség. Mert minden, ami várható, számos feltétel függvénye. Talán e nagy történelmi utazás meghatározó irányait és erőit vehetjük számba.

Ezredforduló és visszapillantó tükör.

A történelem bizonyítja, s mi szinte teljes életünkkel éreztük: Mohács, tehát 1526 óta, szinte az utolsó szovjet katona kivonulásáig nem volt szabad akarátú magyar állam. Politikai és hatalmi érdekszférák függvénye, birodalmi imperializmusok albérllete az ország. Együtt kellett élni törökkel, Habsburggal, oroszral — hódolni és utánózni.

S nem sikerültek a kitörések sem. Nincs vagy alig van történelmi sikerélményünk. Hűség, árulás, mártíromság, lázadás, elhurcolás, száműzetés, hősiesség — van példa mindenre történelmünkben. S minden, jó és rossz, magas érzelmi fokon — akár a szerelem és a gyűlölet. Viszont történelmünknek van más üzenete is: olykori hitványságaink ellenére is, a legmélyebb pontokról is volt felemelkedés, mindig volt folytatás, mindig voltak, akik vállalták a továbbmondás életveszélyét, a megtartás terhét.

Az elmúlt félévszázad újraörvénylette előző történelmünk minden átkát: a háborúkat, a háborúk utáni megveretéseket, a meneküléseket, az erőszak uralmát, szétszórtságunkat, szembeszegülő ellenállásainkat s örökös újraindulásainkat...

Nem egyedi magyar sors ez, hiszen sem a szlovákok, sem a csehek, sem a horvátok, sem az ukránok — és a példák, sajnos, folytathatók — nem nevezhetők a história kegyeltjeinek. Átérezve a más fájdalmakat, tudjuk azonban azt is, hogy saját bajainkat, önnön gondjainkat, ha mi nem mondjuk ki — senki helyettünk el nem mondhatja. Így volt ez tegnap, így van ma, és a jövő sem kecsegtet mással.

Kelet-Közép-Európa térségein a pártállam-rendszerek megverten süllyednek el. Külsőségeikben persze gyorsabban, mint az emberi lélekben. Idegeinkben a jelen és a múlt még egymásba kuszálódik, tudatunk kettős, érzelmeink megsarcoltak, új és más szerepeket keresünk. Egyik lábunkkal még a vízvázlasztó vizében állunk. S a rendszerváltás árnyékai: az új önzések, a hitet váltók hosszú sora, a felelősség lemosása testünk rejtett részeiről is, ártatlanságunk bizonygatása. Pedig milliók békéltek meg a hatalommal, s érdekeink arányában szövetséget is kötöttünk vele. Sajnos az erőszak-hatalom tömegeket formált és formálhatott a maga képére.

Ki meri ma vállalni, hogy barátja volt a császár?

S a sok kis császár barátja?

S ki lehet ma bíró? Ki alkalmas a Bűn, a bűnrészesség megállapítására? Hisz megéltük mindnyájan: a hatalom komplexuma az ember nagy szenvedélyei — a szerelem, a szabadság — mellé magasodott. A képmutatások, az önfelmentések helyett és mellett feltámad-e a lelkiismeret? Az a vékony palló, amely útja lehet a magunkkal való szembenézésnek?

S milyen ember maradt ránk a rendszerváltás után?

A kevés ellenálló, a kevés ellenzéki. S ezen túl az érzelmileg sokszorosán megsarcolt ember. Megsarcolták a vallás érzését, a nemzeti érzést, s megsarcolták sorsunkat, saját történelmünket. Lojalitást követelt a hatalom, odaadó érzést, hízelgést, alattvalói készséget.

S nemzetiségi térfélen? Ugyanezt, s még ennél is többet: alattvalói szellem, nemzetiségi kód, kényszeredett lélek. Ez volt a test fáradt izzadmánya, az évtizedekig tartó meghajlás eredménye.

Az ezredforduló, a jövő, s történelmünk visszapillantó tükre. Sorstörténelmünkkel állunk e tükörben. Szinte mindenki a maga tarisznáját cipeli, ezt tartja fontosnak, elsőrendűnek, a saját életének megkárosítását. S ha mindenki mondani kezdené egyszerre: panaszok tengere.

Sorstörténelmeinknek kevesebb a szépségük, dicsekednivalójuk mint a terhük. A szinte minden földrészén élő magyarok bibliai nagykönyvbe írhatnák életük hányattatásait. A magyar rossz napokat: a zsidó-magyar hidegnapokat, a szlovák-magyar hidegnapokat, a román-magyar hidegnapokat, a szerb-magyar hidegnapokat. Sorstörténelmeinkben nagy a magunkkal hozott teher. Panaszokkal túlsúlyos egyéni sorsunk, károsításokkal

terhes nemzeti életünk is. Ilyen az összmagyarság közérzete is, károsításokkal túlterhelt.

Kárpát-medencei sorstörténelmünkben jelen van a brutális erőszak. Brutális szétszórtságunk magával hozta egymástól való elidegenedésünket. Sorstörténelmeinket nézve egyszerre vagyunk azonosak, hasonlók és mások. A világmagyarság más-más társadalmak függvényében, más-más helyzetekben, más-más hőfokon élte meg a kényszer, a hazátlanság, a létküzdelem, a honvágy, a hazafiság, a szülőföld, a boldogulás és a sikertelenség érzéseit. Más-más helyzetekben éltük és éljük meg a halalomhoz való viszonyunkat: a szervilizmusokat, a lojalításokat, az asszimilációt, a rejtett s nyílt ellenállásokat.

A sorstörténelmeket hallgatva érzékelhetjük: hányféle határt, láthatót és láthatatlant húzott közénk az elmúlt idő? Mert más a jólét és más a szűkösség, más a gazdagság és a nincstelenség közérzete. Mert más a gazdag magyar és más a létminimum határán tengődő magyar közérzete. Más a világ szellemi csúcára ért magyar közérzete, és más a ma is életveszéllyel küzdő, ma is menekülő földönfutóé.

Sorstörténelmeinket hallgatva ügylünk arra is, hogy a megkárosítottak végtelen sorában saját igazságunkat ne nyilvánítsuk egyetlen igazsággá, mert egymás mellett haladó, s egymást kereső útjainkon nincs egyetlen igazság, emberi minősítéseinknek nem lehet egyetlen mértéke, s arra törekedjünk, hogy igazságunk ne követeljen kizárólagosságot.

Milyen lehet nemzettudatunk az ezredfordulón? Úgy érzem, sorstörténelmünk szálaiból szövődik majd. Ezer, százezer, megszámlálhatatlanul sok szálából sorstörténelmünknek.

A sorsában, életében megkárosított ember elégtételt kíván. Joggal. Nagy emberi megveréseknek és igazságtalanságoknak külső elégtételt szolgáltathat a jelen. Ám úgy érzem, ha furcsán hangzik is, hogy teljes elégtételt csak a jövő, a történelmek tanulságaiból, példájából ötvöződő jövő szolgáltathat.

A sorstörténelem a világmagyarság hatalmas szellemi, szakmai és erkölcsi értékének hordozója.

S mi, a jelen magyarjai mit tehetünk le az ezredforduló asztalára? A mai Magyarország az egyetemes magyarság gondolatát s a szellemi haza garancialevelét: minden magyarnak állampolgári jogot, s szabadjárású útlevelét.

S a világ sziget- és szóránymagyarsága? Világismeretségének eligazító, hasznosítható térképét.

A határon kívüli nemzeti kisebbségek? Az önvédelem reflexeinek, a megmaradás filozófiájának erkölcsi értelmezéseit.

Igen, megosztottságunk szűnni látszó idejében hatalmas történelmi kérdőjellel állunk szemben: terhes történelem- és sorsélményünket át tudjuk-e alakítani pozitív cselekvéssé, aktív szakmai és szellemi építkezéssé?

Milyen lesz nemzettudatunk az ezredfordulón? Egyértelmű megfogalmazására nem vállalkozom. Inkább csak érzem azokat a hajszalereket, amelyek a nemzeti lét ütőéréhez kapcsolódhatnak majdan, s reményei lehetnek egy aktív, teremtő nemzeti tudatnak:

- Először, az igazság érzése. Aki megélte az emberi rosszat, az most megismerheti az igazság erejét és értékét. A hosszú távú megalázottság vagy felmorzsolja az emberi lelket, vagy tartást és méltóságot alakít benne. A méltóságot küzdelemmel szerzett ember nem cselekedheti azt, amit csendőrei tettek vele.

- Az ezredforduló s a közeljövő reménye: a független ember, a kényszerkötélkeiktől, a szocialista kollektívizmus uniformisától és illúziójától megszabadult ember.

- Remény és szükséglet a változni képes ember, a magyarság változáshoz, változásokhoz való alkalmazkodó képessége.

- Remény a számában is gyarapodó magyarság. A népességében fogyatkozó Magyarország a jövő visszahúzó tétele, a jövő teher tétele lehet.

- Remény a világnézetét, a hitét, vallását, istenét szabadon választható ember.

- Remény és szükséglet, hogy a kárpát-medencei magyarság az önrendelkezés elvét vallja, valósítsa meg állami és közösségi életének alakításában.

- Remény és szükséglet a világmagyarság szabadságérzése, szabadságléte, az átjárható határok s a határok nélküli lét.

- Remény és szükséglet, hogy Kelet-Közép-Európa térségein támadjanak ellenerői az asszimiláció ragadozó kapzsiságának s a nacionalizmus kizárólagosságának.

- Az autonóm polgár, igen, az ezredforduló közeljövőjének talán a legnagyobb reménye.

Nemzettudatunk az ezredfordulón?... Milyen lesz? Milyen lehet? Sok szálból sodródó, hajszalerekből táplálkozó mozaikkép. De a közelgő ezredfordulónak van egy előkérdése: ki lesz holnap a magyar? Milyen holnap a magyar, itt és széles e világban?

A nemzettudat széles piros vonala az anyanyelv.

A magyar történelem, a magyar társadalom mozgását nyomon követi a nyelv. A nyelv veszélyeztetettsége, elszegényedése a társadalmi mozgás mélypontjainak, legyengüléseinek függvénye. A közösségi lét fölfelé ívelő mozgása, a gondolkodás nyíltsága, az egyéni és közösségi önkifejezés tiltások nélküli lehetősége a nyelv élenkülését, gazdagodó kivirágzását hozza.

Történelmi kényszereink közé tartozik, hogy a nyelvi imperializmus is sarcolta nyelvünket. Magyar nyelvünk más nyelvek árnyékában élt, más nyelvek ellenében kényszerült lenni és fejlődni. Előbb a latin, majd századokon át a német nyelv öröknek tűnő árnyéka. S az idegen dinasztiák. Megéltük a német nyelv divatját, megtapasztaltuk erőszakos vasmarkát is. A szovjet birodalom is kényszerített ránk nyelvet — közelmúltunk az orosz nyelv erőszakolt korszaka. Hosszan tartó nagy leckéket kaptunk a nyelvi imperializmusból.

Mohács után az ország szétdaraboltsága visszavetette a városok fejlődését, s az elkésett városiasodás késleltette a városkultúrák kialakulását s ezzel újkori nyelvünk kialakulását. Városok nyelvművelő műhelyei helyett csaknem két évszázadon át a parasztok, a reformáció, a templomok, a zsoldárok, imádságok őrizték s ápolták a nyelvet.

Majd csak a felvilágosodás, a polgárosodás hozta meg nemzeti létünk lefojtott gondjainak felörvénylését. A reformkor, a 48-as szabadságharc, a XIX. század s a XX. század eleje nemzeti kultúránk nagy ideje. A költészeté, a prózáé, a drámáé, a nyelvújításé, a grammatikáé, a nyelvtudományé. Pedig Herder, a nagy bölcselő pusztulásra ítélte ezt a nyelvet. Életképtelennek nyilvánította. S még századunk harmadik évtizedében is — Ady után — Kosztolányinak a Sorbonne nagytekintélyű professzorával szemben kellett nyelvünk létjogosultságáért perelnie.

Kis népek történelmi éréseinek sajátossága: a nemzeti kultúra teremtmő és megtartó erejének szüksége. Itt kap teret a közösségi önkifejezés, az önvédelem ösztöne és tudatossága. A XIX. és a XX. századi kis nemzeti kultúrák művészet-, pontosabban irodalomközpontúak. Az irodalom emeli ki a szó, a betű szerepét. A saját nyelv erejét és pótolhatatlanságát.

A mai magyar nyelv a veszélyeztetettség helyzeteiben nőtt nemzeti nyelvünké. S mire kultúránk megérinthette volna az európai szellemi élet partjait, ismét a veszélyeztetettség állapotába került. Trianon előtt a kivándorlás. Trianonnal pedig létrejött a magyarság máig tartó drámája: megosztottságunk. Lett Magyarország és a határokon kívüli magyarság: lett emigráció.

Egyik kín a másik mellett.

A nyelv személyi tulajdonunk, de közvagyon is. A nagy nemzeti leltárban legnagyobb szellemi értékünk: saját nyelvünk. Tisztelet és megbecsülés azoknak, akik létrehozták és mindmáig megtartották az Anyanyelvi Konferenciát, a nyelvművelés e nemzeti fórumát. Ennek a szervezetnek megalakításától kezdve nő a szerepe és időszerűsége. Az Anyanyelvi Konferencia vállalt kötelességei sokirányúak. Úgy érzem azonban, hogy mai tevékenységének többszörösen időszerű területe a határokon kívül élő magyarság nyelvének *megtartása és védelme*. Úgy érzem, hogy az Anyanyelvi

Konferenciának, illetve Anyanyelvi Társaságnak a magyar nyelv világfórumává kell erősödnie, s társaság-jellege mellett feltétlenül intézménnyé kell rangosítani. Olyan intézménnyé, amely átfogja, regisztrálja a határokon kívül élő magyarság anyanyelv-használatát, s rendszert, rendszereket dolgoz ki az anyanyelv megtartására. Úgy ítélem meg, hogy a nyelv védelmének eddigi módjait kinőtte az idő.

Úgy ítélem meg, hogy a határokon kívüli anyanyelvhasználat már évtizedek óta veszélyhelyzetben van, és ez a veszély csak fokozódik. Pusztító méretű a nyelv vesztese és elhagyása. Az ezredforduló nemzettudatáról beszélünk, a közeljövőről: márpedig e tudat bölcsője és hordozója az anyanyelv. Kisebbségi tapasztalat: a nemzeti tudat, a nemzeti érzés elvesztésének első felvonása a nyelv elhagyása.

A világ szórvány- és szigetmagyarsága az első világháborútól kezdődően számos lapot, újságot, szervezetet hozott létre és működtetett. Ezek a szerkesztőségek és szövetségek évtizedeken át az önvédelem, az önmegvalósítás, a nyelvmegtartás s a magyarországi diktatúra elleni lázadás műhelyei és bázisai voltak. A 89-es rendszerváltás óta természetesen kialakult — erősebben Európában — egy Magyarország irányába ható orientáció. Ezáltal legyengült a volt emigráció írásbelisége. Írnak és beszélnek az emigráció alkonyáról, írják és mondják, hogy további erőteljes feltöltődés híján felgyorsult a volt emigráció előrecedése. Látván és tudván e folyamatokat, felmerül a kérdés, hogyan alakul tovább a szórvány- és szigetmagyarság közösségi élete? Tengerentúli barátaink hogyan ítélik meg szövetségeik megtartó erejét? S ennek függvényében kell feltennünk a másik kérdést: hogyan s hová alakul a szórvány- és szigetmagyarság anyanyelvhasználata? Mi az, amire önerőből képesek, s mi az, amihez külső segítség szükségeltetik?

Hallatlanul érdekes és értékes lehet, lesz a sziget- s szóránymagyarság mostani közérzete a magyarság átalakuló nemzettudata szempontjából. Ez a magyarságrész ugyanis az egyéni szabadság, az egyéni autonómítás érzését magasabb szinten élte meg, mint a kisebbségi vagy akár a magyarországi magyar. Hogyan alakítható ez összmagyarsági többletté? Az ő esetükben a befogadó közeghez nem fűződtek előítéletek, a szórványban élők nem találkoznak öröklött történelmi feszültséggel, nemzeti rivalitással. A szórványban élő magyar természetes létszükségletből tanul meg franciául, svédül, hollandul, norvégül. S ami fontos ebben: büntudat és kényszer nélkül teszi ezt, mert érzi és tudja, hogy az új nyelvet nem saját maga ellen, nem magyarsága ellen kénytelen elsajátítani.

Persze ettől még marad a sziget- és szóránymagyarság anyanyelvhasználatának gondja: a kimutatások szerint manapság Amerikában

1,7 - 1,8 millió ember vallja magát magyarnak. A legújabb becslések szerint csaknem félmillió ember beszél még magyarul.

Kelet-Közép-Európában más a helyzet. A határokon kívüli nemzeti kisebbségek történelmi erőszakkal kerültek más helyzetbe, akaratukon kívül kerültek kisebbségbe, kényszerűen kerültek idegen nyelvi közegbe. S ez az idegen nyelvi közeg mindenütt — Erdélyben, Vajdaságban, a Felvidéken és Kárpátalján — a többség nyelve. S ez a többség ma hivatalossá, illetve államivá rangosítja nemzeti nyelvét. Erőszakosan, tekintet nélkül akár érvényes nemzetközi egyezményekre is.

Ezek a területeken mindenütt jelen van a többség nyelvi fölénye, a nyelvi erőszak. Ma már minden nemzetiségi szálláshelyen megfogalmazták: az állam nyelve az érvényesülés eszköze.

A nemzeti kisebbségek anyanyelve elveszti társadalmi szerepét, miáltal a nyelv romlása és vesztese pusztító méreteket ölt.

Tapasztalat: a többség és kisebbség erőviszonya visszatükröződik a mindennapi nyelvben. A nyelv ez esetben leolvasható szomorú tükör.

Tapasztalat, hogy a nemzeti kisebbség térfelén a nyelvvesztés a nemzetvesztés első tragikus állomása.

A nemzeti kisebbség léttapasztalata az is, hogy a művelődés, a műveltség bázisa az anyanyelv. Az államnyelv erőszakolása naponta cáfolja meg ezt a nyelvet.

A nyelvi elnyomással szemben kialakul az ellenállás is, ez az ellenállás azonban önerejéből nem tudja ellensúlyozni a kisebbség nyelvére nehezedő nyomást.

Megoldás lehetne a kétnyelvűség elve és gyakorlata, a két kultúrával termékenyülő nemzeti kisebbségek. Igen, de ez a szándék csak a többség és kisebbség nyelvének szigorú egyenjogúsításával valósítható meg. Ebben a vonatkozásban nem lehet alárendelt nyelv. Próbálkozunk ezzel, akarnánk ezt, sajnos, elfogadható, jogilag szavatolt gyakorlatát eddig egyetlen szomszédos országban sem sikerült megvalósítani. Sajnálattal kell megállapítani, hogy Szlovákiában az anyanyelv használatának gondjai egyre súlyosabbakká válnak. Fokozódik a nyelvi küzdelem. Olykor az az érzésem, hogy nyelvi háború szele perzsel a szemünkbe.

Igen, jövődő, alakuló nemzettudatunk része a nyelvi küzdelem, az anyanyelv jogáért folytatott küzdelem.

Vannak dolgok, amelyeket már az egyetemes magyarság, az ősszmagyarság szempontjából kell értelmeznünk. Ilyen, anyanyelvünk helyzete itthon és a világban. Egyetemes magyar ügy a világ szórvány- s sziget-magyarsága anyanyelvének megtartása. Ősszmagyar ügy a határon kívül élő nemzetiségek anyanyelvének védelme, ápolása, megtartása s társadalmi szerepének visszaszerzése.

A nyelv az anyától tanulja természetét, a nemesre törekvést, az élet megtartásának törvényeit. A nyelvet lehet suttozni, a nyelv tud rejtőzni a veszély előtt, tud büszkén egyenes lenni, tud ellenállást szítani, lehet vele gyűlölni, tud siratni, s ha kell, átváltozik az erőszak előtt: hasonlatokká szelídül, szimbólumokba rejtí arcát — ezernyi alakot ölt, s mindent az élet megtartásáért.

Az anyanyelv a világ, a világhoz vezető út is.

Az anyanyelv befogadja természetünk tájait; az anyanyelv megőrzi történelmünk helyeit. S megőrzi a mai napot is.

Az anyanyelv egyenlő vállalt önmagunkkal. Egyre kellene ügyelnie minden magyarnak: ne legyen árulója önmagának, elhagyója, elvesztője, elárulója saját nyelvének. Ezt kell megtagadnunk mindenkor és mindenhol: az árulást.

Tisztelet mindazoknak, lakjanak bárhol a világon, akik előéneklésükkel, szellemi ténykedésükkel, erkölcsi tartásukkal, kezük munkájával hozzájárultak mai magyarságlétünk erőinek, nemes szándékainak erősödő összhangjához.

„Akikért nem szólt a harang” — a Pozsonyban megjelenő Új Szó ezzel a címmel már hónapok óta közöl egy kísérteties névsort: azon férfiak nevét teszik közzé, részletekben, akiket 1944 végén és 1945 elején galád módon kicsaltak otthonukból, majd a Szovjetunióba hurcoltak. Kárpátalja, a Felső-Bodroghöz, Gömör, Mátyusföld, a Csallóköz kis városaiból és falvaiból tízezreket tapostak a háború országútjain.

Elég volt a bűnhődésből. Elég volt a vádbeszédekből is. Felelősséget kell vállalnunk magunkért. Le kellett és le kell győznünk a múltat. Most már forduljunk magunk felé, nekünk a jövőt kell legyőznünk. Értünk, jövőnkért, megérdemelt győzelmeinkért szóljon a harang.

Nagy Károly

Nemzettudat, nacionalizmus, sovinizmus, modern magyarságtudat

1. Az évezred utolsó évtizedében szinte forradalmi gyorsaságú, alapvető politikai, hatalmi, gazdasági, társadalmi változások tanúi, okozói és elszenvedői, győztesei és néha áldozatai is vagyunk világszerte. E történelmi jelentőségű változások egyik legfontosabbika európai földrészünkön a világ második nagyhatalma, a totális diktatúrával uralkodó szovjet birodalom szétesése. A birodalom és a hasonló mintájú, első és második világháború után erőszakolt politikai, földrajzi, állami konstrukciók korábbi egységei egymás után szuverenitásra, autonómiára törekcsenek. Törekvéseik egyik

formája a nemzeti függetlenség eléréséért, a nemzeti önrendelkezés jogáért, nemzetközi elismertetésért, közigazgatási, politikai, gazdasági, társadalmi szerkezetük megteremtéséért folytatott küzdelem. E küzdelemnek egyik kísérő jelensége az, hogy felszabadultak, ismét az emberi jogok részévé váltak a nemzettudat korábban tiltott, üldözött és büntetett megnyilvánulásai. A másik kísérő jelenség az, hogy a nemzeti megnyilvánulások mellett helyenként — pl. Romániában, Szlovákiában, a volt jugoszláv területeken és másutt — a nagyobb hatalommal rendelkező nemzet tagjai a más nemzethez tartozók ellen jogfosztó törvényeket, rendelkezéseket hoznak, erőszakot érvényesítenek, sőt pogromokat, tömeggyilkosságokat követnek el. Ez utóbbi embertelenségek okait vizsgálva sokan arra a következtetésre jutottak és jutnak, hogy Közép- és Kelet-Európában (és másutt is) ma az egyik legfőbb veszély a nacionalizmus...

A veszélyt hangoztatók közül sokan viszont gyakorta azonosítják a nacionalizmus fogalmát a nemzettudat fogalmával és mindkettőt az erőszakos, gyűlölködő sovinizmus fogalmával. A „nacionalizmus” szót és fogalmat világszerte sok publicista elítélő, pejoratív jelzőként használja. Ez a fogalomzavar torzít és bénít, többek közt azért is, mert ha erőszak ellen akar valaki fellépni, akkor azt vélheti, hogy egy másik fél hazaszeretetével kell szembeszegülni. Holott nem a szeretetét, hanem a gyűlöletét kell megszüntetni, gyűlöletét viszont nem a szeretete okozza.

Korábban a totális diktatúra jellegét öltő birodalmak fenntartói és helytartói tudatosan, erőszakos céljaik érdekében hirdették — és kegyetlenül érvényesítették ezt az egybemosó, többszörös azonosságot, ezt a fogalomzavart.

Hogyan határozza meg például a *Magyar Értelmező Kéziszótár* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972. 982. 1.) a nacionalizmust? Kétféleképpen. Szó szerint így: „nacionalizmus fn Pol 1. Nemzeti elkülönülést, más nemzetekkel szembenállást hirdető, a dolgozó osztályok érdekeit vélt nemzeti érdekeknek alárendelő burzsoá politikai és ideológiai irányzat. 2. A korai kapitalizmusban egységes nemzeti állam kialakítására, ma a gyarmati és fejlődő országokban nemzeti függetlenségre törekvő polgári irányzat.” Vagyis ugyanaz az irányzat a „létező szocializmusban” elítélendő, rendszerellenes, máskor és másutt: haladó”. (Második világháború utáni történelmünk egyik szomorú ténye, hogy szinte nem volt a magyarság érdekeiért is szót emelő olyan jelentős írónk, költőnk, értelmiségink, akit ne támadtak volna rendszeresen a kommunista diktatúrák különböző „szervei” az így definiált „nacionalizmus” vádjával Németh Lászlótól, Sinka Istvántól és Szabó Lőrincstől Illyés Gyuláig, Csoóri Sándorig és Nagy Gáspárig; Farkas Árpádtól, Kányádi Sándortól és Sütő Andrástól Dobos Lászlóig, Gion Nándorig és Kovács Vilmosig.)

Ezzel szemben milyen meghatározást ad a nacionalizmusról pl. az angol nyelvterületeken mérvadó Webster's szótár (*The New Lexicon Webster's*

Dictionary of the English Language, New York, 1988, p. 666)? Szó szerint ezt és ennyit: „nationalism n. devotion to one's nation, advocacy of national unity or independence”. Magyarul: hűség, ragaszkodás a nemzethez, a nemzeti egység vagy függetlenség támogatása, pártolása.

E hűség és ragaszkodás pedig a közértelmezés szerint a nemzetek, nemzetiségek kollektív, alapvető — bár, sajnos, nemzetközileg még mindig nem kodifikált, nem elismert, s így nem védett — emberi joga. Jászi Oszkár 1911. január 28-án a Galilei Kör ülésén így érvelt erről: „Minden nemzetiségnek megvan az ő elvitázhatatlan joga arra, hogy a benne szunnyadó összes kulturális erőket, legyen az nyelv, történelem, vagy művészet, saját módja szerint, a saját ízlése szerint fejlessze ki. Ezt nevezem én a nemzetiségi törekvések létminimumának.” (*Jászi Oszkár publicisztikája, Magvető, 1982. 159. I.*)

Ha a Kárpát-medence és a világ magyarsága nemzettudatát és nemzeti érzéseit — értékes energiaforrásként — a szétszakított és szétszórt magyar nemzettek integráló, egymás támogatására készítő centripetális erejévé akarjuk fejleszteni, akkor ezt most dezintegráló, centrifugális világtörlelmi folyamatok közepette kell tennünk. És annak tudatában, hogy a történelmi folyamatok negatív kísérő jelenségeiért sokan éppen azokat az emberi tudat- és érzéstartalmakat okolják zűrzavarossá változtatott jelenléstartalmú szavakkal, amelyeket mi támogatni akarunk.

Szükséges és fontos tehát napjainkban megkísérelnünk tisztázni a kérdéskör néhány fogalmát ahhoz, hogy az ezredfordulóhoz közeledve tárgyilagos nyitottsággal, emelt fővel, határozott emberséggel vehessünk részt a magyarságtudat további alakulásaiban, alakításában.

2. *A nemzettudat* egyének és csoportok önmeghatározásának, önazonosságának, identitásának egyik összetevője. Egyéneknél olyan, mint például a családtudat. Arra a kérdésre, hogy: ki vagyok én, a sok közül az egyik válaszem az, hogy családom tagja is vagyok. Csoportoknál a nemzettudat rendszerint kulturális — ezen belül: nyelvi, értékrendszer- és normarendszer-beli, művészeti, élelforma-beli — és történelmi (néha, néhol földrajzi, területi) sajátosság, közösség tudata. Arra a kérdésre, hogy kik vagyunk mi, többek közt — emberek, európaiak, ázsiai eredetűek, finn-ugor nyelv-család-beliek — az egyik válaszuk az, hogy magyarok is vagyunk.

A nacionalizmus mint minden „izmus”, rendszerezett, célirányos koncepciókat, érzéseket és magatartásformákat jelöl. Egyének és csoportok nemzeti tudatához igyekszik hozzáadni a nemzet iránti szeretet, hűség és áldozatkészség érzelmeit és a pártfogás, a támogatás akarati elemeit a nemzeti egység, függetlenség, érdekérvényesítés elérésére. Vagyis a közösség vezetőinek, intézményeinek, gondolkodóinak, papjainak, tanítóinak íróinak nemcsak az az üzenete a nemzet tagjai számára hogy „szeresd felebarátodat

mint önmagadat, meg hogy „tiszteld atyádat és anyádat”, hanem az is, hogy „hazádnak rendületlenül légy híve”.

A nemzettudatot tehát egy állapot racionális tudomásulvételeként határozhatjuk meg, a nacionalizmust pedig e tudati elemhez kapcsolódó pozitív érzelmi és akarati magatartásformaként. (Bibó István és Illyés Gyula „patriotizmusként” emlegette a pozitív nemzeti érzést.) Mindkettő valóságosan és ezért definiálhatóan elhatárolódik azoktól a negatív, erőszakos, kártékony egyéni és csoportos magatartásformáktól, amelyeket — Nicolas Chauvin, I. Napóleon fanatikus katonája óta — gyűjtőnévvel sovinizmusnak nevezünk.

A *sovinizmus* antihumánus tudati, érzelmi és viselkedési jelenség más nemzetekkel, azok tagjaival szemben. Okozói közül a leggyakoribb tényezők a következők: előítéletesség, sztereotipizálás, félelem a másból, az ismeretlentől, az idegentől (xenofóbia), bigottság, etnocentrizmus, bűnbakkeresés, másokkal szembeni lenéző, lebecsülő, rosszindulatú, agresszív, gyűlölködő érzelmi és viselkedési beállítottság, uszító propaganda általi manipulálhatóság.

A nemzettudat, a nacionalizmus és a sovinizmus nem egymás okozói. Aki sovinszta, az nem biztos, hogy patrióta; aki áldozatkész hazafi, nem biztos, hogy más nemzetek tagjait lenézi vagy gyűlöli. Aki tudatában van nemzeti hovatartozásának, az nem biztos, hogy ez okból azt is vallja, hogy „itt élned, halnod kell”, és akinek az a hite, hogy „A haza minden előtt”, annak egyúttal lehet vezéreszméje „a népek testvérré válása” is.

Nem a magyar nemzettudat okozta 1942-ben az újvidéki vérengzés 3,300 halottját, és nem a szerb nacionalizmus okozta a mintegy negyvenezer vajdasági magyar 1944-es legyilkolását. Nem a magyar nacionalizmus okozta 1946-ban 185,000 német származású magyarnak az országból való deportálását, és nem a szlovák nemzettudat okozta 1946-47-ben 44,129 felvidéki magyar elűzését. Nem a magyar nemzettudat okozta a közreműködést abban, hogy 564,507 zsidó származású magyar német haláltáborok áldozata lett, és nem a román, szlovák, szerb nacionalizmus okozza napjainkig a magyar és más nemzeti kisebbségek elleni súlyos hátrányos megkülönböztetést.

Felhasználható a nemzettudat és a nacionalizmus sovinszta erőszakra? Ugyanúgy, mint ahogy a szülő- és családtisztelet is felhasználható háborús propagandára, az istenhit is felhasználható inkvizícióra. Nem a vallásos buzgalom, hanem a vakbuzgóság és a türelmetlenség, nem a családszeretet, a nemzethűség, hanem az ellenségekéket propagáló agymosás és az ennek áldozatául esők vakhite és agresszivitása az, aminek a kórokozóit kutatnunk kell. A szeretet nem kór, hanem ellentétét megszüntető gyógyír is lehet, ezért támogatnunk, fejlesztenünk, tanítanunk és gyakorolnunk ön- és közérdek. A

patológia: a szellemi sötétség, a gyűlölet és az erőszak, amit az ember védelmében és megmaradása érdekében meg kellene, meg kell szüntetnünk.

3. A nemzettudat — magunkra vonatkoztatva: a magyarságtudat — napjainkban egyszerre mutatja a lábadozás, a vajúdás és a kezdődő kibontakozás jeleit.

A lábadozást azok után, hogy megnyilvánulásait tabuként fojtogatta, tiltotta és büntette a mindenkor hatalom Magyarországon több mint egy, a szomszédos országokban több mint két emberöltő óta. Mint a kómából öntudatra eszmélők keressük a szavakat, a fogalmi, érzelmi kifejezési formákat, néha még csak a múltbeli rekvizitumok, az érzelgős, romantikus szimbólumemlékek után nyúlva, máskor saját kifejezési nehézségeink és mások értetlensége miatt frusztráltan vagy dühösen is, ismét máskor szinte az újjászületettek örömteli, túlradóan bizonygató buzgalmával.

A vajúdást, mert fájdalommal, kinnal, néhol még vérrel is jár most ez az újjászülés: önmagunknak úgyis mint autonóm magyar nemzeti közösségnek az új életre hozása, különösen ott, ahol vad sovinizmus támadja ezt a folyamatot.

A kezdődő kibontakozást, mert felszabadult lehetőségeinkkel élve, új elemekkel is építkezve rakjuk le most jövőnk modern magyar nemzeti tudata és viselkedése alapköveit.

A felszabadult lehetőségekhez tartozik például az, hogy a világ magyarságának tömbjei, szigetei és szórványai most már szabadon tudhatnak egymásról. Tudhatunk, bár néha csak tudhatunk, ha a diktátorok, rendőrök, cenzorok, besúgók, határőrök hermetikus vasfüggönyei helyett nem állna közénk sokszor még mindig sok egyéb, a szabad és természetes kommunikációt lassító, akadályozó, néha és néhol szinte lehetetlenné tevő tényező. Ezek ellenére, ha akadozva is, de megindult a szabad kommunikáció a magyar nemzetrészek között.

Ennek köszönhetően is részévé vált a modern magyar nemzettudat-fejlődésnek az, hogy mi, magyarok — eddig erőszakkal szétválasztott, különböző országokban élő tömb-, sziget- és szórványlakók — egyre jobban megismerjük egymást. Egymás alaposabb és folyamatosabb, rendszeresebb megismerésével tudatosulnak bennünk azonosságaink és különbözőségünk. Történelmi, kulturális azonosságaink és egymásétól eltérő adottságainkból, helyzetünkből, kényszereinkből is adódó különbözőségeink. Rövid távú, taktikai lépéskényszereink sajátosságai és hosszútávú, stratégiai építkezési programjaink közös céljai. Ami még jövőnk feladata e téren, az az, hogy intézményesítsük felismert közös céljaink érdekében a szolidáris, összehangolt együttműködést.

A magyarságtudat kibontakozásának egy másik új eleme az, hogy kezddhetjük, kezdjük kialakítani magyarságunk külpolitikáját. A diktatúrák

emberöltői alatt csak a kormányoknak, pártoknak lehetett külpolitikájuk. Aki magyar csak kapcsolatot akart teremteni bárki külföldivel, azt kémkedés és hazaárulás vádjával büntették. Az utóbbi évtizedekben csak nyugati magyar szervezetek emelhettek szót nyugati országok kormányzati, törvényhozó, tudományos, kulturális és egyéb fórumain a tizenhatmillió magyar legalapvetőbb önrendelkezési, emberi jogi érdekeiért. Most már a szabadon választott magyarországi parlament és kormány — de bármilyen más testület, szervezet, párt, egyház, egyesület vagy csoport is — idegen megszálló kormányok és helyi diktátor-pártok tiltásaitól mentesen gondolhatja kapcsolatait. A Kárpát-medence többi országa magyar kisebbségi testületei ugyanezt tehetik. Megindult a magyarság érdekeinek külső országok fórumain való határozott hangoztatása, elvárásainak, szükségleteinek nemzetközi fórumokon való tárgyaltatása, figyelembe vétetése. Fejlődő magyarságtudatunk új részévé válik mostantól az a tudattartalom is, hogy nem egy zárt, titkos és mindenki mással ellenséges tömb (a Varsói Egyezmény, a „béketábor”) tagjai vagyunk, hanem a világ nemzetei közösségének legitim és egyenjogú — ha nem is mindenben egyenrangú — tagjaiként versenyezhetünk érdekeink érvényesítéséért. Pontos lenne tömbjeink, szigeteink és szórványaink nemzetközi fórumokon végzett magyar érdekérvényesítő munkásságának intézményes összehangolása, s így a jövőben hatásosabbá tétele.

Modernizálódó nemzettudatunk értékelei tekintetében is változás tapasztalható. Jelen van ugyan még az áldozattudat, hogy nemzeti tragédiáinkért mások a felelősek, hogy eladtak, feldaraboltak, tönkretettek, elhagytak, leigáztak, irtottak, kizsákmányoltak és kiszolgáltattak minket — ami, sajnos, mind része a történelmi tényeknek —, de jelen van már az a felismerés is, hogy mindennek ellenére most történelmi lehetőségünk van a saját sorsunk alakítására, most már a mi képességünk, készségünk, energiánk, bölcsességünk, tehetségünk, szívósságunk, szolidaritásunk és akaraterőnk fogja meghatározni jövőnket. Jelen van néha még a terület-honvágy is, de egyre erősebb a felismerés: nem határváltoztatás, hanem a határok eljelentéktelenítése, szabadon átjárhatóvá tétele a kívánatos mindenütt a világon. Van még sok jele az előítéleteknek is, a rasszista, az antiszemita szemléletnek, a bűnözés emelkedésére cigányellenes, a magyarellenos atrocitásokra etnocentrikus román-, szerb-, szlovák-, oroszellenes érzéssel, véleménnyel reagálásnak, de nagyon sok jele látszik a megértésre, a befogadásra, az egyetértésre, a szövetséges-keresésre, a kézfogásra való hajlandóságnak, szándéknak is. Van még reflex-szerű fejbólintásra készítő tekintélytisztelő is, de növekszik a szuverén polgár döntési bátorsága, és egyre nagyobb teret nyer a teljesítmény-értékelés, a kompetencia mértékegységeinek objektív alkalmazási készsége is. Jelen van még a sokáig

kötelezőként erőszakolt szovjetimádat esetleges egyik reakciójaként is kialakult elfogult, kritikátlan Nyugat-rajongás és -utánzás, de hallhatók, olvashatók néha már józanabb vélemények, elemzések egyes nyugati társadalmak antiszociális jelenségeiről is, és saját útjaink, saját viselkedésformáink kialakítása jelentőségéről, fontosságáról is.

4. Bibó István 1948-ban úgy látta, hogy történelmi tragédiái következtében kialakult félelmei miatt „eltorzult a magyar alkat”. (B.I. *Eltorzult magyar alkat, zsákutcsa magyar történelem*, Válasz, 1948. 4, 289-319. 1.). Németh László az 1956-os forradalom alatt már kedvezőbb diagnózist tudott adni, ezt írta: „ez a néhány nap mutatta meg, nemcsak nekem, de az egész világnak, hogy a magyarság erkölcsileg mekkorát emelkedett” (N.L.: *Emelkedő nemzet*, Szabad Kossuth Rádió, 1956. november 1.).

Hogy egy újabb emberöltő nyomorító hatásai ellenére ismét felemelkedhet-e nemzetünk, az öntudatának, tehát a felemelt fejű magyarságtudatnak korszerűvé, szolidaritás-képessé, egyszerre szeretetteljessé és gyakorlatiassá, befogadó nyitottságúvá és küldetésessé fejlődésétől is függ. Ehhez segítségül érdemes megszívlelnünk Bibó következtetéseit, a fent idézett írásából: „Alkati vonások, nemzeti jellegzetességek tudatosítása helyett sokkal fontosabb azt tudatosítani, hogy mi mindent csinálhat egy közösségből a valóság helyes érzékelése, a tehetetlenség, a hazugság és félelmek zárt köreiből való kitörés, feladatok vállalása, értük való helytállás, közös erőfeszítés és közösségi teljesítmény.”

Pomogáts Béla

Nemzeti integráció

Mondanivalómat voltaképpen egy paradoxonra szeretném építeni, arra ugyanis, hogy az ezredfordulón a magyarságnak talán a legnagyobb feladata a nemzeti integrációban van, a körülötte lévő világ pedig egy állandó, folyamatos és rendkívül veszélyes dezintegrációnak a folyamatát rajzolja meg. A kérdésem az, miként lehetséges magyar nemzeti integráció egy regionális dezintegrációnak a körülményei között? A nemzeti integrációnak, úgy gondolom, két fogalomköre lehet: egy belső és egy külső, tehát egy olyan, amely Magyarországon belül a magyar politikai és szellemi életnek az integrációját kívánja, s egy külső, olyan integrációs folyamat, amely a Trianon után szétszakított magyar nemzetrészeknek a lelki, szellemi kulturális és ha lehet, még ennél nagyobb körű integrációját valósítja meg. A belső integrációnak az igénye rendre mindig megjelent a magyar történelemben,

voltaképpen az elmúlt közel két évszázadban hangsúlyos módon két alkalommal is, mind a kétszer úgy, hogy előkészítette a magyar fejlődést, előkészítette azt, hogy Magyarország valójában megtalálja a helyét az európai népek közösségében, hogy visszataláljon ahhoz az európai úthoz, amelyet Szent István nyitott meg előtte a történelmében, és amelyről általában keletről érkező hatások és támadások lekényszerítették.

Ennek a nemzeti integrációnak a folyamata, a gondolata, a kívánsága fejeződött ki az első nagy magyar liberális nemzedéknek, a reformkori nemzedéknek a gondolkodásában és a politikájában, amikor Széchenyi István, Kossuth Lajos, Kemény Zsigmond, Eötvös József, Wesselényi Miklós és Deák Ferenc rendre arra törekedtek, hogy a jogmegosztásnak az elve következtében az egész magyarságot egy közös keretbe integrálják, és hogy felszámolják azokat az előjogokat, amelyeket a rendi társadalom áthagyományozott és éppen a jogoknak és a politikai lehetőségeknek a minél szélesebb körben való megosztásával az egész nemzetet egy közös történelmi vállalkozás, a modern Magyarország és a magyar függetlenség felépítése mögé állítsák. Ennek az integrációs folyamatnak voltak kudarcai, hiszen az 1948-as forradalom, az 1948-49-es szabadságharc a veresége kétségtelenül nagy kudarcot, nagy csapást jelentett a nemzeti integráció XIX. századi folyamata számára. Azonban a magyarság ezeket a kudarccokat ki tudta heverni, jóvá tudta lenni, hiszen mindaz, ami a múlt század végén a magyar polgárosodásban, gazdasági, kulturális és politikai építésben végbement, a negyvennyolcas hagyományokból táplálkozott és negyvennyolc, negyvenkilenc — ha persze töredékesen is vagy részlegesen is, de — megvalósult abban a fejlődésben, amit a XIX. század végi Magyarország mutatott, és megvalósult abban az európai integrációban, ahová ez a Magyarország érkezett.

Ennek az integrációs folyamatnak a második nagy korszaka volt az, amely a XX. század elején kezdődött, részben a politikai elméleti életben Jászi Oszkárék körül, de még inkább talán az irodalomban Ady Endrének, Babits Mihálynak, Móricz Zsigmondnak a gondolkodásában és a tevékenységében. Voltaképpen ez is egy integrációs folyamatot indított el, és ez is azokat a gondolatokat vitte tovább, illetve azoknak a gondolatoknak a nyomán kívánt egy új, modern XX. századi Magyarországot létrehozni, amelyeket a múlt(század első nagy nemzeti integrációs vállalkozása, a magyar polgárosodásnak az első nagy hulláma megindított. Ez az Adyék, Babitsék, Móriczék, Jásziék által kezdeményezett integráció azonban nem járhatott sikerrel. Hiszen Magyarország belesodródott az első világháborúba, és az első világháború végén ott volt Trianon, amely egy egészen más Magyarországot rajzolt meg és pedig nemcsak a térképen, hanem a politikai, a gazdasági, a szellemi életnek a valóságában is, mint amilyen az a Magyarország lelt volna, amit ez a XX. századi nemzeti integrációs gondolat, a második magyar

reformkor — ahogy szokták is nevezni — megjelölt az ország számára. Trianon nagyon sok mindent lefejezett, nagyon sok mindent befejezett, és nagyon sok mindennek elejét vette. Tehát nem jöhetett létre, nem alakulhatott ki az az országgép, nem válhatott valósággá az a nagyszabású vízió, amelyet a második reformkor bölcselői, államfilozófusai és persze költői a magyarság számára megálmodtak.

Úgy érzem, hogy most az ezredfordulón, a századfordulón, egy korszaknak a végén és talán egy új korszaknak a kezdetén megint egy nemzeti integrációs folyamat eltervezésének a birtokában vagyunk. Ennek a nemzeti integrációs folyamatnak azonban megint csak az a két fő motorja lehet, amely akár a XIX. században az első, akár a XX. század elején a második reformkorszakban megindította a magyar nemzeti integrációnak és európai felzárkózásnak, polgárosodásnak és fejlődésnek a folyamatát. A XIX. században ezt a két követelményt éppen Eötvösék úgy jelölték meg, hogy haza és haladás. Tehát két gondolatra építették a nemzeti integrációt, és ez a két gondolat jelent meg és forrt össze, vált egységessé Adynak, Babitsnak, Móricznak a gondolatvilágában is. A haladás a modernizációnak a gondolata. Tehát az, hogy Közép-Európának vagy Kelet-Közép-Európának ezen a vidékén, amelyet lakunk, meg kell indítani, illetve újra meg kell indítani az európai modernizációnak azokat a folyamatait, amelyek a nyugati világban a nagy francia forradalom után vagy az amerikai fejlődésnek a XIX. század közepi megindulásával olyan óriási sikereket értek el. A modernizáció természetesen jelent gazdasági, jelent politikai, politikai kultúrát érintő és kulturális, szellemi törekvéseket s eredményeket egyaránt.

Ez a modernizáció azonban csak az egyik fele annak a folyamatnak vagy célnak, ami ma az ezred végén előttünk áll, és amiben elhelyezkedünk. A másik, amit Eötvösék a haza jelszavával jelöltek meg, nemzeti identitásunknak a helyreállítása. Az elmúlt negyven év nemcsak a modernizációt vetette vissza, a magyar modernizációs törekvéseket szüntette meg, belekényszerítve az országot egy teljesen korszerűtlen és eleve csőddel fenyegető gazdasági és politikai szerkezetnek a keretébe, hanem a nemzeti identitásunkat is megtörte, a nemzeti identitásban olyan veszélyes sebeket és sérüléseket okozott, melyek a kiheverése hosszú korszakot fog majd igénybe venni. Ezt a nemzeti identitást, nemzeti tudatot helyre kell állítani. A két követelmény azonban — úgy érzem — csak együtt lesz érvényes, és csak együtt képviselhető. Modernizáció nélkül pusztán a nemzeti identitás helyreállítására irányuló törekvések Magyarországot megint leszakítanák Európától. A nemzeti identitás helyreállítása nélkül pusztán egy modernizációs törekvés pedig lehet hogy gazdaságilag eredményeket hozna, azonban Magyarországot inkább egy kelet-ázsiai „kistigris” — egy Dél-Korea vagy egy Tajvan állapotába kényszerítené, ahol egy nagy gazdasági fejlődés

esetleg nem jár együtt azokkal a kulturális, erkölcsi eredményekkel, amelyeket a nemzeti identitás helyreállításának el kell érnie.

Tehát úgy gondolom, úgy hiszem, a két követelmény együttesen szolgálható, együttesen képviselhető, és a két követelmény együttese révén jöhet létre majd a nemzeti integráció megindulásának a folyamata. Ez a két követelmény természetesen azt is jelenti, hogy mind a két gondolati rendszerben meg kellene állapodni valamiféle minimumban. Sokat beszélnek ma Magyarországon az úgynevezett liberális minimumról, tehát azokról a voltaképpen a liberalizmusnak az eszmeköréből származó normáknak a kölcsönös elfogadásáról, amelyek egy Európához tartó, egy európai rendben elhelyezkedő ország politikai kultúrája számára valóban nélkülözhetetlenek. Úgy gondolom, hogy fel lehetne és fel kellene vetni a nemzeti minimumnak a kérdését is, tehát meg kellene fogalmazni, ki kellene alakítani és képviselni azokat a követelményeket, azokat az elemi követelményeket, amelyek a nemzeti kultúra, a nemzeti identitás, a nemzeti tudat körében érvényesíthetők, és amelyeket érvényesíteni kell. A liberális minimum és a nemzeti minimum valamiféle konszenzusa teremtheti meg azt a készenléti állapotot, hozhatja létre azokat a feltételeket és lehetőségeket, amelyek mentén, melyek körében a nemzeti integrációnak, a belső nemzeti integrációnak ez a folyamata megindulhat, hiszen ma még ezt a folyamatot fájdalmasan nélkülözzük a politikai életben, a politikai kultúrán belül.

De a nemzeti integrációnak a fogalomköréhez tartozik a külső nemzeti integráció is, tehát a Trianon után és a párizsi béke után újra szétszakított magyar nemzetrészek egymásra találása, kölcsönös kapcsolatainak a minél nagyobb megerősítése. Erről nem szeretnék most részletesen beszélni, érintettem már ezt a követelményt a bevezető szavaimban, és beszélt erről nálam sokkal nagyobb szónoki erények birtokában Dobos László, és beszélt róluk természetesen Nagy Károly is. A nemzeti integrációnak ez a fajtája, tehát a Trianon után szétszakított, felszabdalt magyar nemzettest újra történő összeforrásának a követelménye ugyanakkor azt jelenti, hogy az anyaországnak rendkívül következetes munkával megtervezve, egy nemzeti stratégia kialakításával és ennek a nemzeti stratégiának a gyakorlati életben való módszeres és okos átültetésével kell ezt a magyar nemzeti integrációt, amely a Kárpát-medencére és a nyugati szétszórtságra egyaránt vonatkozik, szolgálnia.

Azt hiszem, hogy az Anyanyelvi Konferenciának éppen az volna az egyik lehetősége és feladata, hogy kidolgozza, felkutassa és érvényesítse azokat az eszközöket, azokat a módszereket, amelyek ezt az egyetemes össznemzeti magyar integrációt létrehozhatják, vagy legalábbis a folyamatok megindítását elősegíthetik. A nemzeti integráció, hogy úgy mondjam követelmény, tehát mondhatnám azt, hogy a „sollen”-nek a világába tartozik, a „sein” világában,

a körülöttünk létező valóság világában viszont egy ezzel éppen ellentétes folyamat található, a közép-európai régió dezintegrációjának a folyamata. Közép-Európa történelmileg is mindig egy integrációs és egy dezintegrációs folyamat, mondhatnám azt is, egymást váltó szakaszainak valamiféle hullámhegy-hullámvölgy folyamatának a mentén alakult. Valamikor a középkorban éppen a magyar hatalom, a magyar királyság és emellett a cseh királyság és a lengyel királyság, tehát a Németh László szavaival is három közép-európai királyságnak nevezett, ma visegrádi hármaknak nevezett három ország volt az, amely a közép-európai régió integrációját elősegítette és megvalósította. Ezután keletről érkező támadások, elsősorban a török és a tatár támadások következtében ez az integráció megszakadt, és újra csak a XVIII-XIX. században épült fel a Habsburg birodalomnak a keretei között, amely ugyanúgy a közép-európai integrációnak igen fontos és nagy hagyományokat képviselő intézménye volt, mint a középkori hármak királyság. Az első világháború után egy rendkívül zavart, szinte kaotikus integrációs és dezintegrációs folyamat indult be Közép-Európában. Az Osztrák-Magyar Monarchiát és a történelmi Magyarországot kis államokra osztották fel, amelyek azonban nem tudták integrálni a térséget. Ahogy mondani szokták: egy osztrák-magyar monarchia vagy állam helyén több osztrák-magyar monarchia és állam jött létre, hiszen az akkori Csehszlovák Köztársaságnak, az akkori Jugoszláviának, az akkori Romániának a nemzetiségi, etnikai összetétele semmivel sem volt homogénebb mint az osztrák-magyar birodalomnak az etnikai összetétele. Tehát ez a fajta, az első világháború után kialakult integráció nem állta és nem is állhatta meg a helyet.

Éppen ennek a következménye tehát Trianonnak, Saint-Germainnek, a 47-es párizsi békének a következménye az a dezintegrációs folyamat, amely most a szemünk láttára olyan drámai módon és olyan drámai eredményekkel megy végbe Csehszlovákiában, mindenekelőtt persze Jugoszláviában, de vannak jelei annak, hogy Romániában is. Megdőlt a közép-európai régió Trianon utáni integrációs politikájának a két legfontosabb ideológiai oszlopa, a csehszlovákizmus és a jugoszlávizmus. Kiderült, hogy ezek a fogalmak semmivel sem jelentenek többet, vagy semmivel sincs mögöttük tartósabb valóság, mint a „proletárdiktatúra” vagy a „szocialista demokrácia” fogalmai mögött. Ezek az ideológiai és politikai oszlopok leomlottak, és egy olyan térségben találjuk magunkat, ahol a dezintegrációnak megint olyan veszélyes és kaotikus állapota áll elő, mint a térség történetében már olyan sokszor, legutóbb éppen az első világháború után, amikor még nem lehetett pontosan tudni, hogy csehszlovákizmus, jugoszlávizmus, nagyromán mítoszok, dákóromán államstratégiák hogyan fogják rendezni Közép-Európa integrációs folyamatait.

A helyzetünket tehát egy alapvető ellentét, — mondhatnám — egy alapvető paradoxon szabja meg. A magyarság feladata az ezredfordulón a nemzeti integráció. Az a térség viszont, amelyben elhelyezkedünk, egy minden korábbinál veszélyesebb integrációnak — dezintegrációnak az örvényébe került. És ha Jugoszláviáról, Csehszlovákiáról, Romániáról beszélünk, akkor voltaképpen még nem is érintettük, fel sem fogtuk azokat a dezintegrációs folyamatokat, amelyek az egykori Szovjetunióban készülnek végbemenni. Ennek a szovjet dezintegrációnak a legkülönbözőbb forгатókönyvei láttak napvilágot az elmúlt hónapokban, és ezeket a forгатókönyveket olvasva az embernek időnként valóban el kell borzadnia, hiszen nemcsak egy polgárháborús forгатókönyv és nemcsak a nagy orosz hegemoniának a forгатókönyve, hanem egy — akár szélső jobb, akár szélső baloldali — militarista diktatúrának a forгатókönyve is oda van írva a szemünk elé, és ez akár még egy harmadik világháborúhoz is elvezethet. Tehát Közép-Európának a helyzete, én szomorúan, de így látom, nagyon régen volt olyan veszedelmes, és ránk nézve, magyarokra nézve is nagyon régen rejtett magában annyi fenyegetést, mint a mai helyzetben, amikor mi éppen a nemzeti integrációt akarjuk megindítani. Hogy lehetne kitörni ebből a paradoxonból?

Úgy gondolom, és ez az Anyanyelvi Konferenciának mint közösségnek, mint szövetkezésnek, mint szervezetnek a stratégiáját is talán meghatározhatja, hogy egyfelől a kultúra az, amely ebből az ördögi körből, ebből a veszedelmes történelmi szituációból a kitörés megtalálását, a kitörés lehetőségének a megtalálását elősegítheti. Másfelől egy olyan hagyományos magyar józanság és okosság, amelyről Babits Mihály beszélt 1939-ben, amikor a Magyar jellemről c. tanulmányát a Szekfü Gyula által szerkesztett *Mi a magyar?* című kötetben megjelentette. Erről a kötetről manapság sokat beszélnek, a Magyar Nemzetben egy egész vita folyik éppen a Szekfü Gyula-féle vállalkozás ürügyén és jogán arról, hogy milyen lesz a magyarság az ezredfordulón. Én önmagunknak Babits szavait ajánlanám a figyelmünkbe. Babits a magyar okosság természetrajzáról beszél. A magyar okosság mögött kultúra van, történelmi tapasztalat, józanság, mértéktartás, önmagunk ismerete, a stratégiánk megfogalmazása, kidolgozása és szorgalmas és módszeres végrehajtása. Szeretném, hogyha az Anyanyelvi Konferencia egén mint vezérlő csillag ez a magyar okosság, a Babits által megfogalmazott magyar okosság állna, és ez határozná meg tevékenységünket, erőfeszítéseinket, azt az utat, amelyet eddig jártunk, amelyet a jövőben is folytatni akarunk.

Az anyanyelv védelmében

Jó volna, ha itt lehetne közöttünk egy költő, író, aki nyelvésznek sem volt utolsó: Kosztolányi Dezső. Vissza az időben meghívhattunk volna minden nyelv művészt, az Ómagyar Mária-siralom ismeretlen költőjétől Pázmány Péterig, Károli Gáspárig, Kazinczy Ferencig és tovább, tegnapiakat és maiakat, mindazokat, akikben mélyen tudatosult a nyelv és az írás, a kultúra szétválaszthatatlan egysége. Kosztolányi mehökkentően egyszerű igazsága érvényes minden igazi alkotásra: a verset mindig ketten írják, a költő és a nyelv. Ezért több a vers hangulatnál, bölcsességnél, örömnél vagy szomorúságnál. Ezért több bárminő megfogható valóságnál. A nyelv pontosan megfogalmazható szabályait a lélek titokzatos törvényei irányítják, és ezek a törvények törnek fel a versekben, regényekben, de a mindennapi szép beszédben, a pallérozott gondolkodásban is. A nyelv — a sors legfőbb kerete. Megint csak Kosztolányi szerint: „Benne van a múltam, a jelenem és a jövőm. Benne van az életem. Benne van a halálom is. Benne van a sorsom.”

Olyan egyéni kincsünk a nyelv, amely igazán, legteljesebb mértékben valamennyiünké. Évezredek át képes fennmaradni, mégis sérülékeny, mint a védtelen csecsemő. Ezért kell végtelen szeretettel körülállnunk és megvédelmeznünk. A nyelv művelés az élet folytonosságának védelme. Soha nem fegyverekkel. Soha nem más nyelvek leigázásával. Nincs támadó, erőszakkal hódító nyelv, noha az emberek nemegyszer erőszakkal felhasználták ilyen célokra egyik vagy másik, talán valamennyi nyelvet. Összhangban Kosztolányival, az egyik legnagyobb e századi román költő és bölcselő, Lucian Blaga írta: „A nyelv minden nép első nagy költeménye”. A nyelv egyesít nemzedékeket és kapcsolhat össze — a kultúra jegyében — nemzeteket.

Magyar nyelvünk most védekezésre és oltalomra szorul. Jól mondja Pomogáts Béla, hogy a kisebbségi magyarság anyanyelvét kell ápolnunk, védenünk, jogát elismertetnünk. Nem más nyelvek, hanem más nyelveket támadásra, nyelvünk eltiprására felhasználó erők, emberek, politikai csoportok és áramlatok ellenében. Hitem szerint Funar kolozsvári polgármester nem a román nyelv barátja, nem úgy zeng számára az ő anyanyelve, mint a Lucian Blaga fülében és lantján csendült. Számára a nyelv rideg törvények aláztos szolgája, és e törvényekkel ő egy másik nyelvet, egy testvérnyelvet — minden nyelv testvére a másiknak — a magyart akarja

kiirtani utcákról, színházakból, iskolákból, szándéka szerint a családi otthonokból is. Felvidéki tájakon is sérülések sora éri a magyar nyelvet; lent, Délen ugyanígy. Körös-körül a fájdalom és panasz hangján szól az anyanyelvünk, és ennek a tanácskozásnak is egyik gondja, hogy az anyaország miként nyújthat segítséget közös szellemi kincsünk megmentéséhez.

Új lehetőségeket kínál az Anyanyelvi Konferenciának, a társaság további — még fokozottabb — tevékenységének a remélt európai nyitottság. Torz felfogás, elüzletiesedett felületesség ítélné úgy, hogy az egyesülő Európa egyben nyelvi egyneműsítést hoz magával. Nem lesz többé szükség anyanyelvekre! Elegendő egyetlen nyelv, az is a legszükségesebb szavakkal. kompjuterbe betáplálható mondatokkal. Ezt a felületes ítéletet tudatlan türelmetlenség táplálhatja. Ha az anyanyelvben, amelybe nemzedékek élete, hűsége, szépségvágya és alkotó kedve íródott bele, mint a láthatatlan génekbe egész jellemünk, minden nyelvben, lévén valamennyi anyanyelve egy-egy élő (vagy holt) közösségnek, ha tehát nem a lélek szava szólalna meg a nyelvekben, akkor az eszperantó lenne, éppen gyakorlati hasznossága és személytelensége okán az emberiség közös anyanyelve.

Műszaki fejlettségünk s ennek további tökéletesedése; hasznos lehetőségeket kínál a nyelvművelésre, az anyanyelv körének békés kiterjesztésére. Rádió, televízió után a műholdas televíziós adók elvihetik a magyar nyelvet a nemzet legtávolabbi szigeteire is, Erdély rejtőzködő hegyi falvaiba vagy a moldvai csángó-magyarok közé. És nagyon ideje lenne, hogy el is vigyék. De pusztán a műszaki eszközök még nem jelentenek nyelvépölést, csupán eszközüül szolgálhatnak. Az anyaország nagy segítsége a Kárpát-medence nyelvi ínségbe jutott magyar kisebbségének az lehet, ha szép magyar írás, szép magyar beszéd, tiszta lélek sugárzik szét Pestről, Szegedről, Szombathelyről. Ha az írók a valóság jelenlétét műveikben nem okvetlenül a tragárság, a durva, bárdolatlan beszéd rögzítésével kívánják igazolni. Ha az újságírás nyelve felülemelkedik azon a gépies megszokottságon, nyegleségen, nyelvtani botlások sorozatán, amelyet az új műszaki felszerelések, a fényzedés gépei már szinte elviselhetetlenné fokoztak.

Ha néhol, eme távoli magyar szigeteken a nyelvromlás ijesztő csonkjait is fellelhetjük, azért ne feledjük: a kolozsvári vagy kassai vagy szabadkai magyar beszéd nem ritkán csiszoltabb, szebb, zengőbb a pestinél. Szabó T. Attila akadémikus szelleme itt van közöttünk, ő ötszáz esztendő erdélyi magyar írásbeliségét hozta felszínre nevezetes, eleddig befejezetlen Szótörténeti Tárában, és éppen búvárkodása, továbbá az élő beszéd megfigyelése alapján nevezte az erdélyi magyar nyelvi szívósságot örök nyelvújításnak. „Egyet jelent ez nyelvünknek a múlt időtlen távolából induló, az arasznyi jelenben és a jövő végtelenségében folytatódó élni akarásával.”

Ezt az élni akarást kell segítenünk az Anyanyelvi Konferencia nyelvi parlamentjéből, egyáltalán, mindennapi nyelvvédelmünkkel. Az erdélyi magyar újságírás és irodalom nyelvi szabadságharcában néha túlzásokkal próbál védekezni a nyelvromlás, a fölöslegesen használt idegen szavak, a magyartalan mondat szerkesztések ellen. Példaként említenék egy brassói napilapot az 1940-es évekből. *Népi Egység* néven jelent meg, szerkesztője Szemlér Ferenc költő, aki nemcsak verseiben, prózájában, de az újságírásban is az állandó nyelvi gond jegyében élt, nyelvet pallérozott és szép magyar stílust közvetített olvasóinak. Eszményképe Kosztolányi Dezső volt, miként ezt jónéhány nyelvművelő írásában elárulta. Mivel idegen nyelvi környezetben fokozottabban kell ügyelni a nyelv tisztaságára, és mivel az ég világán mindent el lehet mondani tiszta, szép magyar nyelven is, akárcsak más nyelveken, ezért a lap szerkesztőségében elhatározták — így az 1947. február 5-i számban közölt, *Miért beszélünk magyarul?* című írásában Szemlér — „hogyan lehetőséget szerint kerülni fogjuk az idegen szavakat, az idegen szerkezeteket, általában azt, ami a magyar nyelv szellemével etlentétes, s megkíséreljük olyan nyelven beszélni, amit minden magyar megért, vagyis magyarul.”

Szemlér túlzásba is vitte a magyarítást. Némely ódon szavunk feltámasztása vagy a keresettség mosolyt csalhat ajkunkra. Pedig csak bele kell helyezkednünk a brassói szerkesztőség hangulatába, a túlzás azonnal érthető. *A Népi Egység* a mozi helyett következetesen *mozgóképszínházat* írt, *a statisztikát* nem egyszer *sámhasonlításra* fordította, *a reakció* a lapban *visszavonás*. Ez a nyelvi purizmus a Szovjetunió helyett *Szovjetszövetséget* használt, talán egymaga a magyar sajtó egészében.

Nemcsak az idegen szavak körülményes kerülésével kívánta szolgálni a nyelvhelyesség ügyét a brassói lap. Indulatos esszéikben vagy türelmes tanulmányokban hirdette a nyelvi tisztaság jogát és helyét szellemi életünkben. Akkoriban ugyanis némelyek — s nem is a szellemi élet peremén — nyelvi sovinizmust emlegettek azokkal szemben, akik megkövetelték és gyakorolták a helyes magyar beszédet és írást. Néha súlyosabb jelzőkkel is illették a nyelvvédőket — „fajvédők”. Ezzel a torz gondolkodással jelentős pesti író szállt szembe, Déry Tibor, akinek *Nyelvvédelem, fajvédelem* című írását Szemlér Ferenc önnön törekvéseinek igazolásául nyomban közreadta *a Népi Egységben*. (1945. október 31.) Érdemes magunk közé idéznünk Déry Tibort, akárcsak Kosztolányit vagy annyi más jeles nyelvművelő író. Igaz, most senki nem tartja „fajvédelemnek” a magyar nyelv őrzését, tisztogatását, hanem kényelmességből, műveltlenségből, közönyből vét a szép magyar stílus szabályai ellen. Ez a magatartás talán veszélyesebb, mint ama hajdani, 1945-ös torzulás, amellyel könnyebb volt felvenni a küzdelmet.

Déry elmondta nevezetes írásában: nem kívülálló, hanem magyar nyelvész vélekedett úgy, hogy a nyelvvédelem szerinte egyenesen a fajvédelemmel azonos. „Ezt a gondolatot tisztelettel elvetem” — tiltakozik Déry Tibor, megismételve, hogy igenis, a nyelv művelés az egész nép ügye, és az író egyben nyelvművelő, tehát nyelvvédő is. Persze, a magyar nyelv természetes életerejé kiül a fölöslegesen idegen szavakat, így Déry, mégis szükség van az írók részvételére a nyelv művelésben. Hiszen az igazi író megriaszthatja „az a példátlan henyeség, elképesztő gondatlanság, könnyelműség és felelőtlenség, amellyel — az újságírókon, sőt, írókon kezdve — mindazok bánnak a nyelvvel, akiket mesterségük vagy hivataluk közéleti szereplésre, a nyilvánosság előtti írásbeli vagy szóbeli gondolatközlésre jogosít fel. Ennek a tollforgató *elit*nek tulajdonítom, hogy a világnak alig van még egy olyan nemzete, amelynek értelmisége oly rosszul bírná, oly hibásan használná, oly erőtlennül forgatná a maga nyelvét, mint a magyar polgárság a miénket, megfertőzve mindazokat, akik vele érintkezésbe kerülnek, s megrontva a maga s más gondolkodását.”

Súlyos vádat szór Déry a magyar írókra, újságírókra és arra a német nyelvi hatásra, amely szerinte szerkezetében kezdte ki a magyar nyelvet. Vajon sovinizmus-e a védekezés a henyeség, a ludatlanság, a magyartalanságok ellen? Ennek megvizsgálásához Déry Tibor önmagát kínálta fel kísérleti alanynak, aki talán szélsőséges eset, de épp ezért rajta keresztül fel lehet bontani a kérdést mélyebb eredőire. Megvallja magáról, hogy „internacionalista”, aki hat nyelven olvas, három nyelven beszél tőrhetően, élete negyedét külföldön töltötte, s „a délibábos magyar rónát nem tartom okvetlenül szebbnek Umbria dombjainál, mégis a magyar nyelvet tekintem legnagyobb földi kincsemnek, s minden porcikámmal tiltakozom megrontása, csúffátévése, elárulása és kisemmizése ellen. Mesterségem szerszáma, tisztának, tündöklőnek s tökéletesnek szeretem látni; gondolataim televénye, gazdag, mély és termékeny legyen; képzeletem kertje, ezért nyesegetem, ojtok, dugványozok benne, s igyekszem áttekinthető rendet teremteni lélegző sűrűjében. Az egyetlen hely- és időtálló közösség nemzetemmel, amelynek tagjaitól száz különféle érdek választhat el, búbajos játék, amely olykor egy-egy békés órára érdeklentéinket is feloldja, légies híd egy osztályon kívüli, magasabb állapotba. A férfi egyetlen méltó fegyvere, utolsó s legnemesebb játékszere. Nyelvemben hazafias vagyok, s így fűzöm egybe végleteimet.”

Nyelvében élő nemzet
A VII. Anyanyelvi Konferencia Esztergomban

Ha csak annyit mondunk, hogy az idei a hetedik volt a sorban az 1970-i első Anyanyelvi Konferencia után, nem vagyunk egészen hitelesek. Igaz, hogy a Konferencia nevének megőrzésével is igyekezett nyomatékosítani a folyamatosságot (noha merültek fel javaslatok új elnevezésre is), azt is hangsúlyozni akarván ezzel, hogy a rendszerváltozás közepette sincs szükség a mozgalmon belül nagyobb változtatásokra, hiszen megalakulása óta szolgálja a határon túli magyarság anyanyelve megőrzésének ügyét. S mindezek ellenére mégis más volt ez a VII. Konferencia az ősi magyar koronázó városban, államalapító István királyunk szülővárosában, a „bölcs és nagy”, ősi Duna partján, amelyet a sebes vizű Garam is szalad bele a Felvidékről s hömpölyög alá vele a Bácska, a Bánát s Erdély felé, hogy az Olt vizét is magába fogadva fusson be a tengerbe: a távoli földrészeket, a földkerekséget átölélő Óceánba.

Az Anyanyelvi Konferenciára a Magyarok III. Világkongresszusa keretében került sor, ahová most már valóságos lélekszámukat megközelítő arányban jöttek eljöhetnek el — a Felvidék, Kárpátalja, Erdély, a Vajdaság s az Órvidék magyarjai a nyugati szóránymagyarság képviselői mellett. S ez volt az örvendetes fordulata, többlete, újdonsága, az idei VII. Anyanyelvi Konferenciának, s ez mindvégig meghatározója is lett az egész együttlétnek. Végre szabadon — korlátozás és önkorlátozás nélkül — lehetett szólni a kisebbség minden gondjáról-bajáról, óvatoskodás és hamis szemérmeteskedés, szépítgetések nélkül.

Az új szabadság jegyében mehetett el ki-ki a ferences templom ökumenikus istentiszteletére, ahol négy felekezet lelkésze adott hálát együttlétünkért s áldotta meg együttlétünket: a ferences atya rendje úttörő szerepéről szolt a magyar nyelvű biblia-fordítások s a magyar szépirodalom megteremtésében; a református lelkész a Károli-biblia súlyos eredeti, 1590-i kiadásából olvasta az irodalmi nyelvünk alapjává lett veretes szépségű szavakat, az evangélikus lelkész családi emlékeket idézett: micsoda lélekemelő öröm volt, mikor hosszú külföldi tartózkodás után kisgyermek az *édesapa* szóval fogadta, az édes anyanyelven. Legmegrázóbban talán mégis Ortutay Elemér, az ősz kárpátaljai görög katolikus püspök szavai hatottak, aki a megalázottak és megszorítottak, a próbákat állottak üzenetét hozta, azokét, akiket az

üldöztetések, börtönök, megpróbáltatások közepette ez a közösségbe, magyarságba kapcsoló nyelv tarlott meg, őrzött meg a bibliai ígék erejével.

Az ősi város sok ostromot kiállt falai — a Duna fölött, háttérében a szinte jelképesnek tekinthető kettéroppantott, felépítetlen, felépítésre váró híddal — méltó keretet adott a tanácskozásnak. Hiszen a magyar írásbeliségnek is egyik bölcsőhelye Esztergom. A Vármúzeumban — a Konferenciának otthont adó Tanárképző Főiskola s a Bazilika szomszédságában — a XIII. századi latin nyelvű oklevélben aláhúzott szó: *korchoje* (= *korcsolya*) jelzi, hogy a latinul író szerzetes nem tudván a jégen sikálkozó gyerekek csizmájára szerelt csont csuszka nevét, beírta anyanyelvén. Lefelé jövet pedig Faragó József kolozsvári akadémikus, a kitűnő néprajzkutató beszéli el, hogy megtalálta nemrég (az Élet és Irodalomban meg is írta) a „Nyelvében él a nemzet” szállóige forrását: az erdélyi Kőváry László vetette papírra *Székelyhonról* című munkájában, 1842-ben, már Széchenyi előtt (aki nem is pontosan így használta e mondást). A zágrábi egyetemi tanár a dalmáciai levéltárakban szunnyadó magyar nyelvkincsekről beszél.

De hát nemcsak a közvetlen szomszédságból vannak itt: egy fiatalasszonyka az észtországi Munkácsy Mihály Magyar Kulturális Egyesület titkára, barátnője pedig Litvániából jött el. Az észtországi magyar művelődési egyesületről már hallottam, de nem érttem, miért éppen nagy festőnkről nevezték el. Most megoldódott a titok: bájos kis honfitársnőnkől származik, aki Kárpátaljáról, Munkácsról, a nagy festőművész szülőhelyéről került az üldöztetések, kellemetlenkedések elől a melegszívű, megértő nyelvrokonok közé. Nem az egyetlen, aki ezt az utat megtette: az Egyesületnek 241 tagja van. De jött egy magyar család Kazahsztánból is: ők is kárpátaljaiak, de nem kitelepítéssel kerültek oda (voltak olyanok is): a főagronómus apát hivatása szólította Közép-Ázsiába. Fia, a most érettségizett Leskó Zoli, már ott született Alma-Atában, de gyönyörűen beszél és szaval magyarul. A konferencia hallgatósága előtt elmondta a tengeren túl élő Wass Albert *Üzenet haza* című költeményét:

*...A föld marad,
a föld marad
a kő marad, a kő marad...
vigyázzatok és imádkozzatok:
megmaradnak az igazak és a jók:
erdők, tavak, tavak és emberek...
megméretik az embernek fia
s ki mint vet, úgy arat...
a kő marad, a kő marad...*

Elmondta azt is, édesapjával együtt, hogy a kazahok rokonaiknak tartanak bennünket, sőt olyat is emlegetnek, hogy ők a mi ősapáink — aminek török eredetük folytán van is némi alapja (vannak *madzsar* nevű nemzetségek is köztük). Ehhez Bartók Béla, nagy zeneköltőnk fia fűzött egy történetet: Kazahsztánban járva egy mecsetet szerettek volna megnézni, de orosz tudásukkal hiába próbálkoztak az őrnél, míg ki nem derült, hogy magyarok: akkor varázsütsére feltáruult előttük az idegenek számára bezárt szentély.

Az első nap bevezető előadását a pozsonyi Dobos László író, a szlovák nemzetgyűlés tagja tartotta *A magyar nemzettudat az ezredfordulón* címmel. A komáromi születésű Jókai híres regénye címét idézte, az *És mégis mozog a föld*-et: megmozdult a föld, megmozdult az idő; a magyarság útban van a nyelvi, szellemi hazatalálás, a nyelvi, a szellemi egység felé. Magyarország is útban van a maga belső törvényeinek megtalálása felé; 1526-tól 1991-ig jóformán nem beszélhettünk önálló Magyarországról, alig volt történelmi sikerélményünk, de a legmélyebből is volt fölemelkedés, volt mindig újrakezdés.

Szólt az elmúlt 45 év lelki elnyomorodásáról, a képmutatásról, a behódolásról, az önfeladásról, milliók érzelmének megsarcolásáról, ami még jobban érezhető volt a határokon túli magyarságban: alattvalói szellem fejlődött ki. A hosszú megaláztatásban voltak sokan, akik elvesztették tartásukat, de voltak, akik megkeményedtek. A századforduló eszménye a független ember: a vallását, hitét, nézeteit szabadon választó magyarság, a határokon szabadon átjáró autonóm polgár.

A létért, a fennmaradásért, a túlélésért folytatott harcon piros fonalként húzódik végig az anyanyelv: a nemzeti leltárban legnagyobb kincsünk. A nyelvi erőszak ma sok helyen brutálisan, 19. századi hevülettel támad, pedig az anyanyelv a világ maga, a világhoz vezető út: egyenlő vállalt önmagunkkal; ne legyen senki árulója vállalt önmagának.

Voltak ezrével, tízezzel, akiket pusztán magyarságukért elűztek otthonaikból, száműztek, elpusztítottak: akikért nem szólt a harang. Elég volt a bűnhődésből, a vádbeszédekből; nekünk most a jövőt kell legyőznünk: megérdemelt győzelmeinkért szóljon a harang!

A felrázó erejű előadáshoz Nagy Károly New Brunswick-i egyetemi tanár kiegészítő előadása csatlakozott a nacionalizmusról, a sovinizmusról, a nemzeti öntudatról, szinte szótári pontosságú értelmezésekkel; a Magyar Értelmező Szótár 1972-ben a *nacionalizmus* szónak még két értelmezését, jelentését adta meg: egyrészt káros „burzsoá” nacionalizmusról szólt, másrészt a függetlenségre törő népek „haladó” nacionalizmusáról; ezzel szemben a Webster's 1988-i kiadása ennyit mond a címszóról: „hűség, ragaszkodás a nemzethez, a nemzeti érdekekhez, a nemzeti egységhez és függetlenséghez”. Ma már a diktátorpártok ellenőrzése nélkül alakíthatjuk ki külpolitikánkat: a

magyar szigetek tudnak, tudhatnak egymásról, megkezdhettük érdekeink intézményes összehangolását. Az előadó is figyelmeztetett arra, hogy a nemzeti hovatartozás a szuverén polgár szabad választásán alapul, s óvott az egyoldalú Nyugat-imádatától, intett a saját viselkedésformák kialakításának fontosságára. A fölemelkedéshez, biztatásul, Németh László 1956-os szavait idézte: „Ez a néhány nap mutatta meg, hogy a magyarság mekkorát emelkedett”. Bibó Istvántól pedig azt idézte, milyen csodákra tesz képessé „a hazugság köréből való kitörés”.

A másik társelőadó, Pomogáts Béla azt jelölte meg a századvég nagy feladatául, hogy Magyarország visszataláljon arra az útra, amelyet Szent István nyitott meg, s amelyről a keleti támadások letérítették. E munkánkban pedig a babitsi „magyar józanság”, „magyar okosság” lehet vezérlő csillagunk (az Esztergomban alkotó költő 1939-ben, a *Ki a magyar?* kérdését boncolgatva írt erről).

Ezután következtek az Erdélyből, a Felvidékről, Kárpátaljáról, a Vajdaságból s a nyugat-európai és a tengeren túli országokból összesereglettek hozzászólásai, s ezek a következő. napra is áthúzódtak, de akkor már a magyar közösségek és intézmények együttműködésének lehetőségeiről, formáiról és feladatairól folytatódtak az előadások és a viták, a harmadik napon pedig hat munkacsoportban folyt a közös töprengés az irodalom, a sajtó, a könyvkiadás, a kulturális és egyesületi tevékenységről, a nyelvoktatás s az iskola ügyeiről, a hungarológiai műhelyekről, valamint a kisebbségi jogvédelemről: az anyanyelvhasználatról mint emberi jogról.

A hozzászólásokat az a „magyar okosság”, „magyar józanság” jellemezte, amelyre Babits nyomán Pomogáts Béla figyelmeztetett, ha a sérelmek fájdalmaitól olykor élesebbre sikerültek is a mondatok.

A legforróbb helyről, a Délvidékről érkezett Ágoston Mihály furcsa paradoxonként mondta, hogy a magyar nyelv nincs veszélyben: a magyarság van veszélyben; ami persze egyet jelent: mert ha két magyar gyerek a Vajdaságban összeházasodik egymással, már szerbül beszélnek. Szólt a szavak — sajnos nálunk sem ismeretlen „perverz orgiájáról”, amelyben a szemben álló felek kölcsönösen Iefasisztázzák egymást, nemzeti s nyelvi hegemoniára törve.

A New Jersey-i Öregdiák Szövetség 30 éve alakult Bessenyei György Körének képviselője elmondta, hogy ők az egész magyarságban gondolkoznak: Szabófalvától San Franciscóig. Most érkezett Erdélyből: Sepsiszentgyörgyön az üzletekben nincs magyar felirat, s a Mikó Kollégiumot is veszély fenyegeti.

Az a cél, amelyet a Konferencia maga elé tűzött, hogy a nyugati magyarságot is egyre tevékenyebben vonja be a trianoni utódállamok magyarságának gondjaiba, láthatólag magától is megvalósulóban van.

Beke György, az Erdélyből áttelepült jeles közíró íróhoz méltón fogalmazta meg veretes mondatait ezúttal is: A nemzet legfőbb anyajegye a nyelv. A nyelv nem lehet soha támadó; csak védekező; a kisebbségi nyelv védekezik; amit a politikusok nem tudtak megtenni: a határokat eltörölni, azt a nyelv meg tudja tenni.

A kisebbségi nyelv örök önvédelem, örökös nyelvújítás is: nyelvtisztításra, purizmusra kényszerít s nevel. Az erdélyi — romániai — magyar sajtó nyelve ma tisztább, mint a magyarországié. Déry Tibor nevezetes nyelvvédő gondolatait idézte: „A magyar nyelvet tarlom legnagyobb földi kincsemnek. Gondolkozásomban nemzetközi, nyelvemben hazafi vagyok, s így fűzöm egybe végleteimet.”

A temesvári Bodó Barna arra mutatott rá, hogy az anyanyelvet más Magyarországon védeni, mint a szomszédos államokban, a nyugati szórványokban. Itt, Kelet-Európában, sajnos, diszkriminatív jegy az anyanyelv, míg Nyugaton nem az. A három nyelvi közeg — a család, az egyház s az iskola — együttes erőfeszítése segíthet az anyanyelv megtartásában.

A kárpátaljai Dupka György, kisebbségi történész, kedvező változásokról számolhatott be: ami korábban elképzelhetetlen volt, 1991 márciusában Ungváron a Kárpát-medencéből — Pozsonytól Kolozsvárig, Szabadkától Kassáig — 500 magyar író, politikus gyűlt egybe tanácskozásra: „Egy szellemi, lelki égbolt alatt él a magyarság; s ez úgy borul rá, mint kenyérre a haja.”

A nyugati magyarság nevében szóló (bár már egyre többet itthon tartózkodó) Borbándi Gyula azzal az adattal egészítette ki Dobos László előadását, hogy az Egyesült Államokban 1,8 millió magyar él, bár egy részük már nem tud magyarul. (A Világszövetség népszámlálást tervez a nyugati magyarság körében.)

Az ausztráliai Orosz Márta Margit az emigráció — a nyugati magyarság — feladatairól beszélt, rámutatva, hogy a cseh emigráció segítette Masarykékat; szükség volna sokkal több angol nyelvű tájékoztató anyagra, sajnos nemcsak a „bennszülött” ausztráliaknak, hanem a magyaroknak is, mivel a fiatalok 80%-a már nem tud magyarul. Pedig az ausztrál állam nagyvonalúan segíti a kisebbségi kultúrákat, csak valahogy ellustult, elkényelmesedett a nemzeti öntudat — erősítette meg szavait másik felszólaló ausztráliai honfitársa.

Délután Szende Aladár, a Magyar Nyelvőr szerkesztője a 120 éves neves nyelvapoló folyóiratot ajánlotta a jelenlévők figyelmébe, mindjárt egy-egy tiszteletpéldányt is felkínálva a Konferencia résztvevőinek. Ez annál is inkább öröndetes gesztus volt, mivel — mint a Konferencián kiderült — a magyarországi s nyugati magyar nyelvű folyóirat- s hírlapirodalom nem jut el a határokon túlra Kelet-Európában. S ha eljutna is elvben, gyakorlatilag — az

ottani kereseti viszonyok közepette — megfizethetetlen. S itt jöhetne az a bizonyos nyugati magyar segítség: alapítványokkal, előfizetésekkel juttatni el a magyar időszaki sajtót környező országokba. S persze vonatkozik ez a könyvekre is: a magyar s a nyugati könyvek fehér hollók, s ha egy-kettő el is jut, az ára miatt megvehetetlen. Itt is elférne a nyugati segítség.

A délutáni ülésen került sor az előterjesztésre a Konferencia esetleges új nevééről s módosuló tevékenységéről. A Pomogáts Béla által beterjesztett javaslat szerint négyévenként tartanánk az összejöveleteket, s az új elnevezés ez lenne: „Anyanyelvi Konferencia — A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága”.

Másnap, augusztus 14-én is elsősorban a szomszédos országok magyar kisebbsége jutott szóhoz, a szlovákiai Varga József sem éppen vigasztaló adatokról beszélt Hetés, Göcsej és az Őrség tervszerű betelepítéséről s a nemzeti tudat, a nemzeti ellenállás elfásultságáról; az önfeladásról, amikor például *Aranka* neve Zalata lesz. S kiemelte azt a fontos szerepet, amit az anyaország jelenthet erkölcsi, szellemi példaadásával a szomszéd országok magyarságának: még mindig nincs elég jó példa, hogy föltekinthessünk, ha lesz, akire, amire föltekinthessenek: többen megmaradnak magyarságukban.”

A felvidéki Révész Bertalan a zoboraljai magyarság fogyásáról, sorvadásáról festett szívszorító képet: hogyan csökkent le az 50 éve még szintiszta magyar vidék (ahol Kodály is gyűjtött) lakossága csaknem felére; az erdélyi balladagyűjtő néprajztudós, Faragó József a romániai magyarság hasonló gondjairól beszélt: a „beolvadni vagy elmenekülni” szorító kisebbségi kérdéséről.

A lehangoló képek után némi felüdülést jelentett az észtországi Strömpl Judit felszólalása, aki gyermekként menekült el Kárpátaljáról az üldözések idején északi rokonok közé, „belső emigráns”-ként, hiszen ugyanúgy a birodalomban élt mindkét rab nemzet. Baráti, testvéri fogadtatásra talált, s a Munkácson született nagy festőművészre emlékezve alapította meg Észtországban a Munkácsy Mihály Egyesületet, amint már szóltunk róla. A finnugor rokonság, a finnugor öntudat ébrentartására négy éve minden október harmadik szombatján nyelvrokonsági napot tartanak. Vagyis: azért vannak őszinte barátaink, testvéreink is a nagyvilágban.

Litvániai Margit (csak így emlegettük, nehezen kimondható neve okán) arról számolt be, hogyan csináltak ők is gályapadból laboratóriumot, kamatoztatva, ahogy tudták, sanyarú kisebbségi sorsukat. Ma 102 ember vallja magát Litvániában magyarnak (s ez nem is olyan kis szám, ha tudjuk, hogy a baltikumi rokon vótok, lívek sem voltak sokkal többen; az előbbieket a 40-es években mindössze 500-an éltek, míg mára teljesen elenyésztek.)

Magam a magyarság, Magyarország sajátos helyzetéről s küldetéséről szóltam felszólalásomban: Csokonait idézve, azt a nagy költőnket, akiben

elsőként fogalmazódott meg nem pusztán az európai, hanem az „eurázsiai” öntudat: Rousseau, Voltaire mellett a perzsa Hafízért rajongott, s fordította a kínaiak híres dalgűjteményét — mint később a költőutód: Illyés Gyula is — a Si King-et.

A határhelyzetű Marosvásárhely Magyar Nyelvmívelő Társaságához intézte ódáját, amikor a jövőre 200 éves jeles intézmény tagjául fogadta:

„Múzsák! most olly helyen elmélkedem, amely A világ abroszán legkritikusabb hely, Melly a csinos nyugat s a durva kelet közt,

A hatalmas éjszak s tehetetlen dél közt Középpontban lévén, tisztán kimutatja. Millyen még az ember s földünk ábrázatja.”

Látta határhelyzetünket, s a magyar művelődés feladatát éppen az Európa s Ázsia közti közvetítésben látta — s a nagy múltú ázsiai civilizációkhoz, kultúrákhoz tartozni nem alárendelt szerep, ahogy az ellenségeink igyekeznek beállítani, hanem megtisztelő helyzet. S nem volt gond számára a népi-nemzeti műveltség összhangba hozása sem a legmagasabb európai műveltséggel: „Magyarjaim! Literátorok! ne csak a külföldi írókat olvassátok, hanem keressétek fel a zabolázó együgyű magyart az ő erdeiben és az ő scytha pusztáiban... hallgassátok figyelemmel a danoló falusi leányt és a jámbor puttonost; akkor találtok rá az Árpád szerencsi táborára, akkor lelitek fel a nemzetnek ama mohos, de annál tiszteletesebb maradványait, amelyeket az olvasott és az utazott uracskáknak társaságában haszontalan keresnétek...” — írta intelmül kortársainak.

Csokonai honfoglalási eposzt tervezett — negyedszázaddal Vörösmarty Zalán-ja előtt, s Kijevben, a doni őshazában, Levédia és Etelköz tájain akart helyszíni megfigyeléseket folytatni. Az enyedi Bethlen Kollégium égő szemű diákja, Kőrösi Csoma Sándor ekkoriban tett fogadalmat, hogy a magyarság bölcsőhelyét s ott maradt véreinket föl kutatja.

Fonyó István (nemrég települt haza Nyugatról) szavai Kőrösi Csoma Sándor alakjához kapcsolódtak (verset írt is róla): a türelemre, a szeretetre, a megértésre tanít ma is élete. Javasolta, hogy a jövőben kétévenként hívjuk össze az Anyanyelvi Konferenciát, és sürgette, hogy ne csak a külső falak — a határok — omoljanak le, hanem a belső válaszfalak is, hogy közös hittel dolgozhassunk a világért, a magyarságért.

Az ember legszívesebben minden megbeszélésen részt vett volna, de a végén — szerencsére — az egyes ülések legfontosabb határozatait az együttes ülés elé kerültek.

Örvendetes, hogy itt voltak az erdélyiek, s nemcsak küldöttséggel, hanem könyveikkel, folyóirataikkal is, s külön kulturális események is emelték — mélyítették — a Konferencia résztvevőinek magyarságélményét. Az egyik este, 14-én a Monteverdi-kórus adott műsort a Várban, Hunyadi Zoltán vezényletével (a nagy olasz muzsikusz megfordult Magyarországon,

Esztergomban is 1594-95-ben); Szabó Gyula színművész Balassi-, Petőfi-, Arany-, Czuczor-versekkel, Béres Ferenc énekművész pedig virágénekekkel, régi magyar dalokkal tette varázslatosabbá az estét.

Másfajta, tragikus élményt nyújtott, mikor a vajdasági filmművész házi vetítésen bemutatta az 1944-45-i vajdasági népiptás megrázó filmdokumentumát. Ezek az alkalmak is közelebb hozták egymáshoz az egy nyelvet beszélő család tagjait, s született néhány fontos, új határozat, hogy még közelebb kerülhessenek.

Az egyesületek, szervezetek nevében szólók közül — a második nap délutánján — az újvidéki Mészáros Ilona a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetségről beszélt: fény és árnyék keveredik ott is, a háború sújtotta országban (a szülők 80%-a nem íratja gyermekét magyar iskolába), s a Konferenciáról szólva ezt mondotta (s vele még sokan elmondhatták volna): „Itt kaptam meg azt a lelki erőt, hogy folytassam ezt a munkát, minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül, hivatástudatból”. (Hét nemzetiség él Újvidéken, de a városi tanácsban nincs nemzetiségi képviselő.) Mindezek ellenére megünnepelték idén március 15-ét és augusztus 20-át, s ez nem kis haladás a múlthoz képest.

A szintén délvidéki Kaszás Károly a Vajdasági Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Egyesület munkájáról számolt be, de arról is, hogy milyen tervszerű gyorsasággal épülnek a szerb nyelvű pravoszláv templomok a térségben; nagybecskereki kollégiája viszont arról tudósíthatott, hogy kilenc olyan gimnázium van a Vajdaságban, amelyben magyar nyelvű oktatás folyik, s hogy nemcsak az aradi vértanú, Kiss Ernő honvédtábornok sírját ápolják, hanem a bori rézbányában Radnóti Miklósnak is szobrot állítottak.

Az erdélyi Ábrányi Zoltán a kulturális eredmények sorában első helyen említette az EMKE — az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület — újjáalakulását több mint 40 évi szünet után. Az EME, az Erdélyi Múzeum Egyesület is újjáalakult Kolozsvárott, s megindult — újraindult — folyóirata, az Erdélyi Múzeum is (amelyet Új Erdélyi Múzeum néven korábban Budapesten próbáltak újra életre keltetni). Az Olvasót „bimbónyi reménnyel” köszöntő kiváló művelődéstörténész, Benkő Samu szépen írja bevezetőjében: „Egy elszegényedett nemzettöredék mindennapi gondokkal küszködő értelmiségének tudományos közszolgálatra vállalkozó kisded csoportja önerejére támaszkodva indítja útjára ennek a folyóiratnak immár ötvenharmadik évfolyamát, és bimbónyi reménysége abból táplálkozik, hogy a legsivárabb évtizedekben az Erdélyi Múzeum Egyesület közvetlenül előtte járt nemzedéke — a Kelemen Lajosok, Tavaszy Sándorok, Venczel Józsefek — olyan példás magatartást testáltak reá, melynek vállalásával lesz ereje küldetése hűségese betöltésére.”

Péntek János szintén bizakodva szólt a gomba módra szaporodó új művelődési intézményekről, egyesületekről, Erdély-szerzte, sőt Erdélyen kívül is.

Dovala Márta, a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola igazgatója örömmel számolhatott be arról, hogy 15 erdélyi, 20 kárpátaljai s felvidéki hallgatója van az intézetnek, s tanulmányaik után valamennyien visszatérnek szülőföldjükre.

A harmadik napon, augusztus 15-én külön részlegekben folytak a tanácskozások. A kisebbségi jogvédelem tanácskozásán elnöklő Nagy Károly hangsúlyozta, hogy az anyanyelv használata mindenki alapvető emberi joga, bár ez meglehetősen új dolog, s emberi jogként való kodifikálása mindmáig hiányzik.

Halmos László, az amerikai Magyar Emberjogi Alapítvány tagja, kifejtette: aki a kisebbségi nyelvhasználatot korlátozza, nemcsak egyéni jogokat sért: egy egész közösséget; s nem egyszerűen a jelent: bűncselekményt követ el a jövő embereivel szemben is. Minden gyermek, akitől megvonják a beszédnek, az anyanyelv használatának lehetőségét, visszamaradottá válik.

A pozsonyi Fonód Zoltán keserű szavakkal ecsetelte: nem hitte volna, hogy ennyi gyalázzal, megaláztatással kell szembetalálkoznia, mint Szlovákiában; a többségi nemzet arrogáns, kevés érzéket árul el a demokráciához. A magyart konyhanyelvvé szorították vissza, csak otthon használhatják; az 1868-i magyar nemzetiségi törvény sokkal nagyvonalúbb volt. Az új szlovák alkotmány szerint: „a kisebbség joga, hogy az állam nyelvét megtanulja”. Ez jog — de a valóságban kényszer. A „nyelvtörvény” mindenképpen visszalépés 1968-hoz képest, amikor még volt szó „kollektív jog”-ról is. A teljes jogegyenlőség volna az, amire a nemzetiségi jogokat építeni lehetne. A határok légiesítése, átjárhatósága is sokat jelentene az anyanyelv határon túli megőrzésében.

A kárpátaljai görög katolikus lelkész, Ortutay Elemér, aki hitéért s magyarságáért hét évig szenvedett börtönben, így kezdte felszólását: „Én nem kisebbségi ember, hanem magyar ember vagyok”. Tizenhét évig dolgozott gyárban s nem élhetett vallási és nemzeti jogaival: még barátja édesanyjának sírjánál sem mondhatott nyilvánosan imát. Ehhez képest nagy és örvendetes változások történtek ebben az országrészben is.

A vajdasági Ágoston Mihály annak fontosságát hangsúlyozta, hogy a kisebbségi jogok érvényesítésében a nemzetközi közvéleményre kell hatni.

A belgiumi Mór István a közösségi (tehát nemcsak egyéni) nemzetiségi jogok kivívásának fontosságát húzta alá, amit mások is igen fontosnak ítélték.

A megbeszélés a kisebbségi jogokról határozati javaslatral zárult, amelyet e sorok írója terjesztett elő; ebben javasolta, hogy a Konferencia lépjen fel az egész Kárpát-medence besugárzására alkalmas műholdas televíziós adás

mielőbbi megvalósítása érdekében, mivel ez minden társadalmi réteghez szól: nagyobb jelentőségű hát, mint akár a magyar egyetem. Ugyancsak határozati javaslatban kérte az ülés a nyelv művelő rádióadások mielőbbi visszahelyezését az URH-sávokról a haláron túl is jól fogható Kossuth-, illetőleg Petőfi-adóra.

16-án, vasárnap, a zárónapon született meg a zárónyilatkozat a Konferenciáról, amely átalakult szabad polgárok egyesülésévé, a magyarság kultúrájának szolgálatára, a szellemi és lelki egység helyreállítására, a nemzeti tudat erősítésére.

Halmos László ismertette a kisebbségi zárónyilatkozatot, amely szerint „az anyanyelv szabad használata természetes emberi jog; minden személynek joga van anyanyelve elsajátítására, joga van saját nyelven kifejezni magát, ha az mást nem sért.” (Ezt a helsinki zárónyilatkozat is tartalmazza.) Az óvodától az egyetemig minden nemzetiséget megillet az anyanyelv használata.

S hogy mindez ne maradjon írott malaszt, azon az Anyanyelvi Konferencia s a New York-i Magyar Emberjogi Egyesület egyaránt fáradozik, a jövőben még nagyobb erővel és áldozatkészséggel.

A záróülésen mutatkozott be a titkosan megválasztott 20-20 tagú (anyaországi, szomszédországi, nyugati) választmány (bár a jelölőlistákat illetően hangzottak el — s nem is alaptalanul — kifogások) s az új vezetőség, amelynek tiszteletbeli elnöke Lőrincze Lajos maradt; Elnöke: Pomogáts Béla, társelnöke: Gál Sándor, Kántor Lajos, Lázár Oszkár és Nagy Károly; alelnöke: Kolczonay Katalin.

Az ünnepre munkás, sőt: küzdelmes hétköznapiak következnek, következtek el, hiszen a különben kedvező kelet-európai változások nyelvi tekintetben — Kárpátalját és Szlovéniát leszámítva — nem váltottak be: a hozzájuk fűzött reményekkel a magyar kisebbségek szabad nyelvhasználatát illetően, pedig a nyelv létalapja a nemzetiség, a „család”, a 16 milliós magyarság megmaradásának, fennmaradásának. Sütő András szavai szerint, aki csak lélekben lehetett jelen a Konferencián: „Naponta kidoboltatva, kötelezővé kell tennünk az anyanyelv védőoltásait: példának okáért két fiola Petőfi a szabadság szeretetének koronaerébe, tíz köbcenti Tóth Árpád jelzősorvadás ellen, az egyenes tartás védelméről nem is szólva. Mens sana... Ép testben ép nyelv. Junius Juvenalis prókátor urunk nem haragszik meg, ha tornatermekbe költözött mondását imígyen módosítjuk, helyét keresvén a lélek zugaiban is. Azért vagyunk a világon, hogy a szavainknak valahol helyet teremtsünk benne.”

Ezért ült össze az Anyanyelvi Konferencia is, immár hetedszer, ezúttal a tört hídú királyi városban, Esztergomban. S talán nem is egészen eredménytelenül.

Anyanyelvi konferencia — nemzetközi magyar együttműködés

Ezen az őszön elmondhatjuk, hogy az Anyanyelvi Konferencia néven huszonkét éve munkálkodó nemzetközi mozgalom megméretett és továbbra is szükségesnek, fontosnak találtatott. Új résztvevőkkel is gazdagodva, új szervezeti formát választva, új feladatok szolgálatát is vállalva: szükségesebb és fontosabb, mint valaha.

Esztergomban döntött így mintegy kétszáz magyar értelmiségi, aki öt földrész huszonnégyszáz országából érkezett az augusztus 12. és 16. közt tanácskozó VII. Anyanyelvi Konferenciára.

Az, hogy a résztvevők két tucatnyi ország lakói, tragikus történelmi szétszórattatásunkról tanúskodik. Az viszont, hogy együttműködést vállalt a magyarországi, a horvátországi és a belgiumi tanár a kazahsztáni, az argentinai, a franciaországi és a brazil egyesületi vezetővel; a felvidéki, az erdélyi, az angliai és a németországi író a kárpátaljai, az ausztriai és az amerikai lelkésszel; a svédországi, a vajdasági és az észtországi nyelvész a szlovéniai, a litvániai, az ausztráliai és a kanadai tanítóval; az a világ mintegy tizenhatmillió magyarának integrálódási szándékát példázza. Közös vállalt feladatukat pedig így fogalmazták meg konferenciájuk zárónyilatkozatában: „továbbra is a magyarság anyanyelvének, kultúrájának, nemzeti tudatának és, összefogásának szolgálata.”

Azért „továbbra is”, mert megindulása óta erre a szolgálatra törekedett az anyanyelvi mozgalom. Ahogy Bárczi Géza mondta az első, 1970-es konferencia megnyitásakor Debrecenben: „Az anyanyelv kovácsolja egységbe az öt világrészbe szétszóródott magyarságot”. Napjainkig érvényes az is, amit a konferencia záróülésén összefoglalóul mondott 1970. augusztus 14-en: „Két tényező biztosíthatja a magyarság fennmaradását idegen nyelvterületen. Az egyik a tömeges együttélés, ahol a mindennapi élet magyar környezetben zajlik, a másik a töretlen magyar öntudat. Az első nem tőlünk függ, számos tényező határozza meg... A másik azonban részben rajtunk is múlik... Ezt a magyar öntudatot kell felébresztenünk, fenntartanunk, növelnünk. S ennek eszközei: a nyelv, az irodalom, a művészetek, zene, ének, tánc, színjátszás, s a magyar történelmi tudat ápolása.”

*

„A magyarság fennmaradása idegen nyelvterületen”, „magyar öntudat” — e fogalmak ekkor és még majd húsz évig a Szovjetunió és helytartói egyik sarkalatos tézisével szegültek szembe, amely szerint „a főveszély: a nacionalizmus”. (Ma is akad a Kárpát-medencében és másutt is, aki a magyar szolidaritás vállalóit „kultur-nacionalistákként”, „szeparatistákként”, „magyaristákként”, „hungarokratákként”. apostrofálja: lelke rajta...) A diktátorok persze azt neveztek nacionalizmusnak és nacionalistának, amit és akit akartak, de torz definícióikat iskolák és prédikációk megszüntetésével, írások, könyvek, filmek cenzúrázásával és betiltásával, sőt még rendőrségi üldözéssel és börtönnel is érvényesítették ezekben az évtizedekben. Az Anyanyelvi Konferencia programjainak működtetése sem volt akadálymentes e körülmények között.

A Konferencia adminisztratív szerve Magyarországon a Magyarok Világszövetsége volt, amely 1989 júliusáig a kommunista pártállam Külügyminisztériumának egyik szervezeteként működött. Mint ilyen, a diktatúra mindenkori érdekeinek próbált érvényt szerezni az anyanyelvi mozgalom életében is. Nem volt könnyű dolga, mert az Anyanyelvi Konferencia nyugati állampolgárai fölött nem volt hatásköre, így a nyugatiaknak nem kellett kompromisszumokat kötniük. A magyar kormány legfeljebb az országba való beutalásukat tilthatta meg, de például szólásszabadságukat már nem. A magyarországi ellenzéki értelmiséggel való rendszeres találkozósaikat sem, és a honi szakemberekkel körösen készített tankönyvek, tananyagok, folyóiratpéldányok, közösen szervezett gyermeknyaraltató és tanárképző tanfolyamok kommunista pártpropagandától való mentességét sem. Élve e viszonylagos „diplomáciai immunitásukkal”, a nyugatiak közül többen állandó témaként hangoztatták a konferenciákon az akkor tabuként tiltott magyar sorskérdéseket, például a Kárpát-medence magyar kisebbségei elnyomottságát (és azt, hogy az anyanyelvi konferenciákon való részvételük elengedhetetlen), az 1956-os forradalom tényeinek meghamisítását, a nemzeti függetlenség, szabadság, demokrácia hiányát. A Konferencia eddig elkészült öt tankönyve és számos egyéb taneszköze pedig nemcsak, hogy propagandamentes, de pedagógiaiilag és módszertanilag modern és aktivizáló, kulturális „mikrokozmoszt” nyújt, példatárát a világ teljes magyar irodalmából meríti, és — a Kádár-rendszer iránti elfogultsággal nemigen vádolható Kovács Imre 1980-ban, New Yorkban bekövetkezett halála előtt megjelentetett írása szavai szerint — „nemes, veretes hazafiság hatja át”.

Azt viszont érvényesíteni tudták a Kárpát-medence szovjet-ellenőrizte diktátorai, hogy saját állampolgáraik nem vehettek részt szabadon az Anyanyelvi Konferencia munkájában. Az 1977-es, budapesti konferenciára ugyan — követelésünkre — már kaptak meghívót a szomszédos országok

szakemberei közül is néhányan, és attól kezdve egyesek el is jöhettek (az 1977-es, az 1981-es pécsi és az 1985-ös veszprémi konferencián tizenketten előadókként is, mások csak titokban, „betévedt turistákként”), de szabadon először az 1989-es kecskeméti konferencián találkozhattunk csak egymással. Ekkor — és együtt — indítottuk el azt a folyamatot is, amelynek eredménye a mozgalom ideji megújulása: függetlensége, demokratikus szervezete, érdekképviselési, jogvédő feladat-vállalása is lett.

A Magyarok III. Világkongresszusa során — Budapest, augusztus 18-21. — megújult a Magyarok Világszövetsége is: záronyilatkozata szerint pártoktól és kormányoktól független szervezet lett az összmagyarság érdekei szolgálatában. A VII. Anyanyelvi Konferencia résztvevői záronyilatkozatukban kimondták, hogy egyesületük együtt kíván működni a Magyarok Világszövetségével és más azonos célú egyesületekkel Magyarországon és külföldön egyaránt.

Azt írtam bevezetőmben, hogy a nemzetközi magyar együttműködés szükségesebb és fontosabb mint valaha. Ezért is. A jogvédelmért. A Kárpát-medence magyar kisebbségei veszélyeztetett helyzetben vannak. Magyar nyelvüket, kultúrájukat, magyar létüket tehát — sorvasztás, tiltás, megszüntetés, etnocidium veszélye fenyegeti ma is, a rendszerváltások fordulatai óta is. Minden család a legveszélyeztetettebb tagja segítségére siet elsősorban. Ez a sürgető veszélytudat hatotta át esztergomi tanácskozásainkat is.

És a nyugati magyar szigetvilág és szórványság magyarsága? Most, hogy már nem emigránsok, mi szerepük lehet a világ magyarsága családjának életében?

Most, amikor a közép- és kelet-európai rendszerváltozások végre független, szabad és demokratikus társadalmak újjáépítésének esélyeit tették lehetővé, körülnézünk mi, magyarok itt a Kárpát-medencében és megkérdezzük azt is: kire, kikre számíthatunk a világban ahhoz, hogy lábadozásunk gyógyulássá, vajúdásunk egészséges születéssé válhasson? E kérdésre most a sok lehető válasz közül van egy, amelyik történelmünkben talán először adható és ez: nincs talán a világnak egyetlen olyan országa sem, ahol ne élneek magyarok.

Nyugat-európai és amerikai szempontból nézvést ez azt is jelenti, hogy az oda „kitántorgott”, emigrált, menekült, szerencsét próbálni kívándorolt magyarság a tizenhatmilliós magyarság egyfajta diplomáciai testületét is képezheti, amely jó esetben mozgósítható az összmagyarság érdekeinek képviselésére, hangoztatására, érvényesítésére is.

Ez volt az Anyanyelvi Konferenciának mint mozgalomnak egyik elindító célja is. Képessé tenni nyugati országok különböző állampolgárságú magyarjait — és gyermekeiket is — arra, hogy úgy vállalják a magyarság érdekeinek külföldi képviselését, hogy tudják is, hogy mit képviselnek, mert

megtartották magyar nyelvüket, kultúrájukat, tájékozottak a magyar múlt és jelen kérdéseiben. Ehhez műhelyek kellene, magyar iskolák, szervezetek, egyházak, újságok. Ezek munkájának szakszerű támogatása továbbra is feladata az Anyanyelvi Konferenciának.

Az Anyanyelvi Konferencia — a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága alapokmányai

I. Alapítólevél

Az Anyanyelvi Konferencia — A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága független egyesület, amely a világ bármely részében — különösen a kisebbségekben — élő magyarság magyar anyanyelvének, kultúrájának megtartását, művelését, fejlesztését szolgálja.

Feladatait elsősorban kulturális és pedagógiai tevékenysége által végzi. Ennek a tevékenységnek a körébe tartoznak az időszaki tanácskozások és konferenciák, az oktatási és kulturális gyermek- és ifjúsági táborok és tanfolyamok, a diákseremozgalom, a pedagógusok, könyvtárosok, levéltárosok, újságírók és a nemzeti kultúra fenntartását és továbbadását szolgáló más szakemberek képzését, továbbképzését elősegítő tanfolyamok és találkozók, szakelőadók kiküldésének és cseréjének megszervezése, továbbá tankönyvek és más kiadványok, valamint a Nyelvünk és Kultúránk című negyedéves folyóirat megjelentetése. Feladatának tekinti a céljainak megfelelő tájékoztatást, valamint a magyar anyanyelv és kultúra megtartását és művelését mint alapvető egyéni és kollektív emberi jogot védő tevékenységet is.

Az Anyanyelvi Konferencia együttműködik minden olyan hazai és határokon túli társadalmi, kulturális, tudományos, egyházi és ifjúsági szervezettel és intézménnyel, amely a magyarság nemzeti érdekeinek, nyelvének és kultúrájának védelmét és fejlesztését tekinti feladatának, vagy azt támogatja.

Az Anyanyelvi Konferencia abban a meggyőződésben vállalja feladatait, hogy a világ minden részében élő magyarság lelki és szellemi egységének helyreállítását, magyar nemzeti tudatának fejlődését szolgálja. Törekeiben a nemzet iránt érzett és vállalt felelőssége vezérli.

Esztergom, 1992. augusztus 15.

II. Alapszabály

Az Anyanyelvi Konferencia — A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága (a továbbiakban: Anyanyelvi Konferencia vagy Társaság) célja, hogy az öt világrész magyarságának segítsen anyanyelve ápolásában, kultúrája megtartásában és magyarságtudata megőrzésében.

I. Az Anyanyelvi Konferencia tagjai:

1. Az Anyanyelvi Konferencia rendes tagja lehet az a természetes személy, aki az Anyanyelvi Konferencia Alapítólevelében és az Alapszabályában foglaltakkal egyetért, és belépési szándékát a Társaság elnökségéhez intézett írásos nyilatkozatban fejezi ki.

A belépési nyilatkozatot az elnökség elfogadja vagy elutasítja, és erről a belépni szándékozót írásban értesíti. A döntés ellen a választmányhoz lehet a kézhezvételtől számított 30 napon belül fellebbezni.

2. Az Anyanyelvi Konferencia pártoló tagja lehet az a természetes, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki vagy amely a Társaság céljaival egyetért, ezt írásbeli belépési nyilatkozattal fejezi ki. A belépésről az elnökség dönt, és erről írásban értesíti a belépni szándékozót. A döntés ellen a választmányhoz lehet fordulni.

3. Az Anyanyelvi Konferencia Választmánya tiszteleti taggá választhatja azt a személyt, aki a Társaság céljainak valóra váltásában kiemelkedő érdemeket szerzett.

4. A tagság megszűnik:

a/ kilépéssel (a kilépési nyilatkozat megküldésével az elnökséghez);

b/ törléssel (azt, aki vállalt köteleességét nem teljesíti, tagdíját írásbeli felszólítás ellenére több mint egy éve elmulasztotta megfizetni, az elnökség a Társaság sorából törölheti);

c/ kizárással (az elnökség azt a tagot, aki az Alapítólevél céljainak megvalósítását akadályozza, az Alapszabályt megsérti, kizárja a Társaságból);

d/ elhalálozással, jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet esetén jogutód nélküli felszámolással, feloszlattal.

5. A törlést, a kizárást elrendelő elnökségi határozat ellen a kézhezvételtől számított 30 napon belül a választmányhoz lehet fellebbezni.

A rendes tag jogai:

- részt vehet a Társaság munkájában, rendezvényein,
- javaslatokat, indítványokat tehet, a sérelmes határozatok ellen felszólalhat (fellebbezési jog),
- választhat és bármely tisztségre választható,
- szabadon tájékozódhat a Társaság tevékenységéről, tanácskozási joggal részt vehet a Társaság testületeinek ülésein, a Társaság irataiba betekinthez, azokról másolatot készíthet,
- igénybe veheti a Társaság nyújtotta szolgáltatásokat.

6. A rendes tag kötelességei:

- előmozdítani a Társaság céljainak megvalósítását szellemi és erkölcsi támogatásával,
- a választmány által megállapított tagdíjat pontosan fizetni (a tiszteleti tag mentes a tagsági díjfizetés kötelezettsége alól).

8. A pártoló tag jogai és kötelességei azonosak a rendes tag jogaival és kötelességeivel, kivéve a következőket:

- közgyűléseken szavazati joga nincs, nem választhat és nem választható tisztségekre.

II. Az Anyanyelvi Konferencia szervezete

9. A közgyűlés

Az Anyanyelvi Konferencia legfelsőbb szerve, amely legalább négyévenként tartja üléseit (rendes közgyűlés). A közgyűlést az elnök hívja egybe. A programot és a napirendet is tartalmazó meghívólevelet a közgyűlés kitűzött időpontja előtt 6 hónappal meg kell küldeni a tagoknak.

Az elnöknek rendkívüli közgyűlést kell összehívnia, ha azt a tagok egyharmada vagy az elnökség többsége az ok és cél megjelölésével írásban kéri.

A közgyűlésen a Társaság minden tagja részt vehet. A tagdíjhátralékban lévők szavazati és választó jogukat nem gyakorolhatják, csak tanácskozási joggal vehetnek részt a Társaság munkájában. A tiszteleti és pártolótagok (szervezetek képviselők útján) ugyancsak tanácskozási joggal vehetnek részt a közgyűlésen.

A közgyűlés határozatképes, ha azon a tagoknak több mint a fele megjelenik. Határozatképtelenség esetén az elnök újabb közgyűlést hív egybe, amely a megjelentek számától függetlenül határozatképes.

A közgyűlés választja meg a választmány 60 tagját (20 tagot az anyaországból, 20 tagot a Kárpát-medencében élő magyarságból, 20 tagot a nyugati szórványságból).

Alapszabályt csak a közgyűlés módosíthat, kétharmados szótöbbséggel. A közgyűlés személyi kérdésekben titkos, egyébként nyílt szavazással, szótöbbséggel dönt.

10. A választmány

A közgyűlések közötti időszakban a választmány gondoskodik a közgyűlés határozatainak végrehajtásáról. A közgyűlés határozatainak szellemében új feladatokat jelölhet meg az elnökség számára. Tevékenységéről a közgyűlésnek számol be.

A választmányt az elnök hívja egybe. A választmány tagjainak egyharmada vagy az elnökség többségének az ok és cél megjelölésével történő kérésére az elnök köteles a választmányt összehívni.

A választmány évente legalább egyszer tart ülést. A választmány határozatképes, ha azon tagjainak több mint fele megjelent. Határozatképtelenség esetén az elnök új választmányi ülést tartozik összehívni, amely a megjelentek számára tekintet nélkül határozatképes.

A választmány feladata az alapszabályszerű működés ellenőrzése, továbbá az, hogy tagjai tekintélyükkel, tudományos tevékenységükkel, gyakorlati tapasztalataikkal segítsék a Társaságot, az elnökséget munkájában. A választmány kizárólagos hatáskörébe tartozik:

- az éves költségvetés és zárszámadás elfogadása, a felmentvény megadása,*
- a tagdíj megállapítása,*
- a tiszteleti tagok megválasztása,*
- döntés más szervezetekkel való szerződésről vagy más együttműködésről,*
- a hozzá intézett fellebbezések elbírálása,*
- az elnökség hat tagjának megválasztása négyéves időszakra.*

A választmány ülésein részt vehetnek az elnökség tagjai is.

A választmány határozatait személyi kérdésekben titkos, más ügyekben nyílt szavazással, szótöbbséggel hozza meg.

11. Az elnökség

A Társaság ügyintéző szerve, hatáskörébe tartozik minden olyan kérdés, melyet az Alapszabály nem utal a közgyűlés, a választmány hatáskörébe.

Az elnökségnek tizenkét tagja van:

a társaság elnöke, négy társelnöke; alelnöke és hat tagja.

Az elnökség hat tagját négyéves időszakra a választmány választja meg. Az elnökség jogköre:

- elfogadja vagy elutasítja a tag, a pártoló tag belépési nyilatkozatát, javaslatot tehet a választmánynak tiszteleti tag megválasztására,*

- elbírálja a hozzá benyújtott fellebbezéseket, indítványokat,
- előkészíti és megtárgyalja a közgyűlés, a választmány elé kerülő tervezeteket, javaslatokat,
- a Társaság céljainak elérése érdekében javaslatokra, ajánlatokra szakmai bizottságokat, munkacsoportokat állíthat fel, megbízásokat adhat,
- kezeli a Társaság vagyonát, ellenőrzi gazdálkodását,
- méltányosságból mérsékelheti vagy el is engedheti a tagdíjat, vagy más felajánlást beszámíthat a tagdíj fejében,
- hazai és külföldi szervezetekkel, személyekkel megállapodásokat, szerződéseket köthet, közös állásfoglalásokat adhat ki stb.

Határozatait nyílt szavazással, személyi kérdésekben titkosan, szótöbbséggel hozza.

12. A társaság elnöke

Képviseli a Társaságot bel- és külkapcsolatokban.

Az elnököt négyéves időszakra a közgyűlés választja meg. Összehívja és vezeti az elnökség üléseit, összehívja a közgyűlés és a választmány üléseit, gondoskodik az ott hozott határozatok végrehajtásáról. 20,000; Ft-ig az alelnök vagy az egyik elnökségi tag aláírásával utalványozási joga van, ezen felüli összegekről az elnökség, a választmány, a közgyűlés határoz.

13. A társelnökök

A Társaság négy társelnökét a Kárpát-medencében, illetve a nyugati szórványságban élők közül négyéves időszakra a közgyűlés választja meg. A társelnökök az elnök felkérésére az általa meghatározott feladatok ügyében teljes jogkörrel helyettesítik őt.

14. Az alelnök

A Társaság alelnökét négyéves időszakra a közgyűlés választja meg. A Társaság elnöke határozza meg feladatkörét.

III. Az Anyanyelvi Konferencia gazdálkodása

A Társaság vagyona a befizetett tagdíjakból, felajánlásokból, hozzájárulásokból és egyéb forrásokból tevődik össze.

A Társaság céljai megvalósítása érdekében vállalkozói tevékenységet is folytathat; alapítványt tehet.

A Társaság tartozásaiért vagyonával felel, a tagok a tagdíj megfizetésén túl a Társaság tartozásaiért nem felelnek.

IV. Az Anyanyelvi Konferencia megszűnése

A Társaság megszűnik közgyűlésen kétharmados többséggel hozott határozat alapján. Vagyonát, ha a közgyűlés erről nem határozná, hungarológiai kutatásra, képzésre, határon túli magyarok anyanyelvi oktatására, tanáraik továbbképzésére kell fordítani.

V. Zárórendelkezések

A társadalmi szervezet neve:

Anyanyelvi Konferencia — A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága. Székhelye: 1068 Budapest, Benczúr utca 15.

Esztergom, 1992. augusztus 15.

Az Anyanyelvi Konferencia vezetősége

Tiszteleti elnök:	Lőrincze Lajos
Elnök:	Pomogáts Béla
Társelnökök:	Gál Sándor
	Kántor Lajos
	Lázár Oszkár
	Nagy Károly
Alelnök:	Kolczonay Katalin

A választmány tagjai:

<i>Magyarországiak</i>	<i>Kisebbségek</i>	<i>Nyugatiak</i>
Balla Gyula	Ágoston Mihály	Csapó Margit
Beke György	Balla D. Károly	Faerstein Katalin
Bodnár György	Bodó Barna	Fáth Lajos
Cservenka Judit	Cseke Péter	Fekete Pál
CsoóriSándor	Csörgits József	Gömöri György
Debreczeni Tibor	Dobos László	Harkó Györgyvér
Fazekas Tiborc	Dupka György	Kovács Éva
Fonyó István	Galambos Ferenc	Lázár Oszkár
Ginter Károly	Gál Sándor	LillywhiteDaróczy Sarolta
Görömbei András	Gálfalvi György	Lomniczy József
Hegedűs László	Gönc László	Lovas Margit
Jankovics József	Ilku Marion József	Nagy Károly
Kolczonay Katalin	Kántor Lajos	Nagy Pál
Komlós Attila	Lesskó László	Orosz Márta
Kulcsár Katalin	Máté László	Romhányi József
Márkus Béla	Péntek János	Tasnády T. Álmos
Molnár Zsuzsa	Rubazevicéné Mária	Tóth László
Pomogáts Béla	Sidó Zoltán	Várdy-Huszár Ágnes
Sárközy Péter	Strömpl Judit	Világhy Katalin
Szathmári István	Sylvester Lajos	Zobel Olga

A VII. Anyanyelvi Konferencia zárónyilatkozata

Az anyanyelvi mozgalom, amely 1970 óta végzi munkáját a magyarság kulturális egységének és összefogásának szolgálatában, 1992. augusztus 12-e és 16-a között Esztergomban rendezett találkozóján létrehozta az Anyanyelvi Konferencia — A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága elnevezésű egyesületet.

Társaságunk a magyar alkotmányosság alapján mint szabad polgárok egyesülése kívánja végezni további munkáját. Továbbra is az anyanyelvi konferenciák hagyományaira, értékeire és eredményeire támaszkodik, egyszersmind a visszaszerzett nemzeti függetlenség és polgári szabadság nagyobb lehetőségeit igénybe véve szélesebb területen és módszeresebb munkával kíván tevékenykedni. Továbbra is a magyarság anyanyelvének, kultúrájának, nemzeti tudatának és összefogásának szolgálata szabja meg feladatait.

Ezeknek a feladatoknak az elvégzésében együtt kíván működni a Magyarok Világszövetségével és más azonos célú egyesületekkel Magyarországon és külföldön egyaránt. Abban a meggyőződésében kívánja küldetését betölteni, hogy a világ minden részében élő magyarság szellemi és lelki egységének

helyreállítását, magyar nemzeti tudatának védelmét és fejlesztését kell szolgálnia. Törekvéseiben a nemzet iránt érzett és vállalt felelőssége vezérli.

Esztergom, 1992. augusztus 16.

Zárónyilatkozati melléklet

A kisebbség jogvédelme és az anyanyelv használatának joga munkabizottság határozati javaslatai

Az Anyanyelvi Konferencia megbízza Elnökségét, kezdeményezzen tárgyalásokat a Magyar Rádió illetékes vezetőivel a megszüntetett nyelvművelő műsorok visszaállítására, illetőleg a rövidhullámra átkerült nyelvművelő adásoknak a Kossuth-adón való sugárzására, hogy azok a határon túl élő magyarság számára is foghatók legyenek.

Egyszersmind megbízza a Konferencia azzal is Elnökségét, hogy vegye fel a kapcsolatot az illetékesekkel a Kárpát-medencét besugárzó műholdas tévéadások mielőbbi megvalósítására, illetőleg szorgalmazza ennek — ha szükséges — közadakozásból, alapítványokból való meggyorsítását, támogatását.

A VII. Anyanyelvi Konferencia és a Magyarok III. Világkongresszusa javasolja a Magyar Külügyminisztériumnak, hogy teremtsen lehetőséget a magyar külképviseletek feladatkörének bővítésére (akár egy újabb munkatárs beállítása révén, akár meglévő hatáskörök kibővítése révén), a kulturális attasék megtartása mellett. Ez a státusz, például új követségi titkár szerepében (akreditálással vagy nélküle), a magyar kisebbség oktatási, művelődési (a nemzeti kultúrával kapcsolatban) és etnikumi kérdéseivel foglalkozna, valamint képviselné és segítené a határainkon kívüli világ összes magyarjai emberi és kisebbségi jogainak érvényesítését.

A Magyarok III. Világkongresszusa és a VII. Anyanyelvi Konferencia indítványozza a Belügyminisztériumnál, hogy a közeljövőben vizsgálja át a KEOKH működésének szerepét és szükségességét, különös tekintettel a határainkon belüli, a határainkon kívüli, valamint az úgynevezett nyugati magyarsággal kapcsolatban. Mivel a teljes magyarság ezentúl nem jelent fenyegetést egymásra és Magyarországra nézve, sőt a világ összes magyarsága testvériségben egymásra talált, így az ilyen személyi szabadságot feltételezhetően sértő állami hivatal működése alkotmány- és emberijog-ellenesnek minősül.

A VII. Anyanyelvi Konferencia és a Magyarok III. Világkongresszusa javasolja, hogy az illetékes magyarországi, valamint nemzetközi szervek (pl. A Hungarian Human Right Fundation, Bp. V. ker. Kossuth tér 6. vagy a Magyar Menekültügyi Hivatal, BM, Bp. V. ker. Kossuth tér 6. stb.) rendszeresen tájékoztassák a média minden lehetséges eszközével (speciális nyomtatványok, sajtó, TV, rádió stb.) a világ magyarságát és különösen a határainkon kívül élő magyar kisebbségeket az általános emberi és alkotmányos jogaikról.

Minden lehetséges eszközzel fel kell hívni a világ magyarjainak figyelmét az összes konvenciók által megadott, valamint az állampolgári és kisebbségi jogokra.

A VII. Anyanyelvi Konferencia javasolja a Magyarok Világszövetségének és a Magyarok III. Világkongresszusának, hogy haladéktalanul állítsanak fel egy adatbankot a világ összes határainkon kívül élő magyarságáról. A kölcsönös szeretet, megbékélés és összetartás nevében szükség van arra, hogy felleljük a nagyvilágban szétszórott világ összes magyarjait a második, s ha lehet, a harmadik generációval együtt. A Magyarok III. Világkongresszusa csak akkor éri el munkájában kitűzött célját, ha felkeresi, megtalálja és összefogja a világ magyarjait, és újra megnyitja a szabad Magyarország kapuit számukra. Egy ilyen adatbank arra is lehetőséget ad, hogy egyének és közösségek könnyebben megtalálhassák egymást.

A VII. Anyanyelvi Konferencia javasolja és kéri a Magyarok Világszövetséget és a Magyarok III. Világkongresszusát, hogy haladéktalanul állítsanak fel egy teljes adatbankot a világ összes magyarjainak közösségi életéről, mind az országhatáron belül, mind kívül. Az adatok egyesületek, magyar emigráns szervezetek, egyházi gyülekezetek stb. neveit, címeit és a közösségben ellátott szerepüket tartalmazzák. A magyarság kölcsönös kapcsolatteremtése érdekében, az óhaza és a diaszpóra újbóli egymásratalálása, anyanyelvünk, magyarságunk és nemzettudatunk újbóli felvirágzása érdekében nagy segítőeszköz lenne egy ilyen mindenki által szabadon hozzáférhető adatbank létrehozatala.

Esztergom, 1992. augusztus 16.

Nyilatkozat

Esztergomban, a VII. Anyanyelvi Konferencián 1992. augusztus 12. és 16. között találkoztak a világ minden táján élő magyar közösségek küldöttei, helyzetükkel kapcsolatosan jelentéseket hallgattak meg és dokumentumokat tanulmányoztak át. Megállapítják, hogy vannak olyan magyar közösségek,

amelyek esetében a nemzetközileg elfogadott egyetemes emberi jogokat gyakran súlyosan megsértik.

A kisebbségekben élő magyar közösségek kulturális intézményei egyre súlyosabb állapotba jutnak, a gazdasági helyzet végveszélybe sodorja még azon művelődési fórumok némelyikét is, amelyek a totalitarizmus idején alakultak állami támogatással (pl.: a Kárpátalja kulturális intézményei a működésképtelenség szintjére süllyedtek).

A kisebbségek számára létfontosságú anyanyelvi iskolahálózat létrehozása, illetve működtetése hihetetlen akadályokba ütközik. A magyarság léteérékével ellentétes céloknak rendelik alá, az irodalom- és történelemtanítás többségi érdekek szerint folyik, utóbbi kizárólag a többség nyelvén, a kisebbségi azonosságtudat kialakulását téve lehetetlenné. Az iskolahálózat csonka, a hatalom még Erdélyben sem teszi lehetővé a magyar nyelvű oktatás teljes vertikumának a létrehozását az óvodától az egyetemig, nincs magyar nyelvű felsőoktatása a kisebbségi magyarságnak ott sem, ahol ennek sok évszázados hagyománya, előzménye van.

Diszkriminatív nyelvtörvény, illetve alkotmányos tiltások utalják százezres vagy milliós közösségek anyanyelvét másodrendű szerephez, kizárólagosan családi, legjobb esetben kisközösségi szintű kommunikációs eszközzé degradálják (a Szlovákiában elfogadott nyelvtörvény szerint a hivatalos helynek számító kórházban a magyar orvos még anyjával is kizárólagosan szlovákul szólhatna munkája s a gyógyítás során).

A kisebbségi magyarságot napjainkban etnocídium, sőt bizonyos értelemben a genocídium is sújtja. A volt Jugoszlávia területén, elsősorban a Szerb Köztársaságban — lakosságbeli számarányát jóval meghaladó mértékben — kényszeríti az államhatalom a magyarságot arra, hogy részt vegyen a délszláv népek testvérháborújában.

Emiatt az ottani magyarság állandó félelemben él, magyar fiatalok, egész családok, sőt egyes falvak teljes lakossága kényszerül szülőhelyéről elmenekülni külföldre, illetve bujkál odahaza hontalanul és rettegésben. A fegyveres harcokban már eddig is tömegesen, lakosságbeli számarányuknál nagyobb arányban veszítették életüket magyarok.

Az anyanyelv szabad használata egyetemes jog, ezért alkotmányosan kell garantálni. A volt totalitarista rendszer országaiban nem veszik figyelembe a nyugati demokráciák gyakorlatát a kisebbségek közjogi státuszának meghatározásában és biztosításában.

Az Anyanyelvi Konferencia résztvevői üdvözik mindazon nemzetközi folyamatokat és politikai fórumokat, ahol, illetve amelyek keretében (pl. a helsinki utótálatkozásokon, az Európa Parlament, az Európa Tanács kezdeményezte szakmai rendezvényeken) a kisebbségek helyzetével kapcsolatos jogalkotó munka folyik. Külön figyelmeztünk az UNESCO által

rendezett Emberi jogok és Nyelvek Értekezlete munkájáról kiadott zárójelentés (UNESCO, Párizs, 1992. július) megfogalmazásaira, tételesen az alapvető emberi nyelvi jogokról szóló egyetemes Charta számára készült javaslat következő cikkelyeire:

- Minden személynek joga van elsajátítani, megtartani anyanyelvét.
- Minden személynek joga van külön segítségre ahhoz, hogy leküzdje írástudatlanságát (megtanuljon anyanyelvén olvasni és írni).
- Minden személynek joga van bármely nyelven szabadon kifejezni magát (amennyiben a másik személy azonos jogait nem sérti).
- Minden személynek joga van ahhoz, hogy azon a nyelven tanítsák, amely nyelvvvel ő és a családja azonosul.
- Minden személynek joga van igényt tartani arra, hogy megtanítsák annak az országnak a hivatalos nyelvére, ahol ő állandó rezidens (ahol állandóan tartózkodik).

Az említett dokumentum szerint minden kisebbség számára biztosítandó minimális jogok: saját nyelve és nemzeti kultúrája művelésének joga; az anyanyelvű oktatáshoz való jog az óvodától az egyetemig; a nemzeti, vagyis kisebbségi területen való letelepedés és tartózkodás joga, ami magában foglalja az elűzés megtiltásának a jogát; nyilvános rendezvények és programok szervezésének a joga a kisebbség nyelvén; anyanyelvű tájékoztatáshoz, könyv- és folyóiratkiadáshoz való jog a kisebbség nyelvén.

A kisebbségi magyar közösségeknek joguk van arra, hogy az anyanyelv használatának életfeltételeit folyamatosan és gátlás nélkül biztosítsák. „A nyelvi emberi jogok több más alapvető jog, elsősorban az anyanyelvű közoktatáshoz való jog, a gyermek személyisége fejlesztéséhez való jog, a szólásszabadság, továbbá a tájékoztatáshoz és a tájékozódáshoz való jog, valamint a választójog előfeltételeként értelmezhetők.” (UNESCO-jelentésből.)

Az Anyanyelvi Konferencia résztvevői ugyanakkor szükségesnek tartják, hogy a kisebbségben élő magyarok saját emberi jogaik alapján közvetlenül léphessenek fel nemzeti és nemzetközi fórumokon önnön érdekeikért..

Tanácskozásunk egyik következtetése az, hogy az egyes országokkal kialakítandó gazdasági és egyéb kapcsolatok létesítésekor szükséges, hogy nemzetközi fórumok, kormányok tekintettel legyenek a kisebbségi jogoknak az adott országban való érvényesítésére, ez hozzájárulna azon folyamat felgyorsításához, amelynek célja a kisebbségek helyzetének általánosan elfogadott nemzetközi jogi kodifikációja.

Bízunk abban, hogy az új nemzetközi helyzetben, a kedvező általános világpolitikai folyamatban a magyarság is eljut abba a minden nemzet által remélt állapotba, amikor szabadon fejlődik, közösségei megerősödhetnek, önnön érdekeik és céljaik szerint alakíthatják sorsukat.

Esztergom, 1992. augusztus 16.

A VII. Anyanyelvi Konferencia résztvevőinek névsora

ÁBRÁM Noémi (Románia)	GALÁNTAI Ambrus (Magyarország)
ÁBRÁM Zoltán (Románia)	GÁBOR Dénes (Románia)
ÁGOSTON Mihály (Vajdaság)	GÁL Sándor (Szlovákia)
BALLA D. Károly (Ukrajna)	GÁLFALVI György (Románia)
BALLA Gyula (Magyarország)	GÁRDAI Zoltán (Magyarország)
BARTHA György (Románia)	GINTER Károly (Magyarország)
BARTÓK Béla (Magyarország)	GORTVAY Erzsébet (Ukrajna)
BARTOS György (Magyarország)	GÖMÖRI György (Anglia)
BAYERLE Gusztáv (USA)	GÖNC László (Szlovénia)
BEKE György (Magyarország)	GRAF Rezső (Magyarország)
BLANEKENSTEIN Miklós (Magyarország)	HARKÓ Gyöngyvér (USA)
BODNÁR György (Magyarország)	HAMOS László (USA)
BODÓ Barna (Románia)	HEGEDŰS László (Magyarország)
BORBÁNDI Gyula (Németország)	HERTERICH Katalin (Svédország)
BOSNYÁK István (Vajdaság)	HORVÁTH Arany (Románia)
BROGYÁNI Béla (Németország)	HORVÁTH Béla (Magyarország)
CZINE Mihály (Magyarország)	HORVÁTH Mátyás (Vajdaság)
CZÖVEK Olivér (Magyarország)	HORVÁTH Mátyásné (Vajdaság)
CsAPÓ Margit (Kanada)	ILKU MARTON József (Ukrajna)
CsEKE Péter (Románia)	JANKOVICS József (Magyarország)
CsERVENKA Judit (Magyarország)	JAKAB István (Szlovákia)
CSÖRGITS József (Horvátország)	JUNGER Mihály (Ukrajna)
DÁNIELISZ Éndre (Románia)	KABÁN Annamária (Románia)
DEBRECZENI Tibor (Magyarország)	KARÁCSONYI Ibolya (Románia)
DOBOS László (Szlovákia)	KASZÁS Károly (Vajdaság)
DOVALA Márta (Magyarország)	KÁNTOR Lajos (Románia)
DÖRNYEI László (Magyarország)	KÁNTOR Lajosné (Románia)
DUPKA György (Ukrajna)	KEMENES KETTNER Béla (Kanada)
DUPKA Györgyné (Ukrajna)	KEREKES András (Szlovákia)
DUS László (USA)	KISCH Klára (Svédország)
FAERSTAIN Katalin (Dánia)	KLEBELSBERG Éva (Magyarország)
FARAGÓ József (Románia)	KLEMM Márta (Vajdaság)
FAZEKAS Tibor (Magyarország)	KODITEK Pál (Magyarország)
FÁTH Lajos (Svájc)	KÓKITY Rozália (Vajdaság)
FEHÉR Ibolya (Románia)	KOLCZONAY Katalin (Magyarország)
FEKETE Pál (USA)	KOLLÁR Mária (Vajdaság)
FODÓ Sándor (Ukrajna)	KOMLÓS Attila (Magyarország)
FONYÓ István (Magyarország)	KÓNYA Sándor (Románia)
FÓNOD Zoltán (Szlovákia)	KOVÁCS Beáta (USA)
FÖLDESI Béla (Magyarország)	KOVÁCS Éva (USA)
FRIEDRICHS Gisèle (USA)	KÖNÖZSY László (Magyarország)
FÜLÖP Lídia (Románia)	KÖTŐ József (Románia)
GAGYI BALLA István (Románia)	KÖVÁRI Ferenc (Magyarország)
GALAMBOS Ferenc Iréneusz (Ausztria)	KULCSÁR Katalin (Magyarország)

LÁZÁR Oszkár (Svédország)
 LESSKÓ László (Kazahsztán)
 ifj. LESSKÓ László (Kazahsztán)
 LESSKÓ Lászlóné (Kazahsztán)
 LILLYWHITE DARÓCZI Sarolta (Anglia)
 LOMNICZY József (Argentina)
 LOMNICZY Józsefné (Argentina)
 LOVAS Margit (Franciaország)
 LUKÁCS Teréz (Belgium)
 MARCSOK Vilma (Vajdaság)
 MARÓTI Gyula (Magyarország)
 MÁRKUS Béla (Magyarország)
 MÁTÉ László (Szlovákia)
 MÉSZÁROS Ilonka (Vajdaság)
 MÉZES Rudolf (Szlovákia)
 MÓDOS Péter (Magyarország)
 MOLNÁR Imre (Magyarország)
 MOLNÁR István (Ausztrália)
 MOLNÁR Zsuzsa (Magyarország)
 MOÓR István (Belgium)
 MÓZES Huba (Románia)
 MUCSI Tibor (Románia)
 NAGY János (Magyarország)
 NAGY Károly (USA)
 NAGY M. Katalin (USA)
 NAGY Pál (Franciaország)
 NAGYFALUSI Tibor (Magyarország)
 NÁCSA Klára (Magyarország)
 NÁDASDY Barbara (Franciaország)
 OROSZ Márta Margit (Ausztrália)
 ORTUTAY Elemér (Ukrajna)
 PAPP Gabriella (Románia)
 PALÁSTI István (Franciaország)
 PALÁSTI Zsuzsanna (Franciaország)
 PALKÓ Tünde (Horvátország)
 PÁSZLÓ Ildikó (Szlovákia)
 PENCIK Edit (Ausztria)
 PERSSON Mária (Svédország)
 PÉK László (Szlovákia)
 PÉNTEK János (Románia)
 PÉTER Klára (Vajdaság)
 PINTÉR Lajosné (Magyarország)
 PLETTL Rita (Románia)
 POMOGÁTS Béla (Magyarország)
 POPPE Ilma (Németország)
 PÓSA Márta (Magyarország)
 POZSONYEC Mária (Szlovénia)

PRUNK Jánosné (Magyarország)
 PUKKAI László (Szlovákia)
 PUSKEL Tünde Emese (Románia)
 RÁCZ SZABÓ Erzsébet (Horvátország)
 RÉVÉSZ Bertalan (Szlovákia)
 ROMHÁNYI László (Anglia)
 ROMHÁNYI Mária (Anglia)
 RUBAZE VICENE Mária (Litvánia)
 SALAMON Konrád (Magyarország)
 SÁRKÓZY Péter (Magyarország)
 SELMECI Elek (Magyarország)
 SIDÓ Zoltán (Szlovákia)
 STARK Ferenc (Magyarország)
 STRÖMPL Judit (Észtország)
 SYLVESTER Lajos (Románia)
 SYLVESTERNÉ KACSÓ Teodóra (Románia)
 SZABÓ László (Magyarország)
 SZABÓ Zsolt (Románia)
 SZABÓ Zsoltné Jakab Márta (Románia)
 SZATHMÁRI István (Magyarország)
 SZÁNTÓ Istvánné (Magyarország)
 SZENDE Aladár (Magyarország)
 SZILÁGYI Ferenc (Magyarország)
 SZTAPÁR Éva (Vajdaság)
 SZUNGYI Rózsa (Szlovénia)
 TASNÁDY Tamás Álmos (Belgium)
 TOMÁN Mária (Vajdaság)
 TÓTH Lajos (Szlovákia)
 TÓTH László (Brazília)
 TULIT Ilona (Románia)
 TÚRÓS Endre (Románia)
 UDVARDY Frigyes (Magyarország)
 VARGA József (Szlovénia)
 VARGA LAKATOS Gizella (Vajdaság)
 VARNYÚ Gábor (Vajdaság)
 VARNYÚ Ilona (Vajdaság)
 VÁRDY Béla (USA)
 VÁRDY-HUSZÁR Ágnes (USA)
 VIDA Márta (Franciaország)
 VILÁGHY Ernő (Németország)
 VILÁGHY Katalin (Németország)
 VIRÁG János (Románia)
 ZOBEL Olga (Németország)
 ZSIGMOND Emese (Románia)
 ZSIGMOND Győző (Románia)
 WINTER Szilvia (Németország)

Tartalom

A megőrzött idő.....	3
Pomogáts Béla: Anyanyelvünk szolgálatában — az Anyanyelvi Konferencia 25 esztendeje.....	4
I. ANYANYELVI KONFERENCIA, 1970, DEBRECEN-BUDAPEST... 17	
Bárczi Géza: Elnöki megnyitó.....	18
Nagy Károly (USA): Magyar iskolák, magyar tanítás az Amerikai Egyesült Államokban.....	19
Lőrincze Lajos: Nyelvművelés, nyelvvédelem.....	26
Bárczi Géza: Az Anyanyelvi Konferencia záróülése.....	31
Lőrincze Lajos: Zárónyilatkozat	39
Az Anyanyelvi Konferencia debreceni szekciójának programja.....	40
Az Anyanyelvi Konferencia budapesti szekciójának programja.....	42
A debreceni nyári egyetem Anyanyelvi Konferenciája résztvevőinek névsora.....	43
A Magyar Nyelv Barátai Köre előkészítő bizottságának névsora	47
Bárczi Géza: Bevezető a konferencia jegyzőkönyvéhez	48
II. ANYANYELVI KONFERENCIA, 1973, SZOMBATHELY..... 51	
Bárczi Géza: Megnyitó beszéd.....	52
Beszámoló az I. számú (pedagógiai) munkabizottság munkájáról	53
Dr. Szende Aladár: A pedagógiai munkabizottság javaslatai.....	59
Beszámoló a II. számú (kulturális) munkabizottság munkájáról.....	59
Maróti Gyula: A kulturális munkabizottság javaslatai.....	63
Beszámoló a III. számú (tudományos) munkabizottság munkájáról.....	64
Imre Samu: A tudományos munkabizottság javaslatai	69
A Magyar Nyelv Barátai köre előkészítő bizottságának ajánlása	70
Zárónyilatkozat	71
Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége	73
A II. Anyanyelvi Konferencia résztvevőinek névsora	74
A II. Anyanyelvi konferencián elhangzott előadások.....	76
III. ANYANYELVI KONFERENCIA, 1977, BUDAPEST 81	
Lőrincze Lajos: Mondottam, ember.....	82
Maróti Gyula: A magyar nyelv és kultúra megőrzésének helyzete a	
III. Anyanyelvi Konferencia idején; soron levő tennivalóink	88
Zárónyilatkozat	97

Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége	100
A III. Anyanyelvi Konferencia résztvevőinek névsora	101
A III. Anyanyelvi Konferencián elhangzott előadások	103
IV. ANYANYELVI KONFERENCIA, 1981, PÉCS.....	107
Lőrincze Lajos: Határkőnél	108
Sinor Dénes (USA): Hogyan tovább?	124
Imre Samu: A Zárónyilatkozat előterjesztése	127
Zárónyilatkozat	128
Hamza András: A Védnökség tagjainak megválasztása.....	133
Gosztonyi János: A Bárczi Géza Emlékérem kiosztása.....	134
A IV. Anyanyelvi Konferencia meghívott résztvevőinek névsora	135
A IV. Anyanyelvi Konferencián elhangzott előadások	137
V. ANYANYELVI KONFERENCIA, 1985, VESZPRÉM	141
Lőrincze Lajos: Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének beszámolója	142
Sinor Dénes (USA): Hozzászólások	159
Czigány Lóránt (Anglia): Hozzászólás.....	164
Újszászy Kálmán: A magyar egyházak tevékenysége a magyar nyelv és kultúra ápolásában.....	169
Pomogáts Béla: Irodalmunk a nemzet szolgálatában.....	175
Zárónyilatkozat	179
Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének névsora.....	183
A Bárczi Géza Emlékéremmel kitüntetettek névsora.....	184
Az V. Anyanyelvi Konferencia résztvevőinek névsora	185
Az V. Anyanyelvi Konferencián elhangzott előadások.....	189
VI. ANYANYELVI KONFERENCIA, 1989, KECSKEMÉT	191
Lőrincze Lajos: Bevezető.....	192
Pozsgay Imre: Köszöntő	194
Ginter Károly és Szende Aladár: Beszámoló a Pedagógiai Szekció munkájáról	198
Maróti Gyula: Beszámoló a Kulturális Szekció munkájáról	206
Szathmári István: Beszámoló az Egyetemi Fórum munkájáról.....	215
Pomogáts Béla: Beszámoló az Irodalmi Szekció munkájáról.....	224
Pomogáts Béla: Bevezető a vitafórumhoz	231
Lőrincze Lajos: Záróbeszéd	234

VÉDNÖKSÉGI ÜLÉS 1990, RÓMAI-FÜRDŐ 241

Tanácskozott az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége.....	242
Göncz Árpád: Gondolatok az Anyanyelvi mozgalomról.....	243
Emlékeztető az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének üléséről.....	245
Bartos György: Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének határozata a „25-ös Bizottság” javaslata alapján.....	247
Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének nyilatkozata.....	250
Nagy Károly: Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének ülése.....	251
Pomogáts Béla: Magyar-magyar párbeszéd az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének ülése után.....	256

VII. ANYANYELVI KONFERENCIA, 1992, ESZTERGOM 261

Lőrincze Lajos: Köszöntő.....	262
Dobos László: A magyar nemzettudat az ezredfordulón.....	263
Nagy Károly: Nemzettudat, nacionalizmus, sovinizmus, modern magyarságtudat.....	271
Pomogáts Béla: Nemzeti integráció.....	277
Beke György: Az anyanyelv védelmében.....	283
Szilágyi Ferenc: Nyelvében élő nemzet A VII. Anyanyelvi Konferencia Esztergomban.....	287
Nagy Károly: Anyanyelvi konferencia — nemzetközi magyar együttműködés.....	297
Az Anyanyelvi Konferencia — a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága alapokmányai.....	300
Az Anyanyelvi Konferencia vezetősége.....	305
A VII. Anyanyelvi Konferencia zárónyilatkozata.....	306
Zárónyilatkozási melléklet.....	307
Nyilatkozat.....	308
A VII. Anyanyelvi Konferencia résztvevőinek névsora.....	311

